

Brottslighet och trygghet i Malmö, Stockholm och Göteborg

En kartläggning

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

Denna rapport kan laddas ner från Brå:s hemsida, www.bra.se

ISSN 1100-6676

URN:NBN:SE:BRA-473

© Brottsförebyggande rådet 2012

Författare: Emma Ekström, Annika Eriksson, Lars Korsell, Daniel Vesterhav

Produktion: Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm

Telefon 08-401 87 00, fax 08-411 90 75, e-post info@bra.se, www.bra.se

Innehåll

Innehåll	7
Förord	5
Sammanfattning	6
De tre städerna enligt tillgänglig statistik	7
Nationella trygghetsundersökningen.....	7
Anmälda brott	8
Dödligt våld.....	10
Personupplärade brott	10
Kriminalstatistik och NTU – bilden av brottsligheten sammantaget.....	11
Socioekonomiska förhållanden	12
Den organiserade brottsligheten.....	12
Miljön för den organiserade brottsligheten	13
Skjutningar	13
Brotten.....	13
Företag i centrum.....	15
Brå:s bedömning	16
Högre brotts- och otrygghetsnivåer i storstäderna – och troligtvis högst i Malmö	16
Vissa skillnader i problemsammansättning	17
Inte ökad risk för allmänheten att drabbas av brott – men oroande tecken ifråga om den organiserade brottsligheten	19
Ogynnsamma grundförutsättningar i Malmö – men också positiva faktorer	20
En samlad bedömning.....	22
Inledning	24
Om rapporten	24
Metod och empiri	25
Brottslighet och trygghet generellt	25
Den organiserade brottsligheten	26
Disposition	28
Anmälda brott	29
Anmälda brott som en indikator på brottsligheten	29
Stockholm har flest anmälda brott.....	30
Malmö har flest anmälda misshandelsbrott mot barn.....	31
Flest anmälda brott om olaga hot i Malmö	32
Stöld-, rån- och häleribrotten har minskat.....	33
Flest anmälda sexualbrott i Stockholm	35
Flest anmälda skadegörelsebrott i Stockholm	36
Anmälan om övergrepp i rättssak allt fler.....	37
Anmälda brott om utpressning ökar mest i Malmö	37

Även anmälda brott om bedrägeri ökar mest i Malmö	38
Narkotikabrott	38
Flest anmälda vapenbrott i Stockholm.....	39
Anmälda brott i LUA-områdena	40
Samtliga brott	40
Fler anmälda misshandelsbrott	41
Stöld- och rånbrott	41
Skadegörelsebrott	41
Fler anmälda narkotikabrott än genomsnittet.....	42
URBAN15-områdena	42
Dödligt våld i Stockholm, Västra Götaland och Skåne län.....	43
Det dödliga våldets karaktär.....	45
Försök till mord och dråp	47
Sammanfattningsvis om det dödliga våldet	48
Personuppklarade brott.....	49
Personuppklaring som kvalitetsmått	49
Personuppklarade brott 2009–2011 i storstadslänen	49
Nationella trygghetsundersökningen	52
Utsatthet för brott i NTU.....	52
Andelen utsatta för brott mot enskild person högst i Malmö .	53
Utsattheten för egendomsbrott mot hushåll högre i Malmö....	55
Trygghet i NTU	56
Otrygghet ute sen kväll.....	56
Oro för brott	57
Otrygghetens konsekvenser	59
Förtroende för rättsväsendet.....	59
Utsatthet för brott och trygghet i URBAN15-områdena	60
Socioekonomiska och demografiska förhållanden	62
Sysselsättning och inkomst	63
Ekonomiskt bistånd.....	63
Barnfattigdom.....	63
Skolresultat.....	64
Ohälsa	64
Hemlöshet	64
Alkohol och narkotika.....	64
Valdeltagande.....	65
Befolkningsdemografi	65
Skillnader inom städerna	66
LUA- och URBAN15-områden	67
Socioekonomiska och demografiska förhållanden i LUA-områdena.....	67
Organiserad brottslighet i tre städer – En lägesbild.....	70
Tre städer i tre kapitel.....	70

Vad menas med organiserad brottslighet i denna rapport?	70
Grupperingarna och våldet	72
Upplopp och otillåten påverkan.....	73
Kampen om pengarna.....	74
Parasitär brottslighet.....	74
Pengarna finns i företagen	75
Vit, svart och kriminell ekonomi	76
De tre trappstegen.....	77
En möjlig framtid.....	78
Vita fläckar på brottskartan	78
Lägesbild Göteborg– Polisernas bild av den organiserade brottsligheten	81
Historik	82
Det kriminella landskapet har förändrats	82
Ensam är inte stark	82
Geografiska territorier knutna till bostadsområdet	83
Fler konstellationer ger fler konflikter	83
Större rörlighet mellan grupperingarna	83
Hur ser det ut i dag?	84
Den kriminella miljön i Göteborg	84
Enskilda kriminella sammanbundna i nätverk	86
Förortsbundna kriminella nätverk	86
Familje- och släktbundna kriminella	87
Broderskapsgrupperingarna	87
Geografiska problemområden	88
Rekrytering till de kriminella nätverken och grupperingarna	90
Ingen aktiv rekrytering till de förortsbundna nätverken.....	90
Inträdet i broderskapsgrupperingar är mer formaliserat	90
Hot och våld inom grupperingarna och nätverken	91
Konflikter mellan kriminella i Göteborg	92
Nära till våld	92
Mer oberäkneliga i förorterna	93
Många skott men liten träffbild	94
Planerade avrättningar.....	94
Vapentillgången i Göteborg	95
Vapnens väg till Göteborg	96
Vapentyper	97
Vapenhantering	97
Otillåten påverkan	98
”Infiltration” av näringslivet.....	99
Göteborgs informella ekonomi	99
Narkotikamarknaden i Göteborg.....	100
Narkotikasmuggling	100

Försäljning av narkotika	101
Smuggling och handel med dopnings-preparat i Göteborg.....	102
Smuggling och illegal försäljning av alkohol i Göteborg	102
Smuggling och illegal försäljning av tobak i Göteborg	103
Organiserade stölder i Göteborg	103
Transport-, lager- och smash and grab-stölder	103
Häleriverksamhet.....	104
Kringresande stöld- och rånligor.....	105
Spel och klubbar	105
Koppleri och människohandel för sexuell exploatering.....	105
Människosmuggling och människohandel för arbetskraftsexploatering	106
Organiserat svartarbete.....	107
Bedrägerier.....	107
Utpressning	108
Indrivningsverksamhet.....	109
Grå lånemarknad	109
Rån	110
Penningtvätt.....	110
Slutsatser.....	111
Lägesbild Malmö – Polisernas bild av den organiserade brottsligheten	113
Historik	114
En utbredd svartklubbsverksamhet etablerades	114
Mc-gängen gjorde entré... ..	115
... men nätverken med koppling till forna Jugoslavien stod för affärerna	115
Pengarna finns i företagen	115
En ökad rörlighet av kriminella till och från Danmark	116
En ny generation i den kriminella miljön	116
Flera mord på kort tid	117
Den kriminella miljön i Malmö.....	117
Enskilda kriminella	119
Stadsdelsbundna kriminella	119
Familjebundna kriminella	121
Broderskapsgrupperingarna	121
Geografiska problemområden.....	122
Många glider in i de kriminella nätverken	124
Aktiv rekrytering till grupperingar med karaktären av pyramidspel	125
Inträdet i broderskapsgrupperingarna är mer formaliserat ...	125
Hot och våld inom grupperingarna och nätverken.....	126
Konflikter mellan kriminella i Malmö.....	127
Ofta individrelaterade orsaker	128
Skillnad mellan grupperingar i fråga om när man tar till våld.....	129

Planerade avrättningar.....	131
Vapentillgången i Malmö.....	132
Vapnens väg till Malmö.....	132
Vapentyper	133
Vapenhantering	134
Otillåten påverkan mot myndighetspersoner	135
Otillåten påverkan mot målsägande och vittnen.....	135
”Malmö ska vara billigt”	137
Narkotikamarknaden i Malmö	137
Narkotikasmuggling	138
Försäljning av narkotika	138
Smuggling och handel med dopningspreparat i Malmö	138
Smuggling och illegal försäljning av alkohol i Malmö.....	139
Container- och trailerstölder samt kapellskärningar	140
Häleriverksamhet.....	140
Kringresande stöld- och rånligor.....	141
Spel och klubbar	141
Koppleri och människohandel för sexuell exploatering.....	142
Människosmuggling och människohandel för arbetskraftsexploatering	143
Organiserat svartarbete.....	144
Bedrägerier.....	145
Bolagsplundringar och ”long-firm fraud”	146
Bluffakturor	146
Internetbedrägerier	146
Driva företag	147
Skimning.....	148
Bidragsbrott.....	148
Utpressning och beskyddarverksamhet	149
Indrivningsverksamhet.....	151
Grå lånemarknad	151
Slutsatser.....	151
Företag och bedrägerier	152
Företag och våld	152
Parasitär organiserad brottslighet	153
Vit, svart och kriminell ekonomi	153
Våldet	153
Lägesbild Stockholm – Polisernas bild av den organiserade brottsligheten	155
Historik	156
Nätverksbaserad brottslighet	156
Gäng började bildas.....	156
Fler kriminella grupperingar gav fler konflikter	157
Mot en mer sofistikerad brottslighet.....	158

Specialiserade nätverk.....	158
Den kriminella miljön i Stockholm	158
Enskilda kriminella sammanbundna i nätverk	160
Förortsbundna kriminella nätverk	160
Broderskapsgrupperingarna	161
Geografiska problemområden	162
Södertälje.....	163
Rekrytering till de kriminella nätverken och grupperingarna	163
Inträdet i broderskapsgrupperingar är mer formaliserat	164
Hot och våld inom grupperingarna och nätverken	164
Konflikter mellan kriminella i Stockholm	165
Små saker kan ge stora konflikter	165
Vapentillgången i Stockholm	167
Vapenhantering	167
Vapentyper	168
Vapnens väg till Stockholm	168
Otillåten påverkan	168
”Infiltration” av näringslivet.....	169
Stockholms informella ekonomi.....	170
Narkotikamarknaden i Stockholm.....	170
Narkotikasmuggling	170
Odling av cannabis	171
Försäljning av narkotika	171
Smuggling och handel med dopningspreparat i Stockholm	172
Smuggling och illegal försäljning av alkohol i Stockholm	172
Smuggling och illegal försäljning av tobak i Stockholm	173
Organiserade stölder i Stockholm	173
Häleriverksamhet.....	175
Kringresande stöld- och rånligor.....	175
Rån	176
Spel och klubbar	176
Koppleri och människohandel för sexuell exploatering.....	176
Människohandel och människosmuggling för arbetskraftsexploatering	177
Svart arbetsmarknad för papperslösa.....	178
Människosmuggling.....	178
Organiserat svartarbete.....	179
Bedrägerier.....	180
Skimming och identitetsstölder	180
Bedrägerier på nätet och bluffakturor.....	180
Rot-, rut- och bidragsbedrägerier.....	181
”Long-firm fraud”	181
Utpressning och beskyddarverksamhet	181
Indrivningsverksamhet.....	182
Grå lånemarknad	182

Slutsatser.....	182
Referenser	185
Bilaga 1. Socioekonomiska och demografiska förhållanden.....	188
Socioekonomiska och demografiska förhållanden i storstäderna	188
Socioekonomiska och demografiska förhållanden i LUA- /URBAN15-områdena i storstäderna	190
Bilaga 2. Anmälda brott i storstädernas LUA-områden 2009-2011	192
Bilaga 3. Anmälda brott i storstädernas URBAN15-områden 2011	198
Bilaga 4. Index över anmälda vålds- och egendomsbrott och utsatthet för sådana brott enligt NTU.....	204
Våldsbrott.....	204
Egendomsbrott mot hushåll.....	205
Bilaga 5. Mörkertal.....	207

Förord

Regeringen gav den 22 mars 2012 Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att kartlägga situationen avseende brottslighet och trygghet i Stockholm, Göteborg och Malmö. Kartläggningen ska utgöra ett bidrag till en mer faktabaserad kunskap om hur brottsligheten och tryggheten ser ut och har utvecklats över tid i storstäderna. Förutom en bred bild av brottsituationen ska, i den mån det är möjligt, den grova och organiserade brottsligheten och, där tillfälle ges, vapen användning särskilt lyftas fram. I föreliggande rapport redovisas uppdraget.

Rapporten består av skilda delar som författats av olika personer. Kapitlet om brottslighet och trygghet generellt i de tre städerna har författats av utredare Emma Ekström. Därtill har utredare Johanna Hagstedt bidragit till avsnittet om dödligt våld. De tre delarna om organiserad brottslighet har författats av enhetschef Lars Korsell och utredaren Daniel Vesterhav. I dessa delar har också utredare Anders Stenström samt assistent Alexandra Skarp och Emmy Kinell varit behjälpliga. Utöver detta har enhetscheferna Annika Eriksson, Erik Grevholm och Stina Holmberg deltagit i arbetet.

Ett särskilt tack riktas till de personer inom Polisen i Stockholm, Göteborg och Malmö som i intervjuer delat med sig av sina kunskaper och erfarenheter om den organiserade brottsligheten.

Stockholm i maj 2012

Erik Wennerström
Generaldirektör

Sammanfattning

Brottsförebyggande rådet (Brå) har haft i uppdrag att kartlägga situationen avseende brottslighet och trygghet i Stockholm, Göteborg och Malmö. Kartläggningen ska utgöra ett bidrag till en mer faktabaserad kunskap om hur brottsligheten och tryggheten ser ut och har utvecklats över tid i storstäderna. Brå ska ge en bred bild men i den mån det är möjligt särskilt lyfta fram grov och organiserad brottslighet och, där tillfälle ges, vapenanvändning.

Studien bygger dels på tillgänglig statistik:

- Officiell kriminalstatistik avseende anmälda brott och upplagade brott beskriver det som kommer rättsväsendet till känna. Ett antal för studien relevanta brottstyper behandlas – dels i nuläget, dels vad gäller utvecklingen sedan 2005 i de tre städerna. I detta ingår också särskilda beskrivningar av situationen i de så kallade LUA-områdena.
- Uppgifter från den Nationella trygghetsundersökningen (NTU) utgör en likaledes viktig källa. Här finns uppgifter från åren 2005 till 2010 om utsatthet för brott (olika våldsbrott och egendomsbrott), upplevd trygghet och förtroende för rättsväsendet.
- I uppdraget ingår även att jämföra situationen i de tre städerna vad gäller befolkning och sociala förhållanden. För detta används uppgifter från Statistiska centralbyrån (SCB), Socialstyrelsen och Folkhälsoinstitutet.

Som nämnts ska den organiserade brottsligheten särskilt lyftas fram. För att ge en bild av denna har ett antal personer intervjuats, framför allt poliser och analytiker inom kriminalunderrättelsetjänsten i

respektive stad. Åtskilligt med underrättsmaterial har också analyserats.

I sammanhanget bör det påpekas att det inte är helt oproblematiskt att jämföra de tre storstäderna ifråga om brottslighet och trygghet. Brott sker inte jämnt fördelat i en stad och de tre städernas mönster för in- och utpendling ser olika ut. Inom den kriminologiska forskningen är det välbekant att de stadsdelar som i regel har högst antal anmälda brott karaktäriseras av att vara centrala områden med butiker, olika träffpunkter, parkeringsplatser, krogar och andra inrättningar som genererar stor koncentration och genomströmning av människor. Malmö har vidare inte några egentliga förorter på samma sätt som Stockholm och Göteborg. En del av de problem som kanske mest förknippas med storstädernas förorter, blir i Malmös fall mer synliga i stadskärnan. Stockholm har också förorter som utgör egna kommuner och som inte ingår i analysen.

De tre städerna enligt tillgänglig statistik

Nationella trygghetsundersökningen

I Brå:s Nationella trygghetsundersökning (NTU) tillfrågas personer om utsatthet för brott, trygghetsupplevelse, förtroende för rättsväsendet och erfarenheter av kontakter med rättsväsendet. Bland annat frågas om man blivit utsatt för misshandel, hot, sexualbrott, trakasserier och bedrägeri.

Under perioden 2005–2010 är andelen som uppger att de har blivit utsatta för dessa brott högst i Malmö, 18 procent. Motsvarande siffra var 15 procent i Stockholm och 14 procent i Göteborg. Det är dock framför allt under tre år – 2005, 2006 och 2010 – som andelen som blivit utsatta för dessa brottstyper var högre i Malmö än i de två andra städerna.

Våldsbrott

Den självrapporterade utsattheten för olika brott varierar dock mellan städerna beroende på vilken brottskategori man studerar. Andelen som under perioden blivit utsatta för misshandel var högst i Göteborg, medan andelen som blivit utsatta för hot respektive trakasserier var högst i Malmö. Högst andel som blivit utsatta för sexualbrott återfanns i Stockholm.

När det gäller *våldsbrott* (misshandel, hot och rån) var den självrapporterade utsattheten högst i Malmö under 2005–2010. Av de boende i Malmö uppgav var tionde person att de utsatts för misshandel, hot eller rån. Motsvarande andel var 8,8 procent i Göteborg och 8,5 procent i Stockholm.

Egendomsbrott

Under perioden 2006–2010 låg medelvärdet för andelen som blivit utsatta för *egendomsbrott* (bostadsinbrott, bilstöld, stöld ur/från fordon och cykelstöld) betydligt högre i Malmö än i Stockholm och Göteborg. Det var i snitt 21 procent som hade blivit utsatta för

egendomsbrott i Malmö, 12 i Stockholm och 13 i Göteborg. Det är framför allt cykelstölder som är vanligare i Malmö än i de två andra städerna.

Otrygghet och oro för brott

För att ge en bild av känslan av *otrygghet* ställs i NTU en fråga om hur trygg eller otrygg personen känner sig ute i sitt eget bostadsområde en sen kväll. Frågan är inte specifikt kopplad till brott utan avser att spegla otrygghet generellt. Andelen otrygga är störst i Malmö. Andelen som kände otrygghet vid utevistelse i det egna bostadsområdet var under åren 2006–2011 i snitt 30 procent i Malmö och 21 i Stockholm och Göteborg. Andelen otrygga i Malmö har dock minskat under åren, medan de ökat något i Göteborg.

Ett annat sätt att mäta otrygghet är att ställa frågor om *oro för brott*. Även när det gäller oro för brott är de tillfrågade i Malmö mest otrygga när data för hela tidsperioden slås samman. Exempelvis oroade sig i Malmö 37 procent av respondenterna för att en närstående ska drabbas av brott. Med ett snävare tidsperspektiv står dock Malmö inte ut. I den senaste undersökningen 2011 var andelen oroliga i stället något högre i Göteborg. Det gäller alla frågor förutom oro för att utsättas för bostadsinbrott, där den högsta andelen oroliga fanns i Stockholm.

Förtroendet för rättsväsendet

I NTU ställs också frågor om förtroendet för rättsväsendet dels som helhet, dels för polisen, åklagarna, domstolarna respektive Kriminalvården. Åren 2006–2011 var andelen som hade stort förtroende för rättsväsendet störst i Göteborg och minst i Malmö. Det gäller både rättsväsendet som helhet och dess olika delar. Andelen som angav att de hade stort eller mycket stort förtroende för rättsväsendet som helhet var 60 procent i Göteborg, 59 i Stockholm och 55 i Malmö. För hela landet exklusive storstäderna var snittet 58 procent.

Anmälda brott

I rapporten görs en jämförelse av anmälda brott i de tre storstäderna för samtliga brott och ett antal brottskategorier. För att variationer under ett enskilt år inte ska ge för starkt utslag, redovisas medelvärden för åren 2009–2011. Dessutom redovisas utvecklingen för åren 2005–2011. För att möjliggöra jämförelser mellan städerna gäller alla uppgifter antalet brott per 100 000 invånare. Alla siffror när det gäller anmälda brott för städerna är på kommunnivå. Som nämnts skiljer sig kommunerna åt när det gäller geografi och befolkningens rörelsemönster, vilket är viktigt att tänka på i jämförelserna.

Stockholm är den stad som under perioden 2005–2011 har flest anmälda brott totalt per 100 000 invånare. År 2009–2011 anmäldes i snitt 22 078 brott i Stockholm, 20 834 i Malmö och 18 413 i Göteborg. Det finns dock skillnader mellan städerna i hur vanligt förekommande olika brott är.

Stockholm har flest anmälda misshandelsbrott

När det gäller misshandel hade Stockholm år 2009–2011 flest antal anmälda brott per 100 000 invånare. När statistiken bryts ner på offrets ålder, relation till gärningsperson och plats för misshandeln syns dock ett antal skillnader. Stockholm hade exempelvis betydligt fler anmälda brott där offret var en vuxen man, misshandeln hade skett utomhus eller gärningspersonen var obekant med offret. Däremot är Malmö den av de tre storstäderna som hade flest antal anmälda brott per 100 000 invånare där offret var ett barn och flest antal anmälda brott där gärningspersonen var bekant med offret.

Flest olaga hot i Malmö

Antalet anmälda brott om olaga hot ligger under de senaste tre åren på en högre nivå i Malmö (780) än i Stockholm (687) och Göteborg (545). Likt misshandelsbrotten finns det dock skillnader mellan städerna när det gäller offrets ålder. Stockholm har något fler anmälda brott om olaga hot mot en vuxen man medan Malmö har flest antal anmälda brott där hotet riktats mot en vuxen kvinna eller en person under 18 år.

Malmö har flest anmälda rån

Stöld, rån- och häleribrott är den största brottskategorin, i storstäderna liksom i landet i stort. Under åren 2009–2011 var de anmälda stöld-, rån- och häleribrotten flest i Malmö. Även rånen specifikt var under de tre senaste åren flest i Malmö. Det gäller såväl det totala antalet rån, som rån med skjutvapen och rån mot person. Under åren 2007–2008 låg dock de tre städerna på ungefär samma nivå.

Skadegörelse, övergrepp i rättssak, utpressning samt bedrägeri

Flest *skadegörelsebrott* anmäldes åren 2009–2011 i Stockholm. Malmö hade lägst antal anmälningar av de tre städerna. De anmälda skadegörelsebrotten låg dock på ungefär samma nivå i Göteborg och Malmö åren före 2009.

De anmälda brotten om *övergrepp i rättssak* har stigit i alla tre städer mellan år 2009 och 2011. Ökningen har varit brantast i Malmö.

Även när det gäller *utpressning* hade Malmö flest antal anmälda brott per 100 000 invånare. Antalet anmälda brott har sedan 2008 ökat för varje år i alla tre städer. Ökningen har dock varit störst i Malmö.

Också anmälningar om *bedrägeri* har sedan år 2005 stigit i alla tre storstäder, med den brantaste ökningen i Malmö. Under de tre senaste åren har antalet anmälningar i relation till folkmängden varit flest i Malmö.

Stockholm har flest anmälda vapenbrott

Stockholm är den stad som under åren 2009–2011 hade flest anmälda vapenbrott per 100 000 invånare, i snitt 292 per år. Malmö hade 213 och Göteborg 194. Skillnaderna mellan Stockholm och de två andra städerna var dock större under åren före 2009.

Anmälda brott i LUA-områden

I rapporten görs en särskild beskrivning av anmälda brott i de så kallade LUA-områdena i respektive kommun: utsatta områden där kommunen tecknat lokala utvecklingsavtal med staten. I de tre storstäderna är det dock inte dessa områden som har högst antal anmälda brott per 100 000 invånare – det har i stället de centrala stadskärnorna (Norrholm i Stockholm, Centrum i Göteborg och Centrum i Malmö). Däremot har många av LUA-områdena fler anmälda brott än genomsnittet för landet och i några fall fler än genomsnittet i de tre städerna. Samtliga LUA-områden har exempelvis fler anmälda misshandelsbrott per 100 000 invånare än genomsnittet för landet. Lejonparten av områdena har också fler anmälda skadegörelsebrott än genomsnittet för landet. Med ett par undantag har dock LUA-områdena färre anmälda stöld- och rånbrott per 100 000 än vad den storstad som området tillhör har.

Dödligt våld

Uppgifterna om dödligt våld finns endast på länsnivå. Antal fall av dödligt våld är jämförelsevis små och kan variera från år till år. Under 2000-talet har det varit mellan ungefär 80 och 100 fall per år i landet som helhet. I ett något längre tidsperspektiv har det dödliga våldet minskat mellan 1990-talet och 2000-talet. Uppgifterna tyder på att denna minskning framför allt har skett utanför de tre storstadslänen. I Stockholm och i Västra Götaland begås det i snitt drygt 1.1 fall av dödligt våld per 100 000 invånare per år, i Skåne cirka 0.9 vilket liknar situationen för hela landet.

I Sverige som helhet är det vanligare att dödligt våld begås med kniv eller andra vassa föremål, än med skjutvapen. Skåne avviker dock då antalet fall som begåtts med skjutvapen är fler under 2009 och 2010 än de som begås med kniv eller annat vasst föremål. För år 2011 är uppgifterna något osäkra men det pekar mot att antalet fall med skjutvapen har minskat i Stockholm, är oförändrat i Västra Götaland och har ökat i Skåne jämfört med 2010.

Andelen mord i kriminell miljö överrepresenterade

I landet som helhet är *partnermord* och *övriga dispyter* (i synnerhet mellan bekanta män, ofta i samband med alkoholkonsumtion) de största kategorierna av dödligt våld, medan de som begås inom ramen för en *kriminell miljö* är tredje vanligast. Den senast nämnda typen är dock överrepresenterad i de tre storstadslänen. Andelen uppklarade fall som begås med skjutvapen är dessutom högre i storstadslänen, vilket också är något som kännetecknar dödligt våld i kriminella miljöer. Skåne har sammanfattningsvis ett något högre antal både fullbordat och icke-fullbordat dödligt våld som begås med skjutvapen än vad som kan förväntas i relation till folkmängd och till modus.

Personuppklarade brott

Att ett brott blir personuppklarat betyder att en person har kunnat knytas till ett brott genom åklagarbeslut om åtal, utfärdande om

strafföreläggande eller meddelande om åtalsunderlåtelse. Det är viktigt att hålla i åtanke att det finns stora skillnader mellan olika brottstyper i hur många brott som personuppklaras och att förutsättningarna att utreda vissa brott kan variera mellan olika län. Uppgifter om uppklarade brott finns endast på länsnivå varför också antalet anmälda brott redovisas på denna nivå i detta fall (och inte som tidigare, på kommunnivå).

Stockholm har lägst andel personuppklarade ärenden

År 2011 har Stockholm i stort sett genomgående flest antal anmälda brott och lägst andel personuppklarade ärenden. För Västra Götaland gäller det omvända. Här är det nästan genomgående minst antal anmälda brott och högst andel uppklarade ärenden. Skåne ligger mittemellan dessa två i bägge fallen.

Störst skillnad i personuppklaringsgrad finns mellan Västra Götaland och Stockholm när det gäller narkotikabrott och brott mot vapenlagen, samt mellan Skåne och Stockholm när det gäller våldtäkt. I alla tre fallen är personuppklaringsgraden ca 10 procentenheter högre i Västra Götaland och Skåne än i Stockholm. Det verkar dock som att den höga andelen personuppklarade våldtäkter i Skåne kan relateras till ett enda år och sannolikt ett personuppklat ärende med många brott.

Kriminalstatistik och NTU – bilden av brottsligheten sammantaget

Det är möjligt att skapa ett index där uppgifterna från kriminalstatistiken över anmälda brott och utsattheten mätt i Nationella trygghetsundersökningen jämförs. Jämförelsen är möjlig för vissa brottstyper sammanslaget: våldsbrott och egendomsbrott mot hushåll.

Våldsbrott i NTU och kriminalstatistiken

En jämförelse mellan hur utvecklingen har sett ut gällande anmälda våldsbrott och utsatthet för våldsbrott enligt NTU visar att de anmälda våldsbrotten (misshandel, olaga hot och personrån) under åren 2005 till 2010 sammantaget har ökat i alla tre städerna. Andelen personer i NTU som uppger att de har blivit utsatta för våldsbrott har dock minskat i både Stockholm och Malmö. I Malmö tycks denna trend dock ha vänt de senaste åren då fler uppger att de utsatts för våldsbrott.

Egendomsbrott mot hushåll i NTU och kriminalstatistiken

När det gäller egendomsbrott mot hushåll överensstämmer utvecklingen av antalet anmälda brott mellan åren 2006 och 2010 och utvecklingen av andelen personer i NTU som uppger att de blivit utsatta för brott väl. I alla tre städer har både de anmälda brotten och andelen personer i NTU som uppger att de blivit utsatta för brott minskat. Tydligast är minskningen i Göteborg. Även i Stockholm syns en tydlig minskning av antalet anmälda brott, medan andelen som i NTU uppger att de blivit utsatta för brott visserligen minskat, men inte i samma omfattning.

Socioekonomiska förhållanden

I uppdraget ingår även att jämföra situationen i de tre städerna vad gäller befolkning och sociala förhållanden. För att belysa detta har uppgifter från Statistiska centralbyrån (SCB), Socialstyrelsen och Folkhälsoinstitutet använts. Dessa uppgifter är ofta starkt korrelerade till varandra.

Den socioekonomiska situationen sämre i Malmö

Överlag är den socioekonomiska situationen sämre i Malmö än i de två andra storstäderna. I Malmö var det år 2010 strax över tre av tio invånare mellan 20 och 64 år som varken förvärsarbetade eller studerade, medan det var runt två av tio invånare i de två andra storstäderna (21 procent i Göteborg och 18 procent i Stockholm).

Befolkningens *inkomst* var år 2010 lägst i Malmö och högst i Stockholm. Medianvärdet av den disponibla inkomsten var 4,4 prisbasbelopp i Malmö, 4,8 i Göteborg och 5,5 i Stockholm.

Malmö hade år 2010 även den högsta andelen individer med *ekonomiskt bistånd*. Det gäller dels det totala antalet individer med ekonomiskt bistånd, bland både vuxna, unga vuxna och barn. Det gäller även de individer som fått långvarigt ekonomiskt bistånd. Andelen individer med ekonomiskt bistånd totalt var lägst i Stockholm, medan andelen individer med långvarigt och mycket långvarigt ekonomiskt bistånd var lägst i Göteborg.

Malmö intar en särställning vad gäller *barnfattigdom*, såväl jämfört med storstäderna som med landets alla kommuner. År 2009 levde en tredjedel av barnen i Malmö i ekonomiskt utsatta hushåll, vilket var en betydligt högre andel än i de andra två storstäderna (15,3 procent i Stockholm och 18,8 i Göteborg).

Högst *ohälsotal* (nettodagar med sjukpenning etc.) år 2010 hade däremot Göteborg, där antalet dagar var 28,1. Lägst ohälsotal hade Stockholm, 22,3 dagar. I Malmö var ohälsotalet 26,3.

Malmö hade år 2011 flest antal *hemlösa* i relation till befolkningen. Antalet hemlösa per 10 000 invånare var 80 i Malmö, 64 i Göteborg och 48 i Stockholm. I Malmö, jämfört med i Stockholm och Göteborg, hade en lägre andel av de hemlösa missbruks- och beroendeproblem samt psykisk och fysisk ohälsa. Malmö hade däremot högst andel hemlösa som var föräldrar, utrikes födda personer och personer med ekonomiskt bistånd.

Den organiserade brottsligheten

För att få en beskrivning av den organiserade brottsligheten har ett flertal personer intervjuats i de tre städerna. Intervjupersonerna utgörs i huvudsak av poliser och analytiker inom kriminalunderrättelsetjänsten. Empirin är således, till skillnad mot ovan, kvalitativ. Det som redovisas är de intervjuades bild och uppfattning av situationen i de tre städerna.

Miljön för den organiserade brottsligheten

I samtliga tre städer synes allt fler kriminellt belastade personer söka sig till olika grupperingar. Denna utveckling började i Malmö i mitten av nittioalet, då den första broderskapsgrupperingen etablerades i mc-miljön. I dag har broderskapen i mc-miljön vuxit till ett femtiotal klubbar. De flesta finns i eller nära Stockholm, Göteborg och Malmö. Till detta kommer andra namngivna grupperingar.

Större delen av den kriminella miljön för organiserad brottslighet utgörs dock inte av broderskapsgrupperingar med namn och symboler utan av personer som går samman i kriminella projekt och bildar, ofta tillfälliga, ad hoc-grupperingar. De utgör betydligt mer diskreta grupperingar med inriktning på kriminell affärsverksamhet.

Utvecklingen av grupperingar äger rum i vissa av Stockholms och Göteborgs förorter och i några av Malmös stadsdelar. Dessa grupperingar är lösare till strukturen än broderskapen och de formeras kring personer som vuxit upp tillsammans i bostadsområdet. Där finns också grupperingar som liknar de geografiskt förankrade konstellationerna, men som bygger på familj eller släkt. Dessa familj- eller släktanknutna grupperingar finns i samtliga tre städer.

Den starka geografiska anknytningen gör att vissa av grupperingarna har territoriella anspråk och strävar efter att kontrollera ett område, ofta enbart någon gata eller två. Otillåten påverkan mot poliser och andra representanter för myndigheterna genom stenkastning och upplopp är enligt intervjupersonerna en markering av att området är "vårt".

Skjutningar

Skjutningar har blivit allt vanligare i de tre städerna. Många skjutningar sker enligt intervjupersonerna som en markering utan syfte att skada någon. Skjutningar och skottlossning mellan personer äger också rum spontant vid konfrontationer. Mer ovanligt är planerade avrättningar.

I jämförelse med Stockholm och Göteborg befinner sig de kriminellt belastade personerna i Malmö på en mindre yta. Risken för våldsamma möten ökar därför. Det är också troligt att skjutningarna i Malmö uppfattas som mer påtagliga än i Stockholm och Göteborg till följd av att staden saknar förorter. Skjutningar äger dock rum även i centrala Stockholm och Göteborg, där nöjeslivet är koncentrerat. Enligt den sammanlagda bedömningen förekommer det dock inte något "gängkrig", varken i Stockholm, Göteborg eller Malmö.

Brotten

Den organiserade brottsligheten i Stockholm, Göteborg och Malmö har sin bas i stölder, häleribrott, narkotikabrott, rån och punktskattebrott med alkohol och tobak. Det är också en kriminalitet som länge förknippats med organiserad brottslighet.

Stölder

Stölderna utgörs av allt från systematiska bostadsinbrott till regelrätta beställningsjobb av varor i företagslager eller genom kapellskärningar på långtradarflak. Via hälare går stora mängder av stöldgods (elektronik, märkeskläder och livsmedel) tillbaka till den vita ekonomin. En internationell dimension av stölderna är tillresta grupperingar som genomför inbrott. För Stockholm är färjelinjerna till Baltikum strategiska för "export" av stöldgods.

Narkotika och dopningspreparat

Ett stort antal distributörer förser marknaden med narkotika. Preparaten är många och priserna relativt låga. Danmark, Öresundsbron och Malmö är en viktig kanal för smuggling. Danmark fungerar också som mellanlager, särskilt för distribution till Malmö. Narkotikamarknaden är enligt intervjupersonerna under viss omstrukturering. Den viktigaste förändringen är att internet spelar en allt större roll vid detaljistsäljningen. Från att ha smugglats in i landet odlas numera cannabis i allt större skala i Sverige. Lokaler och bostäder görs om till drivhus.

Den organiserade brottsligheten synes ha ökat sitt intresse för distribution av dopningspreparat. Det är framför allt märkbart i Stockholm. Jämfört med narkotika är myndigheternas kontroll sämre och dessutom är straffen lägre. Det är samma mönster som för punktskattebrott och smuggling med alkohol och tobak. Malmö är en viktig knutpunkt för illegal hantering av tobak och alkohol till följd av Öresundsbron och närheten till producentländerna. Särskilt för marknaden i Malmö används Danmark för mellanlagring av varorna.

Vapen

Särskilt i Malmö och Göteborg har tillgången till vapen ökat på senare år. Smugglingsmetoder och rutter varierar, men de flesta vapnen antas komma från Balkanområdet. Till Stockholm synes vägar vara fler för införsel av vapen och variationen av typ och fabrikat är också större.

Rån

I synnerhet i Stockholm finns gärningspersoner som medverkar i storskaliga rån över hela landet och även med Norden som arbetsfält. I Göteborg har det på senare tid varit ett antal rån mot handlare som säljer guld och ädelstenar. Enligt intervjupersonerna i Göteborg utförs en del av dessa seriebrottslingar som är verksamma över delar av Europa.

Koppleri och människohandel

De flesta utländska kvinnor som är föremål för koppleri eller människohandel kommer från olika länder i Östeuropa, men det finns ett ökande inslag av kvinnor från Nigeria. Malmö påverkas i hög grad av Köpenhamns större prostitutionsmarknad och Danmarks liberalare reglering. En hel del av försäljningen av sexuella tjänster sker

därför på andra sidan av sundet. För Stockholm är färjelinjerna till Baltikum viktiga för nätverken.

Utpressning

På senare år har utpressning blivit ett allt vanligare brott i samtliga tre städer. Det är en tydlig utveckling att brottsligheten fått en större parasitär prägel jämfört med tidigare då inriktningen i högre grad var inriktad på att tillgodose en marknad. Utpressning äger bland annat rum i den egna kriminella miljön i form av ”bötningar” under förevändning av uppfattade oförätter eller begångna fel. Utpressning riktar sig också mot företagare som en regelrätt inkomstkälla. Vissa tecken finns också på beskyddarverksamhet.

Företag i centrum

Olika typer av *bedrägerier* är på frammarsch och att döma av intervjuerna är utvecklingen tydligast i Malmö. Företag förvärvas eller registreras, varor beställs på kredit, lån tas upp och sedan töms bolaget på alla tillgångar. På internet säljer företag varor som aldrig levereras. Företag med telefonförsäljning riktar krav på grund av påstådda ingångna avtal. Kontokort skimmas för köp av varor och tjänster i andras namn. Bedrägerier sker med assistansersättning, lönebidrag och lönegaranti. Även andra bidrags- och trygghetssystem utnyttjas.

Personer med koppling till organiserad brottslighet tar också över delar av företag i syfte att komma över löpande inkomster. Företag används dessutom för storskaligt svartarbete eller för att administrera svartarbete med konton, fakturor och betalningar.

Olika samarbeten sker också med företag. Stöldgods köps in och ”obeskattad” tobak har blivit allt vanligare i den legala handeln. Företag anlitar också personer med muskler för indrivning av skulder som på olika vis är tveksamma.

Vit, svart och kriminell ekonomi blandas

Den beskrivna blandningen av vit, svart och kriminell ekonomi är särskilt märkbar i Malmö till följd av att den äger rum i stadskärnan. I Stockholm och Göteborg är denna blandning mer utspridd. Malmö har dessutom de för staden särpräglade svartklubbarna. Dessa utgör en mötesplats för personer i den kriminella miljön och en kontaktyta mot människor i stadens nöjesliv.

Sammanfattningsvis följer den organiserade brottsligheten i de tre städerna redan kända mönster. Narkotika finns ofta med i bilden. Medan Stockholm är något av ett ”kunskapscentrum” för grova rån, har Malmö intagit samma position för grova bedrägerier. Utvecklingen går mot en brottslighet där företag är i centrum. Utpressning och bedrägerier tycks bli allt vanligare som inkomstkälla för den organiserade brottsligheten. Organiserade stölder, häleribrottslighet, punktskattebedrägerier och organiserat svartarbete kretsar också kring företag. Till följd av denna brottslighet blandas vit, svart och kriminell ekonomi.

Brå:s bedömning

Stora städer har attraktiva sidor. Många människor söker sig till storstäderna med drömmen om ökat välbefinnande och ett bättre liv för sig själva och sina barn. I storstaden finns ofta stor mångfald när det gäller boende, utbildning, näringsliv, arbetstillfällen, varuutbud, service, kultur och etnicitet. Inte sällan är storstäderna naven i ländernas ekonomiska tillväxt. Men storstäderna har också baksidor. I Sverige visar det sig till exempel i att en större andel av befolkningen där än på andra ställen har en svår socioekonomisk situation och att fler missbrukar alkohol och narkotika. Den sociala spännvidden är högre än på mindre orter, med fler som tillhör det allra rikaste skiktet i landet och fler som tillhör de socialt svagaste grupperna. Baksidan visar sig också i en högre brottslighet än i andra delar av landet. Det är väl känt från många studier och det framgår av såväl kriminalstatistik som offerundersökningar. I storstäder finns det också större inslag av organiserad brottslighet än i mindre städer.

Mot denna bakgrund fick Brå i uppdrag att på kort tid studera brottslighet, otrygghet och därtill relaterade sociala förhållanden i Stockholm, Göteborg och Malmö. Inom ramen för uppdraget har det i viss utsträckning studerats hur städerna skiljer sig från landet i övrigt när det gäller brottslighet och sociala förhållanden. Huvudfokus ligger dock på att jämföra de tre städerna. De frågor som belyses är om de tre storstäderna skiljer sig åt när det gäller problemens *omfattning, karaktär* och *utveckling*. Eftersom uppdraget gavs under en period då Malmö var särskilt utsatt för grov våldsbrottslighet, föll det sig naturligt att lägga visst fokus på frågan om Malmö särskiljer sig från Stockholm och Göteborg.

Högre brotts- och otrygghetsnivåer i storstäderna – och troligtvis högst i Malmö

Enligt både NTU (Nationella trygghetsundersökningen) och statistiken över polisanmälda brott (Sveriges officiella kriminalstatistik) har de tre storstäderna i Sverige högre brottslighet än övriga landet (räknat per invånare). Så har det sett ut så länge frågan har studerats och så är det också typiskt sett i andra jämförbara länder. Med utgångspunkt i NTU framträder bilden att andelen i befolkningen som utsätts för brott är mellan 10 och 100 procent högre i de tre storstäderna än i riket som helhet, beroende på vilka brott som studeras och vilken stad som är i fokus. Även andelen otrygga och andelen med lågt förtroende för rättsväsendet är högre, även om avvikelserna från riksgenomsnittet i dessa avseenden är relativt små.

Då nivåerna mellan de tre storstäderna jämförs får man något olika bilder beroende på vilken datakälla som används. NTU ger främst en bild av den breda allmänhetens erfarenheter och i detta avseende är utsattheten för både vålds- och egendomsbrott något högre i Malmö än i Stockholm och Göteborg. Men det framgår också att så inte varit fallet under alla år sedan 2005. Rent generellt finns det ett samband mellan städernas befolkningstal och brottsnivåer, så till vida att brottsnivåerna vanligtvis är högre per invånare ju större befolkning en stad har. I detta perspektiv är det noterbart att de högsta nivåerna under vissa år återfinns i Malmö, trots att den är

klart minst av de tre städerna. Statistiken över anmälda brott verifierar här inte resultaten från NTU. Nivåerna för anmälda brott per invånare såväl sammantaget som för ett typiskt våldsbrott som misshandel är högst i Stockholm, följt av Malmö och Göteborg. Det här innebär att det är svårt att dra definitiva slutsatser om i vilken stad brottsnivåerna egentligen är högst, även om mycket pekar på att det är i den minsta av de tre storstäderna – alltså i Malmö. Det är också i Malmö som den uppmätta otryggheten är högst och förtroendet för rättsväsendet är lägst, även om skillnaderna gentemot de andra storstäderna är små och i vissa fall mycket små.

Av särskilt intresse är situationen när det gäller dödligt våld. Uppgifterna om dödligt våld finns inte på kommunnivå, utan är tillgängliga på länsnivå. Det dödliga våldet är emellertid inte påfallande högt i något av de tre storstadslänen jämfört med övriga län. Däremot är andelen fall som bedöms ha skett i kriminella miljöer högre i de tre storstadslänen och andelen fall som begås med skjutvapen är dessutom högre i Skåne än i de andra två storstadslänen.

Vissa skillnader i problemsammansättning

Ser man till kompositionen av problem med brott och otrygghet finns det vissa skillnader mellan de tre storstäderna. De flesta åren under perioden 2005–2010 hade Göteborg högst andel vuxna invånare som blivit utsatta för misshandel, Stockholm flest som utsatts för sexualbrott och Malmö flest invånare som utsatts för hot och trakasserier. Här är datakällan NTU. Studerar man istället statistiken över anmälda brott ligger Stockholm klart högst när det gäller misshandel mot vuxna män, medan Malmö utmärker sig med höga nivåer rörande misshandel mot barn, både yngre barn och ungdomar i åldern 15–17 år. Att Stockholm utmärker sig när det gäller anmäld misshandel mot vuxna män torde hänga samman med det stora utbudet av barer och restauranger i staden, eftersom denna typ av brott ofta är förknippad med sådana miljöer. De miljöerna innebär en överrisk för våldsbrott genom ansamlingen av alkoholpåverkade personer. Eftersom brotten ofta är synliga för andra är det också större sannolikhet att de blir anmälda eller på annat sätt uppmärksammas av polisen. När det gäller misshandel mot barn är det känt från tidigare forskning att föräldrar i socioekonomiskt utsatta situationer är överrepresenterade och att stora sådana grupper ger högre nivåer av anmälda fall av barnmisshandel. Malmö är den av de tre städerna där flest familjer lever under sådana förhållanden – och även den stad som har högst nivå anmälda fall av barnmisshandel.

När det gäller *tillgreppsbrott* exklusive cykelstölder är det en ungefär lika stor andel av befolkningen i de tre städerna som enligt NTU blivit utsatt de senaste åren. Cykelstölder, däremot, är mycket vanligare i Malmö än i de övriga städerna. En rimlig förklaring till det torde vara att det är fler som cyklar i Malmö och att det därmed finns ett större utbud av stöldbegärliga cyklar och en större avsättning för stulna cyklar. Närheten till cykelstaden Köpenhamn, kan också innebära att det finns en särskild marknad för stulna cyklar. Även statistiken över anmälda brott ger bilden att de tre städerna ligger ganska lika när det gäller omfattningen av tillgreppsbrott.

Rangordningen varierar från år till år, men det finns inget tydligt mönster att någon av städerna konstant ligger påtagligt högre eller lägre än de övriga.

I uppdraget ingår även att studera den organiserade brottsligheten i de tre städerna. I detta syfte har det genomförts en särskild intervjustudie med ett 60-tal poliser som arbetar med problemområdet. Den samlade bilden är att den organiserade brottslighetens karaktär och utveckling ser ganska lika ut i de tre städerna. I alla städerna finns ett mönster att allt fler personer med en kriminell livsstil sluter sig samman i grupperingar, både för att skydda sig och öka den möjliga vinningen av brott. Grupperingarna är av olika slag. Det kan till exempel vara namngivna broderskapsgrupperingar, andra lösare kriminella grupperingar i främst socioekonomiskt utsatta områden eller grupperingar som bygger på släktskap.

Att kriminella personer i de tre städerna sluter sig samman i grupperingar ökar risken för att konfrontationer och konflikter ökar, både inom och mellan grupperna. I motsats till den bild som ibland ges i massmedia förekommer det dock inte några regelrätta gängkrig i Sverige, där gäng slåss om marknadsandelar. De konflikter som uppstår kan trots detta få allvarliga konsekvenser, särskilt med hänsyn till att allt fler är beväpnade. Överhuvudtaget uppges tillgången på vapen vara god i samtliga tre storstäder och antalet skjutningar har ökat i alla tre. Typen av vapen skiljer sig dock en del. I Malmö och Göteborg är det främst skjutvapen från forna Jugoslavien, medan det i Stockholm förekommer fler typer av vapen med olika ursprung.

Något som skiljer Malmö från de övriga storstäderna är att de kriminellt belastade personerna i befinner sig på en mindre yta. Det leder till trängsel och att de hela tiden stöter på varandra. Risken för våldsamma möten ökar, vilket kan vara en bidragande förklaring till att de senaste tidens skjutningar ägde rum just i Malmö. Det är också troligt att skjutningarna i Malmö uppfattas som mer påtagliga för att de ägde rum centralt i staden, i motsats till Stockholm och Göteborg där skjutningarna oftast äger rum i förorter utanför stadskärnan.

De dominerande vinningsbrotten i de tre städerna uppges traditionellt vara stölder, häleribrott, narkotika och rån. Enligt de poliser som intervjuats kan man emellertid se en utveckling under senare år där brotten kommit att länkas till företagsverksamhet. Det kan handla om att starta egna verksamheter med svartarbete och bedrägerier eller att utnyttja andra företag genom utpressning. Verksamheterna utgörs ofta av restauranger, barer och taxi, men även andra branscher förekommer. Malmö utmärker sig här genom att både ha en mer ekonomiskt avancerad organiserad brottslighet än Stockholm och Göteborg, med storskaliga bedrägerier och en mer synlig informell ekonomi. Det är dock osäkert i vad mån den svarta ekonomin i realiteten är mer omfattande i Malmö än i de övriga storstäderna, eller om den bara är mer synlig i Malmö. På samma sätt som när det gäller våldsbrott begås dessa brott i Malmö i centrumkärnan där den märks av både polisen och allmänheten, medan den i Stockholm är spridd på olika förorter och svårare för polisen att få en samlad kunskap om.

Det är också intressant att utifrån *NTU* och *statistiken över anmälda brott* se om brottstyper som kan vara särskilt förknippade med organiserad brottslighet är vanligare i någon av de tre städerna. Från intervjustudien framgår att brott som ofta begås som en del av organiserad brottslighet är narkotikabrott, bedrägerier, olaga hot, rån, övergrepp i rättssak och utpressning. När det gäller narkotikabrott är emellertid de kriminalstatistiska uppgifter som finns tillgängliga reaktiva till karaktären – och ger därför snarare en bild av myndigheternas insatser mot narkotikabrottsligheten än en bild över själva brottsligheten. De övriga brottstyper som är vanliga inom organiserad brottslighet kan i stor utsträckning ses som former av ”instrumentella hot” för att uppnå olika typer av vinster. Om man ser till statistiken över anmälda brott ligger Malmö i topp för alla de brottstyper av typen instrumentella hot. Det skulle kunna vara ett tecken på att Malmö, i förhållande till sin storlek, är mer drabbat av brottslighet som har sin grogrund i organiserad brottslighet än de två andra storstäderna.

Att det finns en tydligt förhöjd risk att utsättas för brott bland dem som bor i våra storstäder jämfört med övriga landet är något som bör tas på stort allvar. Inte minst angeläget är det att försöka minska brottsligheten i de socioekonomiskt utsatta områden, som är värst drabbade. Här pågår i dag bland annat arbete inom ramen för det som tidigare kallats storstadssatsningen och som idag benämns URBAN15.

Inte ökad risk för allmänheten att drabbas av brott – men oroande tecken ifråga om den organiserade brottsligheten

Nästa fråga blir då om det också finns en uppåtgående trend när det gäller utsatthet för brott, det vill säga om brottsproblemen tilltar. När det gäller brott mot enskild person och våldsbrott har de sammantaget inte ökat i de tre storstäderna sedan 2005, enligt resultaten från *NTU*. Under de två senaste mätåren 2009 och 2010 noteras dock vissa ökningarna i Malmö, även om nivåerna fortfarande är lägre än åren 2005 och 2006. Nivåerna för våldsbrott i den andra datakällan – statistiken över anmälda brott – har dock ökat kontinuerligt under perioden. När uppgifterna analyseras tillsammans framträder bilden av att den breda allmänhetens utsatthet för våldsbrott inte har ökat i de tre storstäderna sammantaget, utan att förklaringen till ökningarna i statistiken över anmälda brott torde hänga samman med en över tid ökande benägenhet att anmäla brott. Den ökande benägenheten att vända sig till polisen och anmäla brott kan gälla såväl allmänheten som offentliga verksamheter och polisen. Det går dock inte att utesluta att det i vart fall under åren 2009 och 2010 skedde en viss ökning i Malmö av den del av våldsbrottsligheten som drabbar allmänheten.

Ifråga om tillgrepsbrott tyder uppgifterna från *NTU* och statistiken över anmälda brott på att allmänhetens utsatthet minskat under den studerade perioden, vilket den för övrigt gjort även i riket som helhet.

De centrala indikatorerna över upplevelser av otrygghet påvisar att, de i och för sig förhöjda nivåerna i de tre storstäderna, generellt sett minskat under perioden. Nivåerna i bland annat Malmö var exempelvis påfallande lägre åren 2009 och 2010 än åren 2005 och 2006. Situationen med flera grova våldsbrott i Malmö slutet av 2011 och början av 2012 kan komma att förändra siffrorna för dessa år, men sett i ett lite längre perspektiv har tryggheten i staden alltså ökat. När det gäller den klassiska frågan om upplevd otrygghet vid utevistelse en sen kväll i det egna bostadsområdet har nivån istället specifikt i Göteborg ökat under senare år, så att nivån där numera är i paritet med Malmö. Vid sidan om tryggheten har det generella förtroendet för rättsväsendet även det utvecklats positivt. Fler i de tre storstäderna har under senare år uppgivit högt förtroende jämfört med under början av mätperioden.

Den inte särskilt oroande utvecklingen när det gäller allmänhetens utsatthet för brott och upplevelser av otrygghet motsäger inte att den organiserade brottsligheten i särskilda kriminella miljöer kan öka. Denna typ av brottslighet fångas troligen mindre väl i NTU och statistiken över anmälda brott. Kriminellt aktiva personer och personer i deras omedelbara närhet medverkar troligen i liten utsträckning i frågeundersökningar som NTU och de brott som begås inom dessa kretsar anmäls mer sällan till polisen. Och om sådana brott anmäls är det hur som helst svårt att i statistiken särskilja dem från andra anmälda brott, trots det försök avseende instrumentella hot som redovisats ovan.

Det går heller inte att från den intervjustudie som gjorts, bedöma om utvecklingen av den organiserade brottsligheten skiljer sig i några avseenden från stad till stad. Det perspektivet har sällan de intervjuade polisanställda i de tre städerna. Det som dock framkommer är att det finns en tendens att nya former av organiserad brottslighet i Sverige ofta dyker upp först i Malmö. Det gäller till exempel framväxten av vissa internationella broderskapsgrupperingar i Sverige och storskaliga bedrägerier inom ramen för organiserad brottslighet. Här torde stadens geografiska läge spela in med närheten till impulser från kontinenten och Köpenhamn.

Ogynnsamma grundförutsättningar i Malmö – men också positiva faktorer

Sett enbart i ljuset av befolkningens storlek borde det förväntade resultatet vara att brottsligheten per invånare skulle vara störst i Stockholm, följt av i Göteborg och i Malmö. Den bild som framträder är i istället att problembilden är väl så hög i Malmö som i Stockholm och i flera avseenden högre än i Göteborg. I vissa avseenden framstår problemnivån till och med vara högst i Malmö. Det finns emellertid andra omständigheter än befolkningsstorlek som brukar förknippas med hög brottslighet och otrygghet – och i dessa avseenden utmärker sig Malmö genom att ha flera negativa grundförutsättningar.

I en jämförelse mellan de tre storstäderna längs olika faktorer som ofta går hand i hand med högre brotts- och otrygghetsnivåer faller Malmö ut negativt i princip på punkt efter punkt. I Malmö är ex-

empelvis nivån minst gynnsam avseende andelen personer som inte förvärvsarbetar, befolkningens inkomst, andelen personer som upp- bär ekonomiskt bistånd samt förekomsten av barnfattigdom och hemlöshet. Andelen personer i särskilt brottsaktiva åldrar är visserli- gen inte högre i Malmö än i Stockholm och Göteborg, men däremot andelen personer med utländsk bakgrund. De områden där Malmö inte uppvisar mer ogynnsamma grundförutsättningar är nivåerna avseende alkohol- och narkotikamissbruk respektive ohälsotal, men då ska man ha i minnet att det senare måttet enbart gäller den för- värvsarbetande delen av befolkningen – som alltså är särskilt låg i Malmö. Sammantaget står det klart att Malmö jämfört med Stock- holm och Göteborg har en särskilt besvärlig social och ekonomisk grundsituation. Med många unga som uppfattar sina livschanser som små ökar risken för brottslighet, både individuellt och i organi- serade former.

Men det finns också andra omständigheter som kan ha betydelse i sammanhanget – och där Malmö intar något av en särställning. För det första ligger Malmö helt nära storstaden Köpenhamn och är också en transitstad för person- och varutransporter mellan södra Sverige och Danmark, Tyskland osv. Det här är omständigheter som vanligtvis sätts i samband med risker för hög brottslighet. För det andra kännetecknas Malmö av att staden är bebyggelsestrukturellt koncentrerad och har mindre inslag av friliggande förorter än Stockholm och Göteborg. Det betyder att den befolkningsmässiga tätheten är högre och att grupper av personer som har olika sociala och ekonomiska förutsättningar lever närmare varandra. De typer av problem som i Stockholm och Göteborg tenderar att vara kon- centrerade till missgynnade förorter en god bit utanför städernas centrum, återfinns i Malmö även i eller nära stadskärnan. Problemen med brottsligheten blir därmed mer synliga för – och påverkar fler av – stadens invånare, vilket även kan inverka på upplevelser av otrygghet.

Det ska dock framhållas att det inom ramen för detta uppdrag inte funnits möjligheter att bedöma hur stor betydelse dessa negativa omständigheter har för problemnivåerna i Malmö. Det kan också vara så att brottsligheten och otryggheten i själva verket inte kan ses som så höga mot bakgrund av de ogynnsamma grundförutsättning- arna. Kanske är det så att staden har *skyddande* faktorer som gör att brottsligheten och otryggheten inte är ännu högre. Några av de faktorer som hålls fram som problematiska kan från andra perspek- tiv tolkas som positiva och kan vara skyddande. Det gäller exempel- vis närheten till Köpenhamn och kontinenten, som förutom att vara en allmän ekonomisk konkurrensfördel även innebär ett inflöde av resursstarka invånare från bland annat Danmark.

Detta att staden är mindre och bebyggelsemässigt och socialt tät där människor från olika samhällsskikt lever nära varandra kan naturligtvis även ses som något positivt från brottssynpunkt. Den större närheten och mindre anonymitet kan bland annat innebära bättre förutsättningar för informell social kontroll.

En samlad bedömning

Den samlade bedömningen som denna kartläggning ger Brå anledning att lyfta fram är:

- Problemen med brott och otrygghet är större i de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö än i övriga delar av landet.
- Relativt sin mindre storlek än de övriga två storstäderna framstår problemnivåerna som störst i Malmö. Det gäller allmänhetens utsatthet för brott och deras upplevelser av otrygghet. Därutöver förefaller graden av avancerad organiserad brottslighet vara högre, med bland annat fler storskaliga bedrägerier.
- Däremot tycks inte allmänhetens utsatthet för brott ha utvecklats negativt i de tre storstäderna under perioden 2005 till 2010, eventuellt undantaget våldsbrott i Malmö under de två senaste mätåren. De uppmätta trygghetsnivåerna har ökat i alla fall i Stockholm och Malmö och generellt sett även förtroendet för rättsväsendet.
- Det är i huvudsak ännu okänt hur brottsnivåerna har utvecklats under och efter 2011, alltså sedan de många uppmärksammade grova våldsdåden i Malmö.
- Utifrån de intervjuer som genomförts med ett stort antal poliser framträder bilden av tilltagande problem med organiserad brottslighet i de tre städerna, inklusive ökad vapen användning. Nya former av organiserad brottslighet uppges ibland först uppträda i Malmö, innan det dyker upp i de andra storstadsregionerna.
- De – relativt stadens begränsade storlek – höga problemnivåerna i Malmö kan sättas i samband med en uppsättning ogynnsamma grundförutsättningar, med sårbart geografiskt läge, koncentrerad stadsstruktur och större inslag av sociala och ekonomiska problem i befolkningen än i Stockholm och Göteborg.
- Det är däremot inte klarlagt om Malmös problemnivå är hög relativt dess ogynnsamma grundförutsättningar, eller om stadens styrkor snarare inneburit att den klarat sig förhållandevis väl givet det i vissa avseenden ofördelaktiga utgångsläget.

Utvecklingsområden

Det finns således en ökad risk att utsättas för brott bland dem som bor i våra storstäder – och bilden är något mer bekymmersam i Malmö. Oroande är också tecknen på ökad organiserad brottslighet. Brå:s uppgift har inte varit att föreslå åtgärder för förbättringar,

men det finns ändå några utvecklingsområden som vi avslutningsvis vill lyfta fram.

Det första utvecklingsområdet är fortsatta initiativ mot den organiserade brottsligheten, som är särskilt framträdande i storstäderna. I detta sammanhang kan nämnas den omfattande nationella satsningen på grov organiserad brottslighet, som gett en ny struktur till arbetet och lett till tydligare fokusering på problemområdet. Lika angeläget är det att minska brottsligheten och otryggheten i de mest socialt och ekonomiskt utsatta bostadsområdena. I denna del pågår bland annat arbete inom ramen för det som tidigare kallats storstadssatsningen och som idag benämns URBAN-15. Det är nu angeläget att satsningarna fortsätter och får genomslag och att erfarenheterna tas till vara på bästa sätt.

Det andra utvecklingsområdet är polisens resurstillgång och kunskaper om den organiserade brottsligheten. Det är angeläget att det vid medelsfördelningen inom polisen tas tillräcklig hänsyn till Malmös utsatta situation när det gäller brottsgenererande faktorer. Det finns också utrymme för polisen att utveckla sin kunskap om brottslighetens omfattning och karaktär på lokal nivå, både om brottsligheten generellt men särskilt om den organiserade brottsligheten. Polisen kan också ha nytta av ökad kunskap om hur andra delar av polisorganisationen arbetar med att motverka förebygga och åtgärda inte minst den brottsligheten. Här kan ett tätare utbyte av erfarenheter mellan polismyndigheterna i de tre storstadslänen vara en väg framåt.

Det tredje utvecklingsområdet är de samhälleliga insatser för ungdomar som riskerar att utveckla en kriminell livsstil, vars brottslighet spelar en betydande roll i de tre städerna. Här handlar det både om övergripande insatser för att öka deras förutsättningar att välja andra vägar än den kriminella och insatser för att förbättra arbetet med de enskilda ungdomar som påbörjat eller fastnat i en kriminell livsstil. På området det här pågår det framför allt ett särskilt viktigt uppdrag med försök med sociala insatsgrupper gentemot ungdomar som begår brott. Denna och andra insatser bör tillsammans kunna generera bättre och effektivare metoder för arbete mot ungdomskriminalitet.

Det fjärde utvecklingsområdet, slutligen, är åtgärder mot tillgången till skjutvapen. Sådana vapen uppfattas som lätta att få tag på i de tre storstäderna. Tillgången till vapen ökar risken att konflikter mellan personer i kriminella grupperingar får en allvarlig utgång. Därför är det angeläget med åtgärder som tar sikte på att minska vapentillgången, där den utredning som ser över vapenlagstiftningen är en viktig pusselbit.

Inledning

Regeringen har givit Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att kartlägga situationen avseende brottslighet och trygghet i Stockholm, Göteborg och Malmö. Kartläggningen ska utgå från tillgänglig statistik och utgöra ett bidrag till en mer faktabaserad kunskap om hur brottsligheten och tryggheten ser ut och har utvecklats över tid i storstäderna. Brå ska ge en bred bild men beskrivningen av brottsituationen ska, i den mån det är möjligt, särskilt lyfta fram grov och organiserad brottslighet och, där tillfälle ges, vapen användning.

Om rapporten

Rapporten består primärt av fyra olika resultatdelar som i hög grad är fristående i förhållande till varandra. Den första delen behandlar situationen generellt i de tre städerna avseende brottslighet och trygghet samt olika sociala förhållanden. Därefter följer tre delar som beskriver den organiserade brottsligheten i respektive stad.

Till dessa delar kan föras det här föreliggande inledande avsnittet. Här redovisas kort den empiri som ligger till grund för rapporten samt några olika metदानmärkningar.

Syftet med rapporten – att skildra brottsituationen i de tre städerna med särskilt fokus på den grova organiserade brottsligheten – innebär att det är en tämligen problemfylld och mörk bild som lyfts fram. De tre städernas alla positiva sidor och goda krafter som verkar mot nämnda brottslighet och problem ges dessvärre inget utrymme. Det bör också framhållas att den korta tid Brå har haft till sitt förfogande för uppdraget också sätter gränser. Det har exempelvis inneburit begränsningar i vilken empiri och omfattningen av denna som varit möjlig att hantera.

Det är heller inte helt oproblematiskt att jämföra de tre storstäderna ifråga om brottslighet och trygghet. Brott sker inte jämnt fördelat i en stad och de tre städernas mönster för in- och utpendling ser olika ut. Detta påverkar också jämförelser av antal brott per 100 000 invånare mellan olika områden. En studie om ungdomsbrott (Skoglund 2004) i Stockholm visar exempelvis att dessa är starkt koncentrerade till innerstaden, särskilt Norrmalm som är det dominerande shopping- och nöjeslivsområdet. Majoriteten av dessa brott (80 procent) kan dock kopplas samman med ungdomar som bor utanför innerstaden och som besöker Norrmalm. De stadsdelar som i regel har högst antal anmälda brott karaktäriseras av att vara just centrala områden med butiker, olika träffpunkter, parkeringsplatser, krogar och andra inrättningar som genererar stor koncentration och genomströmning av människor.¹ Om ett område har hög brottslighet, innebär detta således inte med nödvändighet att det bor

¹ Se exempelvis Brottstatistik i LUA-områden 2008-2010 (Brå 2011) samt Brottstatistik och resultat från NTU i URBAN15-områden (Brå 2012).

ett högt antal gärningspersoner i samma område. Malmö utmärker sig i det att det inte finns några egentliga förorter på samma sätt som i Stockholm och Göteborg. Malmö består istället av olika stadsdelar. En del av de problem som kanske mest förknippas med storstädernas förorter, blir i Malmös fall mer synliga i stadskärnan. Stockholm har också förorter som utgör egna kommuner och som, givet uppdraget och de snäva tidsramarna, inte ingår i analysen.

Sist, men inte minst vad gäller begräsningar, bör det påpekas att rapporten i huvudsak är deskriptiv till sin karaktär. Varför det ser ut på ett visst sätt återstår i mångt och mycket att förklara. Det vore exempelvis angeläget att närmare studera olika berörda myndigheters och andra relevanta aktörers insatser och prioriteringar i de tre städerna under närmast föregående år.

Metod och empiri

Brottslighet och trygghet generellt

Brå har använt en rad olika datakällor och material för att så långt som möjligt svara mot uppdragets målsättning. Uppgifterna är så aktuella som möjligt. I vissa fall innebär detta år 2010, då statistiken för 2011 i några fall inte är bearbetad och publicerad än. För ett antal centrala områden finns dock uppgifter om situationen 2011.

Officiell kriminalstatistik avseende anmälda brott och uppklarade brott beskriver det som kommer rättsväsendet till känna. I följande rapport har ett antal brottstyper som kan vara relevanta för att teckna en bred bild valts ut. Det gäller exempelvis misshandel, olaga hot, rån, sexualbrott och skadegörelsebrott. Förutom en nulägesbeskrivning beskrivs utvecklingen av de anmälda brotten sedan 2005. Uppgifter om dödligt våld hämtas från Brå:s specialstudie om denna typ av våld. Här finns också vissa uppgifter om det dödliga våldets karaktär.

Det görs också en särskild beskrivning av anmälda brott i vissa områden i de tre storstäderna. Mellan åren 2008–2010 kunde kommuner med särskilt utsatta stadsdelar teckna avtal om långsiktig samverkan med statliga aktörer: lokala utvecklingsavtal (LUA). Genom sådana avtal kunde kommunerna ingå lokala partnerskap med Polisen, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Efter 2010 upphörde dessa avtal och istället omfattas vissa kommuner med utsatta stadsdelar av urbant utvecklingsarbete med fokus på utvärdering, inhämtning och spridning av kunskap. LUA-områdena och URBAN-områdena överlappar varandra i viss utsträckning men inte fullt ut. Det finns dock möjlighet att följa statistiken över anmälda brott i de ursprungliga LUA-områdena, eftersom denna statistik utgår från så kallade SAMS-områden.²

Uppgifter från den *Nationella trygghetsundersökningen* (NTU) utgör en mycket viktig källa. Här finns uppgifter från åren 2005 till 2010 om utsatthet för brott (olika våldsbrott och egendomsbrott), upplevd trygghet och förtroende för rättsväsendet. Antal responden-

² Small Area Market Statistics. Sverige är indelat i ca 9 000 SAMS-områden, vardera med en unik SAMS-kod.

ter i de städer som är relevanta i denna rapport är ca 900 i Stockholm, i Göteborg ca 700 och i Malmö ca 330. I synnerhet i Malmö är antalet respondenter relativt få, vilket bör beaktas i tolkningen av uppgifterna. Brå har även haft tillgång till uppgifter i de trygghetsmätningar som Stockholms stad och polismyndigheten i Skåne genomför.

I uppdraget ingår även att jämföra situationen i de tre städerna vad gäller befolkning och sociala förhållanden. Här har uppgifter från Statistiska centralbyrån (SCB), Socialstyrelsen och Folkhälsoinstitutet använts.

Utöver ovan nämnda källor har en litteratursökning med hjälp av Polishögskolans bibliotek gjorts som avser relevanta studier i förhållande till det som undersöks.

Den organiserade brottsligheten

Till följd av regeringsuppdragets korta tidsram – två månader – har Brå valt att basera lägesbilderna av organiserad brottslighet i Göteborg, Malmö och Stockholm på intervjuer med personer inom Polisen. Till detta kommer en genomgång av relevanta underrättelserapporter inom respektive polismyndighet. Myndigheterna har också tagit fram statistik över skjutningar i respektive stad.

Valet att intervjua polisanställda baseras på att det framför allt är poliser som kommer i kontakt med stora delar av den organiserade brottsligheten. Om mer tid hade funnits till förfogande skulle det varit lämpligt att även genomföra intervjuer med personal inom framför allt Tullverket, Skatteverket, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten. I linje med andra undersökningar som Brå gör om organiserad brottslighet hade det också varit önskvärt med att intervjua gärningspersoner. En sådan studie hade dock tagit väsentligt längre tid än två månader.

Intervjuer

Sammanlagt har ett sextiototal intervjuer genomförts med poliser och analytiker med ungefär lika fördelning vid de tre polismyndigheterna. De flesta intervjuer ägde rum med personal vid länskriminalpolisen. Befattningar och ansvarsområden har varierat, men det gemensamma är att de antingen haft en god överblick över situationen i den aktuella staden eller varit särskilt kunniga inom vissa brottsområden. Vid sidan av Polisen har två poliser på Ekobrottsmyndigheten och tre tjänstemän på Skatteverket intervjuats.

Vid intervjuerna har en semistrukturerad intervjuguide använts vilket innebär att det har funnits fasta frågor och att följdfrågor ställts utifrån svaren på dessa. Frågorna täcker områden som tidigare forskning har kopplat samman med organiserad brottslighet. Intervjuguiden har samma innehåll och disposition som lägesbilderna över respektive stad. Varje intervju har i genomsnitt pågått en timme och spelats in. De har sedan transkriberats. Det samlade intervjumaterialet omfattar omkring sextio timmar inspelat material.

Undersökningen har tagit fasta på situationen med organiserad brottslighet i de aktuella städerna och inte hur myndigheterna arbetar eller är organiserade. Det är viktigt att ha i åtanke att polismyn-

digheternas organisation, inriktning och interna mål kan påverka vilka typer av organiserad brottslighet de har kunskap om. Om en myndighet till exempel inte har prioriterat utpressning har de inte heller särskilt mycket kunskap om hur situationen med utpressning ser ut.

Underrättelserapporter

En systematisk genomgång har skett av totalt ett sextiotial underrättelserapporter, det vill säga ungefär 20 rapporter per stad. Underrättelserapporterna har varit inriktade på särskilda brottsfenomen, specifika individer, grupperingar eller stadsdelar. Genomgången av rapporterna har skett i Polisens lokaler i samband med besöken för intervjuerna. Underrättelsematerialet är skyddat av sekretess.

Vid genomgången har relevant information i rapporterna brutits ner efter ett framtaget kodschema som följer samma struktur som intervjuguiden.

Polismyndigheternas egen statistik över skjutningar

Brå har också tagit del av intern statistik från polismyndigheterna över skjutningar inom det egna området. Myndigheterna använder sig av olika registreringsmetoder och det är därför inte möjligt att statistiskt jämföra de tre städernas skjutningar med varandra.

Göteborg har kommit längst och byggt upp ett eget dokumentationssystem. Det innebär att polismyndigheten i Göteborg har kunnat redovisa en mer detaljerad statistik än Malmö och Stockholm.

Polisområde Malmö går varje dag igenom anmälningar och annan information för att föra in uppgifter om skjutningar i en särskild matris. Matrisen fylls på dagligen med aktuella händelser och ingen genomgång sker i efterhand. Matrisen innehåller inga uppgifter om gängkopplingar, syfte med skjutningen och troligt bakomliggande motiv.

Tekniska roteln vid Länskriminalpolisen i Stockholm har gjort en sammanställning av uppgifter ur det avrapporteringssystem som tekniker och brottsplatsundersökare använder då de dokumenterar genomförda och pågående undersökningar (TekPro). Genom sammanställningen har Polisen försökt fånga upp de ärenden där man säkrat kulor, patroner och hylsor. De statistiska uppgifterna är inte fullständiga och innehåller inga uppgifter om gängkopplingar, syfte med skjutningen och troligt bakomliggande motiv.

Metodproblem

Nackdelen med de valda metoderna är att undersökningen i för hög grad fångar polisernas bild av den organiserade brottsligheten. Samtidigt vet vi från en rad andra undersökningar att enskilda personer ofta har en god bild av den brottslighet som de arbetar med. Till viss del kan det något ensidiga perspektivet vägas upp av att åtskilliga av de områden som rapporten tar upp tidigare har undersökts av Brå. Det gäller exempelvis narkotikabrottslighet, utpressning, otillåten påverkan, organiserat svartarbete, punktskattebedrägerier, bidragsbrott och hälerier. Därför har det varit möjligt att förhålla utsagorna till forskningsläget.

Disposition

Närmaste följer ett kapitel där de tre storstäderna beskrivs utifrån tillgänglig statistik. Med hjälp av uppgifter från kriminalstatistiken skildras antalet anmälda brott och utvecklingen av detta. Även uppgifter om dödligt våld och upplaring av brott åskådliggörs. Kriminalstatistiken skildrar det som kommer rättsväsendet till känna. Därför används uppgifter från den Nationella trygghetsundersökningen i kapitlet för att få en mer korrekt bild av den faktiska utsattheten för olika brott.

Därefter följer den del som beskriver den organiserade brottsligheten. Denna del inleds med en sammanfattande lägesbeskrivning över de tre städerna och följs av tre kapitel, som skildrar respektive stad. Dessa tre kapitel är i hög grad fristående i förhållande till varandra och kan läsas som separata delar.

Anmälda brott

I detta avsnitt görs en jämförelse av anmälda brott i de tre storstäderna och i storstädernas LUA-områden, för samtliga brott och ett antal brottskategorier. För att variationer under ett enskilt år inte ska ge för starkt utslag, redovisas medelvärdet för åren 2009–2011. Dessutom redovisas utvecklingen för åren 2005–2011. För att möjliggöra jämförelser mellan städerna gäller alla uppgifter antal brott per 100 000 invånare. Alla siffror när det gäller anmälda brott för städerna är på kommunnivå. Som tidigare nämnts är det viktigt att vid jämförelsen mellan kommunerna komma ihåg att de skiljer sig åt när det gäller geografi och befolkningens rörelsemönster. Exempelvis har Stockholm ett antal förorter medan Malmö ligger nära Köpenhamn, vilket påverkar befolkningens rörelsemönster.

Sist i avsnittet kommer analyser om dödligt våld. Till skillnad från övriga uppgifter om anmälda brott så är siffrorna för dödligt våld på länsnivå.

Anmälda brott som en indikator på brottsligheten

Det finns stora svårigheter med att använda anmälda brott som en indikator på brottsligheten, då långt ifrån alla brott som begås kommer till rättsväsendets kännedom.³ Relationen mellan det faktiska antalet brott som begås och antalet anmälda brott kallas för mörkertalet. Vid läsning av avsnittet om anmälda brott är det viktigt att komma ihåg att mörkertalet varierar för olika typer av brott.⁴ För vissa brottskategorier, som rån mot person och misshandel, framför allt mot bekanta personer, torde mörkertalet vara stort. För andra, som bank- och postrån, rån mot värdetransporter och bostadsinbrott är det relativt litet och i vissa fall i stort sett obefintligt. Mörkertalet påverkas av sådant som relationen mellan offret och gärningspersonen, hur offret tolkar situationen, hur stor förlusten är vid egendomsbrott och myndigheternas arbete. Anmälningsbenägenheten är även lägre i vissa grupper. Bland annat har studier visat att ungdomar som utsätts för brott sällan vänder sig till polisen (Brå 2009:20). Benägenheten att anmäla brott är också lägre bland mer utsatta och marginaliserade personer.

Mörkertalet kan även variera över tid. Det är vanligen ett mindre problem då jämförelser görs över en kortare tidsperiod, som i denna rapport. Det finns dock exempel på motsatsen. Ett exempel är att det skett snabba förändringar av anmälningsbenägenheten när det gäller misshandel av barn upp till sex år (Brå 2011:6). Ett annat är att Brå (2009:1) i en studie om misshandel mellan obekanta visat att polisen i ökad utsträckning skriver en polisanmälan i de ärenden där

³ För mer information om den officiella kriminalstatistiken och tolkningar av den, se *Konsten att läsa statistik om brottslighet* (Brå 2006:1).

⁴ I bilaga 5 redovisas vad som är viktigt att tänka på när det gäller mörkertalet för ett antal av brottskategorierna.

offret inte vill anmäla brottet, vilket har bidragit till en ökning av antalet anmälningar.

Det är även viktigt att ha i åtanke att antalet brott för vissa brottskategorier som övergrepp i rättssak, utpressning och sexualbrott är ganska litet, vilket gör att små skillnader kan ge relativt stort utslag vid jämförelse mellan enskilda år.

Stockholm har flest anmälda brott

Stockholm är den stad som under perioden har flest anmälda brott totalt per 100 000 invånare. År 2009–2011 anmäldes i snitt 22 078 brott i Stockholm, 20 834 i Malmö och 18 413 i Göteborg.

Som tabell 1 visar finns det skillnader mellan städerna i hur vanligt förekommande olika brott är. Stockholm är den stad som har flest antal anmälda brott per 100 000 invånare när det gäller misshandel av vuxna, sexualbrott och skadegörelse. Stockholm har dessutom, tillsammans med Malmö, flest inbrottsstöder totalt och flest bostadsinbrott.

Malmö har flest antal anmälda brott per 100 000 invånare när det gäller stöld-, rån- och häleribrott totalt, barnmisshandel, olaga hot, rån, utpressning, bedrägeri och övergrepp i rättssak.

Antalet anmälda brott per 100 000 invånare är färre i Göteborg än i Stockholm och Malmö, både för det totala antalet brott liksom för de flesta brottskategorier.

Generellt sett är brottsligheten högre i de tre städerna än vad den är i landet i stort. Nivåerna i Göteborg ligger dock nära riksgenomsnittet för ett antal brottskategorier, som sexualbrott, övergrepp i rättssak och utpressning. När det gäller olaga hot och bostadsinbrott är antalet brott per 100 000 invånare färre i Göteborg än i riket i stort.

Tabell 1. Anmälda brott 2009–2011, per 100 000 invånare.

	Malmö	Stockholm	Göteborg	Hela landet
Samtliga brott	20 834	22 078	18 413	14 906
Misshandel	1 216	1 451	1 022	937
Olaga hot	780	687	545	547
Stöld-, rån- och häleribrott	9 543	9 052	8 413	5 843
Inbrottsstöld	1 311	1 361	1 167	1 003
Bostadsinbrott	334	330	214	222
Rån	343	236	253	101
Med skjutvapen	37	29	28	12
Mot person	274	168	187	73
Sexualbrott	188	243	194	182
Skadegörelsebrott	2 330	3 881	3 532	1 926
Övergrepp i rättssak	106	76	63	58
Utpressning, ocker ⁵	62	41	33	28
Bedrägeri	1 646	1 115	1 000	1 195

⁵ I brottskategorin ingår både utpressning och ocker. Antalet anmälningar om ocker är dock få. År 2010 rörde endast 1 procent av alla anmälningar ocker och de resterande 99 % utpressning (Brå 2012:6). I resten av texten står därför enbart "utpressning".

Narkotikabrott	1 521	1 689	1 044	1 072
Vapenbrott	213	292	194	142

För varje brottskategori är den kommun som hade flest antal brott per 100 000 invånare rödmarkerad och den som hade minst antal brott per 100 000 invånare grönmarkerad.

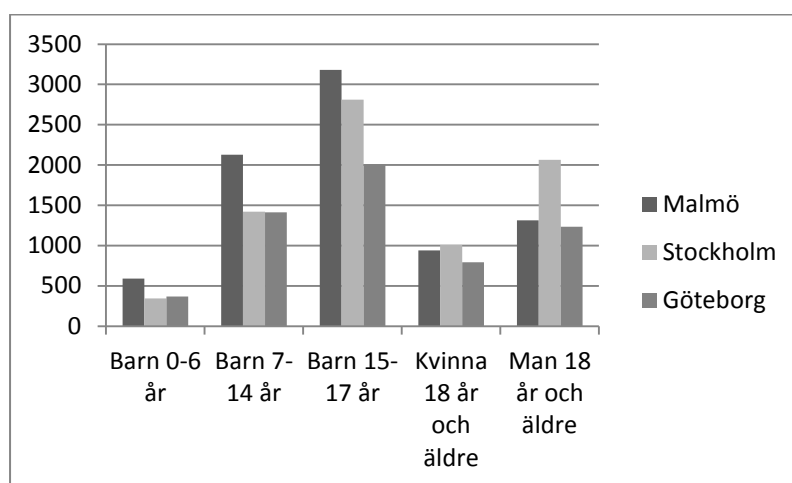
Malmö har flest anmälda misshandelsbrott mot barn

Stockholm hade år 2009–2011 flest antal anmälda misshandelsbrott per 100 000 invånare. När statistiken bryts ner på offrets ålder, relation till gärningspersonen och platsen för misshandeln syns ytterligare ett antal skillnader.

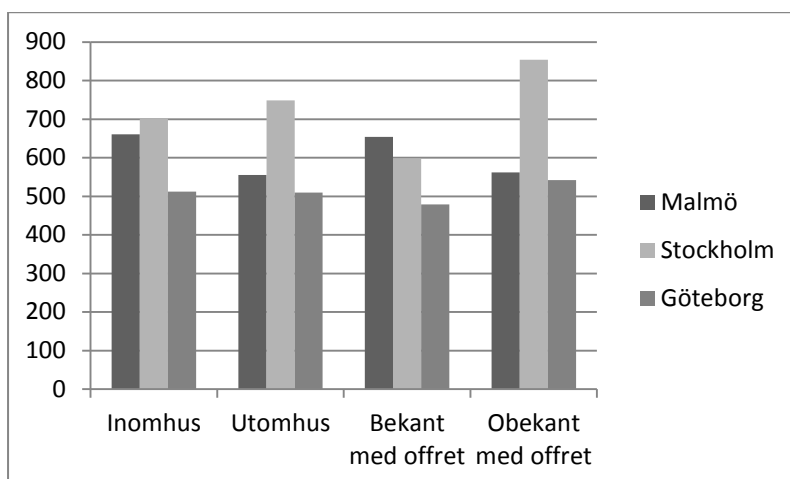
Stockholm hade betydligt fler anmälda misshandelsbrott per 100 000 invånare där offret var en vuxen man, misshandeln hade skett utomhus eller gärningspersonen var obekant med offret (se figur 1 och 2). Brå (2009:1) har i en tidigare studie visat att mer än hälften (55 %) av anmälningarna om misshandel mellan obekanta rör ”nöjesrelaterade misshandelsbrott”, där misshandeln äger rum på en helgkväll eller -natt, målsägande är alkoholpåverkad och befinner sig utomhus på en offentlig plats, inne på krogen eller på en privat fest.

Stockholm hade även flest anmälda brott per 100 000 invånare där offret var en vuxen kvinna eller misshandeln hade skett inomhus, men där var avståndet till de andra två städerna inte lika stort.

Malmö är den av de tre storstäderna som hade flest antal anmälda brott per 100 000 invånare där offret var ett barn och flest antal anmälda brott där gärningspersonen var bekant med offret. Mycket tyder på att kontakter med socialtjänsten spelar stor roll för att brott inom familjen, och särskilt brott mot barn, blir polisanmälda (Brå 2011:16). Eftersom andelen biståndsmottagare är högst i Malmö är det troligen också den stad där högst andel har kontakt med socialtjänsten, vilket skulle kunna vara en förklaring till att Malmö har högst antal anmälda brott om barnmisshandel och misshandel av bekanta.

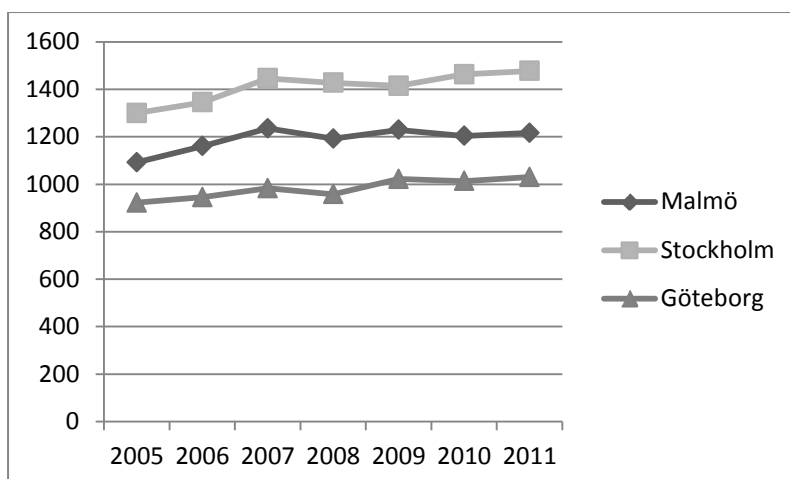

Figur 1. Anmälda brott. Misshandel, uppdelat på offrets ålder. Medelvärde år 2009–2011, per 100 000 invånare i respektive grupp.

Figur 2. Anmälda brott. Misshandel, uppdelat på inomhus/utomhus och gärningspersonens relation till offret. Medelvärde år 2009–2011, per 100 000 invånare.

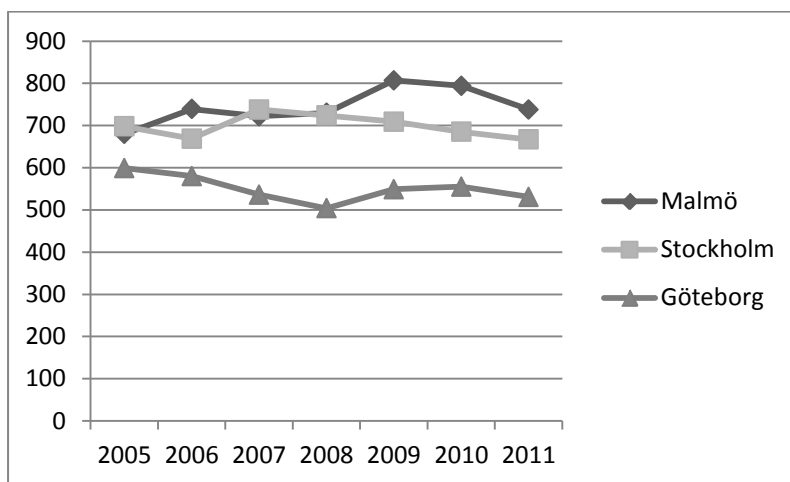
Som figur 3 nedan visar ser utvecklingen av antalet anmälda misshandelsbrott likadan ut i de tre städerna, med ett ökat antal anmälda brott mellan åren 2005–2011.

Figur 3. Anmälda brott. Misshandel, år 2005–2011, per 100 000 invånare.

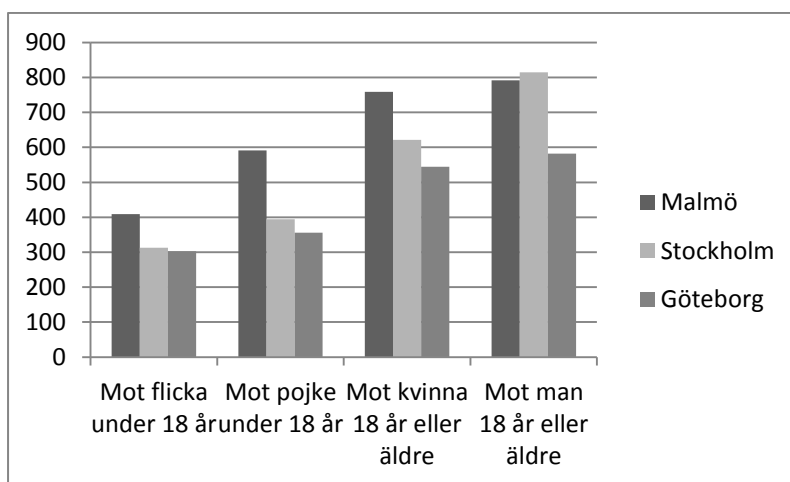
Flest anmälda brott om olaga hot i Malmö

Som figur 4 visar har de anmälda brotten om olaga hot legat relativt stabilt i de tre städerna mellan åren 2005–2011. Antalet anmälda brott har ökat något i Malmö och minskat något i de två andra städerna. Under de senaste tre åren har antalet brott om olaga hot i Malmö legat på en högre nivå än i Stockholm och Göteborg, efter att under flera år dessförinnan ha legat på samma nivå som i Stockholm.

Figur 4. Anmälda brott. Olaga hot, år 2005–2011, per 100 000 invånare.

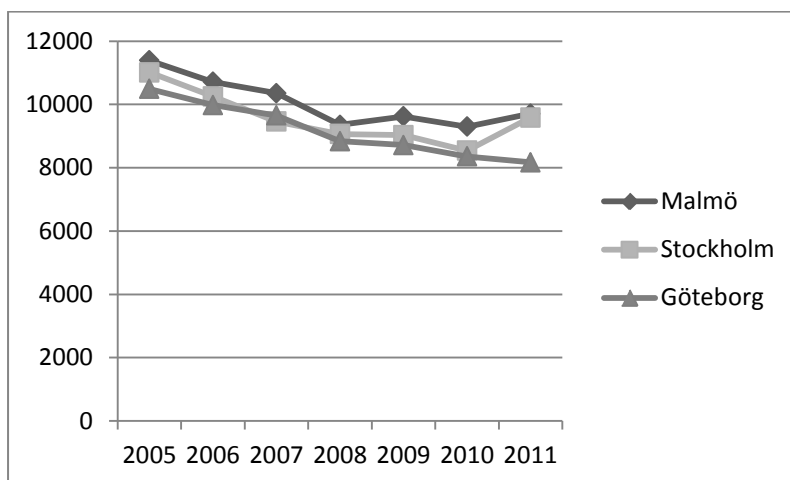
Även när det gäller olaga hot finns skillnader mellan städerna när det gäller offrets ålder. Stockholm hade något fler anmälda brott om olaga hot per 100 000 invånare mot vuxna män än vad Malmö hade. Malmö hade däremot flest antal anmälda brott per 100 000 invånare där hotet riktats mot en vuxen kvinna eller en omyndig flicka eller pojke.

Figur 5. Anmälda brott. Olaga hot, uppdelat på offrets kön och ålder. Medelvärde år 2009–2011, per 100 000 invånare i respektive grupp.

Stöld-, rån- och häleribrotten har minskat

Stöld, rån- och häleribrott är den största brottskategorin, i storstäderna liksom i landet i stort. I figur 6 syns att antalet anmälda brott sedan år 2005 har minskat i alla tre städerna. Under de tre senaste åren 2009–2011 var de anmälda stöld-, rån- och häleribrotten flest i Malmö.

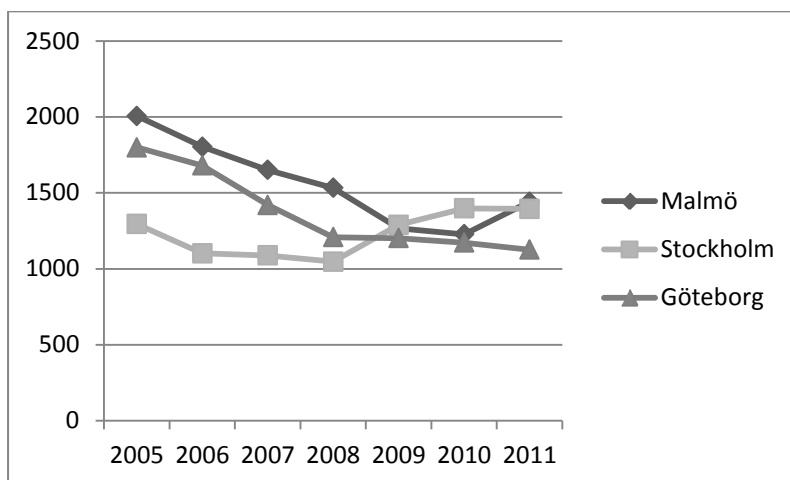

Figur 6. Anmälda brott. Stöld-, rån- och häleribrott, år 2005–2011, per 100 000 invånare.

Inbrottsstöld och bostadsinbrott

Liksom stöld- och rånbrodden totalt har även de anmälda inbrottsstöldrarna minskat mellan åren 2005 och 2011 i Göteborg och Malmö. Däremot låg de anmälda brotten i Stockholm på en något högre nivå år 2011 än år 2005.

Antalet anmälda inbrottsstölder låg under flera år högst i Malmö och lägst i Stockholm. Under de senaste tre åren har dock aningen fler brott anmälts per 100 000 invånare i Stockholm än i Malmö. Göteborg har under samma period haft lägst antal anmälda brott i relation till befolkningen.

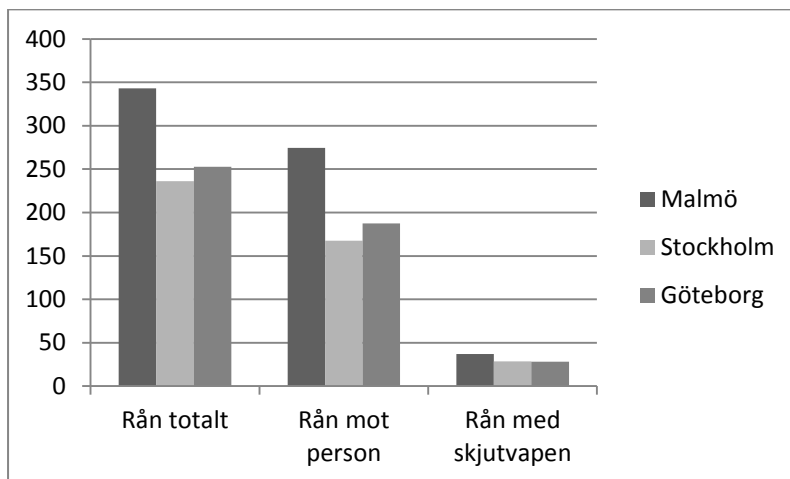

Figur 7. Anmälda brott. Inbrottsstöld, år 2005–2011, per 100 000 invånare.

När det gäller bostadsinbrott i lägenhet och villa var antalet anmälda brott i relation till befolkningen ungefär lika många i Malmö och Stockholm under 2009–2011 (334 respektive 330), medan det skedde omkring 120 färre brott per 100 000 invånare i Göteborg.

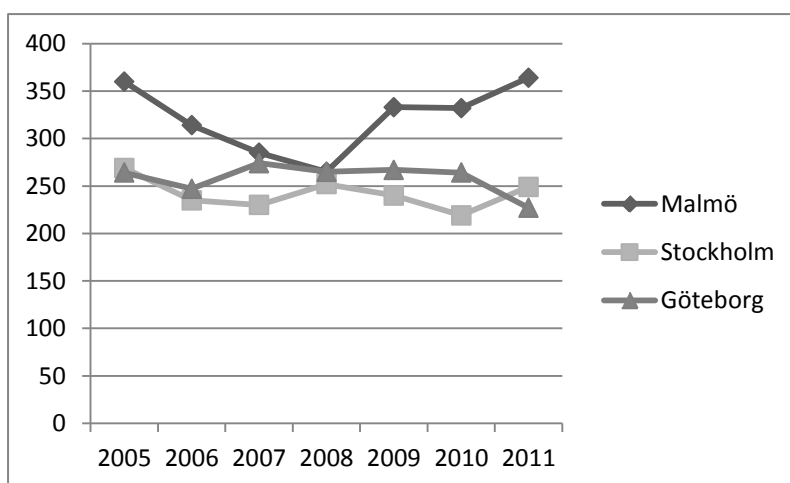
Rån vanligare i Malmö

Rån var under åren 2009–2011 vanligare i Malmö än i Göteborg och Stockholm. Det gäller både det totala antalet rån, rån med skjutvapen och rån mot person.

Figur 8. Anmälda brott. Rån totalt, rån mot person och rån med skjutvapen. Medelvärde år 2009–2011, per 100 000 invånare.

I figur 9 syns att rånerna i Malmö under åren 2007–2008 låg på ungefär samma nivå som i de andra städerna. Under åren därefter och dessförinnan var nivån dock högre i Malmö.

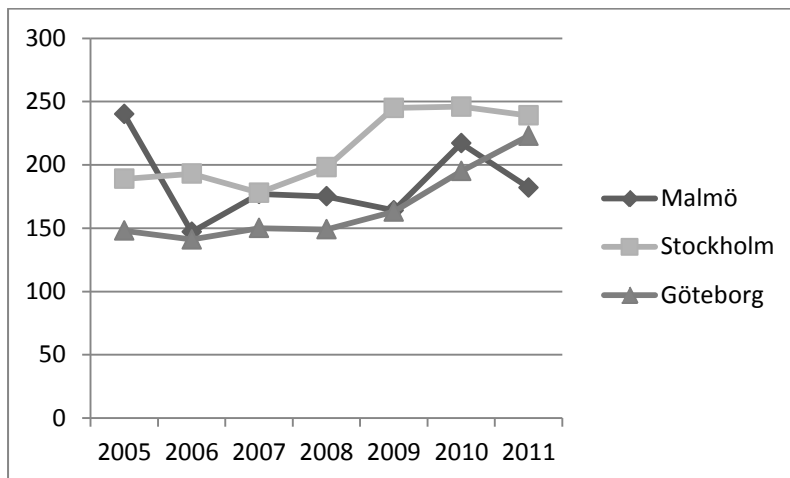
Figur 9. Anmälda brott. Rån totalt, år 2005–2011, per 100 000 invånare.

Flest anmälda sexualbrott i Stockholm

Under de senaste åren har andelen sexualbrott i relation till befolkningens mängd varit flest i Stockholm.

Antalet anmälda sexualbrott är relativt få, vilket ökar slumpvariationen och bidrar till att kurvan över utvecklingen av anmälda brott svänger mer. Sett till åren 2005 till 2011 är trenden

när det gäller antalet anmälda sexualbrott något ökande i Stockholm och Göteborg, medan antalet anmälda brott växlat mer mellan åren i Malmö.

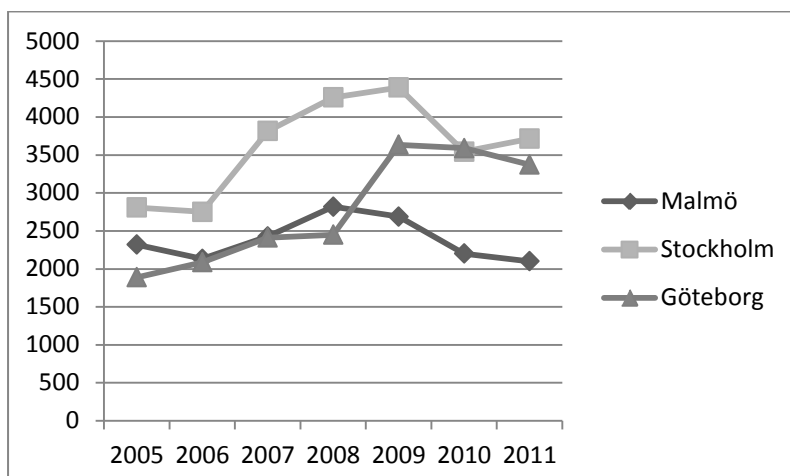

Figur 10. Anmälda brott. Sexualbrott, år 2005–2011, per 100 000 invånare.

Flest anmälda skadegörelsebrott i Stockholm

Skadegörelsebrott begås ofta i samband med andra brott som tillgrepps- och våldsbrott och påverkas då av dessa brotts mörkertal. Antalet anmälda brott kan även påverkas av i vilken utsträckning exempelvis kommunen har som rutin att polisanmäla skadegörelse. Ett exempel på det är den stora ökningen av skadegörelsebrott i Stockholm år 2007, som delvis hade sin grund i att lokaltrafiken började fotografera och anmäla allt klotter till polisen (Brå 2008:23).

Under åren 2009–2011 anmäldes betydligt färre skadegörelsebrott i Malmö än i Stockholm och Göteborg. Flest brott anmäldes i Stockholm. Liksom figur 11 visar låg dock de anmälda skadegörelsebrotten på ungefär samma nivå i Malmö och Göteborg under åren före 2009.

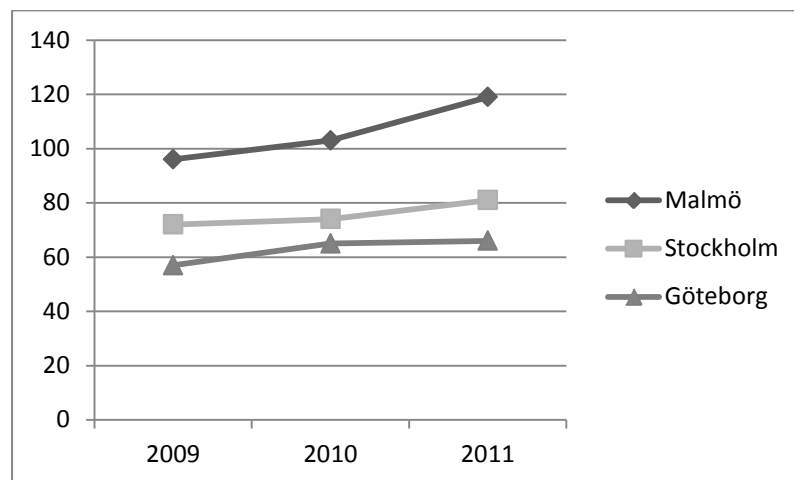

Figur 11. Anmälda brott. Skadegörelse, år 2005–2011, per 100 000 invånare.

Anmälan om övergrepp i rättssak allt fler

Eftersom övergrepp i rättssak tillkom som en särskild brottskod i slutet av 2008 finns ingen data för åren 2005-2008. Nedan redovisas därför utvecklingen mellan åren 2009-2011.

De anmälda brotten om övergrepp i rättssak har stigit något i alla tre städer mellan år 2009 och 2011. Ökningen har varit brantast i Malmö, där antalet anmälda brott per 100 000 invånare har stigit från 96 år 2009 till 119 år 2011. De anmälda brotten låg under samtliga tre år 2009–2011 på en högre nivå i Malmö än i de två andra städerna.

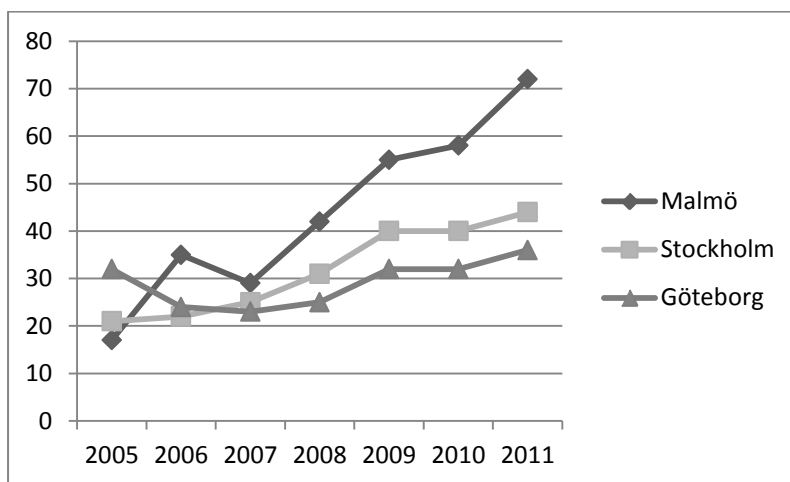

Figur 12. Anmälda brott. Övergrepp i rättssak, år 2009–2011, per 100 000 invånare.⁶

Anmälda brott om utpressning ökar mest i Malmö

Även när det gäller utpressning hade Malmö flest antal anmälda brott per 100 000 invånare. Figur 13 visar att antalet anmälda brott sedan 2008 har ökat för varje år i alla tre städer. Ökningen har dock varit störst i Malmö, där antalet anmälda brott per 100 000 invånare har stigit från 29 år 2007 till 72 år 2011.

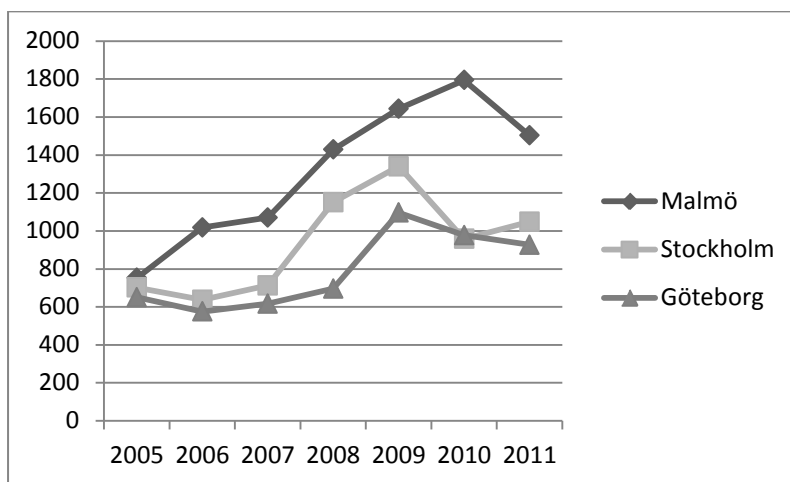
⁶ En särskild brottskod för övergrepp i rättssak tillkom i december 2008. Därför redovisas enbart utvecklingen mellan åren 2009–2011.

Figur 13. Anmälda brott. Utpressning, år 2005–2011, per 100 000 invånare.

Även anmälda brott om bedrägeri ökar mest i Malmö

Antalet anmälningar om bedrägeri har sedan 2005 ökat i alla tre städer. Efter att 2005 ha legat på ungefär samma nivå i de tre städerna, har Malmö därefter haft fler anmälda brott i relation till folkmängden och ökningen av antalet brott har varit brantast i Malmö. Det senaste året syns dock en nedgång i antalet anmälningar i Malmö, och liknande nedgångar förekommer i de två andra städerna ett år tidigare. Under de tre senaste åren har antalet anmälningar per 100 000 invånare varit högre i Malmö (1 646) än i Stockholm (1 115) och Göteborg (1 000).

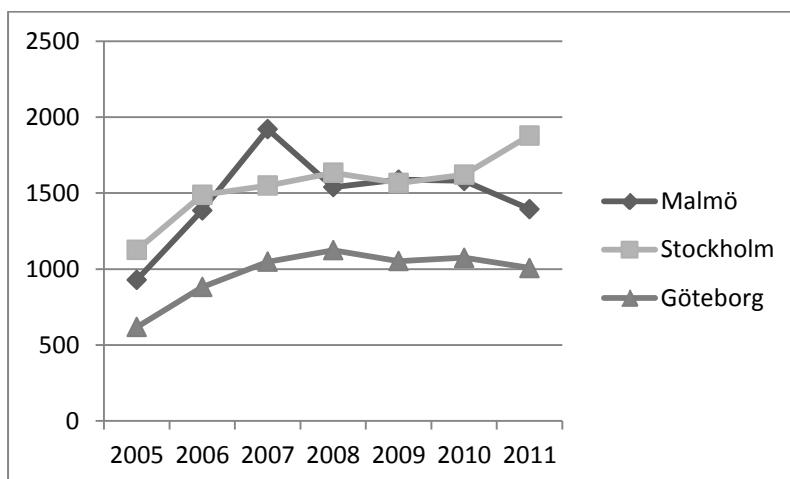

Figur 14. Anmälda brott. Bedrägeri, grovt bedrägeri, bedrägligt beteende, år 2005–2011, per 100 000 invånare.

Narkotikabrott

Vid analysen av narkotikabrott är det viktigt att ha i åtanke att det är en brottskategori där antalet anmälda brott i hög grad påverkas av polisens spanings- och ingripandeverksamhet.

Figur 15 visar att antalet anmälningar om narkotikabrott har ökat i alla tre städer mellan åren 2005 och 2011. Under den studerade perioden har de anmälda narkotikabrotten legat på ungefär samma nivå i Stockholm och Malmö. Snittet för de tre senaste åren är dock högre i Stockholm, då de anmälda brotten var fler i Stockholm än i Malmö under 2011. Narkotikabrotten har under hela perioden legat på en lägre nivå i Göteborg.

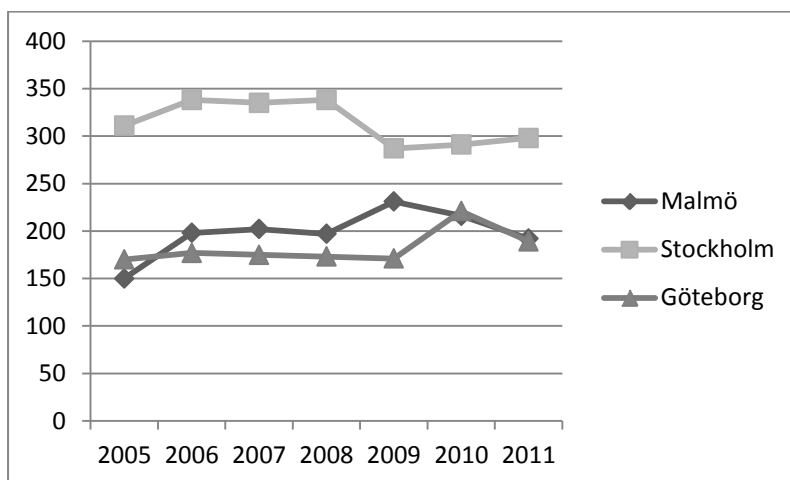

Figur 15. Anmälda brott. Narkotikabrott, år 2005–2011, per 100 000 invånare.

Flest anmälda vapenbrott i Stockholm

Stockholm är den stad som under den studerade treårsperioden hade flest anmälda vapenbrott⁷ per 100 000 invånare. Skillnaderna mellan antalet anmälda vapenbrott i Stockholm och i de två andra städerna var dock större under åren före 2009.

⁷ Med vapenbrott avses brott mot vapenlagen (1996:67, 1-3 §§) samt brott mot knivlagen (1988:254 4 §). De flesta av de anmälda brotten är brott mot knivlagen. Antalet anmälda vapenbrott ska inte ses som ett mått på den faktiska brottsligheten då mörkertalet är stort och brotten ofta upptäcks då polisen ingriper vid andra brott som misshandel och rån.

Figur 16. Anmälda brott. Vapenbrott, år 2005–2011, per 100 000 invånare.

Anmälda brott i LUA-områdena

Som tidigare nämnts är LUA-områdena ett antal särskilt utsatta stadsdelar i landet där kommunen tecknat lokala utvecklingsavtal med staten, i syfte att bekämpa utanförskapet. Brå fick år 2009 i uppdrag av regeringen att stödja de kommuner som tecknat avtal genom att ta fram brottsstatistik på stadsdelsnivå.⁸ Nedan redovisas hur den anmälda brottsligheten sett ut i de tre storstädernas 13 LUA-områden under åren 2009–2011.⁹

Samtliga brott

LUA-områdena är inte de områden i de tre storstäderna som har den högsta registrerade brottsligheten. De områden som har högst antal brott per 100 000 invånare är stadskärnorna – Norrmalm i Stockholm, Centrum i Malmö och Centrum i Göteborg. Dessa områden karakteriseras av att de är centrala områden med en stor genomströmning av människor. Däremot har många av LUA-områdena fler anmälda brott än genomsnittet för landet, och i vissa fall även än genomsnittet för den kommun de tillhör.

Av LUA-områdena i de tre storstäderna hade alla utom ett, Gårdsten i Göteborg, fler brott per invånare än genomsnittet för landet under åren 2009–2011. De områden som hade det högsta antalet brott i relation till folkmängden var Skärholmen i Stockholm och Södra innerstan i Malmö. Båda områdena hade fler anmälda brott per 100 000 invånare än Stockholm, som var den stad med högst antal brott i relation till folkmängden. Skärholmen och Södra innerstan hade 36 331 respektive 31 132 anmälda brott per 100 000

⁸ Statistiska Centralbyrån (SCB) har tagit fram socioekonomiska och demografiska uppgifter för att beskriva integrationen i motsvarande stadsdelar. Se [s. x] och SCB:s webbplats, www.scb.se.

⁹ Se bilaga 2 för figurer över anmälda brott i storstädernas LUA-områden under åren 2009–2011.

invånare, medan Stockholm hade 22 138 anmälda brott.¹⁰ Både Södra innerstan och Skärholmen är mer centralt belägna områden med mycket trafik, butiker eller krogar, vilket innebär att det där passerar många människor. Noterbart är att en stor del av de anmälda brotten i Södra innerstan var narkotikabrott, en brottskategori där antalet anmälda brott i stor utsträckning påverkas av polisens arbete.

Fler anmälda misshandelsbrott

Samtliga områden hade fler anmälda misshandelsbrott per 100 000 invånare än genomsnittet för hela landet. Alla områden utom ett, Hyllie i Malmö, hade dessutom fler anmälda brott i relation till folkmängden än den kommun området tillhör. De LUA-områden som framför allt står ut när det gäller misshandelsbrott är Södra innerstan i Malmö och Skärholmen och Rinkeby i Stockholm, som alla hade fler än 1 990 anmälda brott per 100 000 invånare.

Hyllie i Malmö var det område som hade lägst andel misshandelsbrott i relation till folkmängden, med 917 brott per 100 000 invånare. Det var bara aningen fler än genomsnittet för landet, och färre än vad som anmäldes i de tre städerna.

Stöld- och rånbrott

Även när det gäller stöld- och rånbrott är Skärholmen i Stockholm och Södra innerstan i Malmö de LUA-områden som under perioden hade flest antal anmälda brott i relation till folkmängden. Alla andra områden hade färre brott per 100 000 invånare än vad den kommun de ligger i hade. Däremot hade totalt 8 av 13 områden fler anmälda stöld- och rånbrott än genomsnittet för landet. De områden som inte hade det var de fyra LUA-områdena i Göteborg och Rosengård i Malmö.

Sett till enbart inbrottsstöld hade Tensta i Stockholm flest anmälda brott per 100 000 invånare, följt av Södra innerstan i Malmö och Rinkeby i Stockholm.

Skadegörelsebrott

Alla områden utom två, Gårdsten och Hjällbo i Göteborg, hade fler anmälda skadegörelsebrott än genomsnittet för landet. Flest anmälda brott i relation till folkmängden hade Skärholmen och Tensta i Stockholm. Dessa två områden och tre områden i Malmö – Fosie, Rosengård och Södra innerstan – hade fler anmälda skadegörelsebrott per 100 000 invånare än den kommun de tillhör.

¹⁰ Brottsstatistiken för LUA-områdena bygger på de anmälda brott där uppgift om SAMS-område (koordinater) finns tillgängligt. För att jämförelsen ska bli relevant innehåller även uppgifterna för städerna och för hela landet endast de fall där sådan information finns. Siffrorna kan därför skilja sig åt från motsvarande siffror i andra delar av rapporten.

Fler anmälda narkotikabrott än genomsnittet

Alla områden hade fler anmälda narkotikabrott i relation till folkmängden än genomsnittet för hela landet och 8 av de 13 områdena hade fler anmälda brott än den kommun de tillhör. Det område som hade flest antal anmälda narkotikabrott per 100 000 invånare var Södra innerstan i Malmö, följt av Rågsved i Stockholm.

Tabell 2. Anmälda brott per 100 000 invånare i storstädernas LUA-områden 2009–2011.¹¹

	Samtliga brott	Miss-handel	Stöld- och rånbrott	Inbrottsbrottsstöld	Skadegörelsebrott	Narkotikabrott
Hela landet	12 897	906	5 331	965	1 779	879
Malmö	20 578	1 218	9 222	1 290	2 272	1 325
Fosie	16 382	1 239	5 942	1 196	2 287	1 367
Hyllie	14 489	917	5 785	1 252	2 122	1 007
Rosengård	13 290	1 237	3 703	954	2 326	1 452
Södra innerstan	31 132	2 243	14 198	1 606	2 857	3 445
Stockholm	22 138	1 455	8 978	1 365	3 876	1 512
Husby	17 361	1 546	5 451	1 029	2 709	1 237
Rinkeby	20 389	1 994	5 870	1 543	3 699	1 476
Rågsved	20 741	1 799	5 382	1 115	3 484	2 480
Skärholmen	36 331	2 082	17 465	1 228	4 499	1 695
Tensta	19 504	1 790	6 003	1 642	3 969	1 141
Göteborg	18 089	1 021	8 064	1 145	3 500	918
Bergsjön	16 376	1 429	4 682	806	3 399	1 165
Gårdsten	9 873	1 224	2 894	507	859	888
Hjällbo	13 730	1 614	4 462	995	1 581	1 143
N:a Biskopsgården	12 944	1 512	2 823	520	2 810	955

De rödmarkerade områdena hade fler anmälda brott per 100 000 invånare än vad den kommun som området ligger i hade. De grönmarkerade områdena hade färre anmälda brott per 100 000 invånare än vad hela landet hade.

URBAN15-områdena

Som tidigare nämnts upphörde de lokala utvecklingsavtalen för LUA-områdena från år 2012. I stället blev ett antal stadsdelar i landet erbjudna att delta i ett fortsatt utvecklingsarbete med fokus på utvärdering och kunskapsstöd. Dessa områden kallas för URBAN15-områden. Totalt finns åtta sådana områden i de tre storstäderna. I Stockholm och Göteborg är områdena i princip desamma som tidigare, förutom att antalet stadsdelar har minskat från fem till två i Stockholm. I Malmö är de två URBAN15-områdena mer avgränsade områden i stadsdelar som var LUA-områden. Herrgården är en del av stadsdelen Rosengård och Södra Sofielund är en del av stadsdelen Södra innerstan.

¹¹ Observera att denna tabell enbart innehåller de brott där uppgift finns om geografiska koordinater. Det innebär att siffrorna när det gäller anmälda brott i de tre storstäderna och i hela landet kan skilja sig åt från andra ställen i rapporten, där samtliga anmälda brott redovisas.

Eftersom det enbart finns brottsstatistik för år 2011 för URBAN15-områdena men för flera år för LUA-områdena har fokus i denna rapport främst legat på LUA-områdena. Det kan dock vara intressant att studera även URBAN15-områdena, särskilt i Malmö där dessa områden skiljer sig från de tidigare LUA-områdena. För figurer över brottsligheten i URBAN15-områdena år 2011, se bilaga 3.

Anmälda brott år 2011 i URBAN15-områdena

Södra Sofielund är det av storstädernas URBAN15-områden som år 2011 hade flest antal anmälda brott i relation till befolkningen (21 684 brott per 100 000 invånare). Det anmäldes dock närmare 9 000 färre brott per 100 000 invånare i Södra Sofielund än i Södra innerstan totalt. Antalet anmälda brott var färre i Södra Sofielund än i Södra innerstan totalt även när det gäller enskilda brottstyper som misshandel, stöld- och rånbrott och skadegörelsebrott. Det gäller särskilt stöld- och rånbrott. Däremot var antalet narkotikabrott i relation till befolkningen fler i Södra Sofielund. Som tidigare nämnts är narkotikabrott en brottskategori där antalet anmälda brott i hög utsträckning påverkas av polisens arbete.

Den anmälda brottsligheten i Herrgården i relation till folkmängden var under år 2011 däremot högre än i hela Rosengård, både totalt och när det gäller misshandel, skadegörelsebrott och narkotikabrott. Antalet stöld- och rånbrott i relation till folkmängden var dock högre i hela Rosengård än i enbart Herrgården.

I relation till de andra URBAN15-områdena (år 2011) placerar sig Herrgården ungefär som Rosengård gjorde i relation till de andra LUA-områdena (år 2009–2011), förutom när det gäller skadegörelsebrott. Herrgården hade år 2011 näst efter Tensta i Stockholm flest antal anmälda skadegörelsebrott per 100 000 invånare.

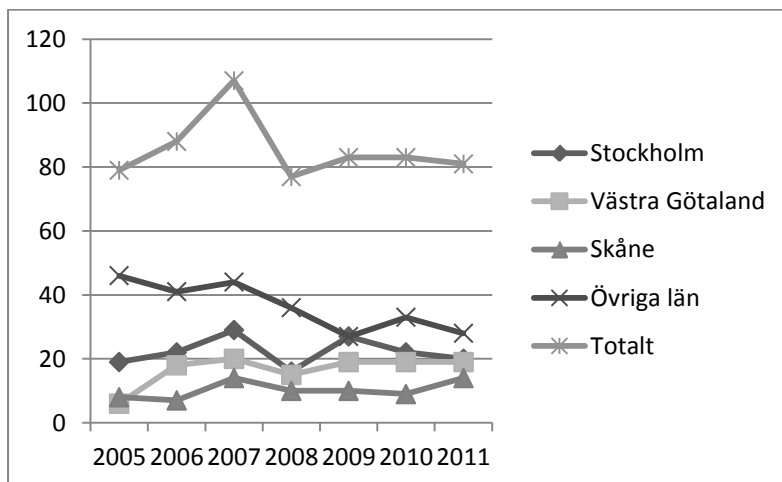
Även Södra Sofielund placerar sig ungefär som Södra innerstan i brottsstatistiken, med misshandelsbrott som ett undantag. Medan Södra innerstan var det LUA-område som 2009–2011 hade flest antal anmälda misshandelsbrott i relation till folkmängden, hade både Rinkeby och Tensta i Stockholm år 2011 fler anmälda misshandelsbrott än Södra Sofielund.

Dödligt våld i Stockholm, Västra Götaland och Skåne län¹²

Nedan presenteras antalet fall av dödligt våld (mord, dråp och våldande till annans död i kombination med misshandel) som begåtts i de tre storstadslänen under de senaste åren. Data finns endast på länsnivå för denna brottstyp. Där inget annat anges är uppgifterna hämtade från Brå:s specialstudie av dödligt våld, där alla fall av

¹² OBS! Samtliga siffror i avsnittet är preliminära. Insamlingen är ännu inte helt färdigställd varför siffrorna kan/kommer att ändras.

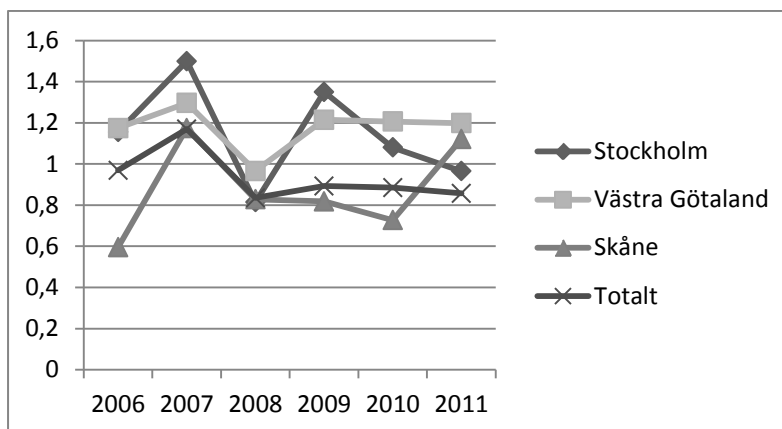
dödligt våld i Sverige fram till 2010 granskats. För 2011 finns endast uppgift om hur många fall av dödligt våld som begåtts under året samt vilken brottskod som brottet anmälts som. Framställningen utgör en ren beskrivning av hur det sett ut under de senaste åren, främst under 2009 och 2010. Man bör hålla i åtanke att antalet fall kan variera stort från år till år, med andra ord kan man inte göra några uttalanden om utvecklingen baserat på bara ett fåtal år.

Figur 17. Antal faktiska fall av dödligt våld i Stockholm, Västra Götaland och Skåne län samt övriga län och i Sverige som helhet åren 2005–2011.

Figuren visar att antalet fullbordade fall av dödligt våld legat relativt stabilt sedan 2005. Särskilt under de senaste fyra åren har antalet varit nästan detsamma. Jämför man de tre storstadslänen har Stockholm flest fall av dödligt våld, Västra Götaland har näst flest och Skåne län har färst fall.

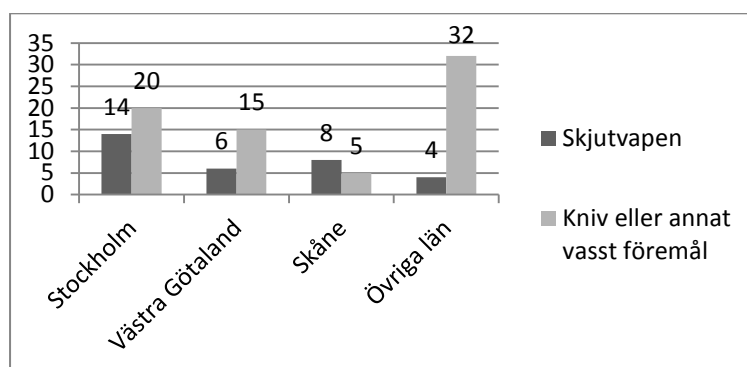
I ett längre tidsperspektiv har antalet fall av dödligt våld minskat mellan 1990-talet och 2000-talet. Resultaten ger en fingervisning om att minskningen i antalet fall av dödligt våld beror på en minskning utanför de tre storstadslänen.

Figur 18. Antal fall av dödligt våld i Stockholm, Västra Götaland och Skåne per 100 000 invånare åren 2006–2010.

Av figuren ovan kan man utläsa att antalet fall av dödligt våld per 100 000 invånare är ganska lika mellan storstadslänen. I Stockholm och Västra Götalands län begås i snitt lite över 1.1 fall av dödligt våld per 100 000 invånare, medan antalet fall i Skåne mer liknar det för hela landet (i snitt ca 0.9 fall per 100 000).

Det dödliga våldets karaktär

Figur 19. Antal fall av dödligt våld i Stockholm, Västra Götaland och Skåne som begåtts med skjutvapen respektive kniv eller annat vasst föremål. Sammanslagning av åren 2009 och 2010.

I Sverige som helhet är det är vanligare att dödligt våld begås med kniv eller vasst föremål än med skjutvapen. Skåne avviker från detta mönster såtillvida att antalet fall som begåtts med skjutvapen var fler under åren 2009 och 2010 än antalet fall som begicks med kniv eller vasst föremål.

Tabell 3. Antal faktiska fall av dödligt våld i Stockholm, Västra Götaland och Skåne år 2011 uppdelat på brottskod enligt anmälan (kön samt förekomst av skjutvapen). Källa: Publikationen *Konstaterade fall av dödligt våld. Statistik för 2011*.

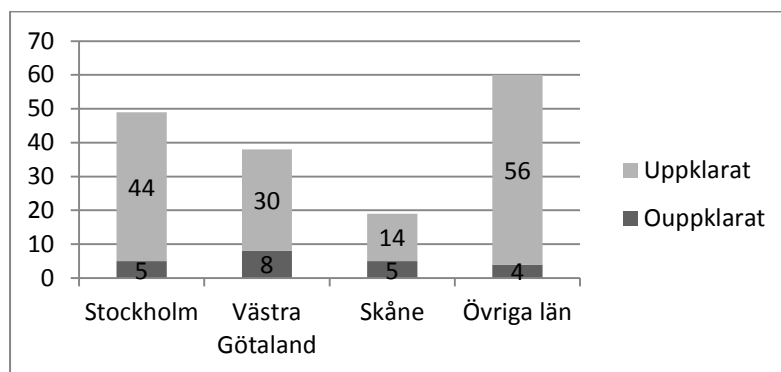
	Brottskod:	311 (mot man utan skjutvapen)	313 (mot man med skjutvapen)	310 (mot kvinna utan skjutvapen)	312 (mot kvinna med skjutvapen)	Totalt
År:	Län:					
2011	Stockholm	11	3	5	1	20
	Västra Götaland	8	3	8	0	19
	Skåne	3	7	4	0	14
	Hela landet	40 (49 %)	16 (20 %)	24 (27 %)	1 (1 %)	81

För 2011 finns information om huruvida skjutvapen använts endast att tillgå från den brottskod som använts vid brottets anmälan. Då brottskoderna inte alltid stämmer eftersom fall omrubriceras bör denna indikator användas med försiktighet. Jämför man siffrorna i figur 19 med tabellen ovan visar dock att antalet fall som begåtts med skjutvapen minskat för Stockholm, är oförändrad för Västra Götaland, och har ökat för Skåne mellan 2009/2010 och 2011. Som tidigare nämnts bör man hålla i åtanke att antalet fall varierar från

år till år. Det är därför möjligt att utvecklingen beror på slumpmässiga variationer.

Ouppklarade fall

Antalet ouppklarade fall av dödligt våld är jämförelsevis litet. I Stockholm är ungefär 10 procent ouppklarade, i Västra Götaland ungefär 20 procent och i Skåne ungefär 25 procent. Alla tre storstadslän har med andra ord en lägre upplärning än vad övriga län har, där ca 7 procent av alla fall förblir ouppklarade.

Figur 20. Antal ouppklarade fall i Stockholm, Västra Götaland och Skåne. Sammanslagning av åren 2009 och 2010.

Kategorier av dödligt våld

På nationell nivå utgör partnermord och övriga dispyter de två största kategorierna av dödligt våld. På tredje plats kommer de som begås inom ramen för en kriminell miljö. De brott som begås inom ramen för en kriminell miljö är dock överrepresenterade i de tre storstadslänen (liksom antalet ouppklarade fall samt fall som begås med skjutvapen).

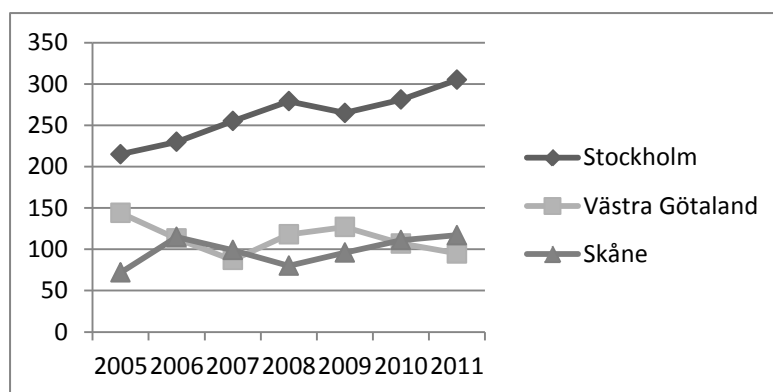
Tabell 4. Antal fall av dödligt våld som kan kategorieras som partnermord, kriminell miljö, rånmedel samt övriga dispyter.¹³ Sammanslagning av åren 2009 och 2010.

	Partnermord	Kriminell miljö	Övriga dispyter (ej familj, nattliv eller kriminell miljö)	Övriga kategorier	Totalt
Stockholm	11 (23 %)	8 (17 %)	8 (17 %)	21 (44 %)	48 (100 %)
Västra Götaland	5 (13 %)	5 (13 %)	8 (21 %)	20 (53 %)	38 (100 %)
Skåne	3 (16 %)	4 (21 %)	3 (16 %)	9 (47 %)	19 (100 %)
Övriga län	14 (24 %)	6 (10 %)	14 (16 %)	25 (47 %)	59 (100 %)
Totalt	33 (20 %)	23 (14 %)	33 (20 %)	75 (46 %)	164 (100 %)

¹³ Övriga dispyter karakteriseras av dödligt våld som begås mellan bekanta män, ofta i samband med alkoholkonsumtion och där motivet ofta är bagatellartat.

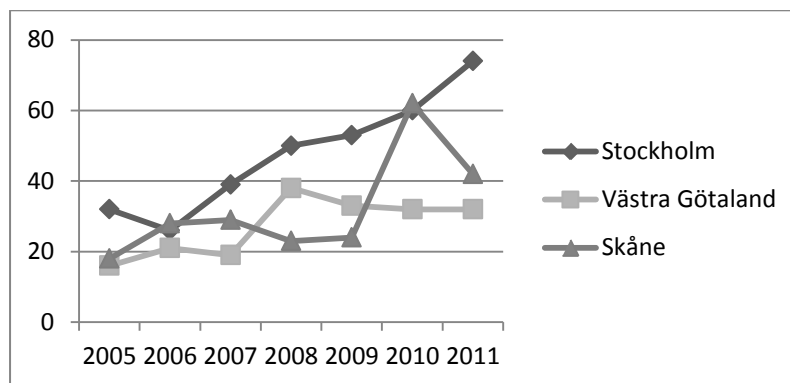
Försök till mord och dråp

Eftersom det dödliga våldet endast innefattar de fall då någon person avlidit kan det också vara av värde att titta på försöksbrotten, då många av dessa innehåller liknande typer av våldshandlingar. Även om personen överlevt, kan det vara slumpmässiga faktorer som avgör vilka fall som leder till fullbordat dödligt våld eller stannar vid försöksbrott.

Figur 21. Antal anmälda försök till mord eller dråp i Stockholm, Göteborg och Malmö åren 2005–2011. Källa: Kriminalstatistiken.

Figuren visar att det under åren 2005–2011 skett en uppgång i Stockholm, från 215 till 305 fall (en ökning från 11 till 15 brott per 100 000 invånare). I Skåne har det skett en motsvarande ökning från 72 till 117 fall (från 6 till 9 brott per 100 000 invånare). I Västra Götaland har det istället skett en minskning från 144 till 95 fall (vilket motsvarar en minskning från 9 till 6 brott per 100 000 invånare). Under de senaste två åren har det skett en ökning på omkring 15 procent i Stockholm och 20 procent i Skåne, medan det skett en minskning på 25 procent i Västra Götaland.

Figur 22. Antal anmälda försök till mord eller dråp som begåtts med hjälp av skjutvapen i Stockholm, Göteborg och Malmö åren 2005–2011. Källa: Kriminalstatistiken.

Då antalet fall är litet ska man vara försiktig med att dra slutsatser om någon utveckling. I alla tre län är antalet fall fler i slutet av perioden än i början. I Stockholms län har antalet ökat för varje år.

Antalet försöksbrott som begås med skjutvapen följer därmed den generella trenden för alla försöksbrott sammanlagt.

Sammanfattningsvis om det dödliga våldet

Dödligt våld begås i proportion till länens befolkningsstorlek. Stockholm har flest fall, efterföljt av Västra Götaland och sedan Skåne. Jämfört med landet i övrigt är dödligt våld som begås inom ramen för en kriminell miljö vanligare i storstäderna, vilket också märks genom att andelen ouppklarade fall samt fall som begås med skjutvapen är högre, det vill säga omständigheter som kännetecknar de mord som begås inom ramen för en kriminell miljö. För Skånes del kan dock sammanfattas att antalet fall av både fullbordat och icke-fullbordat dödligt våld som begås med hjälp av skjutvapen är högre än vad som hade kunnat förväntas, både i förhållande till andra modus och i förhållande till folkmängd.

Personuppklarade brott

Att ett brott blir personuppklarat betyder att en person har kunnat knytas till brottet genom åklagarbeslut om åtal, utfärdande om strafföreläggande eller meddelande om åtalsunderlåtelse. Det finns stora skillnader mellan olika brottstyper i hur många brott som personuppklaras. Av de brott som undersökts i denna rapport är personuppklaringen exempelvis mycket hög för narkotikabrott och brott mot knivlagen, och mycket låg för inbrott och skadegörelse. Den största orsaken till dessa skillnader är hur dessa brott upptäcks. Inbrott och skadegörelse upptäcks sällan samtidigt som de inträffar utan anmäls ofta i efterhand och utan närvarande gärningspersoner. Narkotikabrott och brott mot knivlagen är exempel på vad som brukar kallas spaningsbrott. Dessa brott utmärks av att de oftast anmäls till följd av polisens eller andra aktörers arbete, vilket innebär att en gärningsperson nästan alltid finns närvarande när brotten upptäcks.

Personuppklaring som kvalitetsmått

Personuppklaringen kan användas som ett mått på kvalitet i polisutredningar. Ärenden med väl utförda utredningsåtgärder har typmässigt högre sannolikhet att leda till åtal (se exempelvis Brå 2008:25). Jämförelser mellan olika polismyndigheter bör dock göras med viss försiktighet, särskilt när det rör brottstyper som antalsmässigt är få och brottstyper där ett enskilt ärende kan innehålla många brott. Det bör dessutom framhållas att förutsättningarna att utreda vissa brott kan variera mellan olika län, exempelvis beroende av urbaniseringsgrad eller av arbetsbelastning för polisen.

Personuppklarade brott 2009–2011 i storstadslänen

Uppgifter om personuppklaring finns bara på länsnivå, vilket alltså i stort sett motsvarar personuppklaring i de olika polismyndigheterna. Tidigare i rapporten har antalet anmälda brott studerats på kommunnivå. Det finns vissa skillnader mellan antalet anmälda brott på de olika nivåerna.¹⁴ För att ge en mer rättvisande bild i förhållande till den enda tillgängliga uppgiften om personuppklaring används i detta stycke därför uppgifter om anmälda brott på länsnivå.

Det är i grova drag en tydlig bild som avtecknar sig i tabell 5. Den visar att Stockholm i stort sett genomgående har flest antal anmälda brott och lägst andel personuppklarade ärenden. För Västra Götaland gäller det omvända. Här är det nästan genomgående minst antal anmälda brott och högst andel uppklarade ärenden. Skåne ligger

¹⁴ Ett exempel är anmälningarna rörande olaga hot. I det fallet är det så att det finns 6 kommuner i länet som har ett högre antal anmälda brott än Stockholm (konstanthållet för befolkningsmängd). Dessa är: Huddinge, Södertälje, Haninge, Botkyrka, Sigtuna och Nynäshamn.

således mittemellan dessa två i bägge fallen. När det gäller de flesta brottskategorier är dock skillnaderna mellan länen i andelen personuppljade ärenden små. Det finns också stora likheter mellan länen i vilka brottstyper som blir uppljade i hög respektive låg utsträckning.

Störst skillnad i personuppljning, mätt i antal procentenheter, är det mellan Västra Götaland och Stockholm när det gäller narkotikabrott och brott mot vapenlagen, samt mellan Skåne och Stockholm när det gäller våldtäkt. I alla tre fallen är personuppljningen ca 10 procentenheter högre i Västra Götaland och Skåne än i Stockholm. Det verkar dock som att den höga andelen personuppljade våldtäkter i Skåne kan relateras till ett enda år och avser sannolikt ett personuppljrat ärende med många brott.

Tabell 5. Antal anmälda brott per 100 000 invånare och andel personuppljade brott i procent, per län, medelvärde för år 2009–2011.

	Skåne		Stockholm		Västra Götaland	
	<i>Antal anmälda brott per 100k</i>	<i>Andel personuppljade brott</i>	<i>Antal anmälda brott per 100k</i>	<i>Andel personuppljade brott</i>	<i>Antal anmälda brott per 100k</i>	<i>Andel personuppljade brott</i>
Samtliga brott	17 353	17	19 903	15	14 032	18
Misshandel	936	17	1 189	14	768	20
Olaga hot	613	11	661	10	463	15
Stöld-, rån- och häleri-brott	7 066	7	7 401	8	5 828	9
Inbrottsstöld	1 286	4	1 127	2	974	4
Bostadsinbrott	364	4	305	2	207	5
Rån inkl. grovt	160	10	162	12	117	16
Sexualbrott	187	24	222	19	152	23
Våldtäkt	64	32	77	20	53	21
Skadegörelsebrott	1 581	3	3 356	3	2 030	4
Övergripp i rättsak	71	15	72	14	49	19
Utpressning, ocker	41	11	41	10	25	17
Bedrägeri	1 821	15	1 574	11	1 110	15
Narkotikabrott	1 260	58	1 272	52	917	63
Brott mot knivlagen	78	69	137	68	84	75
Brott mot vapenlagen	136	42	204	42	127	51

För varje brottskategori är det län som hade lägst andel personupplärade brott rödmarkerat och det som hade högst andel personupplärade brott grönmarkerat.

Nationella trygghetsundersökningen

Brå publicerar sedan 2006 årligen resultaten från Nationella brottsoffer- och trygghetsundersökningen, NTU. Den består av frågor om utsatthet för brott, trygghetsupplevelser, förtroende för rättsväsendet och erfarenheter av kontakter med rättsväsendet. I den senaste undersökningen svarade nära 14 000 personer på frågorna i telefonintervjuer.

I denna rapport redovisas hur de intervjuade i de tre storstäderna har svarat på en del av frågorna. Antalet svarande är per år omkring 900 i Stockholm, 700 i Göteborg och 330 i Malmö. Det innebär att underlaget i framför allt Malmö är relativt litet och resultaten därför bör tolkas med försiktighet.

Självrapporteringsstudier som NTU är en alternativ källa för att beskriva utsatthet för brott och brottsutvecklingen. Generellt sett beskriver den officiella kriminalstatistiken bäst utsattheten för egendomsbrott, då en polisanmälan ofta är ett krav för att den som blivit bestulen ska få ut pengar på försäkringen. Däremot är självrapporteringsstudier en bättre källa när det gäller utsatthet för brott mot person. Även med självrapporteringsstudier som NTU finns dock ett antal problem. Vissa grupper är exempelvis troligen inte representerade alls eller inte i tillräcklig utsträckning. Det gäller personer som vistas på institution (exempelvis inom sjuk- och kriminalvård) och de mest marginaliserade grupperna i befolkningen, som hemlösa, missbrukare och grovt kriminella. Det kan även förekomma att den som svarar på frågorna inte alltid vill eller har möjlighet att lämna sanna svar. Det kan exempelvis vara att respondenten inte kommer ihåg exakt när en händelse ägde rum eller önskar uppge ”rätt” svar.

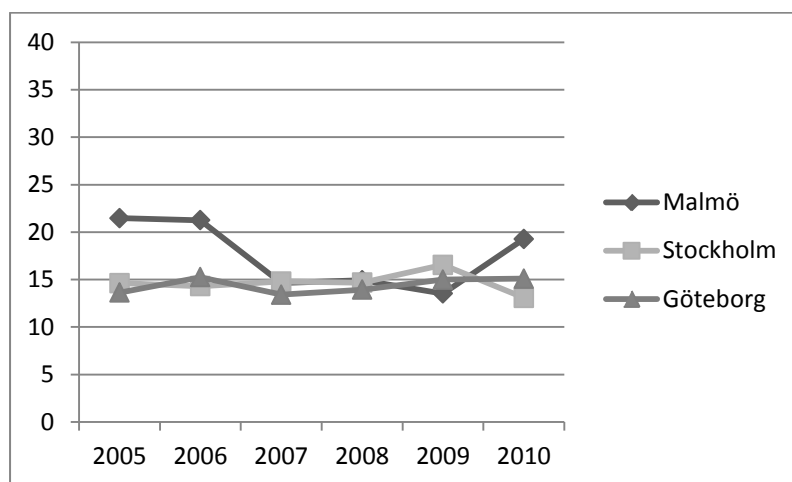
Utsatthet för brott i NTU

En del i NTU handlar om utsatthet för brott. De intervjuade får frågor om dels brott mot enskild person, dels egendomsbrott mot hushåll. Av olika anledningar är det svårt att i denna studie göra jämförelser mellan NTU och brottsstatistiken. Dels finns det i NTU inte siffror för utsatthet under år 2011, den senaste undersökningen ställde frågor om utsatthet för brott under år 2010. Dessutom gör det faktum att antalet respondenter är relativt få, särskilt i Malmö, att det inte är möjligt att göra uppdelningar på enskilda år eller särskilda grupper. Av den anledningen redovisas för enskilda brottskategorier endast det sammanslagna måttet för utsattheten under åren 2005–2010.

Andelen utsatta för brott mot enskild person högst i Malmö

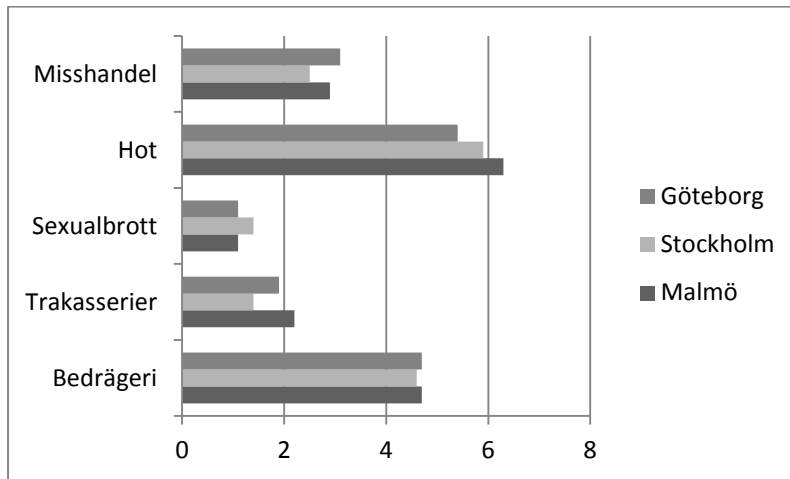
De tillfrågade i NTU får bland annat frågor om de blivit utsatta för brott mot enskild person. Till den kategorin räknas misshandel, hot, sexualbrott, trakasserier och bedrägeri.

Under perioden 2005–2010 är andelen som uppger att de har blivit utsatta för brott mot enskild person högst i Malmö, 18 procent. Motsvarande siffra var 15 procent i Stockholm och 14 procent i Göteborg. Det är dock endast under tre år – 2005, 2006 och 2010 – som andelen som blivit utsatta för brott mot enskild person var högre i Malmö än i de två andra städerna. I övrigt har andelen utsatta legat på ungefär samma nivå i de tre storstäderna.

Figur 23. Andelen personer utsatta för brott mot enskild person (misshandel, hot, sexualbrott, trakasserier och bedrägeri) 2005–2010, enligt NTU 2006–2011.

Figur 24 visar att den självrapporterade utsattheten för olika brott varierat mellan städerna beroende på vilken brottskategori man studerar. Andelen som under perioden blivit utsatta för misshandel var högst i Göteborg, medan andelen som blivit utsatta för hot respektive trakasserier var högst i Malmö. Högst andel som blivit utsatta för sexualbrott återfanns i Stockholm. Andelen som blivit utsatta för bedrägeri var lika stor i de tre städerna.

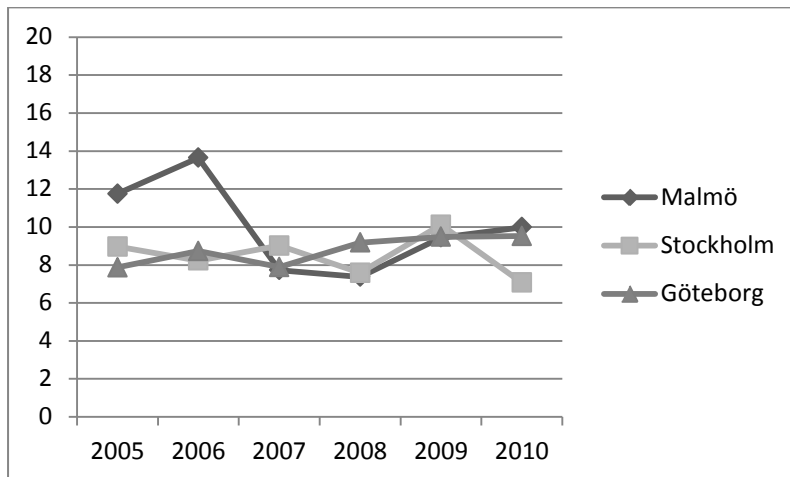

Figur 24. Andelen personer utsatta för brott mot person 2005–2010, enligt NTU 2006–2011.

Våldsbrott

När det specifikt gäller våldsbrott var skillnaderna i självrapporterad utsatthet små mellan städerna. Under 2005–2010 uppgav var tionde av de personer som var boende i Malmö att de utsatts för misshandel, hot eller rån. Motsvarande andel var 8,8 procent i Göteborg och 8,5 procent i Stockholm. Som figur 24 visar var det främst under år 2005 och 2006 som andelen utsatta var betydligt högre i Malmö än i de andra två städerna, och i viss mån år 2010. Under åren 2007–2009 var däremot andelen som uppgav att de blivit utsatta för våldsbrott lägst i Malmö.

Andelen som uppgav att de blivit utsatta för våldsbrott var högre i alla tre städer än i resten av landet. Under 2005–2010 hade 6,4 procent av respondenterna utanför storstäderna blivit utsatta för våldsbrott.

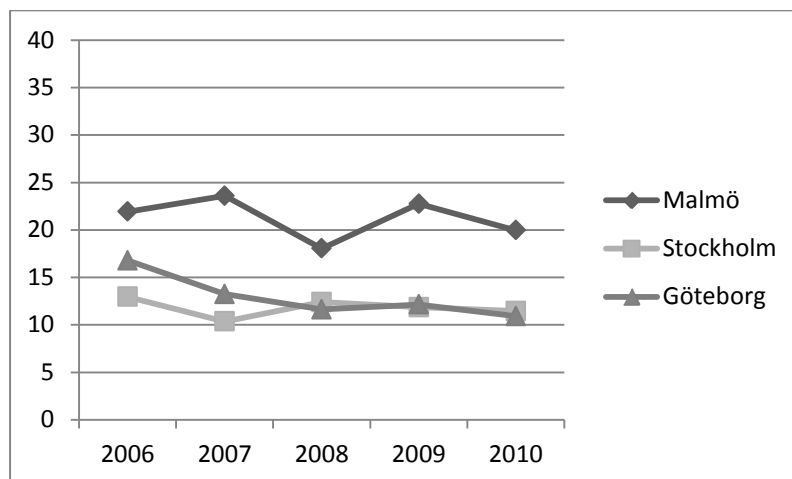
Figur 25. Andelen personer utsatta för våldsbrott (misshandel, hot och rån) 2005–2010, enligt NTU 2006–2011.

Våldsbrott i NTU och kriminalstatistiken

En jämförelse mellan hur utvecklingen har sett ut gällande anmälda våldsbrott och utsatthet för våldsbrott enligt NTU visar att de anmälda våldsbrotten (misshandel, olaga hot och personrån) under åren 2005 till 2011 har ökat i alla tre städerna. Andelen personer i NTU som uppger att de har blivit utsatta för våldsbrott har dock minskat i både Stockholm och Malmö. I Malmö tycks denna trend dock ha vänts de senaste åren då fler uppger att de utsatts för våldsbrott. Det är enbart i Göteborg som ökningen i anmälda våldsbrott också motsvaras av en ökning i andelen respondenter i NTU som uppger att de blivit utsatta för sådana brott.¹⁵

Utsattheten för egendomsbrott mot hushåll högre i Malmö

Under perioden 2006–2010 låg medelvärdet för andelen som blivit utsatta för egendomsbrott betydligt högre i Malmö än i Stockholm och Göteborg.¹⁶ Det var i snitt 21 procent som hade blivit utsatta för egendomsbrott i Malmö, 12 i Stockholm och 13 i Göteborg. I figur 26 syns att nivån legat högre i Malmö än i de andra två städerna under samtliga år.

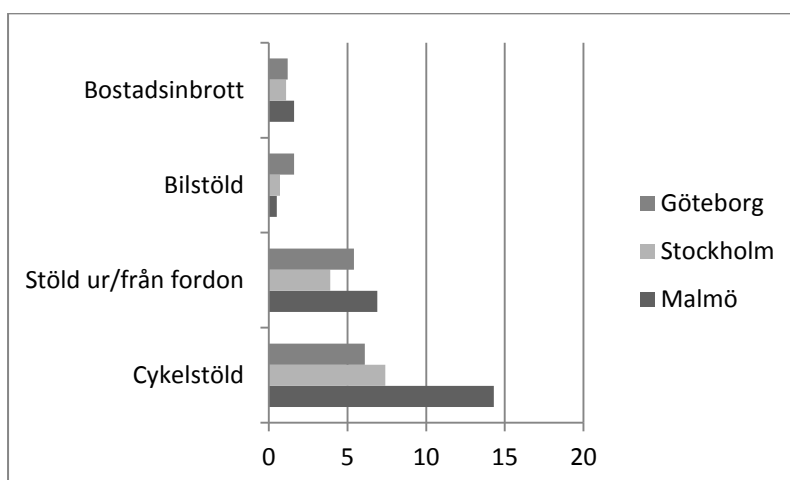
Figur 26. Andelen personer utsatta för egendomsbrott (bostadsinbrott, bilstöld, stöld ur/från fordon och cykelstöld) 2006–2010, enligt NTU 2007–2011.

Figur 27 visar hur stor andel som varit utsatta för de olika brotten. Alla brottskategorier utom bilstöld var mer vanliga i Malmö än i de två andra städerna. Den största skillnaden gällde cykelstöld, det var

¹⁵ Se bilaga 4 för figurer med index över antalet anmälda våldsbrott (misshandel, olaga hot och personrån) och andelen som blivit utsatta för våldsbrott enligt NTU (misshandel, hot, rån) i respektive stad.

¹⁶ I den första NTU-undersökningen som gjordes 2005 ställdes inga frågor om egendomsbrott, därför finns enbart data för åren 2006–2010.

strax över 14 procent i Malmö som uppgav att de utsatts för cykelstöld och 6–7 procent de två andra storstäderna.

Figur 27. Andelen personer utsatta för egendomsbrott (bostadsinbrott, bilstöld, stöld ur/från fordon och cykelstöld) 2006–2010, enligt NTU 2007–2011. Siffran för bilstöld avser andel av de hushåll som ägde bil under det aktuella kalenderåret.

Egendomsbrott mot hushåll i NTU och kriminalstatistiken

När det gäller egendomsbrott mot hushåll överensstämmer utvecklingen av antalet anmälda brott mellan åren 2006 och 2010 och utvecklingen av andelen personer i NTU som uppger att de blivit utsatta för brott väl. I alla tre städer har både de anmälda brotten och andelen personer i NTU som uppger att de blivit utsatta för brott minskat. Tydligast är minskningen i Göteborg. Även i Stockholm syns en tydlig minskning av antalet anmälda brott, medan andelen som i NTU uppger att de blivit utsatta för brott visserligen minskat men inte i samma omfattning.¹⁷

Trygghet i NTU

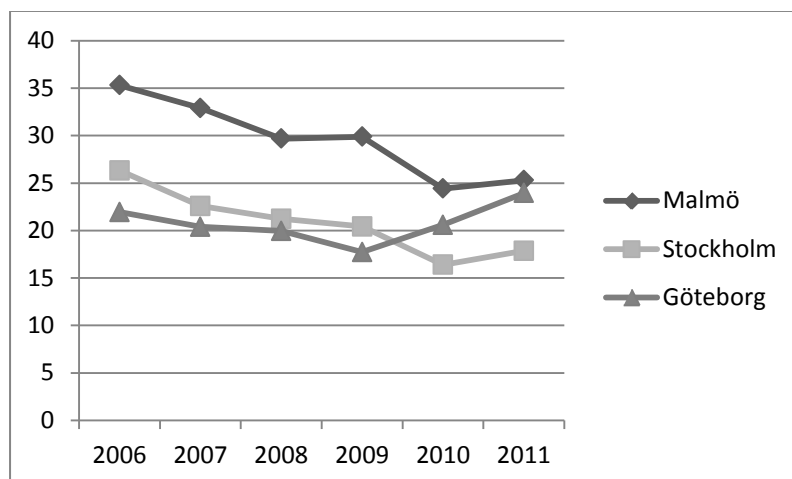
Det finns många olika aspekter av trygghet. Därför ställs i NTU både frågor om otrygghet kvällstid i det egna bostadsområdet, oro för brott och otrygghetens konsekvenser.

Otrygghet ute sen kväll

För att ge en bild av känslan av otrygghet för egen personlig del ställs i NTU en fråga om hur trygg eller otrygg personen känner sig ute i sitt eget bostadsområde en sen kväll. Frågan är inte specifikt kopplad till brott utan avser att spegla otrygghet generellt.

¹⁷ Se bilaga 4 för figurer med index över antalet anmälda egendomsbrott (billtillgrepp, stöld ur/från motordrivet fordon, cykelstöld, inbrott i bostad och inbrott i fritidshus) och andelen som blivit utsatta för egendomsbrott mot hushåll enligt NTU (bilstöld, stöld ur/från fordon, cykelstöld och bostadsinbrott) i respektive stad.

Sett över hela tidsperioden var andelen otrygga störst i Malmö. Andelen som kände otrygghet vid utevistelse i det egna bostadsområdet var under åren 2006–2011 i snitt 30 procent i Malmö och 21 i Stockholm och Göteborg. Liksom figur 28 visar har andelen otrygga i Malmö dock minskat under åren, medan de ökat något i Göteborg. Det senaste året, 2011, var andelen otrygga i princip densamma i Malmö (25 procent) och Göteborg (24 procent). Minst otrygga var invånarna i Stockholm, där 18 procent svarade att de kände otrygghet i det egna bostadsområdet. Även invånarna i Stockholm uppgav dock att de kände sig otrygga i större utsträckning än de boende utanför de tre storstäderna. Av dem uppgav knappt 16 procent att de kände sig otrygga ute i det egna bostadsområdet en sen kväll.

Figur 28. Andel som känner mycket eller ganska stor otrygghet vid utevistelse en sen kväll i det egna området (inklusive de som ej går ut p.g.a. otrygghet), enligt NTU 2006–2011.

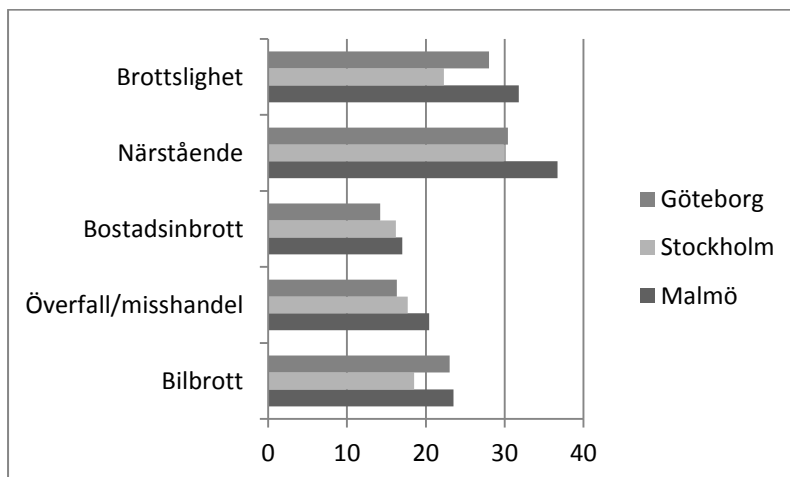
En fråga om otrygghet vid utevistelse i det egna bostadsområdet förekommer även i de trygghetsmätningar som Stockholms stad (2011) och polismyndigheten i Skåne län genomför. Eftersom frågorna är olika formulerade går det inte att göra jämförelser mellan städerna när det gäller nivåerna. Däremot är det möjligt att beskriva i vilka stadsdelar de boende känner sig otryggast och tryggast.

Enligt Stockholms stads trygghetsmätning (2011) var andelen som var otrygga i sitt eget bostadsområde en sen kväll högst i Skärholmen, Rinkeby-Kista och Spånga-Tensta. Minst otrygga kände sig de boende på Norrmalm, trots att det var den stadsdel där flest brott anmäldes per 100 000 invånare. I Malmö var andelen otrygga högst i Fosie och Rosengård. Minst otrygga var de boende i Limhamn-Bunkeflo.

Oro för brott

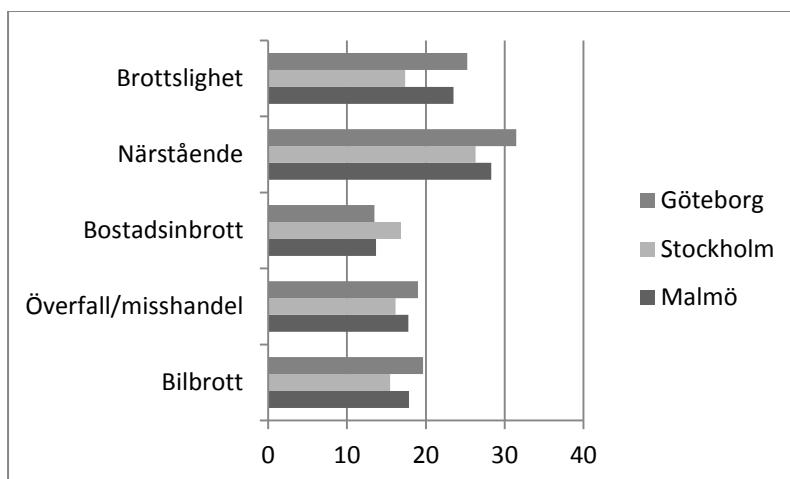
Ett annat sätt att mäta otrygghet är att ställa frågor om oro för brott. I NTU ställs frågor om oro över brottsligheten i samhället, att närstående ska drabbas av brott och att själv utsättas för brott.

Även när det gäller oro för brott är de tillfrågade i Malmö mest otrygga när data för hela tidsperioden slås samman. Exempelvis oroade sig i Malmö 37 procent av respondenterna för att en närstående skulle drabbas av brott, medan motsvarande andel var 30 procent i Stockholm och Göteborg. I resten av landet, exklusive storstäderna, uppgav 28 procent av respondenterna att de var oroliga för att en närstående skulle drabbas av brott.

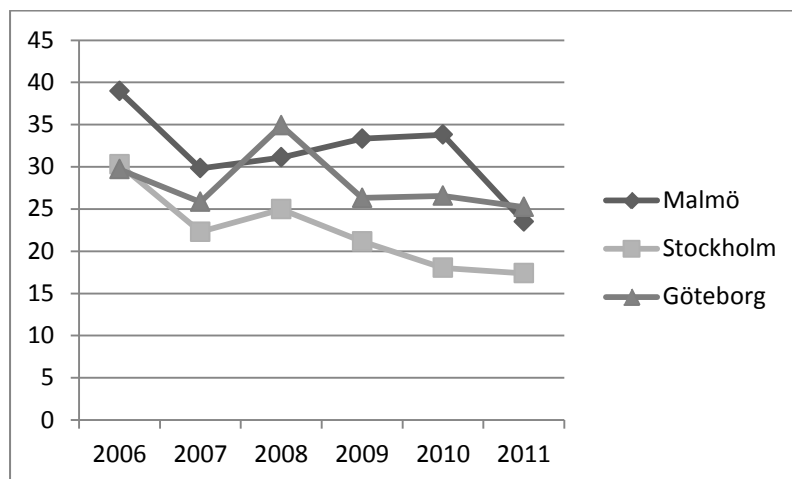
Figur 29. Andel som i stor utsträckning känner oro över brottsligheten i samhället, att närstående ska drabbas av brott, att själv utsätts för bostadsinbrott, överfall/misshandel och bilbrott, enligt NTU 2006–2011.

Med ett snävare tidsperspektiv står dock Malmö inte ut. I den senaste undersökningen 2011 var andelen oroliga i stället något högre i Göteborg (se figur 30). Det gäller alla frågor förutom oro för att utsättas för bostadsinbrott, där den högsta andelen oroliga fanns i Stockholm.

Figur 30. Andel som i stor utsträckning känner oro över brottsligheten i samhället, att närstående ska drabbas av brott och att själv utsätts för bostadsinbrott, överfall/misshandel och bilbrott, enligt NTU 2011.

Generellt sett har oron för brott minskat mellan åren 2006 och 2011. Det gäller i alla tre städer och för alla frågor om oro för brott, förutom i Göteborg när det gäller oro för att närstående ska utsättas för brott och oro för att själv bli utsatt för överfall/misshandel. Där var andelen oroliga lika eller aningen större år 2011 jämfört med år 2006. Störst minskning har skett av andelen som uppger att de känner stor oro över brottsligheten i samhället.

Figur 31. Andel som i stor utsträckning känner oro över brottsligheten i samhället, enligt NTU 2006–2011.

Otrygghetens konsekvenser

De tillfrågade i NTU får även svara på frågor om känslan av otrygghet påverkar deras beteende eller livskvalitet. De flesta, oavsett vilken stad de bor i, uppger att otryggheten inte får några praktiska konsekvenser i deras vardagsliv. Sett till hela perioden 2006–2011 är andelen som svarar att otryggheten påverkar deras beteende eller livskvalitet högst i Malmö. Skillnaderna mellan städerna är dock små. I snitt uppgav 7 procent av de tillfrågade i Malmö att de ganska eller mycket ofta valt en annan väg eller färdväg på grund av oro att utsättas för brott. Motsvarande andel var 6 procent i Stockholm och 5 procent i Göteborg. På frågan om oron för brott påverkar den tillfrågades livskvalitet svarade i snitt 14 procent i Malmö att den gör det i viss eller stor utsträckning. Andelen var 13 procent i Stockholm och 12 procent i Göteborg.

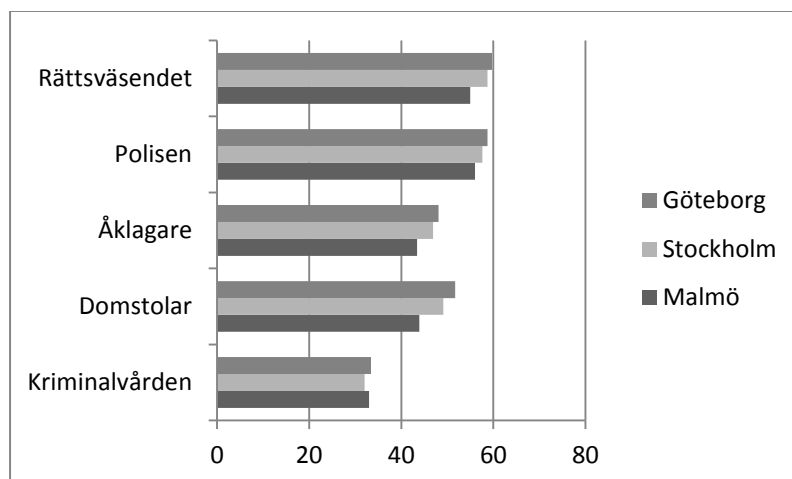
Både när det gäller påverkan på beteendet och påverkan på livskvaliteten är siffrorna för alla tre städerna högre än för resten av landet exklusive storstäderna. Det var 3 procent av respondenterna utanför storstäderna som uppgav att otryggheten påverkat deras beteende och 9 procent som uppgav att otryggheten påverkat deras livskvalitet.

Förtroende för rättsväsendet

Att medborgarna har förtroende för rättsväsendet och dess olika delar är viktigt då det är en förutsättning för att de ska vilja och

våga delta i rättssamhället. I NTU ställs dels frågor om förtroendet för rättsväsendet som helhet och om förtroendet för polisen, åklagarna, domstolarna och Kriminalvården.

Sett över hela tidsperioden som NTU har genomförts, åren 2006–2011, var skillnaderna mellan städerna små när det gäller förtroende för rättsväsendet. Andelen som hade stort förtroende var störst i Göteborg och minst i Malmö. Det gäller både rättsväsendet som helhet och dess olika delar. Undantaget är förtroendet för Kriminalvården, som var jämnt i de tre städerna. Andelen som angav att de hade stort eller mycket stort förtroende för rättsväsendet som helhet var 60 procent i Göteborg, 59 i Stockholm och 55 i Malmö. För hela landet exklusive storstäderna var snittet 58 procent.

Figur 32. Förtroende för rättsväsendet, enligt NTU 2006–2011. Andelen med mycket eller ganska stort förtroende.

Utsatthet för brott och trygghet i URBAN15-områdena

Det finns inga siffror från NTU för enskilda URBAN15-områden, eftersom antalet svarande i varje område är för få. Däremot visar en sammanslagning av landets samtliga 15 URBAN15-områden att fler utsatts för brott i dessa områden (Brå 2012). Av de boende i URBAN15-områdena hade åren 2006–2010 15,0–17,5 procent blivit utsatta för brott mot enskild person respektive egendomsbrott mot hushåll, i jämförelse med 10,0–11,1 procent av befolkningen i stort.¹⁸

Svaren från NTU 2006–2011 visar dessutom att de boende i dessa områden i större utsträckning än befolkningen i stort känner sig otrygga då de går ut ensamma på kvällen, är oroliga för brott och upplever att oron påverkar deras beteende eller livskvalitet. Andelen som mycket eller ganska ofta oroade sig för att bli utsatta för överfall eller misshandel var 21 procent i URBAN-områdena och 12–16 procent i URBAN15-kommunerna/länet och i övriga landet.

¹⁸ För mer information om svar från NTU i URBAN15-områdena, se *Brottsstatistik och resultat från NTU i URBAN15-områden* (Brå 2012).

Det är också mindre vanligt att de boende i dessa områden känner stort förtroende för polisen. Det var 51 procent i URBAN15-områdena som uppgav att de hade mycket eller ganska stort förtroende för polisens sätt att bedriva sitt arbete, i jämförelse med 62–65 procent i URBAN15-länen och kommunerna samt i övriga landet.

Socioekonomiska och demografiska förhållanden

Överlag är den socioekonomiska situationen sämre i Malmö än i de två andra storstäderna, och sämre än i landet i snitt. Malmö har i jämförelse med de andra två storstäderna en lägre andel förvärvsarbetsbetande eller studerande, fler långtidsarbetslösa, ett lägre medianvärde av den disponibla inkomsten, fler biståndsmottagare såväl totalt som bland barn och unga vuxna, en högre andel biståndsmottagare som fått långvarigt och mycket långvarigt ekonomiskt bistånd och en högre andel barn som lever i fattiga familjer. Dessutom är antalet hemlösa personer i relation till befolkningen högst i Malmö. Även när det gäller andelen elever som är behöriga till gymnasium och högskola ligger Malmö sämst till.

Stockholm är den stad som generellt sett är minst utsatt socioekonomiskt och som också skiljer ut sig genom att på många variabler ha bättre siffror än landet totalt. Även Stockholm har dock i jämförelse med hela landet en något högre andel långtidsarbetslösa, en betydligt högre andel med långvarigt bistånd, högre barnfattigdom och fler hemlösa i relation till befolkningen.

Göteborg är generellt sett mer socioekonomiskt utsatt än hela landet, men avståndet mellan Göteborg och Stockholm är inte lika stort som det är mellan Göteborg och Malmö. Göteborg är också den av städerna som har högst ohälsotal, som dock även för Göteborg ligger under riksgenomsnittet. Också när det gäller andelen yngre personer som inte studerar eller arbetar är andelen lägre i Göteborg än i landet i stort.

Tabell 6. Socioekonomiska förhållanden i kommunerna Malmö, Stockholm och Göteborg. Källa: SCB. För en förklaring av variablerna och data för ytterligare några variabler, se bilaga 1.

	Malmö	Stockholm	Göteborg	Hela landet
Varken förvärvsarbete eller studier, 20–64 år	30,7	18,0	20,6	18,7
Varken förvärvsarbete eller studier, 20–25 år	28,6	16,4	17,5	19,5
Långtidsarbetslösa	2,6	1,8	2,2	1,7
Disponibel inkomst (antal prisbasbelopp)	4,4	5,5	4,8	5,1
Biståndsmottagare totalt	8,7	3,9	7,3	4,5
Långvarigt bistånd	44,1	40,8	37,6	31,7
Behöriga gymnasium	79,0	88,8	88,0	88,4
Ohälsotalet (antal dagar)	26,3	22,3	28,1	29,6
Barnfattigdom	33,5	15,3	18,8	13,0
Hemlösa (antal per 10 000 invånare)	80,0	48,0	64,0	36,0

De värden som är bättre än genomsnittet för hela landet är grönmarkerade.

Sysselsättning och inkomst

I Malmö var det år 2010 strax över tre av tio invånare mellan 20 och 64 år som varken förvärvsarbetade eller studerade, medan det var runt två av tio invånare i de två andra storstäderna (21 procent i Göteborg och 18 procent i Stockholm). I hela landet var andelen som inte arbetade eller studerade närmare 19 procent. Det innebär att Stockholm låg strax under riksgenomsnittet och Göteborg strax över, medan andelen som arbetade eller studerade i Malmö var tolv procentenheter lägre än i landet i stort. Det var i alla tre städerna en något högre andel som hade arbete eller studerade bland unga personer i åldern 20 till 25 år, än bland alla i åldern 20 till 64 år. Förhållandet mellan städerna var detsamma, med högst andel utan sysselsättning i Malmö. Andelen i åldersgruppen som varken studerade eller arbetade var nio procentenheter högre i Malmö än i landet i stort. Däremot hade en högre andel än riksgenomsnittet sysselsättning i Stockholm och Göteborg.

Även befolkningens inkomst var år 2010 lägst i Malmö och högst i Stockholm. Medianvärdet av den disponibla inkomsten var 4,4 prisbasbelopp¹⁹ i Malmö, 4,8 i Göteborg och 5,5 i Stockholm.

Ekonomiskt bistånd

Malmö hade år 2010 den högsta andelen individer med ekonomiskt bistånd. Det gäller det totala antalet individer med ekonomiskt bistånd, bland både vuxna, unga vuxna och barn. Det gäller även de individer som fått långvarigt ekonomiskt bistånd, något som studier visat kan förstärka utanförskap och försämra möjligheterna att få fast förankring på arbetsmarknaden (Socialstyrelsen 2010). Andelen individer med ekonomiskt bistånd totalt var lägst i Stockholm, som också var den enda av städerna som hade en lägre andel biståndsmottagare än genomsnittet för landet. Andelen individer med långvarigt och mycket långvarigt ekonomiskt bistånd var högre i alla tre städer än i landet i snitt, men lägst i Göteborg.

Barnfattigdom

Alla tre storstäderna ligger bland de kommuner i landet som har högst barnfattigdom (Rädda barnen 2012). Malmö intar dock en särställning, både av storstäderna och av landets alla kommuner. År 2009 levde en tredjedel av barnen i Malmö i ekonomiskt utsatta hushåll²⁰, vilket var en betydligt högre andel än i de andra två storstäderna (15,3 procent i Stockholm och 18,8 i Göteborg).

Sett över en längre tidsperiod avviker dessutom barnfattigdomens relativa utveckling i Malmö gentemot såväl hela landet som de två andra storstäderna. År 2009 var barnfattigdomen mer än dubbelt så hög som i Stockholm medan skillnaden i början av 1990-talet var 20 procent.

¹⁹ År 2010 var prisbasbeloppet 42 400 kronor.

²⁰ Definierat som familjer som antingen har en låg inkomststandard enligt SCB:s definition eller är beroende av försörjningsstöd.

Skolresultat

En lägre andel av eleverna i Malmö jämfört med i de två andra städerna är behöriga till gymnasium respektive högskola. År 2010 var knappt åtta av tio elever behöriga till gymnasiet i Malmö, medan närmare nio av tio var det i Stockholm och Göteborg. Riksgenomsnittet låg på samma nivå som i Stockholm och Göteborg.

Ohälsa

Ohälsotalet är antalet summerade nettodagar med sjukpenning, arbetsskadesjukpenning, sjukersättning, aktivitetsersättning och rehabiliteringsersättning under året, delat med befolkningen i åldern 20–64 år. Eftersom ohälsotalet är kopplat till delaktighet på arbetsmarknaden innebär det att det inte mäter ohälsan hos de personer som står helt utanför arbetsmarknaden.

Gemensamt för de tre städerna är att ohälsotalet år 2010 var lägre i alla tre städerna än i landet i stort. Det var lägst i Stockholm, där antalet dagar var 22,3. Högst ohälsotal hade Göteborg, 28,1 dagar. I Malmö var ohälsotalet 26,3.

Hemlöshet

I den definition av hemlösa som Socialstyrelsen (2012) använder ingår personer som lever under mycket olika villkor. Definitionen omfattar personer som befinner sig i akut hemlöshet och i vissa fall sover ute eller i offentliga utrymmen, vistas på institution/kategoriboende, bor i långsiktiga boendelösningar eller har ett eget ordnat, kortsiktigt boende.

Alla tre storstäderna hade år 2011 fler hemlösa per 10 000 invånare än riksgenomsnittet på 36 personer. Malmö var den av städerna som hade flest antal hemlösa i relation till befolkningen. Antalet hemlösa per 10 000 invånare var 80 i Malmö, 64 i Göteborg och 48 i Stockholm. Malmö skiljde dock ut sig genom att ha en stor andel som bodde i långsiktiga boendelösningar, som till exempel försökslägenheter, träningslägenheter och bostäder med sociala kontrakt. I Malmö, jämfört med i Stockholm och Göteborg, hade en lägre andel av de hemlösa missbruks- och beroendeproblem samt psykisk och fysisk ohälsa. Malmö hade däremot högst andel hemlösa som var föräldrar respektive utrikes födda personer samt personer med ekonomiskt bistånd.

När det gäller den mest utsatta gruppen, personer som är hänvisade till ett akutboende, härbärke, jourboende, skyddat boende eller sover utomhus eller i offentliga utrymmen, är antalet i relation till folkmängden ungefär lika många i Malmö och Göteborg (14,3 respektive 14,0 per 10 000 invånare), men färre i Stockholm (10,1 per 10 000 invånare).

Alkohol och narkotika

För att ge en översiktlig bild av användningen av alkohol och narkotika i de tre städerna jämförs nedan fyra olika indikatorer, varav två

avser narkotika och två alkohol (Socialstyrelsen, Folkhälsoinstitutet). När det gäller alkohol jämförs dels hur många personer per stad som under de senaste åren har avlidit till följd av alkoholmissbruk, dels hur många som har en riskabel alkoholkonsumtion. Gällande narkotika jämförs dels omfattningen av det tunga missbruket, dels omfattningen av det som brukar kallas det rekreationella bruket, i form av användning av cannabis.

Det är i stort sett lika stor andel av männen i Stockholm och Göteborg som har riskabla alkoholvanor (omkring 20 procent). Malmö ligger på en tydligt lägre nivå (omkring 17 procent). Så har situationen också varit de senaste åren. Kvinnor har i jämförelse med män en något lägre andel med riskabla alkoholvanor. Stockholm skiljer sig från de övriga två städerna genom att en större andel av kvinnorna har ett riskabelt missbruk: omkring 16-17 procent av kvinnorna i Stockholm har ett riskabelt alkoholmissbruk jämfört med 11-12 procent i Göteborg och Malmö.

Antalet män som dör till följd av alkoholmissbruk är något lägre i Stockholm än i Göteborg och Malmö. I både Stockholm och Göteborg har denna siffra tydligt minskat de senaste åren. Denna minskning finns också i Malmö, men är mindre tydlig. Det är betydligt färre kvinnor som dör till följd av alkoholmissbruk än män. Det finns i stort sett inte några skillnader mellan städerna när det gäller hur många kvinnor som avlidit till följd av alkoholmissbruk.

Andelen män som använt cannabis är större i Stockholm och Göteborg än i Malmö. Det är ungefär hälften så vanligt att kvinnor använt cannabis i alla tre städer.

Göteborg har det största antalet personer som vårdats för tungt missbruk, ca 23 personer av 10 000 invånare. Det har också i Göteborg skett en tämligen dramatisk ökning av antalet personer som vårdas för tungt missbruk. I både Malmö och Stockholm fluktuerar siffran omkring 20 personer av 10 000 invånare. Det är i alla tre städer omkring hälften så många kvinnor som vårdas till följd av tungt narkotikamissbruk. Skillnaderna mellan städerna är mycket små.

Valdeltagande

I riksdagsvalet 2010 hade enbart Stockholm ett valdeltagande över riksgenomsnittet (84,6 procent). Andelen som röstade var 85 procent i Stockholm, knappt 83 procent i Göteborg och strax under 80 procent i Malmö.

I kommun- och landstingsvalen var skillnaden mellan valdeltagandet i Malmö och i Stockholm ytterligare ett par procentenheter.

Befolkningsdemografi

Åldersstruktur

En förklaring till eventuella skillnader i brottnivåer mellan städerna skulle kunna vara åldersstrukturen, då det främst är yngre personer som är brottsaktiva. Andelen invånare i åldern 15–25 år är dock ungefär densamma i de tre städerna. Malmö hade år 2010 en något

lägre andel unga än Göteborg (14,6 respektive 15,4 procent) och andelen var ytterligare något lägre i Stockholm (13,2 procent).

Invånare med utländsk bakgrund

I Malmö var år 2010 strax över fyra av tio invånare utrikes födda eller hade två utrikes födda föräldrar, medan det var strax under tre av tio invånare i Stockholm och Göteborg som hade utländsk bakgrund. Riksgenomsnittet var 19 procent.

Skillnader inom städerna

Förutom att de sociala förhållandena skiljer sig åt mellan de tre storstäderna, så skiljer de sig även åt inom städerna. Exempelvis visade Rädda Barnens (2012) senaste rapport om barnfattigdom att det finns en större variation i barns ekonomiska utsatthet mellan storstädernas stadsdelar än mellan kommunerna. Inte bara de fattigaste utan också de mest välbärgade områdena finns i de tre storstäderna. I fyra av storstädernas stadsdelar levde år 2009 mer än hälften av stadsdelens barn i ekonomiskt utsatta familjer - Rinkeby i Stockholm, Bergsjön i Göteborg och Södra innerstan och Rosengård i Malmö. I Rosengård levde nästan två av tre barn i ekonomiskt utsatta hushåll, vilket innebär att barnfattigdomen där var mer än fem gånger så hög som i landet i stort. Samtidigt låg barnfattigdomen i städernas mest välmående områden på under sju procent.²¹

Behovet av ekonomiskt bistånd varierar också starkt mellan stadsdelarna. Andelen invånare som år 2011 hade fått ekonomiskt bistånd varierade i Stockholm från knappt 1 procent på Östermalm till 13 procent i Rinkeby-Kista, i Malmö från under 2 procent i Limhamn Bunkeflo till 26 procent i Rosengård och i Göteborg från strax under 3 procent i Centrum till 21 procent i Angered.

Ekonomisk och etnisk segregation

Det finns också en stark koppling mellan den etniska och den ekonomiska segregationen, vilket flera studier har visat. Socialstyrelsen konstaterar i *Social rapport 2010* att ”ju större representation av synliga invandrargrupper i ett grannskap, desto större koncentration av de ekonomiskt resurssvaga”. Rädda Barnen (2012) visar i sin senaste rapport på ökade skillnader i barnfattigdom mellan barn med svensk och utländsk bakgrund under de senaste åren. Dessutom har koncentrationen av barnfamiljer med utländsk bakgrund ökat i storstädernas fattigaste stadsdelar.

²¹ De fem stadsdelarna med lägst barnfattigdom ligger i Stockholm (Älvsjö och Bromma) och Göteborg (Älvsborg, Torslanda och Kärra-Rödbo). Noterbart är att andelen barn i ekonomiskt utsatta hushåll var 12 procent i området med lägst barnfattigdom i Malmö (Husie). I Stockholm var den som lägst 6,1 procent (i Älvsjö) och i Göteborg 2,1 procent (i Torslanda).

LUA- och URBAN15-områden

Ett sätt att studera skillnader inom städerna när det gäller socioekonomiska förhållanden och brottslighet är att göra jämförelser mellan LUA-områden. Som ett sätt att bekämpa utanförskapet i ett antal särskilt utsatta stadsdelar tecknade Stadskontoret år 2008 lokala utvecklingsavtal med 21 kommuner enligt förordningen (2008:348) om urbant utvecklingsarbete. Totalt omfattades 38 stadsdelar av lokala utvecklingsavtal, varav 13 låg i de tre storstäderna.²² Dessa är de så kallade LUA-områdena.

Från år 2012 upphörde de lokala utvecklingsavtalen, och fokus i det urbana utvecklingsarbetet ligger nu i stället på kunskapsstöd. Numera omfattas totalt 15 stadsdelar av det urbana utvecklingsarbetet. Dessa stadsdelar präglas av låg förvärvsfrekvens, högt uttag av försörjningsstöd och låg behörighet till gymnasieskolan. Av de 15 stadsdelarna, så kallade URBAN15-områden, ligger 8 i Stockholm, Malmö och Göteborg.²³

Eftersom det finns tillgång till brottsstatistik för fler år för LUA-områdena än för URBAN15-områdena, redovisas i huvudsak data för LUA-områdena i denna rapport.

Socioekonomiska och demografiska förhållanden i LUA-områdena

De socioekonomiska och demografiska uppgifter för att beskriva integrationen i LUA-områdena som SCB har tagit fram visar att de är områden som är mer utsatta än vad storstäderna är totalt.²⁴ I LUA-områdena, i jämförelse med i de tre storstäderna generellt och i landet i stort, arbetade eller studerade färre av invånarna, skolresultaten var sämre och ohälsan mer utbredd. Dessutom var valdeltagandet lägre.

I Stockholm skiljer Rinkeby ut sig som det område med högst andel personer som varken förvärsarbetade eller studerade (49 procent), högst andel långtidsarbetslösa (5 procent), lägst andel behöriga till gymnasiet (59 procent), högst ohälsotal (47 dagar) och lägst valdeltagande (53 procent).

På samma sätt står Rosengård ut i Malmö, där 56 procent av invånarna varken arbetade eller studerade, 6 procent var

²² Av dessa låg fem i Stockholm (Husby, Rinkeby, Rågsved, Skärholmen och Tensta), fyra i Malmö (Fosie, Hyllie, Rosengård och Södra Innerstan) och fyra i Göteborg (Bergsjön, Gårdsten, Hjällbo och N:a Biskopsgården).

²³ Två områden ligger i Stockholm (Rinkeby och Tensta), två i Malmö (Herrgården och Södra Sofielund) och fyra i Göteborg (Bergsjön, Gårdsten, Hjällbo och N:a Biskopsgården). För mer information om brottsstatistiken i LUA- respektive URBAN15-områdena, se *Brottsstatistik i LUA-områden 2008–2010* (Brå 2011) och *Brottsstatistik och resultat från NTU i URBAN15-områden* (Brå 2012).

²⁴ Det finns inte data på alla variabler för de två områden i Malmö som tidigare varit LUA-områden, Södra innerstan och Rosengård, men vars delområden Södra Sofielund och Herrgården nu ingår bland URBAN15-områdena. I de fallen används i stället data för det aktuella URBAN15-området.

långtidsarbetslösa, 54 procent var behöriga till gymnasiet, ohälsotalet var 33 dagar och 52 procent av invånarna röstade i det senaste riksdagsvalet. (Siffrorna för långtidsarbetslöshet och ohälsotalet gäller Herrgården, det URBAN15-område som är en del av Rosengård).

I Göteborg skiljde sig LUA-områdena inte åt särskilt mycket när det gällde sysselsättning och valdeltagande. Andelen som varken förvärvsarbetade eller studerade var 44–45 procent i alla fyra områden och valdeltagandet låg på 59–62 procent. Däremot var andelen långtidsarbetslösa högst i N:a Biskopsgården (5 procent), andelen behöriga till gymnasiet lägst i Gårdsten (61 procent) och ohälsotalet högst i Bergsjön (45 dagar).

Åt andra hållet skiljer Södra innerstan i Malmö och Rågsved i Stockholm ut sig genom att vara de LUA-områden i storstäderna som hade lägst andel personer som varken förvärvsarbetade eller studerade och lägst ohälsotal. Även Skärholmen tillhörde områdena med lägst andel invånare som inte arbetade eller studerade. Skärholmen var också det område som hade lägst andel långtidsarbetslösa och, tillsammans med Rågsved, högst medianvärde av den disponibla inkomsten.

Tabell 7. Socioekonomiska förhållanden i de tre storstäderna och LUA-områdena 2010. Källa: SCB.

	Varken förvärvsarbetade eller studier, 20–64 år (%)	Långtidsarbetslösa (%)	Disponibel inkomst (antalsprisbasbelopp)	Behöriga gymnasium (%)	Ohälsotal (antal dagar)
Hela landet	18,7	1,7	5,1	88,4	29,6
Malmö	30,7	2,6	4,4	79,0	26,3
Fosie	46,2	4,8	3,3	67,8	38,9
Hyllie	43,2	4,0	3,5	77,8	38,4
Rosengård	56,3	6,1*	2,6*	54,0	32,9*
Södra innerstan	34,0	4,0*	3,1*	61,8	28,4*
Stockholm	18,0	1,8	5,5	88,8	22,3
Husby	38,9	3,6	3,6	72,0	38,4
Rinkeby	48,6	4,7	3,2	59,2	47,4
Rågsved	31,7	3,6	3,9	69,7	24,3
Skärholmen	35,0	3,5	3,9	76,6	45,5
Tensta	43,1	4,7	3,4	66,2	41,0
Göteborg	20,6	2,2	4,8	88,0	28,1
Bergsjön	45,2	4,7	3,0	66,7	44,5
Gårdsten	43,9	4,0	3,3	60,8	39,1
Hjällbo	44,1	4,3	3,2	62,5	41,9
N:a Biskopsgården	45,4	4,8	3,0	70,2	36,3

De rödmarkerade områdena är de områden i varje stad som har sämst siffror.

Sysselsättning och inkomst

Andelen personer som varken förvärvsarbetade eller studerade var år 2010 högre i samtliga LUA-områden än i den stad som området ligger i. I alla områden utom ett var minst en tredjedel av invånarna mellan 20 och 64 år inte sysselsatta. I Malmö fanns den högsta andelen som varken arbetade eller studerade i Rosengård (56 procent), i Stockholm i Rinkeby (49 procent) och i Göteborg i N:a Biskopsgården (45 procent).

Också medianvärdet av den disponibla inkomsten var lägre i LUA-områdena än i städerna i stort. Det fanns inget område där medianvärdet var högre än 3,9 basbelopp och i tio av områdena var det 3,5 prisbasbelopp eller lägre.

Skolresultat

Även skolresultaten var sämre än i storstäderna totalt. År 2010 var färre än tre av fyra elever behöriga till gymnasiet i 11 av storstädernas 13 LUA-områden. I 6 av områdena var färre än två av tre elever behöriga. Hyllie i Malmö hade den högsta andelen behöriga till gymnasiet, 78 procent, och Rosengård i Malmö den lägsta, 54 procent.

Ohälsa

I de tre storstäderna varierade ohälsotalet år 2010 mellan 22 dagar i Stockholm och 28 dagar i Göteborg. I de flesta LUA-områden var ohälsotalet högre än så. Högst var det i Rinkeby och Skärholmen i Stockholm och i Bergsjön i Göteborg, med 47, 46 respektive 45 dagar.

Valdeltagande

Malmö var den av storstäderna som hade lägst valdeltagande i det senaste riksdagsvalet, 80 procent. Valdeltagandet var lägre än så i samtliga 13 LUA-områden. Lägst var det i Rosengård i Malmö, 52 procent, och högst i Hyllie i Malmö, 71 procent. I 9 av områdena röstade färre än två av tre medborgare.

Organiserad brottslighet i tre städer – En lägesbild

Tre städer i tre kapitel

Den här delen syftar till att ge en översiktlig bild av den organiserade brottsligheten i Göteborg, Malmö och Stockholm. De tre följande kapitlen innehåller en lägesbild över respektive stad. Dessa kapitel över städerna följer den ordning i vilken Brå genomfört undersökningen.

Vad menas med organiserad brottslighet i denna rapport?

Ett problem, som flera intervjupersoner också pekat, på är att ingen har lyckats att med några få ord definiera vad som menas med organiserad brottslighet (von Lampe 2009). En förklaring är att brottsligheten tar sig olika skepnader som är svåra att pressa ner i en bestämd form.

Utmärkande för organiserad brottslighet är dock att en mer eller mindre löpande kriminell verksamhet bedrivs i sådan skala att det knappast är möjligt att utföra den helt själv (Johansen 1996). Som regel handlar det om kriminella entreprenörer som tillgodoser ett marknadsbehov av förbjudna och skattefria varor och tjänster (Johansen 2005). En sådan kriminell inriktning lämpar sig särskilt väl för att driva som en verksamhet (Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009). Det förutsätts kontakter, planering, olika funktioner och en långsiktighet att ta in stora partier narkotika, alkohol eller tobak. Detsamma gäller för att driva svartklubb, som har en lång tradition i Malmö, eller bordellverksamhet med kvinnor från utlandet. Det är framför allt i stora städer som Stockholm, Göteborg och Malmö som det föreligger ett affärsmässigt underlag för organiserad brottslighet.

Det finns dem som gärna vill beskriva den organiserade brottsligheten i termer av organisation, vilket förutsätter en någorlunda stabil struktur med olika funktioner och tydliga mål. En slags kriminell variant till det reguljära samhällets byråkratier. De flesta intervjupersoner i den här studien är dock ense om att den organiserade brottsligheten som regel inte ser ut på det sättet utan är väsentligt lösare i fogarna (jfr Reuter 1983 och 1985). I rapporten kallas dessa konstellationer för *ad hoc-grupperingar* (Larsson 2008). Ofta finns en fast kärna av personer som driver de kriminella projekten. Sedan kan medarbetare gå in och ur projekten. Den kriminella arbetsmarknaden består av olika nätverk av personer som på ett eller annat sätt kan bistå i den kriminella verksamheten.

Dessa ad hoc-grupperingar är viktiga för att förklara den organiserade brottsligheten i de tre städerna. De har en historik i spritsmugglingen under första världskriget (Johansen 1994, Björ 1985). På den tiden då smuggling skedde till havs spelade hamnstäder som Stock-

holm, Göteborg och Malmö en stor roll. Idag har Öresundsbron och Malmöregionen större betydelse liksom internationella flygplatser. För Stockholm har dock sjötransporterna fått förnyad aktualitet till följd av järnridåns fall och färjorna till Baltikum. Organiserade stölder med efterföljande häleriverksamhet är också klassisk mark, då som nu. Med tiden har sortimentet bara utvidgats.

Under de senaste tjugo åren har en ny företeelse med olika grupperingar vuxit fram på marknaden. I rapporten kallas de för *broderskapsgrupperingar* eftersom de signalerar sammanhållning och gemenskap med namn på grupperingar, symboler och andra attribut (Larsson 2008). De kan också ha egna lokaler. Mest uppenbara för flertalet är broderskapsgrupperingarna i mc-miljön. Ibland förstärks tillhörigheten till grupperingen genom att personer måste meritera sig för medlemskap och att det finns olika förhållningsregler. Som kommer att utvecklas är det inte så mycket broderskap när det väl kommer till kritan. Det finns ett tydligt utnyttjande av människor i broderskapsmiljön.

Malmö var först i Sverige med en fullvärdig internationell mc-klubb (Wierup och Larsson 2007). Också från Danmark spreds via Malmö en broderskapsgruppering med en ny generation gärningspersoner. I dag räknar Polisen med att det enbart i mc-miljön finns ett femtiotal broderskapsgrupperingar i Sverige. Många av dem finns i eller i närheten av Stockholm, Göteborg och Malmö.

Medan ad hoc-grupperingarna betonar det affärsmässiga i brottsligheten och därför agerar diskret är broderskapsgrupperingarna desto synligare (jfr Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009). De är utmanande till stilen och sprider därför oro i lokalsamhället (jfr Brå 2010). Deras betydelse för de kriminella marknaderna överdrivs gärna och de får därför ofta representera den organiserade brottsligheten i medierna. Kort sagt "svensk maffia". Broderskapsgrupperingarnas betydelse som förebild i den kriminella miljön ska dock inte underskattas. I dagens samhälle där varumärke och yta är särskilt framträdande har broderskapen enligt intervjuade poliser blivit ett attraktivt alternativ för vissa människor som har svårt att se en framtid i det etablerade samhället. Den ena grupperingen efter den andra har därför bildats i de tre städerna.

Vad som tydligt kommer fram i beskrivningen av den organiserade brottsligheten i Stockholm, Göteborg och Malmö är att det på senare år vuxit fram konstellationer som kan sägas befinna sig mellan de lösa ad hoc-grupperingarna och de fastare broderskapsgrupperingarna. Det finns broderskapsgrupperingar med namn och symboler, men där medlemskapet inte är lika tydligt som brukar känneteckna sådana grupperingar. Det finns också *förorts- eller stadsdelsbundna grupperingar* med eller utan namn, där vissa vill framstå som mer organiserade än vad de egentligen är. Ofta rör det sig då om mycket unga personer ("gatugäng"). Andra drar mer åt ad hoc-grupperingar eftersom den gemensamma nämnaren är att personerna vuxit upp i samma område och därför har förtroende för varandra. Anknytningen till förorten eller stadsdelen blir dock en markör för broderskap.

Dessutom finns ett fåtal grupperingar som är knutna till *familj eller släkt*. Dessa har också en tydlig geografisk förankring i närmil-

jön. Särskilt polisen i Göteborg och Malmö lyfter fram dessa konstellationer.

Grupperingarna och våldet

I takt med att allt fler personer i den kriminella miljön ansluter sig till grupperingar blir det svårare att stå utanför. Grupperingen innebär ett skydd från angrepp, ger ett skrämsekapital och därmed möjlighet att tjäna pengar. Det skydd som många söker genom grupperingen kan dock få motsatt effekt eftersom förekomsten av grupperingar driver på konflikter och sannolikt leder till mer hot och våld än om de inte hade funnits.

Problemet är att den kriminella miljön är konfliktfylld (jfr Brå 2012:6, Johansen 1996, 2004). När människor väljer att stå utanför lagstiftning, rättsväsendets skydd och etablerade hierarkier får konflikter fritt spelrum och det finns ett litet utrymme för konfliktlösning i ordnade former. Som regel är konflikterna av personlig art. En utomstående betraktare vill ofta försöka hitta en rimligare orsak, som att grupperingar exempelvis konkurrerar om narkotikamarknaden. Ofta finns inte ett sådant uppenbart rationellt skäl utan grunden för missämjan uppfattas som bagatellartad. I den kriminella miljön behöver konflikten dock inte upplevas som en bagatell. Förklaringen är att det enda sociala kapital som räknas är den enskildes förmåga att klara sig i den kriminella miljön. I det ligger bland annat att kunna stå emot andra och svara på angrepp. En duglig person, som på detta sätt uppfattas vara av rätta virket, blir någon att räkna med. Följaktligen har en sådan person lättare att komma i fråga för olika brott. Bakom ära och heder finns därför en inte obetydlig ekonomisk sida. Det handlar om den enskildes möjlighet att försörja sig och helst tjäna mycket pengar på brott.

I dagens läge med alla grupperingar bör den enskilde ha ett ännu större behov att visa sig stark och motståndskraftig. Det gäller att behålla och helst bygga på sitt anseende inför sina likar. Motståndaren kan också ha samma behov av att inför andra bevisa att en oförrett inte går ostraffat förbi. Förr kanske en konflikt stannade vid ordväxling eller handgemäng. Numera finns en risk att någon tar till övervåld. Dessutom kan konflikten spilla över till andra i grupperingen och bli en gemensam angelägenhet. Prestige kommer in bilden. Missbruk, personlighetsfaktorer och tillfälligheter bidrar. Konflikten eskalerar. Till slut vet ingen hur det började.

Därför talar mycket för att förekomsten av grupperingar på det beskrivna sättet spärrar på de konflikter som ständigt uppkommer i den kriminella miljön. Ibland talas om gängkrig om marknadsandelar i Stockholm, Göteborg och Malmö. Ingen av intervjupersonerna menar dock att något sådant krig skulle förekomma. Det handlar som regel om personliga konflikter. Dessa kan sedan spåra ur.

Kombinationen grupperingar och konflikter som går överstyr har fört med sig att personer i den kriminella miljön beväpnar sig på ett helt annat sätt än tidigare. Vapen behövs för försvar, inte enbart för att begå offensiva brott. När fler beväpnar sig blir vapen i ännu högre grad ett attribut till en kriminell livsstil.

Tillgången på vapen är också stor enligt intervjupersonerna. Särskilt gäller det pistoler. Mycket vapen smugglas in genom myrtrafik

från Balkan. Brå:s bild är att vapentillgången är något större i Malmö och Göteborg än i Stockholm, även om Stockholm synes ha fler kanaler för införsel av vapen. Stockholm har också en större variation på vapentyper och fabrikat.

Alla skjutvapen i en konfliktfylld miljö med ett stort antal grupperingar gör att det blivit allt vanligare med skjutningar på allmän plats. De flesta skjutningar sker i luften, som en markering. Vid konfrontationer kan skjutningar också inträffa. Eftersom skottlossningen vid dessa möten är spontana är det rena tillfälligheter om någon blir skadad eller inte och hur allvarlig utgången blir. Ibland är syftet att markera genom att skada en person. Ofta skjuter man i benet eller handen. I sällsynta fall är det fråga om en planerad avrättning. Polisen menar att några av dessa avrättningar som skett under senare år har en tydlig koppling till affärsmässiga konflikter om marknader. Det är dock – som redan nämnts – inte det vanliga. Vid sidan av konflikter finns förmodligen också en geografisk dimension i skjutningarna. Nyss beskrevs hur ett antal grupperingar är fast förankrade i vissa förorter eller stadsdelar. Bestämda områden kan till och med bli föremål för geografisk kontroll. Skjutningar kan då vara ett sätt att visa att 'här är vi, det här är vårt'.

Upplopp och otillåten påverkan

Det territoriella anspråket gör sig också gällande mot poliser och andra representanter för myndigheterna. I både Stockholm, Göteborg och Malmö förekommer på vissa platser stenkastning mot myndighetspersoner och deras fordon. Poliser och andra myndighetsrepresentanter utsätts för hot och annan otillåten påverkan. Bilar sticks i brand. Polisstationer har till och med beskjutits. Det är också en manifestation – 'Myndigheter har inte här att göra.'

Enligt intervjuade polisen leder det till att människor i området upplever att kriminella styr och ställer medan myndigheterna dragit sig tillbaka och inte utövar sin makt. De boende känner oro och samtidigt är förtroendet lågt för polisen och andra myndigheter. Poliser säger också att få samarbetar med myndigheterna och att det behövs ett enträget arbete för att få det förtroende som gör att människor delger sina iakttagelser.

Otillåten påverkan äger också rum i enskilda situationer vid sidan av upplopp och andra dramatiska händelser (jfr Brå 2009:7). Den bild som intervjupersonerna förmedlar är trots allt att situationen inte ska överdrivas. Åtskilliga personer inom den organiserade brottsligheten är medvetna om spelets regler och har förståelse för myndighetspersonernas roller. Så länge gärningspersonerna möts korrekt och med respekt brukar det gå lugnt till. Problemet gäller snarare de yngre, som inte visar någon större respekt för poliser. En förklaring kan vara att de stärker sina kriminella CV genom hot och andra tydliga former av otillåten påverkan (jfr Brå 2009:7).

Ett något större problem är dock otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen (jfr Brå 2008:8). Ännu mer omfattande är problemet med själv censur genom att bevispersoner, trots att de inte blivit utsatta för otillåten påverkan, ändå är rädda och därför ovilliga att samarbeta fullt ut med myndigheterna. Vitnesstöd och vittnes-

skyddsprogram har därför blivit ett viktigt verktyg för polisen i brottsutredningar.

Kampen om pengarna

Den ökande etableringen av grupperingar bör delvis kunna tillskrivas behovet av att säkra inkomster för den enskilde. Som nämnts ligger en ekonomisk verklighet bakom personliga konflikter. Det är tecken på att organiserad brottslighet inte är särskilt lönsam för många involverade i kriminaliteten (jfr Brå 2012:6, Brå 2007:4). De logistiska utmaningarna, bristande betalningar och varor som tas i beslag innebär att ledning och styrning inte kan omfatta en hur stor verksamhet som helst (jfr Johansen 2005). Brottsligheten är småskalig och det är svårt att åstadkomma stordriftsfördelar. Myndigheter och konkurrenter gör det också svårt att växa. Den kriminella ekonomin blir med nödvändighet tämligen primitiv.

Ett ytterligare tecken på att pengarna inte räcker till är att olika bidragsbrott förefaller vara ganska vanliga i den kriminella miljön (jfr Brå 2005:10, Brå 2007:4, ISF 2011:12). Personer inom organiserad brottslighet söker en grundtrygghet vid sidan av osäkra och ojämna inkomster från kriminalitet. Bristen på pengar tar sig också uttryck i bötning (jfr Brå 2012:6). Bötning kan ses som ekonomisk kannibalism eftersom den drabbar personer i de egna leden. Illojalitet genom samarbete med myndigheterna eller att inte ställa upp vid brott är exempel på gärningar som renderar i bötning. Vid sidan av att det ger pengar är det också ett sätt att visa makt.

Nära bötning finns utpressningsliknande situationer med skuldin- drivning inom den egna miljön (jfr Brå 2012:6). En del skulder kan vara påhittade och helt sakna grund. Vanliga reella skuldförhållanden gäller narkotika och spel (jfr Brå 2007:4, Brå 2012:6).

Ytterligare ett exempel på att det är ont om pengar är att de som aspirerar på att få ett åtråvärt medlemskap i vissa broderskapsgrupperingar måste utföra tjänster och på andra sätt vara till lags. Systemet är ett slags pyramidspel där de som går in spelet förutsätts betala. Annars faller systemet samman. De som senare vill eller tvingas lämna grupperingen krävs på betalning för utträdet.

Parasitär brottslighet

Hittills har beskrivits hur det parasitära inslaget inom organiserad brottslighet företrädesvis drabbar personer i den kriminella miljön. En tydlig utveckling av den organiserade brottsligheten i de tre städerna är utpressning som riktas mot företagare (jfr Wierup 2007). Historiskt är det en ovanlig näringsgren inom organiserad brottslighet i länder som Sverige (jfr Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009). Som tidigare beskrivits är brottsligheten främst inriktad på att tillgodose en marknad.

Det nya är att inte gå omvägen genom att köpa billigt eller exploatera och sedan sälja dyrt. Varför inte i stället gå direkt på pengarna genom att suga ut verksamheter och enskilda personer? Det är offren för utsugningen som får göra jobbet och dra in pengarna, inte gärningspersonerna.

Utpressning har utvecklats till en affärsidé som används av personer i broderskapsgrupperingar eftersom de drar nytta av skrämsekapitalet (jfr Brå 2012:6). Hot och våld är inte nödvändigt och brottsoffret är många gånger övertygad om att det finns kraft bakom orden. Utpressning är därmed väsentligt mera riskfritt än rån. Det finns också en långsiktighet i utpressning, som stämmer väl in på den organiserade brottslighetens sätt att arbeta.

I de tre städerna, särskilt i Malmö, finns också enligt intervjupersonerna vissa tecken på förekomsten av en förädlad form av utpressning genom beskydd. Om denna uppgift skulle vara riktig tvingas företag betala en "försäkringspremie" för att undgå brand eller andra "olyckshändelser". Beskyddarverksamhet är ett mycket säreget fenomen i Sverige sett till den organiserade brottslighetens historik. Det finns också en geografisk aspekt, där ett mindre område kontrolleras av kriminella.

Hittills har flera exempel getts på en geografisk kontrollmässig utveckling som både är ny och oroande, även om områdenas storlek inte ska överdrivas. På ett nytt sätt utmanas staten förmåga att upprätthålla lag och ordning genom territoriell kontroll.

I fråga om utpressning är ett problem att offren inte alltid har rent mjöl i påsen (jfr Brå 2012:6). Därför kan det finnas ett naturligt motstånd att be om hjälp.

Pengarna finns i företagen

En tendens inom organiserad brottslighet är det ökande intresset för företag och företagande. Ett tydligt exempel är den nyss redovisade utvecklingen av utpressning. Där är företag ett offer för brott på samma sätt som vid det här laget etablerade lager- och transportstöld eller vid smash and grab-stöld genom skyltfönster eller butiksdörrar.

Organiserad brottslighet gör också affärer med företag. Stöldgods och smuggelvaror söker sig in bland hyllor och under disk (jfr Brå 2006:6). Den grå lånemarknaden kan bistå med krediter. Svart arbetskraft tillhandahålls (jfr Brå 2007:27). Tjänster utförs med anknytning till den svarta arbetsmarknaden genom att konstruera fakturor och omvandla medel från konto till kontanter (jfr Brå 2011:7). När samarbetet blir för tätt kan personer med koppling till organiserad brottslighet gå in som delägare i rörelsen eller ta över vissa delar. Företag kan också förmås att utföra tjänster åt personer med koppling till organiserad brottslighet. Pengar växlas, stora mängder kontanter tas ut utan rapportering till Finanspolisen, bilar lånas och lokaler tillhandahålls.

Företag kan också utvecklas, förvärvas eller etableras för att i egen regi blanda vitt och svart. Särskilt utsatta är bygg-, städ- eller restaurangbranschen (jfr Brå 2011:7). Företag kan också utnyttjas för bedrägerier med assistansersättning, lönebidrag och lönegaranti. Medarbetare kan hållas på gott humör genom att konstruera en sjukpenninggrundande inkomst eller på annat sätt meritera in personer i bidragssystemen (jfr ISF 2011:12).

"Long-firm fraud" är en bedrägeriform som går ut på att förvärva ett kreditvärdigt företag och sedan ta lån och beställa varor så långt tygen håller (Levi 2008). Det är bedrägerier som förekommer i de tre

städerna och som förenklas i denna kärva ekonomiska tid när ”alla vill sälja”. Nästa steg i upplägget är att avyttra all egendom och försvinna med pengarna. Bolaget plundras. Inte sällan finns köpare till varorna redan när bedrägeriet inleds.

Ännu mer förslaget är att som i Malmö driva marketingföretag med egna telefonförsäljare. Kunder (företagare) luras att de ingått avtal, som kostar pengar. Om ”long-firm fraud” är en klassisk form av bedrägerier är uppläggen med telefonförsäljning en utveckling som skett på senare tid.

Blufffakturor riktade mot företag är ytterligare en nisch för att komma över pengar från näringslivet. Det gäller också skimning av magnetremсор på kort. Skimning drabbar företag eftersom de ofta är måna om att göra sina kortinnehavare skadelösa.

I de tre städerna, men särskilt i Malmö, betonas en utveckling där personer knutna till organiserad brottslighet i ökande grad samarbetar med ekobrottslingar. Tidigare var det en tydligare skillnad mellan dem som tog sig fram med hjälp av skrämsekapital och bedragarnas mer boksynta framtoning. När organiserad brottslighet och ekonomisk brottslighet i vid mening går in i varandra breddas den kriminella kompetensen.

Utvecklingen är inte ny. Särskilt tydlig har den varit på området organiserat svartarbete och punktskattebrott med tobak och alkohol samt momsbedrägerier (Brå 2011:7). Det nya är utpressning och närliggande förfaranden som att företag tas över helt eller delvis, och storskaliga bedrägerier.

Vit, svart och kriminell ekonomi

Organiserad brottslighet är en ekonomisk verksamhet där merparten av inkomsterna är kriminella i betydelsen att de genereras från i grunden brottsliga aktiviteter (jfr Korsell 2012). Smuggling är brottsligt och vissa varor är till och med olagliga att inneha utan tillstånd, som narkotika och vapen. I den svarta ekonomin är verksamheten i grunden laglig, som att utföra byggnadsarbeten eller driva restaurang. Brottet ligger i att skatter inte redovisas och betalas. Det är vanligt att svarta och vita inkomster blandas eftersom brotten äger rum i lagliga verksamheter (jfr Brå 2011:7).

Samarbetsformerna mellan svart, vit och kriminell ekonomi är många: Guldsmedsbutiker köper in stulna smycken, ”privatimporterade” bilar fixas till och säljs av bilfirmor, obeskattade cigaretter tillhandahålls av åtskilliga tobaksaffärer i de tre städerna, byggmaterial från bedrägerier köps upp av byggföretag, stulna märkeskläder går tillbaka till handeln och obeskattade inkomster i företag används för att betala svarta löner. Vissa företag tjänar på samarbetet medan andra är offer för brott.

Utvecklingen med att organiserad brottslighet i ökande utsträckning intresserar sig för de möjligheter som företag och företagande erbjuder är inte enbart att det riskerar att spä på den svarta ekonomin genom skattebrott. Problemet är att det blir en större blandning av vit, svart och kriminell ekonomi. Den organiserade brottsligheten får ett visst mått av inflytande i begränsade delar av företagandet. Den vita ekonomin blir mindre effektiv genom avbränningar till kriminella och illojal konkurrens.

Särskilt tydlig är denna utveckling i Malmö genom att staden saknar förorter. Blandningen av vit, svart och kriminell ekonomi i stadsdelarna är mer synlig än när den är förpassad till förorter. Dessutom utgör Malmös svartklubbar ytterligare ett fönster där de olika ekonomierna förefaller att ogenerat mötas. Kortsiktigt ger denna blandning en möjlighet att köpa billigt för vissa och trygga försörjningen för andra. En parallell ekonomi uppstår.

De tre trappstegen

Vad betyder en utveckling av organiserad brottslighet där företag kommer mer i centrum? Vart pekar kompassnålen med främst Malmö som vägvisare?

Nordens främste forskare i ämnet organiserad brottslighet, professor Per Ole Johansen, gav år 1996 ut boken "Nettverk i gråsonen". Den handlar om relationen mellan å ena sidan det legala samhället i form av företag, myndigheter, medier och politiker och å andra sidan organiserad brottslighet. Tvärt emot den allmänna uppfattningen driver han tesen att organiserad brottslighet inte är detsamma som den undre världen utan utgör en del av det etablerade samhället. När företag utsätts för stölder och myndighetspersoner för hot från organiserade kriminella är skiljelinjen mellan offer och gärningspersoner klar och tydlig. Men när företagare inom ramen för exempelvis ett åkeri börjar ta med narkotika i lasten och köpa smugglad diesel till lastbilarna är saken inte lika klar. Inte heller när en polis eller kriminalvårdare börjar tjäna extra genom att samarbeta med kriminella.

Per Ole Johansen menar att organiserad brottslighet ena stunden begår brott mot företag och myndigheter, som i exemplet med stöld och hot. I andra stunden samarbetar företag med organiserad brottslighet genom att köpa in "skattefri" diesel. Företagare kan också börja "hederligt", men med tiden börja blanda in kriminalitet i verksamheten, som i exemplet med narkotikasmuggling.

Ju mer den organiserade brottsligheten är intrasslad i legala företag och andra delar av det etablerade samhället, ju "högre upp" kriminaliteten når mot samhällstoppen, desto mer avancerad är brottsligheten. På detta sätt kan organiserad brottslighet befinna sig på tre stadier i utvecklingen.

1. På det nedersta trappsteget är företag offer för brottsligheten. Det är på det sättet vi gärna vill beskriva brottsligheten. Klart och enkelt.
2. På det mellersta trappsteget börjar företag och organiserad brottslighet skifta roller eller samarbeta med varandra. Företag är fortfarande offer för brott, men företagare begår också själva brott och gör affärer med kriminella.
3. På det översta trappsteget kommer myndighetspersoner även in i bilden. Olika allianser träffas mellan myndighetspersoner och kriminella.

Johansen svarade också på frågan var Norge befann sig i trappan. Norge låg åtminstone i mitten av nittiotalet någonstans på det mellersta trappsteget. Samma bedömning har gjorts för Sveriges del (Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009). Den här lägesbilden ger dock bilden att interaktionen mellan företag och organiserad brottslighet ökat på senare år. Sverige befinner sig fortfarande på det mellersta trappsteget, men något längre in. Utvecklingen går således åt fel håll. Inte mycket, inte snabbt, men med små steg.

En möjlig framtid

För knappt tio år sedan tog Brottsförebyggande rådet fram några framtidsscenarior för tänkbara lägesbilder om den organiserade brottsligheten år 2015. Det skedde inom ramen för projektet "European Organised Crime Scenarios for 2015" (Vander Beken m.fl. 2006). I delar av ett scenario berättas hur myndigheterna gör stora ansträngningar för att bekämpa den organiserade brottsligheten. Ny integritetskänslig lagstiftning kommer på plats.

Den beskrivningen stämmer väl in på de senaste årens "mobilisering mot den grova organiserade brottsligheten" (Ds 2008:38, Brå 2011:20). Den omdiskuterade lagstiftningen om hemlig rumsavlyssning ("buggning") är beslutad sedan några år tillbaka.

I scenariot beskrivs att trots alla åtgärder ökade den organiserade brottsligheten mellan åren 2005 och 2015. Allmänna medel användes företrädesvis för att motverka brott och till mindre del för sociala insatser. Kritiker menade att tillväxten av segregerade och "parallella" samhällen innebar en rekryteringsbas för organiserad brottslighet. I dessa problemområden möttes också myndigheternas representanter av hot och våld. Denna utveckling har blivit verklig i de tre städerna.

Åter tillbaka till lägesbilden år 2012. "Det är en brottslighet som tillåtits växa fram", säger gång på gång en polischef under intervjun. Med hans bakgrund är det kanske naturligt att ha uppfattningen att samhället "tillåtit" vissa företeelser att utvecklas. Det är i så fall ett ansvar som delas av många, inte minst i egenskap av köpare av varor och tjänster som den organiserade brottslighetens osynliga hand tillhandhållit.

I uppdraget till Brå ingick inte att komma med några förslag på motåtgärder. Här ska inte heller några konkreta förslag lämnas. Av kartläggningen av den organiserade brottsligheten faller dock några tydliga linjer ut. Den ena är att kriminaliteten runt företag bör tas på stort allvar. Det gäller utpressning, bedrägerier och skattebrott. Den andra är att det territoriella inslaget av brottsligheten bör få ökad uppmärksamhet. Det är fråga om upplopp och otillåten påverkan mot myndighets- och bevispersoner och utpressning.

Vita fläckar på brottskartan

En vanlig reaktion när vi intervjuade poliser i Göteborg och Malmö var nyfikenheten på hur det stod till i de andra städerna. Som regel hade intervjupersonerna god överblick hemmavid, och de ville gärna kunna jämföra sig med de andra större städerna.

När vi intervjuade poliser i Stockholm visade de i stället stort intresse för vad kartläggningen skulle säga om organiserad brottslighet i den egna staden. Det ska inte tolkas som ett ointresse för vad som sker i Göteborg och Malmö. Snarare är det ett tecken på att de poliser vi träffat saknar en överblick, och att de också efterfrågar en helhetsbild.

En förklaring till dessa skillnader mellan de tre städerna är att Stockholm är mycket större än de andra, omfattar flera kommuner och därför är svårare att överskåda. I hög grad begränsas kunskapen till det egna polismästarområdet. Även för dem som arbetar på länsnivå finns den detaljerade kunskapen ute i polismästarområdena. Påfallande var också att Stockholmspoliser gärna refererade till Södertälje när strukturella aspekter av den organiserade brottsligheten kom på tal, som kopplingen mellan vit, svart och kriminell miljö.²⁵ Mediebevakningen kring situationen i Södertälje har också varit omfattande och dessutom pågår när detta skrivs en omfattande rättegång där den organiserade brottslighetens struktur får stort utrymme. Polisen har också varit framgångsrik med att beskriva sin syn på den komplexa problematiken i Södertälje med en modell i form av en pyramid. Brottsligheten och gärningspersonerna anges finnas på tre nivåer i en pyramid. Högst upp finns imperiebyggarna, som i hög grad är involverade i den vita ekonomin. På mellannivån finns experterna där vit, svart och kriminell ekonomi möts. I pyramidens breda bas finns utförarna – fotfolket – som mest är involverade i den kriminella ekonomin.

På detta sätt har situationen i Södertälje blivit gripbar för intervjupersonerna, medan den framstår som mer oordnad och fragmentarisk för Stockholm. Kanske tyder resultatet på att det finns ett behov för Stockholmspolisen att kartlägga, beskriva och kommunicera brottsituationen.

Gemensamt för intervjupersonerna i Stockholm, Göteborg och Malmö är att det finns brottsområden där kunskapsläget är begränsat. Det går att tala om vita fläckar. En sådan fläck gäller människohandel för arbetskraftsexploatering. Skillnaden är stor mot människohandel för sexuell exploatering, där stora satsningar också gjorts. Flera intervjupersoner misstänker att arbetskraftsexploatering är ett större problem av det enkla skälet att efterfrågan på billig arbetskraft är större än för sexuella tjänster. Arbetskraften kan omedelbart nyttiggöras av företag i vissa branscher och yrken där språk och kompetens är mindre framträdande. Brottsligheten kan ske förhållandevis öppet. Det är stor skillnad mot sexuell exploatering, vilket förutsätter att en illegal struktur är tillgänglig eller byggs upp från grunden.

Följaktligen är kunskapsläget lika begränsat i fråga om arbetskraftsexploatering utan koppling till människohandel. Det kan gälla papperslösa som befinner sig illegalt i Sverige. En del av dem kan ha

²⁵ Södertälje ingår dock inte i denna kartläggning eftersom bedömningen gjordes att staden hade sitt eget kraftfält och inte lika tydligt som en rad förorter utgjorde en del av Stockholms brottslighet.

smugglats in i landet. Exploatering kan också avse människor med annan bakgrund som har en svag ställning på arbetsmarknaden. Förmodligen finns också människor, där vissa utnyttjas i den vita, andra i den svarta och ytterligare några i den kriminella ekonomin. En del personer kanske klarar sig genom att både ha vissa legala inkomster, till exempel tillfälliga lågbetalda arbeten, dessutom arbeta svart och förena det med viss brottslighet. Det är i den vita och svarta ekonomin arbetskraftsexploatering i juridisk mening kan förekomma.

Många intervjupersoner har lite kunskap om den svarta ekonomin och i förlängningen den vita ekonomin. Som tidigare nämnts finns tydliga kopplingar mellan organiserad brottslighet och svart ekonomi. I Malmö sätts vissa mord i samband med konflikter där personer inom organiserad brottslighet är involverad i legal affärsverksamhet. En förklaring till att intervjupersonerna inte har så mycket kunskap om svart ekonomi är att skattebrotten, som är en dominerande kriminalitet inom den svarta ekonomin, handläggs utanför polisen, främst av Skatteverkets skattebrottsenheter och Ekobrottsmyndigheten.²⁶

²⁶ Vi har därför gjort några kompletterande intervjuer med personer som arbetar i Ekobrottsmyndigheten.

Lägesbild Göteborg– Polisernas bild av den organiserade brottsligheten

Det är inget gängkrig i Göteborg. Varje skjutning kan ha helt olika motiv och bakgrund som ligger långt tillbaka i tiden. Det är alltså inte en ny uppblussande konflikt. Det kan vara gamla orsaker som gör att det händer just nu, att tillfälle ges nu. Det handlar om en otrolig mängd kriminella som var och en har sin agenda. Det finns en mängd motiv och bakgrunder.

– Sven Alhbin, stf chef länskriminalpolisen, Västra Götaland

Historik

Organiserad brottslighet är långt ifrån någon ny företeelse i Göteborg. En tillbakablick enbart trettio år tillbaka i tiden, till 70- och 80-talen, ger en bild av ficktjuvsligor samt grupperingar som ägnade sig åt grova stölder och rån. Den organiserade brottsligheten var mest inriktad på tillgreppsbrott av olika slag. Narkotika ingick också i den kriminella hanteringen. Till stor del handlade det om enskilda individer som samarbetade med varandra. De var ofta sammanbundna av att de hade samma etnicitet eller var inriktade på samma typ av brottsupplägg.

Vissa av dessa individer hade sitt ursprung i Jugoslavien och närliggande länder. Rånturnéer skedde även utomlands, men med Göteborg som bas. Stöldgods kunde också omsättas utomlands.

Det kriminella landskapet har förändrats

Under denna tidsperiod var den kriminella miljön i Göteborg inte särskilt våldsam. Mord och andra grova brott hade sällan koppling till organiserad brottslighet.

Sedan 15 år tillbaka i Göteborg sker dock, enligt intervjuade poliser, en större andel av det dödliga våldet i kriminella miljöer än tidigare. Poliserna lyfter även fram att våldsanvändningen har blivit mer hänsynslös genom att det förekommer fler skjutningar på allmän plats med stor fara för allmänheten. Som illustrativa exempel nämns en skjutning på Nässets badplats år 2001, en skjutning på en bensinstation år 2011, en skjutning och handgranatssprängning på Avenyn år 2003 och en sprängning på Storgatan år 2006.

En annan stor förändring är utvecklingen av utpressningsbrottet. För trettio år sedan förekom i princip inte utpressning. Det är en kriminalitet som började segla upp för 10–15 år sedan, och enligt intervjupersonerna är det numera en tämligen vanlig inkomstkälla för den organiserade brottsligheten (jfr Brå 2012:6).

Ensam är inte stark

En annan tydlig förändring i den kriminella miljön i Göteborg är att det har blivit viktigare för kriminellt belastade individer att tillhöra någon form av konstellation. De så kallade broderskapsgrupperingarna med namn och olika attribut som signalerar gängtillhörighet har en förhållandevis kort historik. För Göteborg innebar det en vändpunkt när Gamlestans MC år 1996 blev officiell hang around-klubb till Hells Angels. Polisens spanare följde utvecklingen under beteckningen ”Änglavakt”. Enligt intervjuade poliser var brottsligheten till en början tämligen begränsad och handlade mest om illegal försäljning av alkohol.

Sedan dess har det tillkommit flera olika broderskapsgrupperingar i Göteborgsområdet. En del har endast funnits under en begränsad tid för att sedan försvinna och en del har stannat kvar. Det gäller både olika mc-gäng med tillhörande supporterklubbar och supportergrupper och andra namngivna gäng med tydligt medlemskap.

Parallellt med att broderskapsgrupperingar började bildas i Göteborg skedde även en utveckling där tungt kriminella personer med

en stark förankring i vissa förorter eller familjer bildade nätverk. Enligt intervjuade poliser kunde denna tendens skönjas för första gången i början av 1990-talet. Det började med att kriminella personer med förankring i vissa stadsdelar gjorde stöldturnéer. Med tunga personbilar körde de in i butiker och stal kläder och kapitalvaror. Därför fick de inblandade det polisiära smeknamnet ”BMW-ligan”. Vissa av dessa personer finns fortfarande kvar i den kriminella miljön och har enligt polisen inspirerat och lärt upp en ny generation kriminella ute i Göteborgs förorter.

Geografiska territorier knutna till bostadsområdet

Sedan millenniumskiftet har det dykt upp fler kriminella nätverk som är knutna till förorter eller bostadsområden. I dessa kriminella nätverk finns sedan tidigare kunskap om avancerade stöldbrott av kläder och kapitalvaror samt inslag av utpressning. Polisen började sätta etiketter på dessa nätverk där de kopplade ihop förortsnamn med epitetet gäng.

För 5–10 år sedan började polisen även se tecken på att en del av dessa nätverk började kontrollera vissa geografiska territorier i sina bostadsområden. Territorierna är inte särskilt stora, utan det rör sig om någon gata eller två. Nätverken vill äga sin egen kriminella marknad och inte släppa in andra aktörer. I mångt och mycket är dessa revir knutna till narkotikahandeln. Det finns även några brottsaktiva familjer och släkter som har vissa inslag av territoriell kontroll, vilket ger ytterligare en dimension till förortsproblematiken.

Förorterna har även fått stor uppmärksamhet genom upplopp där stenkastning skett mot poliser och andra representanter för myndigheterna. Polisbilar har också stuckits i brand.

Fler konstellationer ger fler konflikter

Våldsbrott med bland annat flera mord följde i spåren av utvecklingen av broderskapsgrupperingar och spänningarna ökade när även personer i förorter eller med anknytning till vissa familjer trädde fram på brottsscenen. Framför allt blev det mer konflikter. Även om konflikterna ofta har en personlig grund och gäller mellan individer – och inte mellan grupperingar – tenderar de att eskalera när dessa personer har en tillhörighet till andra kriminella i broderskapsgrupperingar, förorter eller familjer. Detta kommer att utvecklas mer nedan.

När dessa konflikter tog sin början för 10–15 år sedan började kriminellt belastade individer beväpna sig i större utsträckning än tidigare. Kombinationen aggressiva personer i en konfliktfylld miljö, förekomsten av grupperingar och tillgång till mycket vapen har lett till en rad skjutningar. Att personer är påverkade av narkotika eller dopningspreparat bidrar också till våldsanvändningen.

Större rörlighet mellan grupperingarna

Broderskapsgrupperingarna och de kriminella nätverken har de senaste åren genomgått en förändring i form av att det blivit en större

rörighet mellan de olika konstellationerna. Lojaliteten till det egna gänget, bortsett från några enstaka undantag, är enligt poliserna inte lika stark i dag som den var tidigare. Från att ena stunden ha tillhört en konstellation kan de ”över en natt” gå över till en annan.

Klev man in i ett gäng i början av 2000-talet var det väldigt svårt att lämna det gänget. Man hade det uttryckt för sig att det kunde gå riktigt illa om man lämnade gänget. Så ser det inte riktigt ut i dag.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Västra Götaland)

Samtidigt har brottsligheten sedan mitten av 1990-talet blivit mer strukturerad och svårare att tränga igenom för Polisen. Det är enligt poliserna svårare att få brottsoffer och vittnen att våga samarbeta och många kriminella personer är försiktiga och ovilliga att prata (jfr Brå 2008:8). Polisen måste arbeta med informatörer, källdrivning och personskydd samt komplettera med teknisk bevisning.

Hur ser det ut i dag?

Den bild av dagsläget i Göteborg som framträder i intervjuer och underrättelsematerial kan något förenklat beskrivas på följande sätt: Den ”klassiska” organiserade brottsligheten finns kvar med grova stölder och rån. Det är påfallande hur mycket stölderna och den efterföljande häleribrottsligheten betyder för stora delar av den organiserade brottsligheten i Göteborg. På rånssidan har en del uppmärksammas guld- och juvelrån skett på senare år. Narkotikabrottslighet hör också till repertoaren. Förortererna sticker ut som problemområden.

Det förhållandevis nya och det som fyller förstasidorna med nyheter är utpressning, liksom de konflikter inom den kriminella miljön som leder till våldsutövning i form av bland annat skjutningar.

I det följande kommer den aktuella bilden av den organiserade brottsligheten i Göteborg att fördjupas.

Den kriminella miljön i Göteborg

Den organiserade brottsligheten i Göteborg består av ett obestämt antal personer som grovt kan delas in på följande sätt:

- enskilda personer som bor på olika håll i staden och är sammanbundna av nätverk, vissa av dem har band till andra länder eller geografiska regioner
- personer som har en förankring i bestämda förorter eller stadsdelar
- personer som tillhör bestämda familjer, som i sin tur är knutna till bestämda förorter eller stadsdelar
- personer som ingår i broderskapsgrupperingar.

Dessa individer är brottsaktiva i varierande omfattning. Alla är inte yrkeskriminella och åtskilliga är enbart behjälpliga då och då. De känner varandra eller har kontakt med personer som känner andra.

Den kriminella miljön består därför av olika *nätverk*, med trådar in i varandra.

En vanlig missuppfattning är att medlemmarna i de kriminella organisationerna eller gängen utför de vinstdrivande brotten tillsammans som en homogen grupp. I själva verket samverkar kriminella individer med olika bakgrund och tillhörighet – med eller utan västar och gängtatueringar – genom att göra *kriminella affärer* med varandra eller genom att genomföra *kriminella projekt* tillsammans (jfr Korsell, Skinnari och Vesterhav 2010). Det är individer som agerar, inte organisationer, inte heller organisationernas medlemmar som grupp.

När ett kriminellt projekt ska genomföras går de individer som är tillgängliga eller lämpliga samman i en *ad hoc-gruppering*. Den kan liknas vid en tillfällig konstellation för kriminell samverkan i ”brottsceller”. Ofta krävs en gruppering för att kunna genomföra det kriminella projektet, och personerna tas in för att utföra olika funktioner. Enskilda aktörer anlitas för specifika uppgifter beroende på kompetens. En del är duktiga på narkotikasmuggling, någon kan hantera svartarbetet i byggbranschen, andra är inriktade på utpressning, transportstöder och så vidare. En ad hoc-gruppering kan också genomföra flera projekt efter varandra och därför ha en längre tidshorisont.

När det gäller den organiserade brottsligheten är det lätt att fastna i antal personer, varaktighet och sådant. Det som är farligast, det största hotet, är de konstellationer som inte är så starkt strukturerade. De är väldigt svåra att angripa eftersom personer är lätta att ersätta.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Vad som hittills sagts innebär kortfattat att personer som listades vid punkterna ovan samarbetar med varandra på olika sätt.

Det är vanligt att det finns en någorlunda fast kärna av personer i ad hoc-grupperingarna. För att låna termer från det legala näringslivet kan man beskriva dessa personer som en form av projektledare, projektägare eller styrgrupp (Korsell, Skinnari och Vesterhav 2010; Brå 2005:11). Sammansättningen i gruppen grundar sig ofta på vänskap eller annan tillhörighet. Sedan växlar medarbetare för att genomföra projekten. Det finns många skäl till att ad hoc-grupperingarna hela tiden byter ansikte. Någon kan sitta inne, en annan är utomlands och en tredje kan vara upptagen av brott på annat håll. Vissa projekt kräver fler medarbetare än andra.

Ibland kan dessa fasta kärnor domineras av personer med en viss bakgrund eller tillhörighet. Det är därför som poliser många gånger använder sig av generaliserande beteckningar som ”Balkanrelaterad brottslighet”, ”Juggemaffian”, ”Albanligan” och liknande. Ofta fungerar sådana namn som ett praktiskt sätt för polisen att hålla reda på olika konstellationer och miljöer. Medierna har också ett stort behov att göra den organiserade brottsligheten begriplig. Populärkulturen är inte heller återhållsam med stilbildande förebilder. Därför blir det gärna mycket ”maffia” och ”ligor”. Av dessa skäl framstår vissa ad hoc-grupperingar som hierarkiska pyramidlik-

nande maffiaorganisationer med tydligt medlemskap när det i själva verket handlar om nätverk som är föränderliga och flexibla.

De flesta intervjupersoner anser också att medierna ger en dramatiserad bild av organiserad brottslighet i Göteborg. Dessutom drar särskilt broderskapsgrupperingar nytta av att framställas som farliga, eftersom det dåliga ryktet förbättrar möjligheterna till indrivning, utpressning och andra hotbrott samtidigt som de framstår som seriösa och eftertraktade i den kriminella miljön.

Enskilda kriminella sammanbundna i nätverk

Den största gruppen av kriminella personer i Göteborg tillhör inte något namngivet gäng. I "gängkriget Göteborg" får dessa personer minst uppmärksamhet. Deras brottslighet och organisationsgrad går knappast att förmedla i en tidningsrubrik. En polis förklarar:

Problemet med mina brottslingar, det är att sälja in ärendet så att vi ska kunna jobba med dem. Men du, det gänget du håller på med, vad heter det? De heter ju ingenting. Det är lättare att ta till sig namngivna gäng, både för allmänheten och för Polisen. Och så vill man veta mellan vilka det är krig emellan, och då blir det som i Backa och Gårdsten, att man gärna sätter namn på grupperingarna. Men i botten kanske det inte är så.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

De personer som ingår i projekten är fristående personer, men kan också ha en knytning till olika konstellationer. Flera poliser illustrerade dessa tillfälliga samarbeten med att det är lämpligare att i stället för tatueringar som betecknar tillhörighet, ha "gnuggbilder" eller kardborrbandsmärken som snabbt kan tas bort och ersättas med nya. Till exempel kan tre fristående personer vara involverade i ekobrott tillsammans med en person som är medlem i en broderskapsgruppering. Det kan också vara tvärtom när en person är aktiv med indrivning tillsammans med tre medlemmar i en broderskapsgruppering.

Vissa av dessa personer har ett ursprung i andra länder. Den största kretsen med rötter utomlands omfattar kriminella personer med en bakgrund i forna Jugoslavien med omkrets. Inflytandet från personer från Mellanöstern är dock stort och börjar luckra upp dominansen från länderna på Balkan. Grupperna är långt ifrån enhetliga, varken nationellt eller med inriktning på brottslighet. Detta gör att individerna och nätverken har lättare att anpassa sig och de kan byta brottstyp om de ser en möjlighet att tjäna pengar. För det mesta håller de sig dock till ungefär samma brott.

Förortsbundna kriminella nätverk

Strukturen på de kriminella förortsnätverken och vad som binder individerna samman skiljer sig åt mellan olika stadsdelar. Det finns nätverk som vilar på släktskap – så kallade familj- och släktbundna konstellationer – men de flesta förortsbundna nätverken i Göteborg baseras snarare på att individerna bor i samma område. Ofta handlar det inte om några homogena nätverk. Den enda fasta punkten är

den starka förankringen till bostadsområdet där personerna vuxit upp tillsammans.

Individerna i nätverken är relativt flexibla, och nätverkens struktur kan därför förändras på kort tid. Enligt intervjupersonerna har nätverken ofta en kärna bestående av ett antal tungt kriminellt belastade personer. Runt omkring kärnan finns sedan ett nätverk av ungdomar som inte är särskilt brottsbelastade. De kan ansluta sig till grupperingen vid upplopp, bränder och stenkastning. Mobiltelefoner används för att samla ”anhängarna” för sådana stenkastningar och liknande aktioner.

Flera poliser menar att problemen med den förortsbundna kriminaliteten företrädesvis finns hos den andra generationens invandrare. Intervjupersonerna hänvisar till en ökande social segregering där ett antal förorter har dragit det kortaste strået. Om det sedan på det individuella planet inte fungerar i skolan och framtiden framstår som mörk ligger det nära till hands att känna sig utanför samhället. Ett sätt att stärka sin identitet och dessutom få inkomster är att ägna sig åt brott.

Familje- och släktbundna kriminella

I vissa förorter till Göteborg finns, som nyss nämnts, också familje- och släkterelaterade grupperingar med stort inflytande. I något fall talas om familjebundna konstellationer med ”imperiebyggnadstendenser”. Det är ett uttryck som lånats från Polisens nu pågående insatser i Södertälje, där familjer bygger upp en storskalig verksamhet med territoriella anspråk som har både legala och illegala inslag. Det är en ovanlig form av organiserad brottslighet där ambitionen är att kontrollera ett mindre område. På det illegala kontot finns narkotika- och vapensmuggling, stölder, häleri och utpressning samt beskyddarverksamhet. De släkterelaterade grupperingarna är inte begränsade till Göteborg utan nätverken sträcker sig till andra städer i Sverige och även övriga Europa.

Ett ovanligt inslag hos de familje- och släktbundna kriminella är användningen av religiös retorik. ”Religionen blir en kraft att knyta människor till sig”, menar en polis. I grund och botten handlar det dock om en skenbar religiositet. I stället är det pengarna som utgör den starkaste drivkraften. Kombinationen av makt och religion gör att vissa personer får en medlande funktion i olika konflikter. En alternativ rättsordning har därför uppstått, där exempelvis ett ”domslut” om att betala ”böter” inte ifrågasätts. En egen rättsordning i kombination med egna ”banker” för utlåning och andra funktioner leder till att det skapas ett ”samhälle i samhället”.

Broderskapsgrupperingarna

Att tillhöra en broderskapsgruppering eller ha en fast förankring i en viss förort och på det sättet ha en tillhörighet fungerar som ett yttre skydd för enskilda individer. Grupptillhörigheten är en trygghet, inte minst mot andra kriminella personer. Trots anknytningen till gruppen är varje person sin egen, har sin agenda och gör som nyss beskrivits kriminella affärer eller genomför projekt med personer inom eller utanför den gruppering de tillhör.

Om det finns det tjugo medlemmar [i en broderskapsgruppering] är det tjugo olika individer.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

För vissa personer är tillhörigheten till en broderskapsgruppering särskilt viktig för självkänslan. Från att inte ha varit någon, blir man det. Medlemskapet ger självkänsla och inger respekt.

När konflikter uppstår mellan personer i olika kriminella miljöer och konflikten trappas upp sluter sig broderskapsgrupperingarna. Det är i princip endast vid konflikter och andra angelägenheter som berör gruppen som helhet som broderskapsgrupperingarna fungerar som en homogen grupp. De broderskapsgrupperingar som även finns etablerade på andra orter, både nationellt och internationellt, kan vid allvarliga konflikter få förstärkning utifrån, till exempel för vakthållning.

Under vanliga förhållanden agerar emellertid medlemmarna som individer och det kan då, enligt flera intervjupersoner, vara mycket internt "tjafs" inom en broderskapsgruppering. Visserligen går medlemmarna på klubbmöten, men det är inte mycket mer än så, utan alla ägnar sig åt sitt.

Medlemskapet ökar inte enbart självkänslan utan fungerar också som ett varumärke när enskilda medlemmar gör kriminella affärer eller ingår i projekt. Det är en garant för att personen är trovärdig, vilket ger access till brottsupplägg och fördelar utanför brottsligheten. Det skrämselkapital som ligger i grupperingens namn används särskilt vid utpressning och indrivning.

Om man frågar hundra personer i Sverige om de vet vad [en viss namngiven broderskapsgruppering] är svarar 98 procent att de vet det. De har spridit sitt budskap.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

När varumärket används på detta sätt ska medlemmen betala en viss andel till "klubbkassan".

Flera individer i vissa broderskapsgrupperingar i Göteborg har mer och mer glidit över från uppmärksammade våldsbrott till att bli involverade i ekonomisk brottslighet. Framför allt handlar det om organiserat svartarbete i byggbranschen. Följden har blivit att dessa grupperingars brottslighet sker mer diskret och att konflikter inte blossar upp lika ofta som tidigare. Med andra ord ser det på ytan ut som att dessa grupperingar är mindre brottsaktiva än de egentligen är. En intervjuad polis menar att dessa individer har lyft sig själva till "en högre" nivå inom kriminaliteten, att de blivit mer sofistikerade. De har "tagit ett kliv uppåt" i en hierarkisk brottstrappa. Eftersom de uppträder tillbakadraget får de inte lika mycket uppmärksamhet av myndigheterna.

Geografiska problemområden

Organiserad brottslighet förekommer över hela Göteborg, men grupperingarnas geografiska förankring, i form av bostadsområden för de förortsbundna nätverken, och klubbhus för broderskapsgrup-

peringarna, är i huvudsak koncentrerade till Hisingen och de norra förorterna.

Vissa förorter och stadsdelar har mer problem med oroligheter och kriminalitet än andra, men det är inte så enkelt att det alltid är de mest socioekonomiskt utsatta områdena som har mest problem. Ett exempel är Backa, som inte är lika socioekonomiskt segregerat som exempelvis Biskopsgården, Bergsjön och vissa delar av Angered. Trots det har Backa haft stora problem i form av ett kriminellt nätverk, upplopp och oroligheter, våldsamheter och skottlossningar inne i bostadsområdena samt narkotikaförsäljning.

Vid intervjuerna nämner poliserna ofta Biskopsgården samtidigt som de talar om situationen i Backa. Om Backa förknippas med gäng menar poliser att Biskopsgården kännetecknas av lösare konstellationer. Det är problem med narkotikabrottslighet, utpressning, personrån och våldsbrott. Men brottsligheten är på en lägre nivå än i Backa.

Rent generellt kan man säga att det finns problem där det finns mycket hyreshus och de inte ligger centralt.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

De enstaka familjebundna konstellationerna med ”imperiebyggnadstendenser” som nämnts tidigare finns i de nordöstra delarna av Göteborg.

Som tidigare nämnts förekommer det att vissa förortsbundna kriminella nätverk försöker kontrollera geografiska territorier i sina bostadsområden. Kontrollen är inte avgränsad till att handla om kriminella marknader utan omfattar även hot och våld mot boende i området, poliser, socialtjänst, ambulansvårdare, brandmän, skolpersonal, väktare med flera. Det förekommer stenkastning och andra oroligheter mot polisinsatser och uttryckningar inom räddningstjänsten. Dessutom begås enskilda våldsbrott mot poliser och andra tjänstemän.

Det tydligaste exemplet är det kriminella nätverket i stadsdelen Backa. De ger sig inte bara på samhällets funktioner utan riktar även hot och våld mot de boende i området i syfte att skapa en rädsla hos de boende för att vända sig till myndigheterna.

Närområdet med dess människor kan fungera som buffert mellan de kriminella och de yttre hoten mot dem, både från brottsbekämpande myndigheter och rivaliserande kriminella individer. Denna buffert uppstår emellertid endast om de boende förstår och följer de kriminellas värde- och normsystem. Vissa av de förortsbundna kriminella nätverken strävar därför efter att påverka strukturerna i närsamhället och underminera legitimiteten för andra system, till exempel genom olika former av provokativa markeringar mot samhällsfunktioner. På detta sätt manifesterar nätverket makt för de boende i området.

Det har förekommit att boende bestraffats i form av till exempel hot, skadegörelse och rån. Det kan föda en oro som övergår i själv-censur, det vill säga att de boende inte vänder sig till myndigheterna av rädsla för att det ska leda till repressalier. Det minskar polisens möjlighet att få information.

Även de upploppsliknande oroligheter som har förekommit i vissa stadsdelar och förorter, inte minst i Backa, bidrar till att underminera samhällets legitimitet i området. Från tid till annan har det förekommit upplopp genom anlagda bränder, stenkastning och en hel del våldsbrottslighet. Intervjupersonerna är av uppfattningen att det undantagslöst är individer i de förortsbundna kriminella nätverken som sett till att upploppen satt igång. Inte sällan har det skett som ett svar på något myndighetsingripande. Några intervjupersoner menar att Polisen historiskt sett borde ha varit mer närvarande i dessa områden. Det gäller även andra myndigheter och kommunen.

När Polisen agerat och gjort ingripanden har det lett till konflikter. Polishatet bedöms vara stort i de förortsbundna kriminella nätverken.

Rekrytering till de kriminella nätverken och grupperingarna

Tidigare nämndes att poliser menar att delar av den organiserade brottsligheten kan förklaras av personers utanförskap. Intervjupersoner menar att det svenska samhället har svårt att integrera människor på ett bra sätt. Det handlar många gånger om utslagna människor, som inte har lyckats i det legala samhället.

Ingen aktiv rekrytering till de förortsbundna nätverken

Äldre släktingar, vänner och vänners släktingar kan vara inkörsporten till kriminalitet. Det förekommer knappast någon aktiv rekrytering till de förortsbundna kriminella nätverken. De personer som fastnar i organiserad brottslighet glider ofta in som en följd av att de redan finns i miljön, de bor i området och känner kriminellt aktiva personer.

Enligt flera intervjupersoner blir denna process särskilt påtaglig i de områden där det finns tendenser till att nätverk eller grupperingar försöker kontrollera ett avgränsat geografiskt område. De ungdomar som vistas i detta område hamnar under inflytande av kriminella personer. Inträdesprocessen kan till exempel börja med att de utför småtjänster åt dessa individer och får lite ersättning för det. Successivt sugs de sedan upp i det kriminella nätverket eller den kriminella grupperingen. Många av de ungdomar och barn som rör sig i denna grupp är eller har, enligt intervjupersoner, varit föremål för insatser från sociala myndigheter.

Inträdet i broderskapsgrupperingar är mer formaliserat

För vissa av broderskapsgrupperingarna är inträdet och rekryteringen mer formaliserad, och de personer som går med är tvungna att försöka avancera i organisationen genom att börja som provmedlemmar och medlemmar i olika support- och undergrupperingar.

Inte sällan rekryteras personer som är bra för den typ av brottslighet som bedrivs av fullvärdiga medlemmar i klubben. Om till exempel någon eller några av de fullvärdiga medlemmarna är inriktade på transportstölder rekryteras gärna personer med god kunskap, erfa-

renhet samt ett väl uppbyggt kontaktnät inom denna brottsinriktning. På detta sätt kan medlemmarna stärka sina egna brottsuppbygg. Ett grundkrav är dock att den person som rekryteras anses vara lojal och pålitlig.

Hot och våld inom grupperingarna och nätverken

Beskrivningen hittills av organiserad brottslighet i Göteborg kan ge intrycket att det handlar om exklusiva grupperingar och nätverk som sluter sig samman och utmanar samhället. Under ytan är emellertid inte konstellationerna så homogena och lojalitetsbundna som de ofta vill framställa sig. Enligt intervjupersonerna förekommer både hot och våld inom kriminella grupperingar och nätverk. Flera av grupperingarna styrs med våld och är mycket våldsbenägna. Våld är maktspråket. Förutsättningarna för grupperingarnas kriminalitet när den tar formen av utpressning baseras i stor utsträckning på deras våldskapital. Straff utdelas mot de egna i form av skjutningar, våld, rån och bötningar.

De är hårda mot varandra inom gängen. Det finns ingen lojalitet eller något broderskap under ytan. Det finns en lojalitet om man har någon konflikt med utomstående, då kan man gå ihop. Annars finns ingen lojalitet. De som sitter i toppen av gänget är hårda mot dem som är med. Det är mycket bötningar och skulder som växer fort.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Lojalitetsaspekten och bindningarna inom nätverken är särskilt komplicerade när det gäller förortsknutna kriminella nätverk och familjebundna kriminella individer. Det förekommer till exempel att enskilda personer från nätverk eller grupperingar som ligger i öppen konflikt med varandra trots detta umgås eller har kontakt med varandra. Förklaringen är att dessa individer inte endast har *en* lojalitet att förhålla sig till utan flera parallella lojaliteter. Dessutom med olika prioritetsgrad. I vissa situationer har individerna till följd av blodsband krav och förväntningar på sig från sin familj och släkt. I andra situationer har de lojalitetsband för att de ursprungligen kommer från samma plats eller land. De kan också ha affärsmässiga lojaliteter. Det innebär att lojaliteten till den egna grupperingen inte alltid sätts i första rummet. Dessutom är det inte ovanligt att personer lämnar en konstellation för att övergå till en annan. Det undergräver också grupperingens betydelse.

Dilemmat för dem som utsätts för hot och våld inom den kriminella miljön är vem som kan hjälpa dem i det utsatta läget. En person i den kriminella miljön som vänder sig till myndigheterna för att få skydd och öppet samarbetar med polisen kan enligt en intervjuperson "aldrig komma tillbaka till den kriminella världen". Det är därför ett stort steg för en sådan person att gå till polisen. Dessutom finns alltid en risk att egna brott avslöjas.

Konflikter mellan kriminella i Göteborg

Under åren 2010–2011 skedde, enligt Polisens egen sammanställning, totalt 84 skjutningar i Göteborg. 35 av dessa skjutningar bedöms av polisen vara gängrelaterade. För att få en bild av hur många skjutningar som gäller uppgörelser i den kriminella miljön bör man även inkludera skjutningar som haft motiv som hämnd och uppgörelser. Dessa är sex till antalet. Den samlade bilden av statistik och intervjuer blir att knappt hälften av samtliga skjutningar har handlat om uppgörelser i den kriminella miljön.

Nära till våld

I Göteborg pågår inte ett gängkrig om marknadsandelar. Den bild som framträder i intervjuerna är att de flesta skjutningar bottenar i personliga konflikter mellan kriminella. Enbart ett fåtal fall kopplas till revirstrider. Polisen har försökt hitta rationella motivbilder bakom de konflikter och skjutningar mellan kriminella som drabbat Göteborg. Många gånger är det dock ”en skitgrej som utlöser det”. Det kan vara ”banala kvinnohistorier”, en bilaffär som gått snett eller att någon inte visat tillbörlig respekt.

Den upplevda kränkningen resulterar ofta antingen i en våldsaktion eller i en ”bötning”. Om bötesbeloppet inte betalas, vilket det sällan görs när den bötfällda personen har kopplingar till en annan kriminell konstellation, finns en risk att det resulterar i en våldshandling (jfr Brå 2012:6).

Den person som blir attackerad måste i sin tur upprätthålla sin status och heder vilket kan leda till en vedergällningsaktion. Sedan är karusellen i gång och fler och fler personer kan dras in i konflikten. Om personen som blir kränkt har ett skrämsekapital är han sannolikt mån om att upprätthålla det. Andra i den kriminella konstellationen måste stå upp och skydda sin ”broder”. En konflikt som från början handlade om osämja mellan två individer kan på detta sätt successivt växa till att bli en angelägenhet för ett helt nätverk eller en gruppering.

Till slut glömmar de själva bort vad som egentligen utlöste konflikten från början. Det blir så mycket kränkningar och personliga saker så att de inte ens kommer ihåg ursprungskonflikten. Ibland får man som polis nästan påminna dem om orsaken till att de bråkar. Det känns ibland som att vi har bättre koll på historieskrivningen än de själva.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Behovet av att få respekt och att i alla lägen framstå som någon som ingen kan sätta sig på är särskilt framträdande hos individerna i de förortsbundna nätverken. Detta är en av förklaringarna till att dessa nätverk är mer platta och mindre hierarkiska än broderskapsgrupperingarna. Få individer vill underordna sig någon annan under en längre tid. I de förortsbundna nätverken är det också mycket vanligt med inbördes konflikter och maktkamper.

Det är många tuppar på en liten yta om man säger så.
(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Det är viktigt att behålla sin status, särskilt i den kriminella miljön. Enligt en polis är status väldigt viktigt för många kriminella personer eftersom de saknar ett socialt skydds nät.

Det är en överlevnadsfråga att hela tiden upprätthålla sin position i den kriminella miljön. Det är något av djungelns lag, du måste försvara din position varje dag. Det är en tuff miljö och hela tiden en konkurrens om positioner. Ju längre ner i den kriminella miljön man kommer desto närmare har personer att ta till våld. Förklaringen är att de måste hävda sig.
(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

De mer disciplinerade broderskapsgrupperingarna, som mc-gängen, är inte lika impulsiva i sin våldsanvändning som de förortsbundna nätverken även om det förekommer att de begår våldsbrott ”i fyllan och villan”, som en intervjuperson uttrycker det. Normalt sett försöker mc-gängen hitta en lösning utan våld.

Har grupperingen en karismatisk ledare som de lyssnar på så ser man ju klart och tydligt att de har en stringent struktur i hur de går vidare när en konflikt uppstår. Dessa gäng eller nätverk är mindre benägna att gå hela vägen i våldskonflikterna. Har man däremot ett gäng där var och en gör vad de själva vill så uppstår våldsanvändningen lättare.
(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Mer oberäkneliga i förorterna

Mc-gängen har en struktur som kan vara en fördel för dem i vissa fall men en nackdel i andra. De är strukturerade på ett sådant sätt att det krävs en massa diskussioner innan de beslutar sig för att gå över till våldshandling i en konflikt. De måste överväga vilka konsekvenser ett sådant beslut kan ha för klubben i stort, inte bara nationellt utan även internationellt.

De förortsbundna kriminella nätverken är däremot mer händelsestyrda och kan därför med kort varsel bestämma sig för att gå till våldshandling. De har inte lika strukturerade beslutsvägar. Dessa skillnader i organisationsstruktur gör att det är lättare för polisen att läsa och följa mc-gängen än de förortsbundna kriminella nätverken.

Våld och öppna konflikter har en negativ inverkan på den kriminella affärsverksamheten eftersom det minskar rörligheten och dessutom drar till sig myndigheternas uppmärksamhet. Det är till exempel svårt att bedriva stöld- och häleriverksamhet om polisen ständigt kontrollerar bilar eller om gärningspersonerna ligger i en öppen konflikt med andra kriminella. Det kan därför finnas affärsmässiga skäl till att lösa en konflikt på ett smidigt sätt.

När det sedan blir fred eller vad man ska kalla det – de kan ha fredssamtal – då kan det gå två dagar och sedan träffas man och businessen snurrar som vanligt igen. Det läker fort på något sätt.

Det är snabba kast. Eftersom konflikten ofta har varit på individnivå så är alla runt omkring tillbaka som vanligt när det har blivit fred. De andra har ju egentligen inte varit inblandade i grundkonflikten men fått stötta officiellt.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Många skott men liten träffbild

Det är endast ett fåtal av skjutningarna i Göteborg som haft dödlig utgång. Det är emellertid vanligt med personskador. 29 av de 41 skjutningar som är kopplade till uppgörelser i den kriminella miljön har resulterat i personskador. För de skjutningar som inte är kopplade till uppgörelser i den kriminella miljön har personskador uppstått i 13 av 43 fall.

En rimlig tolkning av dessa siffror kan vara att syftet att döda, eller i alla fall allvarligt skada offret, är mer framträdande vid kriminella uppgörelser. Något som stöder denna tolkning är att det avlossats fler skott vid kriminella uppgörelser. Vid 26 av 41 skjutningar har det avlossats fler än tre skott. I de fall där det inte handlat om uppgörelser i den kriminella miljön har det avlossats fler än tre skott i 11 av 43 skjutningar. En intervjuad polis menar att det sannolikt är slumpen som avgjort att de inte varit fler skjutningar med dödlig utgång.

Vi har haft tur. Det kunde lika gärna ha varit tvärtom. Det kunde ha varit värre. Vi brukar, fel ord, skämtsamt säga att man skjuter dåligt i stan.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

En annan polis berättar att det under en period år 2011 var skottlossningar i princip varje kväll. Dessa skjutningar kan närmast beskrivas som spontanskjutningar då de många gånger uppstod när kriminella personer som låg i konflikt med varandra stötte på varandra ute på gatan eller i ett bostadsområde. Ofta var det nattetid och personerna var uppstressade, påtända och sköt på håll i mörkret. Denna typ av skjutningar får sällan en dödlig utgång även om det förekommer att någon eller några blir träffade.

De vill skjuta varandra, och de försöker verkligen, men omständigheterna gör det svårt att träffa. Träffbilderna är mycket dåliga. De träffar en husvägg eller en bil, eller så blir någon träffad i benet.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Planerade avrättningar

Samtidigt som det finns ett slumpmässigt inslag i vilka skador skjutningar leder till menar en annan polis att om syftet verkligen är "att döda, då gör man det". Om avsikten är "att skrämmas, då gör man det". Skjutningar för att skrämmas bedöms vara mer relaterade till kriminella nätverk. Det handlar då om en markering för att signalera "här bestämmer vi, här har ni inte att göra". Ofta sker skjutningarna i benen eller andra mjukdelar och syftar inte till att döda.

Enligt ytterligare en intervjuad polis bedöms de skjutningar i Göteborg som resulterat i mord eller mordförsök till stor del varit organiserade och planerade skjutningar där man lockar det tilltänkta offret till en plats, eller väntar på denne. Sedan går man fram och gör en tydlig avrättning.

När man bestämmer sig för att lura någon i en fälla för att avrätta personen blir offret oftast i alla fall allvarligt skadat. Den här typen av skjutningar, när gängen stöter på varandra och skjuter på varandra, får sällan dödlig utgång. Det är små saker som avgör om någon blir dödad eller inte.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Mord där de inblandade är kriminella är mycket svåra att utreda och klara upp. Det är stor skillnad mot förr till följd av att personer inom den kriminella miljön har ett annat förhållningssätt till polisen. Många håller tyst och vägrar samarbeta med myndigheterna.

Utanför kriminella miljöer är människor dock mer benägna att samarbeta med polisen. I media målas emellanåt upp en bild av att människor i vissa förorter alltid är ovilliga att prata med polisen. En intervjuad mordutredare menar dock att det är en felaktig bild. Det som krävs är att polisen tar sig tid och förklarar. Kanske måste de söka upp vittnen flera gånger och vistas i området en längre tid. Vissa människor kommer från länder där det inte finns något förtroende för polisen. Det tar tid att bearbeta och få ett förtroende.

Jag kanske måste ringa på den där dörren tre eller fyra gånger. Det måste få lov att ta tid att hålla på med dessa utredningar.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Några intervjupersoner menar att det är mycket ovanligt att kriminella konstellationer sitter och planerar mord, utan det är enskilda kriminella som begår dem på eget bevåg. Det är inte heller så vanligt att mordet sker för att någon ingår i ett gäng eller en konstellation, även om det förekommer. I stället är det "individ mot individ". Det är endast ett fåtal mord som bedöms ha skett till följd av konflikter mellan gäng, utan det ursprungliga motivet är ofta att det är enskilda kriminellas affärer som gått snett och återigen personliga oförrätter som ligger bakom.

Vapentillgången i Göteborg

Enligt samtliga intervjupersoner är det vanligt med illegala vapen i Göteborg, och det sker ett ständigt inflöde. Ett enda polisbeslag kan omfatta ett stort antal vapen.

Även om de flesta intervjupersoner är av uppfattningen att tillgången på vapen har ökat markant på senare år menar de även att alla kriminella individer inte har konstant tillgång till vapen. I princip samtliga personer i den kriminella miljön bedöms emellertid vara kapabla till att kunna skaffa ett vapen inom några dagar.

Vapen vandrar också mellan personer i de olika miljöerna och konstellationerna. Det är inte ovanligt att samma vapen används vid

flera olika skjutningar. Enligt en intervjuad polis är det ytterst få kriminella individer som gör sig av med vapnet efter en skjutning. Det sker i princip bara om de har mördat någon. Den enkla förklaringen till att personerna behåller vapnet är att det blir för dyrt att skaffa ett nytt. Enligt flera intervjuade personer har många av de personer som ingår i kriminella nätverk och grupperingar, trots sin kriminella aktivitet, inte särskilt mycket pengar.

Efterfrågan på vapen ökade i samband med att konflikter och uppgörelser mellan kriminella blev allt vanligare. Även om det finns en bakgrund i det våld som uppstod i mc-miljön under 1990-talet vill en polis särskilt lyfta fram den uppmärksammade skottlossningen med automatvapen vid Nässets badplats i Göteborg i juli 2001. Det var då kriminella började beväpna sig på allvar. Flera intervjuade poliser menar att en del kriminella personer köper pistoler utan att ha något egentligt syfte med vapeninnehavet. De är varken hotade eller har tänkt använda vapnet, men vill ändå ha ett.

Vissa kriminella betecknas som vapenfixerade. För sådana personer kan vapen vara ett ”potensmedel”. Det ger en känsla av trygghet, en försäkring. Dessa personer är våldsamma och har tillgång till många vapen. Poliser menar därför att det finns en ständig risk för allvarliga våldsbrott med skjutvapen när konflikter uppstår.

Vapnens väg till Göteborg

Polisens kunskap är begränsad om hur vapensmugglingen till Göteborg ser ut. Enligt kriminalunderrättelsetjänsten varierar både smugglingsmetoder och smugglingsrutter även om de flesta vapen i Göteborg antas komma från Balkanområdet.

De flesta av de synliga vapen som cirkulerar i Göteborg är producerade i Tjeckien och forna Jugoslavien. En majoritet av dessa vapen bedöms ha sitt ursprung i förråd när Östblocket föll eller från inbördeskrigen i forna Jugoslavien. På olika sätt skingrades vapenförråden och vapen finns nu utspridda över flera delar av världen. Detta innebär att vapnens ursprung i forna Jugoslavien inte behöver vara likställt med att de förs in därifrån i Sverige. Den dominerande uppfattningen hos de intervjuade poliserna är emellertid att tillgången på vapen i Göteborg har en historisk bakgrund till tidigare generationer av kriminella personer med koppling till forna Jugoslavien med omnejd. Intervjuade personer bedömer att kontakter i dessa områden och resor dit förklarar en hel del av förekomsten av illegala vapen med ursprung i den delen av Europa.

När det gäller vapeninförseln i dag ger intervjuade personer en bild av att de flesta smugglare tar in ett fåtal vapen, men det finns även hantering i större skala. Man bedömer att de flesta vapen förs in i Sverige i samband med resor och semester i forna Jugoslavien med omnejd. Det är en myrtrafik där personer tar in enstaka vapen i bilar. Den storskaliga vapensmugglingen bedöms ske med buss, tåg eller personbil. En samlad bedömning av de uppgifter som förmedlas i intervjuerna och underrättelsematerialet är att det inte finns någon person i Göteborgsområdet som enbart är inriktad på vapensmuggling utan den sker vid sidan av annan brottslighet. Enligt polisen återkommer vissa namn. Vapnen säljs sedan genom kontakter.

Vapentyper

De vanligaste vapentyperna är pistoler och kulsprutepistoler av modellen Scorpion samt automatkarbiner (AK47). Vid många av de skjutningarna som skedde år 2010–2011 i Göteborg användes pistoler av standardkaliber. Endast ett fåtal skjutningar utfördes med k-pist.

Enligt intervjupersonerna kommer det in en del nya vapen till Göteborg, och poliser misstänker att det sker en viss ”svart” tillverkning utomlands vid sidan av den reguljära produktionen i vapenfabrikerna. De flesta vapen är dock använda. Även startpistoler och tårgaspistoler byggs om med nya pipor. Det förekommer också en del förhållandevis sofistikerade vapen, till exempel tidsinställda bomber eller bomber som kan fjärrutlösas med mobiltelefon. I den kriminella miljön är det hög status att ha något ovanligt vapen till exempel MP-5, Glock, Luger eller Smith & Wesson.

Svenska vapen, som jaktvapen och armévapen, spelar i dag en mycket liten roll i den kriminella miljön. Förr var det hagelgevär och svenska armévapen. I dag är det utländska vapen av ett slag som det inte finns någon legal marknad för i Sverige. De är därför insmuggade. Det sker också en svart tillverkning av vapen i Sverige.

Erfarna kriminella bär sällan skjutvapen eller knivar utan håller sig med tillhyggen som inte omfattas av lagstiftningen. När skjutvapen tas fram är det för att försvara sig eller för att skada. Följaktligen går kriminella inte beväpnade regelbundet.

Vapenhantering

I broderskapsgrupperingar kan två personer dela på ansvaret för ett vapen. Det gäller under normala förhållanden när en öppen konflikt inte förekommer. Flera intervjuade poliser har också uppfattningen att broderskapsgrupperingarna har taktiska vapendepåer tillgängliga nära klubblokaler. Det finns till exempel ett fall där en vapengömma hittades nedgrävd alldeles utanför staketet till en klubbgård i Göteborg. Vapen kan också förvaras hos personer i bekantskapskretsen, gärna utan brottsregister.

När det föreligger en konflikt göms vapnen mer lättillgängligt. Det är också vid dessa tillfällen som polisen gjort stora beslag, upp till 20–30 vapen i en depå. Samtidigt blir de kriminella mer försiktiga med att hantera vapen under konflikterna eftersom polisens kontroller ökar under dessa perioder. Det förekommer också att yngre personer bär vapen åt de äldre. Dessa yngre kallas för vapenbärare.

I vissa grupperingar finns personer som logistiskt ansvarar för vapnen. Det kan då handla om personer som är mindre kända av polisen. De har till uppgift att på beställning leverera vapen med bil eller moped. Bilen eller mopeden kan också vara med som följefordon för att ha en beredskap om det uppkommer en akut situation. Med följefordonet kan också ett vapen avlägsnas från brottsplatsen efter en skjutning.

Även om det finns många vapen är det få som används. Personer i broderskapsgrupperingar kan vara ”femtio plus” och de har ”inte lust att ligga i konflikt med tjugoåriga förortsskallar som på tjugo

sekunder bestämmer sig för att använda vapen”, som en polis uttryckte det.

Samtidigt som intervjuerna förmedlar att vapentillgången är god har polisen inte en lika tydlig uppfattning om tillgången på ammunition. En intervjuperson menar att mängden ammunition som påträffas i samband med att vapen beslagt har minskat de senaste tio åren.

I dag får vi in ett fåtal patroner när vi beslagtar vapen. Vapnet hittas med det som finns i magasinet och knappt det.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Det förekommer också vid beslag att man påträffar flera olika typer av patroner tillsammans med en pistol utan att någon patron passar den specifika pistolen.

Otillåten påverkan

I november 2007 detonerade en sprängladdning utanför dörren till en åklagares bostad i Trollhättan. Även om hon vid attentatstillfället inte befann sig i bostaden och följderna av detonationen därmed begränsades till saksador, blev den dramatiska händelsen en varningsklocka för rättsväsendet. Vid tillfället för attentatet utredde åklagaren en skjutning med koppling till organiserad brottslighet. Senare visade det sig att de bägge gärningspersonerna till bombdådet hade kopplingar till en broderskapsgruppering.

Drygt en vecka före bombdådet beskötts tre polishelikoptrar som stod parkerade i en hangar vid Säve flygplats utanför Göteborg. På kort tid hade två allvarliga fall av otillåten påverkan inträffat mot rättsväsendet.

På senare tid i Göteborg är de synligaste formerna av otillåten påverkan från organiserad brottslighet de nyss nämnda upploppsliknande oroligheter som emellanåt blossar upp i vissa förorter och stadsdelar. I dessa fall har den utlösande faktorn för otillåten påverkan många gånger varit en oväntad närvaro från myndigheternas sida, till exempel genom att räddningstjänsten ryckt ut eller att polisen gjort ett ingripande.

Otillåten påverkan från organiserad brottslighet bedöms av intervjupersonerna förekomma mot en mängd olika yrkeskategorier och funktioner, till exempel beslutsfattande kommunala tjänstemän, väktare, skolpersonal, handläggare på Försäkringskassan, socialsekreterare, läkare på vårdcentraler och fastighetskötare. Det är emellertid oklart hur omfattande detta problem är. Kunskapsläget är dåligt och det blir mycket spekulationer och gissningar. Den bild som förmedlas av intervjupersonerna baseras på enstaka fall som kommit till polisens kännedom.

Många gånger spelar grupperingarna på sitt dåliga rykte när de utövar otillåten påverkan, vilket innebär att de i princip inte behöver använda sig av några uttalade hot. Hoten framförs i stället genom subtila antydningar och markeringar, till exempel genom att vistas på samma plats som myndighetspersoner. Ofta sker det på ett så-

dant sätt att det är svårt att leda i bevis. Det förekommer också kartläggningar av myndighetspersoner, ofta genom sociala medier.

Flera intervjuade poliser bedömer också att det finns ett problem med självcensur, det vill säga att vissa personer blir påverkade i sin yrkesutövning utan att ha blivit direkt hotade.

Det kommer in ett hundra-tjugofemkilos tatuerat vansinne på vårdcentralen och sätter sig framför läkaren och säger att det skulle vara bra om jag blev sjukskriven ett halvår. Det är inte brottsligt men det är en form av otillåten påverkan där man utnyttjar de attribut som man har.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Den form av otillåten påverkan som lyfts fram tydligast av intervjupersonerna är emellertid otillåten påverkan mot målsäganden och vittnen. Det är en form av otillåten påverkan som kan förekomma från samtliga typer av nätverk och grupperingar. Även om någon otillåten påverkan inte förekommit kan föreställningen om vad som skulle kunna ske leda till självcensur (jfr Brå 2008:8).

”Infiltration” av näringslivet

Det råder ett oklart kunskapsläge om, och i så fall i vilken grad, organiserad brottslighet lyckats infiltrera näringslivet i Göteborg genom att till exempel på illegal väg ta över företag. En del av de fall som nämns i intervjuerna handlar mer om klassiska ekobrott där personer i broderskapsgrupperingar har tagit över företag, tömt dem på tillgångar och sedan övergett dem när fordringar och myndighetskrav börjar komma.

I vissa förorter driver emellertid personer som ingår i de förortsbundna kriminella nätverken och grupperingarna olika former av näringsverksamhet, till exempel solarier samt video- och servicebutiker. Det är emellertid oklart om de kriminella individerna har tillskansat sig dessa verksamheter på legal väg eller om det ligger ett olagligt övertagande i bakgrunden. Även en del av de familjebundna constellationerna driver näringsverksamhet.

Tidigare fanns problem i form av att kriminella tog över restaurangers garderober. Det bedöms emellertid inte längre vara ett lika stort problem som tidigare eftersom serveringstillstånden bygger på att garderoberna drivs i restaurangens regi. Genom sådana administrativa krav har garderoberna återgått till krögarna. Däremot förekommer att kriminella personer köper restauranger. En del kriminella personer deltar också frekvent i Göteborgs nöjesliv och har ett stort kontaktnät, inte minst med ägare och ordningsvakter, som de drar nytta av även för att bygga nya kontaktnät. I bakgrunden finns ibland en förtäckt hotsituation. ”Ingen säger nej”, enligt en intervjuad polis.

Göteborgs informella ekonomi

Av intervjuerna och underrättelsematerialet att döma är den informella ekonomin i Göteborg särskilt utbredd i vissa förortsområden.

Det handlar om billiga varor och tjänster till följd av skattebrott och annan kriminalitet. Det som tillhandahålls är exempelvis alkohol, tobak, stöldgods, icke deklarerade matvaror och svartarbete. Uppfattningen är att en parallellekonomi uppstått som många är beroende av och drar nytta av. I ett kortsiktigt perspektiv kan därför, enligt intervjupersonerna, allmänhetens stöd för att motverka den irreguljära ekonomin vara begränsat.

Den låga tillgången till de ordinarie ekonomiska systemen, i form av exempelvis arbetsmarknad och bankväsende, gör att de parallella systemen ses som den enda lösningen för att öka det egna hushållets inkomst. De parallella systemen är ofta vidsträckta och att de utgör den enda lösningen för många leder till att annars laglydiga individer blir del av en större kriminell enhet. Detta kan leda till en minskad benägenhet att prata med företrädare för exempelvis polisen, då man själv kanske inte har rent mjöl i påsen. Det ligger inte heller i invånarnas direkta kortsiktiga intresse att de parallella systemen försvinner, även om det skulle kunna finnas en långsiktig vinst. Den långsiktiga vinsten, för individen, är dock beroende av att de ordinarie systemen ökar i tillgänglighet.
Citat ur rapport, Polismyndigheten Västra Götaland (2012).

Vissa broderskapsgrupperingar anordnar fester där inte enbart kriminella personer deltar. Det förekommer också olika möten där mc-intresserade personer träffas. Sammantaget innebär det att mötesplatser finns mellan "vanliga" människor och personer i broderskapsgrupperingar. Det breda kontaktnät som uppstår utnyttjas av personer i broderskapsgrupperingar för att få olika tjänster utförda.

Narkotikamarknaden i Göteborg

Narkotikasmuggling

Vid sidan av stölder är narkotika en viktig del av den organiserade brottsligheten i Göteborg. Det är ett stort inflöde av alla typer av narkotika, menar intervjupersonerna, men en viss nedgång har skett för Ecstasy, LSD och heroin. Vid sidan av smuggling av marijuana sker i dag odling i industriell skala även i Sverige.

Narkotikasituationen i Göteborg ser likadan ut nu som i mitten av 1990-talet. Den enda skillnaden är att man kan lägga till två nollor på allting. Det som då var gram är nu hekto. Det som var hekto är nu tjugo kilo.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Utvecklingen av narkotikamarknaden i Göteborg har gått mot att större partier hanteras på marknaden, men samtidigt har polisens metodik förbättrats, vilket lett till större beslag.

En förändring över tid på narkotikamarknaden är att det har blivit fler entreprenörer. Det finns några större aktörer "med säte i Göteborg" som för in stora partier i Sverige och även vidare till Oslo, där priserna är särskilt höga. Förutom dessa kriminella nätverk som

hanterar stora narkotikapartier består inflödet av narkotika till Göteborg till stor del av "en massa smårör", som en intervjuad polis uttryckte det. I grunden är det "fåmansföretag: en, två eller tre personer". Ofta handlar det om personer som har en kontakt i Nederländerna, och sedan tar de med hjälp av rekryterade kurirer hem partier för försäljning i Göteborg. Förslagna smugglare anlitar kurirer från länder som inte är kända för narkotika, som Tyskland och Tjeckien. Dessa fåmansföretag är ofta inriktade på enbart narkotika. De handlar inte med andra varor, såsom vapen.

De småskaliga narkotikaentreprenörerna agerar i det tysta och undviker att konfronteras med myndighetspersoner. Ofta saknar de koppling till det etablerade näringslivet. Det förekommer dock exempel på att legala företag genom svarta affärer frigör kapital som sedan investeras i narkotikapartier.

Narkotikaaffärer sker som regel snabbt, och det finns redan köpare till hela eller delar av partiet när det väl hamnar i Göteborg (jfr Brå 2007:4, Brå 2007:7). Handel sker genom kontakter och alla handlar med alla. Med något undantag finns inte någon tydlig etnisk dimension. Däremot kan det finnas en viss dominans av personer med en viss bakgrund inom ett nätverk eller ett projekt.

Försäljning av narkotika

Broderskapsgrupperingarna i Göteborg är sällan involverade i narkotika i det högre grossistledet. De finns typiskt sett längre ned i distributionsledet. Enstaka medlemmar har dock avslöjats med storskalig narkotikabrottslighet. Eftersom narkotika ger stora intäkter finns signaler om att personer i broderskapsgrupperingar i vart fall börjat intressera sig för narkotika i större skala. Det är också ett "säkert brott" i betydelsen angelägna och inte priskänsliga kunder.

I vissa broderskapsgrupperingar finns regler som säger att medlemmar inte får bruka narkotika, men man ser ofta mellan fingrarna om det egna bruket sköts snyggt. Det hårda livet i den kriminella miljön leder ofta till självmedicinering med droger (jfr Brå 2007:7). Ett tecken på att medlemmar i broderskapsgrupperingar inte är särskilt aktiva i narkotikabranschen är att kokain och amfetamin köps in till fester. En "prospect" eller en person i en supporterorganisation kan anlitas för att köpa narkotika genom att använda sina egna inköpskanaler.

De förortsbundna nätverken är inte heller särskilt organiserade i grossistledet, även om enskilda personer kan vara involverade. Det finns en ambition hos vissa individer att försöka kontrollera hela kedjan, men det är sällan de lyckas. Några enskilda individer har etablerade vägar in i Sverige för enskilda preparat, men det typiska är i stället att mellanstora partier köps av nätverk som har kunskapen och förmågan att föra in stora partier narkotika i Sverige.

De flesta av narkotikaförsäljarna i förortererna är "grampojkar" som enbart hanterar små partier. Gatuförsäljningen är utbredd och sker mer eller mindre öppet på till exempel parkeringsplatser, lokala torg, i trappuppgångar, skolor och från lägenheter.

Som tidigare nämnts uppträder ett särpräglat fenomen i vissa stadsdelar där det finns ett inslag av territoriell brottslighet genom att kriminella nätverk försöker kontrollera narkotikahandeln i ett

avgränsat geografiskt område, till exempel en gata eller ett kvarter. Dessa nätverk har för narkotikaförsäljningen delat upp olika stadsdelar mellan sig. Fenomenet noterades först i vissa delar av nordöstra Göteborg men har sedan spridit sig till andra stadsdelar, bland annat på Hisingen och i Frölunda. I vissa förorter finns det uppsatta regler för de narkotikaförsäljare som säljer inom området och de måste även betala en viss andel av vinsten till ledande personer i det nätverk som anser sig kontrollera området. Det är dock inte samma sak som att de dominerande aktörerna har avgörande betydelse för narkotikamarknaden i området. Polisens bedömning är att om de centrala aktörerna blir gripna fylls luckorna snart av andra distributörer.

Även om våldsinslaget på narkotikamarknaden inte hör till vardagen är det ganska vanligt med vapen i narkotikakretsar (jfr Brå 2007:4). De används sällan och syftet med innehavet är förmodligen en kombination av säkerhet, samlarintresse och att vapen ingår i en kriminell livsstil.

De har ingen anledning att bruka vapen, det väcker bara uppmärksamhet.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

I stället är det affärer som dominerar och entreprenörerna vill vara diskreta. Det finns dock några aktuella mord med koppling till narkotikamarknaden.

Smuggling och handel med dopningspreparat i Göteborg

Det är främst ad hoc-grupperingar och enskilda kriminella individer som är aktiva på marknaden för dopningspreparat i Göteborg. Vissa grupperingar är enbart inriktade på dopningspreparat, och andra kombinerar verksamheten med narkotikasmuggling. Efterfrågan på dopningsmedel bedöms vara god, inte minst i den kriminella miljön där kriminella personer använder dopningspreparat i perioder. Försäljning sker bland annat i gym-miljöer.

Smuggling och illegal försäljning av alkohol i Göteborg

Historiskt sett har alkohol varit en klassisk smugglingsvara för organiserad brottslighet, men till följd av att EU-reglerna medger att var och en numera kan ta in stora kvantiteter är denna marknad inte längre så attraktiv för organiserad brottslighet. Den illegala försäljningen av alkohol handlar snarare om att få ut partier av alkohol från transport- och lagerstölder på marknaden. Det finns dock ärenden där organiserad brottslighet tar in stora mängder alkohol och utnyttjar företag med tillstånd att hantera punktskattepliktiga varor under uppskov av punktskatten.

Smuggling och illegal försäljning av tobak i Göteborg

Enligt flera intervjuade poliser är cigarettsmuggling en lukrativ verksamhet för organiserad brottslighet.

Alla håller på med cigaretter. De stjal till och med av varandra.
(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Lönsamheten är god samtidigt som straffsatserna är låga jämfört med till exempel smuggling av narkotika. Dessutom är upptäcktsrisken liten, särskilt när legala företag används. Det typiska brottet är att företag med punktskattetillstånd utnyttjas. Det innebär att cigaretter kan köpas skattefritt utomlands och importeras till Sverige. Kontakter finns med cigarettfabriker och upplag utomlands. Väl på svenskt territorium "försvinner" cigaretterna och det enda som återstår är en målvakt för ett företag som är skyldig stora belopp i utebliven punktskatt.

I Göteborg finns en konstellation av personer som ägnar sig åt omfattande brottslighet med cigaretter. Det är en blandning av affärsmän och kriminella som känt varandra sedan barnsben. De brottsliga vinsterna plöjs ned i fastigheter och kapitalvaror.

Cigaretter kan också smugglas in i landet och det handlar då om märken som egentligen inte finns på den legala marknaden eller piratkopierade cigaretter från kända märken.

Den importerade eller insmugglade tobaken säljs genom servicebutiker och liknande kanaler, inte sällan i förorter. Det är vanligt med "svarta" cigaretter i Göteborg. När myndigheterna nyligen kontrollerade 40 detaljister var det bara nio som sålde reguljära cigaretter.

Utöver import och smuggling tillkommer försäljning av cigaretter från transport- och lagerstölder och punktskattebrott. Individer från broderskapsgrupperingar är tillsammans med kriminella personer från forna Jugoslavien i framkant när gäller smuggling och försäljning av stora kvantiteter cigaretter samt tillgång till underleverantörer.

Organiserade stölder i Göteborg

En stor del av den organiserade brottsligheten i Göteborg tar sikte på stölder. Det handlar om storskaliga tillgreppsbrott i lager och under transporter samt stölder av lyxbilar. Dessutom förekommer yrkesmässiga butikstölder och inbrott i både bostäder och företag.

Transport-, lager- och smash and grab-stölder

Både förortsbundna kriminella nätverk och broderskapsgrupperingar är verksamma med grova stölder. Det bedöms vara en lukrativ kriminell affärsverksamhet, och i flera fall är stölderna välorganiserade och professionellt genomförda. Uppläggen på stölderna varierar. Dyra kapitalvaror stjäls genom att bilar backas in i butiker. Inbrott sker på lager och varorna fraktas bort med transportfordon.

Lastbilars kapell skärs sönder och lasten lastas över till en annan lastbil.

Transport- och terminalstölder är, från gärningspersonernas perspektiv, en mycket attraktiv brottstyp att syssla med. Det är sällan som någon lagförs för själva stölden utan i de fall som någon döms är det oftast för häleri. Jämfört med grov narkotikasmuggling är dessutom straffvärdet lågt samtidigt som stölderna över lag genererar högre vinster. Dessutom är betalningsförmågan större än hos kunderna på narkotikamarknaden.

Enligt Polisen är det i huvudsak två konstellationer som är systematiskt inriktade på transport- och terminalstölder i Göteborg. Den ena grupperingen har en kärna bestående av ett fåtal helt fristående personer. De organiserar stölderna och anlitar personer, exempelvis från de förortsbundna kriminella nätverken, för att genomföra varje enskilt projekt. Den andra grupperingens kärna är sammansatt av personer från broderskapsgrupperingar. Stölderna bedöms vara mycket välorganiserade. Gärningspersonerna stjälar allt som har en kundkrets.

Stölder och häleribrottslighet följer efterfrågan på den vita marknaden. När exempelvis våren kommer väntar gärningspersonerna på att de nya kollektionerna ska anlända till butiker och lager. Sedan slår de till. I vissa fall finns det indikationer på att stöldgodset är beställt redan innan stölden begås. Gärningspersonerna vill gärna inte sitta på några mellanlager utan de strävar efter att omgående få ut godset i häleriledet.

Häleriverksamhet

Hur häleriverksamheten ser ut varierar. Delar av stöldgodset kan ibland avyttras till bekantskapskretsen, men för det mesta hamnar varorna hos storhälare. I vissa fall levereras det stulna godset direkt till hälare för att slippa egen lagerhållning och därmed också minska risker och kostnader. Det finns tydliga tecken på att häleribrottsligheten i hög grad är organiserad. Till exempel har polisen hittat "lager" av stulna varor som varit paketerade och dokumenterade i varudatabaser färdiga för att transporteras ut ur Sverige.

Stöldgods kanaliseras också ut genom hälare i Sverige. Även om hälare anlitas behålls inte sällan en del av partiet för försäljning inom det egna kontaktnätet som i regel är mycket stort. Detta sker oftast när stöldgodset består av kläder eller andra accessoarer. Det finns rutiner för att skicka information om stöldgods via sms och sedan kan kunderna höra av sig till hälarna. Internet är också en kanal för försäljning av stöldgods. Det förekommer till och med att beställningar tas upp på specifika varor, som kläder. Det kan gälla en "Hugo Boss-kostym av viss storlek". Många kontakter tas på olika tillhåll som kaféer eller illegala klubbar.

Ett problem är skrothandlare med en omfattande kontanthandling och rymligt samvete. De köper in stöldgods, exempelvis koppar, eller överskottsmaterial utan att ställa frågor eller lämna kvitto. Det är en kombination av häleriverksamhet och svarta affärer.

Kringresande stöld- och rånligor

Tjuvar och rånare kommer också på tillfälligt besök från utlandet. Enligt polisen har de kontakter i Göteborg som hjälper dem med rekognosering, husrum och annat stöd. Det förekommer till och med att tjuvar uppmuntras att komma till Göteborg för turnéer. Ersättning utgår då som regel till de personer som hjälper till med logistiken. Dessa stöldligor kommer från olika länder i Europa, främst Östeuropa. För forna Jugoslaviens del finns en historik som sträcker sig ända till 70-talet.

Inriktningarna på stöldturnéerna varierar och kan till exempel vara stölderna hos äldre människor, stölderna i varuhus eller bostadsinbrott. Det förekommer också att stöldturnén är inriktad på specifika objekt. Polisen har till exempel noterat att det under en kortare tidsperiod plötsligt kan uppstå en mängd stölderna av till exempel airbags från ett specifikt bilmärke. Stölderna slutar sedan lika plötsligt som de började. Dessa beställningsstölderna är inget unikt för Göteborg utan förekommer periodvis i hela Sverige.

Spel och klubbar

Spel- och svartklubbar har alltid förknippats med kriminella individer. I dagsläget bedöms problemet inte vara särskilt stort i Göteborg vare sig med spel- eller svartklubbar. De svartklubbar som finns förekommer främst inom nätverken från forna Jugoslavien. Det är klubbar där personer träffas och spelar poker och dricker alkohol. Klubbarna frekventeras till stor del av ett kriminellt klientel och utgör en viktig mötesplats, inte enbart för spel, utan även för att få information och göra upp affärer.

I mitten av 2000-talet var en del broderskapsgrupperingar aktiva med att driva svartklubbar, men för närvarande finns det ingen större marknad.

En hel del internetspel och enarmade banditer var tidigare kontrollerade av personer med kopplingar till organiserad brottslighet. Problemet har minskat, men enligt en del intervjupersoner finns alltid en risk för att organiserad brottslighet flyttar fram positionerna. Det finns alltid ett intresse bland kriminella att tjäna pengar på spel.

Tidigare fanns konflikter om spelmarknaderna, men det verkar inte vara så i dag. Det är en skillnad mot för femton år sedan när det fanns fler illegala spelklubbar.

Koppleri och människohandel för sexuell exploatering

Enligt flera intervjupersoner finns det en omfattande prostitution i Göteborg. Den största andelen av prostitutionen bedöms emellertid inte vara kopplad till koppleri och människohandel för sexuell exploatering.

De kriminella konstellationer som förknippas med Göteborgs förorter eller motorcyklar är inte verksamma på människohandels- och koppleriområdet. Det är helt andra nätverk som förser marknaden med kvinnor för sexuell exploatering. Många gånger är dessa nät-

verk primärt inriktade på denna brottstyp. Företrädesvis handlar det om kvinnor från Rumänien och Nigeria som utnyttjas. Det förefaller därför som att denna marknad ligger lite vid sidan av huvudfåran av den organiserade brottsligheten i Göteborg.

Den här bilden av att en kille driver 15 tjejer stämmer inte. Det känns snarare som att det är fem killar som driver tre tjejer.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

På senare år har människohandel med främst rumänska kvinnor uppmärksammas i Göteborg. Olika organisationer har styrt verksamheten i Rosenlund i centrala Göteborg. Det finns en rumänsk kriminell miljö i Sverige som består av olika nätverk inriktade på sexuell exploatering. Personerna i nätverken är länkade till varandra, och på det sättet är Göteborg knutet till flera andra städer i Sverige. Enligt polisens kriminalunderrättelsetjänst bidrar det till en flexibel och motståndskraftig verksamhet. Främst har det rört sig om gatuprostitution, även om den har minskat på senare tid. Det förekommer även lägenhetsbordeller med rumänska kvinnor. Dessa lägenheter har legat i utkanten av Göteborg och i stadens förorter.

Människosmuggling och människohandel för arbetskraftsexploatering

Även om det juridiskt finns stora skillnader mellan människohandel och människosmuggling visar redovisningen nedan att det i praktiken är flytande gränser. Vad som beskrivs är någon slags blandning av båda brotten.

Polisens kriminalunderrättelsetjänst bedömer att de har relativt lite kunskap om människohandel och människosmuggling för arbetskraftsexploatering. En förklaring till detta är bland annat att den informationen inte efterfrågas inom Polisen. Polisen utnyttjar inte heller överskottsinformation i någon större skala.

Polisens uppfattning är att hälften av offren för människohandel numera är män. Det kan förklaras av en ökad handel med människor för tvångsarbete. Dessa människor hamnar i bygg-, restaurangbranschen och i arbete med bärplockning, trädgårdsarbete, asfaltläggning och organiserat tiggeri. Bedömningen är att brottsligheten ökar till följd av den ekonomiska situationen på många håll i världen. Många av de personer som är utsatta för människohandel kommer från samma länder oavsett om det gäller arbetskraftsexploatering eller exploatering för sexuella ändamål. Ofta är det länder där förtroendet för polisen är lågt, och därför är det en stor utmaning för polisen att bygga upp ett förtroende.

Det finns också människohandelsfall där polacker lurats till Göteborg och tvingats begå stölder i butiker. Ett problem är att det bakom anmälda stöldbrott kan finnas en nyss beskriven tvångssituation som kopplas till människohandel, där gärningspersonen för stöld samtidigt är brottsoffer.

Människorna rekryteras i sitt hemland av organiserade kriminella grupperingar. Rekryterarna lockar med höga löner, fasta arbeten och goda arbetsförhållanden. När de rekryterade personerna väl har

anlönt till Göteborg blir emellertid situationen en annan än den utlovade. I bästa fall tvingas de arbeta för en lägre lön än den utlovade. Som nyss nämnts förekommer det också att människor tvingas till tiggeri eller stölder för att kunna betala tillbaka skulder för resan till Sverige, falska ID-handlingar och uppehälle.

Organiserat svartarbete

Eftersom studien bygger på polisens uppgifter är fokus traditionell brottslighet. Det är därför inte förvånande att poliser pekar ut en broderskapsgruppering som mest aktiv när det gäller organiserat svartarbete. Grupperingen är involverad i uthyrning av svart arbetskraft till framför allt byggbranschen. Denna brottslighet sker i samarbete med personer som driver legala företag. Flera broderskapsmedlemmar sitter också i bolagsstyrelser.

Att broderskapsgrupperingar är involverade i organiserat svartarbete är också i linje med Brå:s egen forskning (Brå 2011:7). Det gäller i synnerhet medlemmar som har ett förflutet som företagare inom den aktuella branschen. Medlemmar i broderskapsgrupperingar finns även i penningmaskeringsfasen och kontanthanteringen, där deras övriga kriminella erfarenhet ger dem en konkurrensfördel mot kriminella som specialiserat sig på ekobrott. Däremot visar Brå:s forskning att det dessutom finns viktiga organisatörer inom organiserat svartarbete som är helt specialiserade på ekobrott och som undviker kontakter med broderskapsgrupperingar (Brå 2011:7). Skälet är att de upplever att polisen har en god bild av broderskapsgrupperingarnas aktiviteter samt att medlemmarna inte uppfattas ha rätt kompetens för deras brottsupplägg.

Intervjuade poliser förmedlar även en bild av att organiserat svartarbete är en attraktiv marknad som många kriminella vill in i och bli engagerade i. Det bedöms vara en kriminell marknad på frammarsch.

Nätverk med koppling till forna Jugoslavien har varit engagerade i storskaligt svartarbete i städbranschen. Det finns även familjebundna konstellationer som sysslar med organiserat svartarbete.

Bedrägerier

Under en längre tid har bedrägerier, och särskilt skimning av kontokort, varit ett problem i Göteborg. Polisen ser en tydlig utveckling i att fler och fler kriminella börjar ägna sig åt olika former av bedrägerier och ekonomisk brottslighet. Ett tecken är det kraftiga inflödet av anmälningar om bedrägerier med bluffakturor. Polisens uppfattning är att organiserad brottslighet ligger bakom många av bluffakturorna, och en hypotes är att en övergång sker från skimning till bluffakturor.

Enskilda individer i förortsbundna kriminella nätverk har varit aktiva med internetrelaterade bedrägerier, identitetsstölder och bedrägerier både mot banker och företag.

Personer i broderskapsgrupperingar är också involverade i bedrägerier. Det gäller till exempel ersättningslönebidrag och sjukersättning och skattereduktionen för Rut/Rot-arbeten. Dessa bedräge-

rier sker i samarbete med personer med legala företag, framför allt i byggbranschen. I ett Göteborgsfall anställdes ett sjuttioal personer som fick bidrag utan att behöva arbeta.

Vissa lönebidrag ska bidra till att rehabilitera personer som avtjänat fängelsestraff och hjälpa in dem på arbetsmarknaden. I Göteborg finns fall där kriminella registrerat företag, fått lönebidrag för att anställa kompisar utan att de behövde arbeta. Även behandlingshem för att rehabilitera kriminella används i bedrägerier, och det finns exempel på hur företag fått bidrag samtidigt som ”vårdtagarna” arbetat svart.

En typ av bedrägerier är att ta över ett företag och sedan beställa en mängd varor på kredit som sedan snabbt avyttras. När väl fakturorna ska drivas in finns varken pengar eller varor kvar. Företag kan också plundras på tillgångar. En variant är att företag registreras och under en tid driver en vit verksamhet. Alla skatter betalas och så länge fasaden är tillräckligt vit används företaget för bedrägerier.

Ytterligare ett upplägg som nämns av intervjupersonerna är att skapa en kreditvärdighet genom falska intyg. Genom att ha hjälp av insiders inne i banksystemet underlättas kreditprövningarna och stora lån beviljas och betalas ut.

Utvecklingen pekar mot att den organiserade brottsligheten mer och mer går in i legala strukturer. Tidigare var det mest organiserat svartarbete som drevs i hägn av företag, men som exemplen ovan visar handlar det mer och mer om bedrägerier.

Åtskilliga kriminella begår, enligt flera intervjupersoner, också bidragsbrott. Exempelvis påstås att de separerat från sin sambo eller fru och har en annan bostad än familjen i övrigt. Vid kontroll visar det sig att den uppgivna adressen delas av många andra och att ingen av dem egentligen bor där, utan samtliga lever fortfarande tillsammans med sina familjer. Syftet är att få ut bostadsbidrag och att bidragsförskott ska betalas ut.

Utpressning

Enligt intervjupersonerna har utpressning blivit en vanlig inkomstkälla för den organiserade brottsligheten. Utpressningsverksamheten är inte koncentrerad till enstaka konstellationer utan det är en tämligen utbredd företeelse som både broderskapsgrupperingarna och de förortsbundna nätverken ägnar sig åt (jfr Brå 2012:6). Det gemensamma draget är att det är grupperingar eller nätverk som på något sätt kan signalera att de är en del av en konstellation med stort skrämselkapital. Några intervjupersoner framhåller dock att broderskapsgrupperingarna generellt sett har lite mer sofistikerade utpressningsmetoder än de förortsbundna nätverken.

Ofta sker utpressning inom den kriminella miljön. Ibland drabbas företagare. Flera intervjuade poliser menar att det inte är ovanligt att de företagare som blir utsatta för utpressning ofta har någon kontaktyta mot dem som står bakom utpressningen. Det kan till exempel handla om att man gjort affärer med kriminella personer, anlitat dem för att driva in en skuld, anlitat underentreprenörer med koppling till kriminella personer eller haft anställda personer med koppling till kriminella grupperingar (jfr Brå 2012:6).

Det är ofta företagare och privatpersoner som befinner sig i gråzonen som utsätts. Personer som har kommit över pengar på ett sätt som de inte kan redovisa till Skatteverket.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Företagare som har börjat göra affärer med kriminella individer löper stor risk för att bli utsatta för utpressning. De kriminella har en förmåga att hitta personer med oklara affärer och svarta pengar som de hänsynslöst utnyttjar som "mjölkkor". Eftersom den utsatte företagaren i dessa fall själv har hållit på med svarta affärer tvekar han eller hon ofta att gå till polisen. Det förekommer emellertid även att företagare utan någon kontaktyta med organiserad brottslighet utsätts för utpressning.

Indrivningsverksamhet

Tidigare var det mest broderskapsgrupperingar som höll på med indrivning, men nu sysslar även andra aktörer med denna verksamhet, till exempel personer från förortsbundna nätverk. Generellt sett är broderskapsgrupperingarnas indrivningsverksamhet lite mer strukturerad, och skulderna som de driver in kan vara obetalda fakturor som de kommit över från företag. De förortsbundna nätverkens indrivningar är mer ad hoc-liknande och baseras mer på konstruerade skulder i form av till exempel bötningar.

Broderskapen har mer en tanke bakom där man har en revers och liknande.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Grå lånemarknad

En grå lånemarknad, det vill säga att personer lånar ut pengar till ockerräntor, bedöms förekomma, enligt intervjuade poliser, även om de inte har någon större överblick över verksamheten. Ett tecken på att den grå lånemarknaden är ett växande problem är dock att underrättelseinformation pekar på att ett stort antal personer sitter i en skuldfälla. Beloppen sträcker sig från några hundra tusen kronor upp mot en miljon. Räntan kan uppgå till mellan tio och tjugo procent per månad.

Den bild som förmedlas är att alla möjliga konstellationer kan syssla med utlåning eller låna ut till särskilda utlånare. Några intervjupersoner menar dock att det endast är ett fåtal individer i den kriminella miljön i Göteborg som har kapacitet att låna ut stora belopp.

Det finns inga pengar i denna miljö. Det är endast ett fåtal personer som tjänar mycket pengar. Det är nästan alltid brist i deras kassor. De är livrädda för att bli av med sina socialbidrag, sina sjukskrivningar och att vi ska komma på att de är smyganställda i något företag.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

En intervjuperson menar att om det förekommer en grå lånemarknad är det till följd av att det finns många personer i förorterna som inte har tillgång till den legala lånemarknaden. När det uppstår akuta situationer där de behöver pengar har de inget annat val än att vända sig till någon lokalt som kan låna ut pengar. En annan intervjuperson betonar dock att personer som lånar pengar riskerar att hamna i en ond cirkel. För att kunna betala måste man begå brott. En del kommer aldrig ur skuldfällan.

Rån

Sett över tid har Göteborg drabbats av en del spektakulära rån. Några intervjupersoner förklarar emellertid att förekomsten av dessa typer av stora välplanerade rån har avtagit i Göteborg.

När det gäller värderån där man drog ihop en 20–30 personer för att genomföra rånen så har de nästan försvunnit härifrån. För 5–10 år sedan fanns det specialister på den typen av stora stötar, framför allt i Stockholm men även en 3–4 stycken här i Göteborg. De skapade grupperingar för ett enda speciellt brott. Brotten behövde dock inte utföras i Göteborg.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Västra Götaland)

Det krävs resurser och kompetens för att begå större rån och personer från flera olika konstellationer kan ingå i både förberedelserna och genomförandet. I ett exempel gjordes rekognoseringar under flera månader och bilar byggdes om med andra fjädringar för att passa behoven. Ett företag var involverat som betalade ut lön till de personer som ingick i rånförberedelserna.

På senare tid har det skett rån mot handlare som säljer guld och ädelstenar. En del av dessa rån bedöms av kriminalunderrättelse-tjänsten utföras av seriebrottslingar som opererar över delar av Europa. De är mycket välorganiserade och har tillgång till stora resurser. Enligt polisen talar mycket för att rånbytet i vart fall som en första etapp hamnar i eller runt forna Jugoslavien.

Penningtvätt

Enligt kriminalunderrättelsetjänsten i Göteborg har få kriminella några utarbetade rutiner för att tvätta och placera pengar. I stället rinner pengarna mellan fingrarna, och när det är goda tider går mycket åt till lyxkonsumtion. Däremot har intresset ökat för att undgå myndigheternas ansträngningar att ta egendom i beslag och förverka brottsvinster. Det sker genom att skaffa vinstlotter, vinstbongar och liknande. Tillgångar skrivs också över på andra personer, ofta närstående. Följaktligen handlar det om enklare former av penningtvätt, långt från internationella transaktioner och skatteparadis.

Slutsatser

Den organiserade brottsligheten i Göteborg uppvisar traditionella drag där stölder, häleribrott, rån, narkotikabrott och punktskattebrott utgör baslinjen. En förhållandevis ny företeelse är det ökade inslaget av brottslighet med tydligare ekonomiska förtecken i betydelsen en kriminalitet som utgör eller ligger nära ekonomisk brottslighet. Det handlar om storskaligt svartarbete och bedrägerier.

Inte minst utvecklingen i Malmö ger en bild av en bedrägeribrottslighet på frammarsch, där företag utnyttjas för storskaliga bedrägerier. Visserligen förekommer företag även i Göteborg i bedrägerisammanhang, med exempelvis lönebidrag och assistansersättning, men i övrigt är inslaget av företag tämligen begränsat. Kanske finns företag i betydligt fler brottsupplägg även i Göteborg? Möjligen i mindre skala och ännu inte belysta av myndigheterna?

Kriminella söker sig också till företag för att utöva utpressning. Det är också en brottslighet med ganska nya förtecken. När bedrägerier läggs till utpressning i brottskatalogen är slutsatsen att den organiserade brottsligheten sakta börjar orientera sig från att i stort sett uteslutande förse marknaden med skattefria och förbjudna varor och tjänster (alkohol, cigaretter, narkotika, sexuella tjänster och hälerigods) till att bedriva en parasitär verksamhet. De kriminella går direkt på pengarna genom att hota eller lura sig till dem. Denna ”nya” inriktning bedöms vara mer lönsam än traditionell brottslighet i förhållande till både tid- och resursåtgång. Även om denna brottslighet inte sker i stor skala är tendensen oroande, inte enbart för att den visar en utveckling utan att den också pekar på en organiserad brottslighet som finns internationellt.

Den organiserade brottsligheten går dock knappast i en alltför sofistikerad riktning. Skattebrottsligheten är av enkelt slag och penningtvätt är i sammanhanget ett alltför starkt ord för att beskriva verkligheten. Då som nu är organiserad brottslighet heller inte någon särskilt lönsam bransch, i alla fall inte för de flesta. Enbart ett fåtal gör stora pengar. Utpressning i form av bötning mellan kriminella personer är en tydlig signal på ett slags ekonomisk kanabalism. Åtskilliga bidragsbrott är också en fattig mans brottslighet.

Sedan tjugo år tillbaka finns en problematik med broderskapsgrupperingar i Göteborg. Det nya med grupperingar är dock de familjebundna gängen och förortsgängen. Dessa kan sägas utgöra ett mellanting mellan de typiska broderskapsgrupperingarna med symboler och en hyggligt fast struktur och de väsentligt lättrorligare ad hoc-grupperingarna. Ett nytt inslag är att vissa konstellationer söker en territoriell maktutövning, låt vara att områdena är mycket begränsade. Men det är allvarligt nog att centrala samhällsfunktioner inte alltid kan verka fullt ut. Vid sidan av det påtagligt territoriella anspråket förekommer också en maktutövning av samhällelig art genom intern rättskipning och andra funktioner.

När den egna hedern och stoltheten utgör en stor del av en människas sociala kapital uppfattas kränkningar som särskilt allvarliga. Problemet med att allt fler får bindningar till grupperingar är att konflikterna tenderar att trappas upp eftersom båda parter i en konflikt måste ta hänsyn till sina ”bröder”. Det som förr stannade vid ordväxling och handgemäng kan i dag leda till skjutningar, skott-

skador och i värsta fall allvarliga skador och till och med död. Tillgången till vapen är knappast en begränsande faktor.

Konflikter och skjutningar, dramatiska rubriker och allmän oro, i grunden handlar det nog om människors försörjning. Inte i betydelsen av en kamp om kriminella marknader utan om den dagliga försörjningen och att få tillgång till livets goda. Det interna våldet är ytterst en strid om pengarna. De ekonomiska förutsättningarna för brott är helt enkelt inte tillräckligt stora. Först om fler människor får alternativa inkomster till brott kommer den organiserade brottsligheten att minska i Göteborg.

Lägesbild Malmö – Polisernas bild av den organiserade brottsligheten

Media utpekar de här skjutningarna som något slags gängkrig, att det är gäng som bekämpar varandra. Så ser inte vi på det. Vi har själva gjort en analys, vi har haft gärningsmannaprofilgrupper som gått igenom det, och de säger likadant. Det här är inget gängkrig som det var på nittiotalet när rödvitt sköt på rödgult och tvärtom. (Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Historik

Organiserad brottslighet i Malmö har en lång historia bakom sig med spritsmuggling sedan första världskrigets dagar, storskaliga stölder och efterföljande häleribrottslighet. Med en historik tillbaka till 70- och 80-talets Malmö lyfter en stor del av de intervjuade poliserna fram att de kriminella nätverken med personer från Jugoslavien med omnejd haft betydelse för utvecklingen av den organiserade brottsligheten. Denna form av organiserad brottslighet var inte särskilt synlig och åtskilliga av nätverken var Stockholmsbaserade, men hade sina tentakler även i Malmö. Inriktningen var stölder, rån och narkotika.

En utbredd svartklubbsverksamhet etablerades

Något av ett Malmöfenomen är traditionen med svartklubbar, som började växa upp redan på sextiotalet. Det är emellertid först de senaste tio åren som klubbarnas koppling till organiserad brottslighet blivit stark.

Tidigare hade man en taskig lokal, man drog dit någon pilsner, sedan satt man där och lyssnade på musik och spelade kort och hade lite fester. Det var inte så iögonfallande. Men undan för undan har svartklubbarna i viss mån tippat över på den organiserade brottsligheten. Då finns det ett ställe där man kan göra upp affärer utan att vanligt folk är inblandade. Man behöver inte tumma på reglerna, du kan köra ett disco, bjuda in folk. Det finns inget serverings-tillstånd som riskeras när man låter folk använda narkotika eller bära vapen. Det blir en samlingsplats för olika förgreningar.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Med tiden har alltså svartklubbarna blivit en mötesplats för kriminella. På klubbarna saknas varken smuggelsprit eller illegala spel. En polis som arbetade på sjuttioalet berättar att det många gånger var svårt att avgöra om det var en svartklubb eller en sällskapsklubb. ”När jalsierna var neddragna var det spel på gång”, som han uttrycker det. Nu för tiden har kortspelandet även kompletterats med spelmaskiner.

Det finns en salig blandning av svartklubbar och föreningar i Malmö och en del är både och. Vissa klubbar beskrivs dock som tämligen harmlösa och passar mer in på intervjupersonens beskrivning av hur det var förr. En av flera förklaringar som anges till klubbarnas historik är den tidigare arbetskraftsinvandringen till Kockums och andra industrier. Många av de invandrade var ungar, och bland annat fanns därför en efterfrågan på samlingsplatser för landsmän. Sedan har klubbverksamheten utvecklats och, som framgår av citatet, fått andra inriktningar.

Även om Malmö härbärgerar en uppsjö av svartklubbar finns det i princip inga sexklubbar i staden. Enligt intervjupersonerna beror det dels på närheten till Köpenhamn, dels på det arbete mot sexklubbar och bordeller som inleddes på sjuttioalet av den så kallade Kellermangruppen, uppkallad efter polisinspektör Lennart Kellerman.

Mc-gängen gjorde entré...

Nästa fas i utvecklingen av organiserad brottslighet i Malmö var etableringen av internationella kriminella mc-gäng. Sverige fick sin första fullvärdiga Hells Angels-klubb år 1993 när en före detta bilklubb i Staffanstorps kommun utanför Malmö lyftes upp i organisationen. Därefter kom Bandidos.

Det blev en hårdare stämning i Malmö jämfört med tidigare.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

I hela Norden utmärktes den senare delen av 1990-talet av konflikter mellan de båda broderskapsgrupperingarna. Närheten till Danmark, där konflikten tog sig ännu mer dramatiska former, bidrog till känslan av en ny tid med våldsammare former av organiserad brottslighet. Tidigare hade polisen i Malmö inte haft problem med "gängkriminalitet". Det var visserligen ungdomsoroligheter på somrarna, "men det var en annan sak", som en polis uttrycker det.

Även om det sedan slutet av 1990-talet varit förhållandevis lugnt på "mc-fronten" är det intervjupersonernas uppfattning att den organiserade brottsligheten på ett generellt plan utvecklats till det sämre: "sakta men säkert har det blivit värre, kurvan har svagt stigit".

... men nätverken med koppling till forna Jugoslavien stod för affärerna

Till följd av de dramatiska händelserna kring konflikterna framstod mc-gängen som det stora hotet i Malmö. Under mc-gängens uppbyggnadsfas var dock deras brottsliga verksamhet i stort sett begränsad till samma typ av brott som enskilda kriminella personer i Malmö höll på med. I takt med att mc-gängen etablerades och deras skrämselfkapital byggdes upp, inte minst till följd av de våldsamma konflikterna, blev de sedan mer aktiva med utpressningar, indrivningar och hot.

I stället var det nätverk av kriminellt belastade personer från forna Jugoslavien och deras samarbetspartner som svarade för en betydande del av den vinstdrivande organiserade brottsligheten i Malmö i form av bland annat narkotikasmuggling och organiserade stölder.

Denna skillnad åskådliggör vilka olika uttryck den organiserade brottsligheten tar sig. Å ena sidan synliga eller uttryckt med en polis-term självmarkerande broderskapsgrupperingar. Å andra sidan diskreta kriminella nätverk och ad hoc-grupperingar som undviker synliga konflikter och prioriterar kriminell affärsverksamhet.

Pengarna finns i företagen

För den organiserade brottsligheten är framför allt pengar i blickfånget. Företag har därför alltid varit intressanta som måltavlor för stölder och, i fråga om banker, för rån. Kännetecknande för dagens

brottsscenen i Malmö är, enligt intervjuade poliser, att företag står i centrum för kriminaliteten, men på ett delvis nytt sätt.

En utveckling sedan ett tiotal år tillbaka är att inflytelserika kriminella personer i större utsträckning än tidigare ”mjölkar” pengar från den vita ekonomiska sfären. Vissa kriminella personer förstod att det fanns mer pengar att hämta i företag än genom traditionell brottslighet som narkotikahandling. Konsekvensen blev att fler traditionella kriminella började samarbeta med ekobrottslingar.

Kompetens är avgörande för att bredda den kriminella verksamheten. Sedan dess har Sverige aldrig blivit sig riktigt likt.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Muskler och våld började kombineras med räkenskaper och fakturor. Grupperingarnas våldskapital bidrog till att det gick snabbare att komma över pengar. Inriktningen blev allt från att använda skimmade kort och bluffakturor till att ta över företag, beställa så mycket varor som möjligt och sedan sälja av. Bedrägerier, skattebrott och bolagsplundring ersatte eller kompletterade de tidigare rånen och stölderna.

Kännetecknande för den nya formen av organiserad brottslighet är med andra ord olika sätt att tömma företag på pengar eller på annat sätt utnyttja dem.

En ökad rörlighet av kriminella till och från Danmark

En annan viktig utveckling i den kriminella miljön i Malmö var när Öresundsbron öppnades år 2000. Enligt intervjuade poliser har bron lett till en kraftig ökning av rörligheten mellan kriminella till och från Danmark. ”Vi ser ett helt annat samarbete än tidigare”, förklarar en polis. Kriminella personer från Malmö kan åka över till Danmark flera gånger i veckan, vilket inte alls var lika vanligt under färjornas tid.

En ny generation i den kriminella miljön

Nästa steg i utvecklingen av organiserad brottslighet i Malmö var nya konstellationer med ”otåliga kriminella” som snabbt vill tjäna pengar. Många av dessa personer är unga. Rosengårdskravallerna under år 2009 kan i någon mån symbolisera en ny generation i den kriminella miljön som fick fäste i vissa av Malmös stadsdelar. Denna utveckling tog fart på allvar runt 2004–2005 då en del ungdomsgrupper i Rosengård började bli mer måna om att visa sin tillhörighet genom att till exempel klä sig på ett speciellt sätt. Några intervjuade personer säger att vissa brottstyper ökade kraftigt under denna tid och fenomenet spred sig över tid även till andra stadsdelar i Malmö.

Många av individerna i den nya generationen av kriminellt belastade individer är kapitalsvaga och verkar inom ett begränsat geografiskt territorium. På sina håll i Malmö har brottsligheten fått en territoriell dimension i betydelsen att både myndighetspersoner och konkurrenter stängs ute från gatorna. De nya konstellationer som

började ta plats har bland annat utpressning som affärsidé. Det är en brottslighet som tidigare var ganska ovanlig, men som på senare tid fått allt större fotfäste (jfr Brå 2012:6).

Flera mord på kort tid

På kort tid har åtta mord skett i Malmö. En intervjuad polis beskriver den senaste tidens händelser med skjutningar och mord som en ”vågtopp” och refererar till en tidigare: den nyss nämnda våldsamma konflikten mellan mc-gängen på 1990-talet. Om man bortser från det så kallade mc-kriget var det emellertid ovanligt att skjutvapen kom i bruk under denna tidsperiod. Det var framför allt knivar som användes som vapen. En polis drar sig till minnes hur det såg ut under tidigt 1990-tal:

Det var en stor grej om det var skottlossning i Malmö. Det var nästan så att man ringde runt till varandra. ”Hörde du att det var skottlossning?” Nu händer det en gång i veckan.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

En annan polis jämför med situationen i Köpenhamn och menar att sett till Malmös relativa litenhet har det varit förhållandevis många ”riktiga” skjutningar och sprängningar. Det går inte längre att förfasa sig över situationen i Köpenhamn eftersom tillståndet under det senaste året uppfattas vara allvarligare på den egna sidan av sundet.

I det följande kommer den aktuella bilden av den organiserade brottsligheten i Malmö att fördjupas.

Den kriminella miljön i Malmö

Den organiserade brottsligheten i Malmö består av ett stort antal personer som grovt kan delas in på följande sätt:

- Enskilda personer sammanbundna i nätverk som bor på olika håll i staden. Vissa av dem har band till andra länder eller geografiska regioner.
- Enskilda personer som bor på olika håll i staden, vissa av dem har band till vissa länder eller geografiska regioner.
- Personer som har en förankring i bestämda stadsdelar.
- Personer som tillhör specifika familjer.
- Personer som ingår i broderskapsgrupperingar.

Dessa individer är brottsaktiva i varierande omfattning. Enligt kriminalunderrättelsetjänsten är vissa aktörer specialiserade, men det är

vanligt att personer involverade i organiserad brottslighet ägnar sig åt olika brott. De senare kallar polisen för multikriminella.

De är grossister i kriminalitet. När det finns en möjlighet att tjäna pengar tar de den.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Kontaktytorna mellan dessa personer är omfattande. De känner varandra eller har kontakt med personer som känner andra. Den kriminella miljön består därför av olika nätverk, med trådar in i varandra. Genom nätverken finner gärningspersonerna finansärer, kompetens och samarbetspartner.

En vanlig missuppfattning är att medlemmarna i de kriminella grupperingarna utför de vinstdrivande brotten tillsammans som en homogen grupp. I själva verket samverkar kriminella individer med olika bakgrund och tillhörighet – med eller utan västar och gängtatueringar – genom att göra kriminella affärer med varandra eller genom att genomföra kriminella projekt tillsammans. Det är individer som agerar, inte grupperingar, inte heller medlemmarna som kollektiv.

När ett projekt ska genomföras ingår individerna i en *ad hoc-gruppering*, en tillfällig konstellation där kriminell samverkan sker i "brottsceller" och där brottsligheten äger rum i projekt. Ofta krävs en gruppering för att kunna genomföra det kriminella projektet, och olika personer fyller ofta olika funktioner. Personerna anlitas för specifika uppgifter beroende på deras kompetens. En *ad hoc-gruppering* kan också genomföra flera projekt och därför ha en längre tidshorisont.

Vad som hittills sagts innebär att personer som listades vid punkterna ovan samarbetar med varandra på olika sätt.

Det är vanligt att det finns en någorlunda fast kärna av personer i *ad hoc-grupperingarna*. För att låna termer från det legala näringslivet kan man beskriva dessa personer som en form av projektledare (Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009, Brå 2005:11). Ofta beror sammansättningen på kompisskap och på att personerna har olika kompetens. Sedan växlar medarbetare för att genomföra projekten. Någon kan sitta inne, en annan är i utlandet och en tredje kan vara upptagen av brott på annat håll. Vissa projekt kräver fler medarbetare än andra. Det finns många skäl till varför *ad hoc-grupperingarna* hela tiden byter ansikte.

Ibland kan dessa fasta kärnor domineras av personer med en viss bakgrund eller tillhörighet. Det är därför som polisen många gånger använder sig av generaliserande beteckningar som "Balkanrelaterad brottslighet", "Juggemaffian", "Albanligan" och liknande. Ofta fungerar sådana namn som ett praktiskt sätt för polisen att hålla reda på olika konstellationer och miljöer. Medierna har också ett stort behov av att göra den organiserade brottsligheten begriplig, och när populärkulturen knappast är återhållsam med förebilder blir det gärna mycket "maffia" och "ligor". Konsekvensen blir att vissa *ad hoc-grupperingar* framstår som hierarkiska pyramidliknande maffiaorganisationer med tydligt medlemskap när det snarare handlar om nätverk.

Jag tror att det är livsfarligt att fokusera så mycket som vi gör på etiketterna. Då ser vi bara etiketterna. Det är lätt att analysera en organisation som har en etikett och som medvetet delar ut sina egna titlar. Ta till exempel mc-klubbarna, det är en barnlek att analysera dem, det är som att sätta upp vilken klassisk organisationsstruktur som helst. [...] Nätverk utan namn och titlar är mycket svårare att upptäcka. De kan ha ett mycket större inflytande, men kanske inte alltid ett så medvetet inflytande, det kan vara flera olika viljor som visar sig och styr i en viss riktning. Dessa nätverk är svårare att se eftersom de är smarta nog att inte sätta en väst på ryggen eller en luvtröja på kroppen. Jag tror att de är mycket farligare än de som väljer att visa upp sig.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

En majoritet av intervjupersonerna tycker också att medierna generellt sett ger en förenklad bild av organiserad brottslighet i Malmö. Samtidigt lyfter vissa intervjupersoner fram några lokala grävande journalister som de tycker ger en till stora delar korrekt bild av brottsligheten.

Flera intervjuade poliser betonar att många kriminella strävar efter tillhörighet och trygghet. Skälet är behovet av stöttning. ”Lyfter man luren kommer ett helt gäng”, menar en intervjuperson. En polis sammanfattar ”att man inte kan vara ensam i den här världen” och refererar till den hårda miljön. År 2011 bedömde kriminalunderrättelsetjänsten i Skåne att Malmö kommun hade sexton etablerade hierarkiska ”gäng”.

Enskilda kriminella

Det finns ett omfattande nätverk av kriminella som går samman i ad hoc-grupperingar. Vissa av dessa personer har ett ursprung i andra länder, andra är etniska svenskar. Den största kretsen med rötter utomlands omfattar personer med bakgrund i forna Jugoslavien med omkrets samt Iran, Irak och Libanon. Det är långt ifrån en enhetlig grupp, vare sig nationellt eller med inriktning på brottslighet. Vanliga brottsinriktningar är emellertid storskalig narkotikabrottslighet och svartklubbar med tillhörande brottslighet. De gärningspersoner som har kontakter i andra länder får hjälp med inköp av narkotika och vapen.

Stadsdelsbundna kriminella

De nätverk som är förortsbundna betecknar poliser som ”gatugäng”, en term som de har lånat från den danska polisens ”gadeband”. Det är lösa konstellationer som inte är formaliserade, och sammansättningen skiftar mycket snabbt över tid. Gängen består av unga män som vuxit upp i samma område. De imponeras, enligt intervjupersonerna, av äldre kriminella personers ägodelar och bilar och ser dessa individer som förebilder. När framtiden framstår som mörk ligger det nära till hands att känna sig utanför. Ett sätt att

stärka sin identitet och dessutom få inkomster är att ägna sig åt brott.

En polis i Malmö som under tjugo års tid arbetat med ungdomsbrott och ungdomsgäng menar att attityden har blivit hårdare och att det vuxit fram en större respektlöshet gentemot myndighetspersoner. Framför allt organiserar man sig på ett annat sätt än tidigare eller sugts upp i befintliga nätverk. Det är konstellationer av ungdomar som begår brott, inte enbart i sin egen stadsdel. I mitten av 1990-talet var det ett fåtal konstellationer som "härjade", och då främst i city. När mobiltelefonerna lämnade bilarna och i stället började bäras i fickan övergick bilinbrotten till personrån. De flesta unga rånare slutar dock med brott när de blir lite äldre, men vissa fortsätter sin kriminella karriär och utvecklar brottsligheten.

Kriminalunderrättelsetjänsten menar att det finns en tendens till att etniska nätverk strävar efter en "framskjuten maktposition i sin stadsdel". Polisen lyfter fram samma utveckling i Danmark. Följden är bland annat att otryggheten ökar i området.

I Malmö finns sedan hösten 2008 en gruppering som är en kombination av ett stadsdelsbundet nätverk och en broderskapsgruppering. Det är en broderskapsgruppering i den bemärkelsen att den har ett namn, finns i andra delar av Sverige och Danmark, samt har ett medlemsystem. Grupperingen i Malmö är starkt kopplad till stadsdelen Rosengård.

Grupperingen har ingen fast klubblokal i Malmö, men vistas i det område där medlemmarna bor. Även om grupperingen på många sätt har hämtat influenser från broderskapsgrupperingarna i mc-miljön, med möten och regler, beskriver poliser den som ett löst sammansatt nätverk av personer, "där ungdomar kommer och går". Det ledande skiktet består av ett tjugotal personer. En polis gör liknelsen med ett "hockeylag": Stjärnorna är alltid med, men sedan är det olika spelare som medverkar vid de olika brotten. En annan intervjuperson karaktäriserar det som att det visserligen finns en fast kärna med ledargestalter, men att "svansen är oändligt lång".

De kommer och går. Sedan blir de lite ovänner och några startar en egen gruppering. Sedan blir de kompisar igen och det blir samma gruppering. För mig är det en diffus massa som har en lös sammansättning.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Grupperingen kommer ursprungligen från Danmark. I Odense utvecklades under 1990-talet en rörelse med vad polisen betecknar som andra eller tredje generationens invandrare. De hamnade i konflikt med lokala broderskapsgrupperingar med mc-inriktning. Från Danmark finns berättelser om hur unga snabbfotade killar med skjutvapen neutraliserade kraftiga män i mc-miljön.

En polis som arbetat mycket tillsammans med dansk polis, menar att nationsgränsen mellan Danmark och Sverige inte längre spelar någon roll för den unga generation personer i denna gruppering. Detta eftersom de har kontakter och släktingar på båda sidor om sundet. Dessutom är Köpenhamn till skillnad mot Malmö en storstad.

Under grupperingens etableringsfas i Malmö var den mer synlig och självmarkerande än i dag. Nu för tiden ”försöker de snarare jobba under radarn”, som en polis uttrycker det.

Familjebundna kriminella

I Malmö finns flera kriminella konstellationer som är familje- och släktrelaterade. Polisen använder även termen ”klaner” för att beskriva dessa nätverk. De familje- och släktkonstellationer som lyfts fram i intervjuerna har sitt ursprung i Libanon, Albanien och Serbien. De beskrivs som en samling personer som med viss styrning av ledande personer är koordinerade och samverkar i sin brottslighet. Termen ”släktbundna” är emellertid något missvisande eftersom det i princip endast är nätverkens kärna som är släkt eller barndomsvänner. Denna kärna omger sig med yngre brottsaktiva personer. Det handlar om unga killar som vill upp i hierarkin och som tilldelas olika uppgifter. Dessa personer behöver inte ha samma etniska tillhörighet som kärnan utan det handlar snarare om att de vuxit upp i samma bostadsområde i Malmö.

Enligt kriminalunderrättelsetjänsten och flera intervjupersoner utmärks dessa konstellationer av att de har lätt för att ta till grovt våld. Några av nätverkens kärnor är genomsyrade av traditionella normer som innebär att uppfattade oförrätter och kränkningar måste besvaras för att gruppen ska upprätthålla sin heder och respekt. Konsekvensen blir att även mycket triviala konflikter kan resultera i allvarligt våld och användning av skjutvapen. Två släktbaserade konstellationer i Malmö har under en längre tid legat i en fejd med varandra som lett till flera allvarliga våldsdåd.

Broderskapsgrupperingarna

Att tillhöra en broderskapsgruppering eller ha en fast förankring i en viss stadsdel och på det sättet ha en tillhörighet fungerar som ett yttre skydd för enskilda individer. Grupptillhörigheten är en trygghet, men varje person är sedan sin egen, har sin egen agenda och gör som nyss beskrivits kriminella affärer eller genomför projekt med personer inom eller utanför den gruppering de tillhör. Hela broderskapsgrupperingen är med andra ord oftast inte organiserad i samma brottsupplägg men fungerar som ett ”hantverkshus” med personer med olika resurser och kapacitet.

En fördel för medlemmar i broderskapsgrupperingar är att de kan använda grupperingen, dess symboler och skrämselkapital som ett varumärke när de i enskild regi begår brott samtidigt som de har nära till andra att samarbeta med. Även om brotten begås av enskilda personer kan en viss del av brottsvinsten betalas till ”klubbkassan”, till exempel när gärningspersonerna använder broderskapsgrupperingens namn och attribut i sin brottslighet.

Begreppet broderskapsgruppering omfattar både kriminella mc-gäng och andra kriminella grupperingar med medlemskap och tillhörande synliga attribut och symboler. År 2011 bedömde kriminalunderrättelsetjänsten att det fanns nio kriminella mc-klubbar i Malmö med omnejd.

Malmö var först i Sverige med etableringen av en Hells Angels-klubb när Dirty Dräggels blev fullvärdig medlem år 1993. Poliserna som då följde framväxten av broderskapsgrupperingar kände stark oro över utvecklingen och samtidigt frustration över att polisledningen inte tog varningarna på allvar. Som tidigare nämnts uppstod under senare delen av nittio-talet en konflikt mellan Hells Angels och Bandidos. Det var en dramatisk tid. Flera dödsfall inträffade, och både skjutningar med pansarskott och en sprängning med dynamit inträffade.

Ett nytt internationellt mc-gäng i Skåne med ambitionen att växa etablerades i Skåne år 2010. Det har lett till nya konflikter inom mc-miljön med skjutningar som följd. De redan etablerade klubbarna vill inte att detta nya gäng ska få fäste och försöker motverka nyetableringen.

Det finns även, och har funnits, broderskapsgrupperingar i Malmö som inte är kopplade till mc-världen. Förutom det nyss nämnda stadsdelsbundna nätverket av broderskapskaraktär bedöms dock dessa broderskapsgrupperingar inte göra så mycket väsen av sig i nuläget.

Geografiska problemområden

Jämfört med Stockholm och Göteborg är Malmö en liten stad. Det finns i princip inga förorter i Malmö, utan staden består i stället av olika stadsdelar. ”Det går att ta sig vart som helst med cykel på 20 minuter”, som en polis uttryckte det. Det innebär att en del av de problem som i de andra städerna finns i förorterna, för Malmös del blir mer integrerade i stadskärnan och därmed också mer synliga för allmänheten. Den koncentrerade staden medför en närhet mellan vit, svart och kriminell ekonomi som ökar förutsättningarna för att de olika ekonomierna delvis blandas samman. Detta kommer att utvecklas mer längre ner.

I vissa av Malmös stadsdelar finns specifika områden som har problem med stadsdelsbundna kriminella nätverk. Stadsdelar som nämns i intervjuerna är till exempel Fosie, Rosengård, Sofielund och Hyllie. Problemområdets storlek varierar. I en del av stadsdelarna rör det sig om flera områden, men ibland kan problemområdet vara begränsat till endast en gata eller till och med en gård.

I vissa av dessa bostadsområden försöker stadsdelsbundna kriminella nätverk kontrollera geografiska territorier. I de områden som kriminella nätverk gör anspråk på förekommer det att poliserna, brandmän och andra företrädare för samhällsfunktioner blir utsatta för hot, trakasserier och våld i form av till exempel sten- och äggkastning, avskjutning av riktade fyrverkeripjäser och skadegörelse.

I väldigt låg ålder vill man hävda sitt territorium, framför allt ute på Rosengård. Det är många yngre personer där som känner att detta är min värld. Det är vår värld, vi styr detta.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Närområdet med dess människor kan fungera som buffert mellan de kriminella och yttre hot i form av både brottsbekämpande myndig-

heter och rivaliserande kriminellt belastade individer. Denna buffert uppstår emellertid endast om de närboende förstår och följer de kriminellas värde- och normsystem. Vissa av de stadsdelsbundna nätverken strävar därför efter att påverka strukturerna i närsamhället och underminera legitimiteten för andra system, till exempel genom olika former av provokativa markeringar mot samhällsfunktioner. På detta sätt manifesterar nätverket makt för de boende i området.

Reviren eller territoriet kan ta sig uttryck i exempelvis öppen gatuförsäljning av narkotika. Sedan några år tillbaka har polisen noterat att en del kriminella personer börjat prata om "sitt område". En polis berättar till exempel att han vid en telefonavlyssning år 2008 för första gången hörde en etablerad kriminell i en telefonavlyssning säga: "Dit kan jag inte gå, det är inte vårt". Ett område kan omfatta flera olika nätverk och därför kan "reviren" ibland bli mycket små.

De har svårt att samordna sig, de här killarna som har störst egon. Alla vill vara ledare, och kan inte en vara ledare så får han starta ett nytt gäng. Och så håller det på. Då blev det lite så på Rosengård att vissa delar tillhörde dem och andra delar tillhörde dem.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Bakgrunden till territoriella "anspråk" är att ett begränsat område skapar möjligheter för de kriminellt belastade ungdomarna att agera och påverka. De saknar resurser och vilja att utvidga, gärningspersonerna nöjer sig många gånger med att hålla sig inom "sitt" område. Längre fram och i takt med att ungdomarnas kriminella karriärer fortskrider blir emellertid deras brottslighet ofta mindre territoriell.

Det jag gör här kan jag göra i stan, kan jag göra i Skåne, kan jag göra på andra sidan bron. Och sedan börjar det trilla in större tankar.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Även de upploppsliknande oroligheter som har förekommit i vissa stadsdelar, exempelvis i Rosengård, bidrar till att underminera samhällets legitimitet i området. Upploppen skapar en territoriell känsla av gemenskap. Det är "vi" mot "dem". En majoritet av intervjupersonerna är av uppfattningen att det är individer i de stadsdelsbundna kriminella nätverken som sett till att oroligheterna startat. Inte sällan har det skett som ett svar på ett myndighetsingripande.

Det har blivit en liten grej, att om polisen stör deras verksamhet, eller gör något mot deras kompis, då ska de hämnas, och så startar de de här upploppen.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Rekrytering till kriminella nätverk och grupperingar

Det finns många olika skäl till att människor hamnar i organiserad brottslighet. Ingångarna är i hög grad individuella. Enligt flera intervjupersoner är starkt påverkande faktorer utanförskap, instabila och segregerade bostadsområden och diskriminering. Den höga ungdomsarbetslösheten innebär en risk för att fler begår brott och med tiden hamnar i kriminella nätverk.

Många av dem som hamnar i organiserad brottslighet har inte klarat av skolan och ser inte någon framtid framför sig i det konventionella samhället. Förebilderna blir i stället äldre kriminella personer i samma bostadsområde. Status och respekt skaffas genom att begå brott. Även om brottsligheten inte är särskilt lönsam är det viktigt att skapa en bild av ekonomisk framgång (jfr Korsell, Skinari och Vesterhav 2009, Hall, Winlow och Ancrum 2008).

De flesta av våra unga rånare har jättefina kläder allihop, de har Fred Perry, Boss, Marco Polo, Canada Goose. Alla de fina märkena har de, och det är de som har minst pengar egentligen.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Många glider in i de kriminella nätverken

De personer som fastnar i organiserad brottslighet glider ofta in som en följd av att de redan finns i miljön, de bor i området och känner kriminellt aktiva personer. Det kan handla om att man är släkt, har gått i samma klass eller skola, är uppvuxna i samma bostadsområde eller är barndomsvänner. En del unga personer tycker, enligt en intervjuad polis, att det är "supercoolt" att göra tjänster åt de kriminella nätverken. Det ger status. Intervjupersonerna understryker dock att de flesta ungdomar i de beskrivna områdena inte hamnar i kriminella nätverk.

Bara för att du är uppväxt i Rosengård hamnar du inte per automatik i ett gäng.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Även äldre syskon kan fungera som kriminella förebilder, trots att föräldrarna är skötsamma och tar avstånd från brott.

Har vi storebror här [på Polisens ungdomssektion] i år har vi om tre, fyra år lillebror, sen kommer nästa lillebror.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Flera av de intervjuade poliserna betonar emellertid att man inte får förenkla bilden och generalisera. Det handlar om individer och det är farligt att sätta "familjeetiketter". Poliserna återger även berättelser om människor de mött som tagit avstånd från kriminalitet trots att de tillhört en viss kriminellt belastad familj och "borde ha ingått".

Det är ju lätt att svartmåla områden trots att det bara är några enstaka procent som står för den dåliga biten. Det stora flertalet är ordentliga. Om man till exempel tittar på Rosengård så är det ett antal hundra ungdomar som ställer till med problem. Majoriteten av de boende där gör ju inte det, men de får leva med den bilden. En sådan stämpel tar många generationer att tvätta bort, och då blir det ett segregerat område.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Aktiv rekrytering till grupperingar med karaktären av pyramidspel

Den namngivna kriminella gruppering som bland annat figurerar i Rosengård kan enligt kriminalunderrättelsetjänsten beskrivas som de kriminella gängens variant på pyramidspel. Det finns några få ledare och tongivande medlemmar i toppen som resterande individer måste betala till. Den som går med måste betala en avgift för att bli medlem och när man väl är med måste man även betala en viss procent på intjänade brottsvinster. Betalande medlemmar är med andra ord en del av affärsidén, vilket också leder till att denna typ av grupperingar har en mer aktiv rekrytering än andra.

Du får en skyddsväst och en t-shirt med gängets namn, och så är man kung ett tag. Sedan kräver givetvis gänget att du utför kriminella gärningar. Vill man gå ur kostar det tjugofemtusen. Vilket för de här ungdomarna i stort sett är omöjligt att hosta fram. Sedan är man fast i klorna på något sätt.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Till följd av pyramidspelsstrukturen har grupperingen inga egentliga kravspecifikationer för inträde. Så länge man betalar är man välkommen som anhängare eller medlem.

Om du vill gå med så träffar du någon, pratar en stund, köper en tröja och sen är du med.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Inträdet i broderskapsgrupperingarna är mer formaliserat

För vissa av broderskapsgrupperingarna är inträdet och rekryteringen mer formaliserad. De personer som går med är tvungna att försöka avancera i organisationen genom att börja som provmedlemmar och medlemmar i olika support- och undergrupperingar. Inte sällan rekryteras personer som är bra för den typ av brottslighet som bedrivs av fullvärdiga medlemmar i klubben. På det sättet växer personer in i den organiserade brottsligheten.

Har man hållit på med brott på gatan ett tag, rån, stölder och inbrott och så, märker de andra äldre grabbarna att det här är en som är på väg upp.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Aktiv rekrytering förekommer i princip endast när nya gäng försöker etablera sig.

Hot och våld inom grupperingarna och nätverken

Beskrivningen hittills av organiserad brottslighet i Malmö kan ge intrycket att det handlar om exklusiva grupperingar och nätverk som sluter sig samman och utmanar samhället. Under ytan är emellertid inte konstellationerna så homogena och lojalitetsbundna som de ofta framställs. Det förekommer både hot och våld inom kriminella grupperingar och nätverk. Våld är en av förutsättningarna för grupperingarnas utpressning som i stor utsträckning baseras på deras våldskapital. Straff utdelas mot de egna i form av skjutningar, våld, rån och bötningar.

I de pyramidspelsliknande konstellationerna avkrävs medlemmar en straffavgift om de vill lämna grupperingen. I de mest formaliserade broderskapsgrupperingarna finns dokument som statuerar vilka regler som gäller. Andra grupperingar eller nätverk som snarare består av en ledarfigur och personer som knyts till honom har en mer händelsestyrd och spontan bestraffningslogik.

Den trygghet som från början kan ha varit orsaken till att en person anslöt sig till en gruppering kan, om något går snett, i stället förvandlas till en stor otrygghet och hotbild.

Dem de får problem med är ofta sina så kallade bröder när de väl blir ovän med dem. Det är då de får problem.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Flera intervjupersoner menar att det är en mytbildning att personer inom broderskapsgrupperingarna är som bröder till varandra. Det råder inte något riktigt kamratskap och jämlikhet i broderskapens värld. Återigen målas bilden av ett ”pyramidspel” där både klubbar och enskilda personer meriterar sig för medlemskap. De som har lägre rang måste göra mer och betala en högre andel av sina kriminella vinster till dem som befinner sig på en högre nivå. Ett fåtal personer profiterar på det stora flertalet. Enda gången grupperingarna sluter upp med enad front är när de hamnar i konflikt med andra nätverk eller grupperingar, eller när det är en angelägenhet som berör grupperingen som helhet.

Intervjuade poliser beskriver att medlemmarna i grupperingarna och nätverken var mer lojala förr. I dag finns en stor rörlighet mellan olika konstellationer, och det är inte ovanligt att personer byter grupptillhörighet. Störst mobilitet har de stadsdelsbundna kriminella nätverken, men det förekommer även att personer i till exempel mc-gäng flyttar på sig. Skälet till att rörligheten är större i de stadsdelsbundna nätverken är enligt intervjupersonerna att många av ungdomarna i dessa nätverk har en annan mentalitet än de personer som hamnar i mc-gängen.

Rekryteringen till de här stadsdelsbundna nätverken som företrädesvis innehåller andra och tredje generationens invandrare ser helt annorlunda ut än till exempelvis mc-gängen. Om du vill in i ett mc-gäng måste du vara beredd på att göra skitjobb i en 4–5 år. Du ska diska, städa, köpa bullar och passa upp på de etablerade medlemmarna. Om man är tjugo år och går in i den här machokulturen är det ingen som säger "jag kan börja här nere" utan de vill ju upp på toppnivå direkt. Om man då inte får den status som man hoppades på när man går in en gruppering hoppar man vidare och rör sig i andra nätverk.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Enligt flera intervjupersoner innebär denna mentalitet även att många av individerna i nätverken är mer benägna att ta till våld än personer kopplade till vissa broderskapsgrupperingar. Åtskilliga av personerna i de stadsdelsbundna kriminella nätverken beskrivs som lättkränkta och händelsestyrda. De vill snabbt bygga ett kriminellt cv, och det är under deras värdighet att behöva städa en klubblokal. Deras mål är att fort få status och makt och att andra ska vara rädda för dem.

Det uppstår därför många konflikter och en svag lojalitet inom det egna nätverket till följd av att vissa har svårt att anpassa sig till hierarkin. "Vän i dag, fiende i morgon", som en polis uttrycker det. När en person i dessa lätttröliga nätverk och grupperingar får en konflikt med någon i ledningen händer det att han lämnar nätverket. Han kan få några fler personer med sig och bilda en ny gruppering, som sedan riskerar att hamna i opposition till den gamla grupperingen.

Konflikter mellan kriminella i Malmö

Under åren 2010–2011 skedde, enligt Polisens egen sammanställning, totalt 309 skjutningar i Malmö. Av uppgifterna går det inte att utläsa hur många av dessa som bedöms vara gängrelaterade.

54 av de 309 skjutningarna resulterade i personsador. Materiella skador uppstod i 183 av fallen. Sju av skjutningarna rubricerades som mord och 60 av dem som mordförsök.

En inte helt ovanlig bild som förmedlas av flera medier är att skjutningarna och morderna i Malmö skulle bero på en strid om marknadsandelar i "den undre världen". En majoritet av intervjupersonerna menar emellertid att det inte går att dra en sådan generell slutsats utan att det finns en mängd olika förklaringsfaktorer till de olika dåden.

Att det skulle handla om marknadsandelar tror jag är något som man lite klichéartat går ut med. Jag tror även att vi från polisen kan bidra med att spä på uppfattningen om att marknadsandelar skulle vara det viktigaste skälet till varför man bråkar. Antagligen för att det är enkelt. Jag tror dock att det sällan handlar om det.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Skåne)

Ofta individrelaterade orsaker

På ett allmänt plan lyfter dock kriminalunderrättelsetjänsten fram att det blivit en ökad konkurrens och trängsel på den kriminella arenan. Trots Malmös begränsade storlek finns en ganska utbredd kriminell miljö med flera olika kriminella nätverk och grupperingar. De kriminellt belastade personerna opererar på en tämligen liten yta och stöter på varandra hela tiden. Att det uppstår konflikter är därför ofrånkomligt. Det är emellertid inte lika med att det försiggår ett krig om de illegala marknaderna i Malmö. Enligt intervjupersonerna handlar det många gånger om individrelaterade konflikter som kan uppstå till följd av upplevda kränkningar och oförrätter. En polis kallar detta för ”klassiska förolämpningsskjutningar”. De utlösande kränkningarna kan emellertid ha en affärsmässig grund, till exempel en obetald skuld.

De flesta av de här konflikterna som uppstår där det yttersta våldet används, de uppstår nästan alltid på individnivå. Men även om det har uppstått på individnivå kan man sedan från en sida se det här som en skymf eller handling mot dem, vilket leder till en vedergällning som hanteras på gruppnivå. Jag tror sällan att det rör sig om gäng mot gäng, utan det är individuellt.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Konflikterna uppstår med andra ord ofta som en följd av en tvist mellan två parter som ingår i ett större sammanhang – medbrottslingar eller en gruppering – vilket skapar ett behov av att upprätthålla och behålla de andras respekt. Den person som blir attackerad måste i sin tur upprätthålla sin status och heder vilket kan leda till en hämndaktion. Det är ovanligt att de som blir beskjutna besvarar eldgivningen på plats utan ofta blir det en fördröjning i vedergällningen.

Oftast är det den ena parten som brassar på och så svarar den andra parten en vecka senare.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Sedan är karusellen igång och fler och fler personer kan dras in i konflikten. Personen som blir kränkt kan ha ett skrämsekäpital och är mån om att upprätthålla det. Andra i den kriminella konstellationen måste stå upp och skydda sin ”broder”. En konflikt som från början handlar om osämja mellan två individer kan på detta sätt successivt växa till att bli en angelägenhet för ett helt nätverk eller en gruppering. Grundkonflikten kan dessutom få ytterligare bränsle av andra pågående konflikter i samma krets. En förklaring till att konflikter leder till våld, till och med mord, skulle följaktligen kunna vara att fler kriminella personer har en tillhörighet i nätverk och grupperingar. Det är individ mot individ, inte gäng mot gäng, men de andra finns i bakgrunden.

I vissa av de här konflikterna när två grupperingar har försökt bekämpa varandra genom att brassa på lite skott i hastigt mod, där känns det ibland som att de har glömt varför det började egentligen.

Man hämnas den senaste aktionen hela tiden och vill göra det lite värre än de andra gjorde. Men egentligen kan det vara ganska trivialis grejer från början som har växt under hand.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Behovet av att få respekt och att i alla lägen framstå som någon som ingen kan sätta sig på är, enligt intervjupersonerna, särskilt starkt hos individerna i de familj- och släktbaserade nätverken samt de stadsdelsbundna kriminella nätverken.

Många av dem har ett tålmod som är väldigt lågt. Topplocket går väldigt frekvent på dem och när topplocket går så är det inte en stol som välts; om man då bär ett vapen skjuter man.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

En förklaring till att många skjutningar synes ske i blindo är att man vill skicka ut en signal om att det är jag som bestämmer. Det skulle därmed vara en form av makt demonstration. Till detta kommer att skytten kan vara rädd:

De här mer flyktiga nätverken av yngre testosteronstinna män är mer benägna att ta till våld. Jag tror det beror på en kombination av större aggressivitet och större rädsla. Många gånger skjuter man för att man är rädd. Man konstaterar att om inte jag skjuter så kommer de att skjuta mig. De går ofta i skyddsväst och många av dem mår skit. De sover dåligt, de vågar inte gå ut och de har inte heller någon att berätta det här för. Lever man i en machokultur går man inte och säger att "jag mår jättedåligt i dag, kan jag inte få prata med någon".
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Skillnad mellan grupperingar i fråga om när man tar till våld

Broderskapsgrupperingarna i mc-miljön bedöms använda vapen mer sällan än andra grupperingar. En förklaring är, enligt intervjuade poliser, att de äldre medlemmarna i mc-gängen fortfarande minns det så kallade "mc-kriget" på nittitalet.

De som var med på den tiden i klubbarna vet ju att det inte var något bra liv. Det var ju ett elände att sova i källaren och att alltid bära skyddsväst. Dessutom var det "bad for business". Så de mer etablerade gängen, särskilt de som har lite äldre medlemmar, söker ofta en förhandlingslösning. Det hör man även när man pratar med danska kollegor, de säger att mc-gängen inte vill ha krig egentligen. Samtidigt kommer det till en viss gräns, ta Köpenhamn som exempel där de blev angräpnade av tredje generationens invandrargäng, då måste de ge tillbaks för man kan inte tappa hur mycket status som helst.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Mc-gängen är dessutom strukturerade på ett sådant sätt att det krävs en ordentlig diskussion innan de beslutar sig för att i en konflikt gå över till våldshandling. De måste överväga vilka konsekvenser ett sådant beslut kan ha för klubben i stort, inte bara nationellt utan även internationellt.

Tittar man på enprocentsgängen är deras aktioner väl övervägda, det är planerat. Deras våldshandlingar gentemot konkurrenter eller individer beslutas på ganska hög nivå. Det är klart att det sker spontana konflikter där en medlem hamnar i en situation med en annan person, men då får han reda ut det själv. Han kan få stöd av organisationen i den här konflikten, men då ska han ha goda skäl för det. Men när det gäller våldshandlingar som dödligt våld så ska det sanktioneras i högsta ledningen och då står ju organisationen mycket bättre bakom det. De är ju starkare, de är mer genomtänkta i sitt våld. När de använder sitt våld är det planerat och noga genomtänkt, där man övervägt risker och fördelar med att gå in och döda eller angripa en motståndare. Många grupperingar har dock svårt med disciplinen internt. Folk missförstår order och direktiv, vad de får göra eller inte göra eller bryr sig inte om reglerna.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Individerna i de stadsdelsbundna nätverken är generellt sett mer händelsestyrda och spontana i sin våldsanvändning än mc-gängen. De stadsdelsbundna nätverken har inte lika strukturerade beslutsvägar utan beslutet tas på individnivå. Några av de intervjuade poliserna menar att det främst är unga människor som vill komma upp sig i den kriminella miljön som använder våld. När de blir lite äldre, efter ungefär 23 års ålder, blir de mer återhållsamma.

Är man tjugo år med mycket adrenalin i kroppen och mycket vilja att visa att det är jag som bestämmer behövs inte mycket för att man ska ta upp sitt vapen. Rätt som det är har man skjutit. Det spontana våldet är en stor del av våldet ute på gatan.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

De familje- och släktbaserade nätverkens våldsaktioner är enligt intervjupersonerna mer välplanerade och genomtänkta än de stadsdelsbundna nätverkens. Deras bedömningsgrund för om de ska gå till våldshandling eller inte följer dock en annan logik än mc-gäng.

Klanerna kan ta till våld där rationalitet är ett annat begrepp jämfört med mc-gängen. Det sker mer spontant för att det finns en tradition att slå tillbaka när man blir förrorättad. Det går dock att förhandla och köpa sig fri. De här konflikterna kan leva rätt länge. De svalnar egentligen aldrig av utan blossar upp helt plötsligt av olika anledningar. Det är ett slags parallellsamhälle där man har sin egen rättsordning. (Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Den alternativa rättsskipning hos de familje- och släktbaserade nätverken som beskrivs i citatet innebär enligt intervjuade poliser att

dessa konstellationer kan gå in i en konflikt trots att de förstår att det i de egna leden kommer att kosta människoliv. Emellertid är de beredda att ta denna risk för att upprätthålla hedern.

Planerade avrättningar

Skjutningar mot andra personer innebär naturligtvis alltid livsfara, och det kan vara slumpmässiga faktorer som avgör om skotten får dödlig utgång eller inte. En stor andel av intervjupersonerna menar emellertid att flera av de åtta aktuella morderna har haft en annan karaktär än de ”vanliga” skjutningarna. Morden beskrivs snarare som systematiska avrättningar. Gärningspersonen har strategiskt sökt upp en specifik person för att döda honom.

Innan var det mer att man skulle skrämmas. Nu känns det mer som att man bestämt sig för att personen ska bort.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Även om flera av morderna har haft karaktären av planerade avrättningar är det, enligt poliserna, inte mycket som tyder på att det finns någon koppling mellan dem. Den hypotes som flera intervjuade poliser för fram om varför det ägt rum flera mord på kort tid i Malmö är att det skett en attitydförändring hos en del av individerna i den kriminella miljön.

Att skjuta ihjäl en människa är ju inte speciellt svårt, rent fysiskt. Men det är ju svårt mentalt, kanske, man måste över en viss spärr. Om man tittar tillbaka på skjutningarna mellan mc-gängen som vi hade i mitten av 90-talet så sköt man jättemycket, men dödade väldigt få. Det var skjutningar på lite håll och man sköt och träffade bilar och kanske någon i benet. I Malmö de senaste åren har vi dock haft flera skjutningar där det inte funnits några tvivel om uppsåtet. Man har mer eller mindre avslutat med att gå fram och på väldigt nära håll skjuta offret i huvudet. Vad det beror på vet jag inte, men det känns som att man har passerat någon slags spärr, någon moralisk gräns. Som att de känner att de måste döda, annars duger det inte.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Flera poliser menar vidare att en förklaring kan vara att personerna i den kriminella miljön har fått uppfattningen att det går att ”komma undan” med denna typ av mord. Tröskeln för att begå mord bedöms därför ha blivit lägre. När några börjar skjuta ihjäl personer är det lättare för andra att göra likadant. Även om morderna inte har någon koppling till varandra har de skett i en kriminell miljö där det finns andra kriminellt belastade aktörer som kan ta efter ett beteende. Det uppstår en ”kan de så kan vi”-mentalitet, och morderna kan på detta sätt bli delvis självgenererande. Enligt denna förklaringsmodell är risken stor att det kan bli ännu fler dödsfall om polisen inte klarar upp tidigare mordfall.

Jag är övertygad om att om vi hade löst ett antal av de mer spektakulära morderna på väldigt inflytelserika kriminella personer som skedde i början och mitten av 2000-talet och framåt så hade vi inte haft ett antal av de mord som vi haft på senare tid.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Flera av morderna kan enligt intervjuade poliser i hög grad sättas i samband med utvecklingen av den organiserade brottsligheten i Malmö. Våldsfrekvensen har ökat som en följd av att benägenheten att tillgripa våld har blivit större. Dels gäller det personliga konflikter som uppstått mellan personer inriktade på att missbruka och utnyttja affärsverksamhet, som åskådliggörs med att våldskapital och ekobrottslighet förenas. Dels handlar det till stor del om personliga konflikter som uppstått mellan personer för vilka rykte och våldskapital är viktiga. Några av morderna misstänks handla om övertaganden av legala affärsverksamheter. I dessa fall skulle med andra ord motivet kunna vara marknadsandelar, dock inte på den illegala marknaden.

Vapentillgången i Malmö

Samtliga intervjupersoner bedömer vapentillgången i Malmö som god. Uppfattningen är att om en person i den kriminella miljön vill ha tag i ett vapen så får han det.

Vapnens väg till Malmö

Flera intervjupersoner menar att Polisen och Tullverket har en bristande kunskap om hur införseln av vapen till Sverige ser ut och i vilken utsträckning det sker. I intervjuerna betonas vikten av att samarbeta med utländsk tull och polis för att få bättre kunskap om och minska de illegala vapentransporterna.

Exakt hur de kommer hit vet vi inte. Det snackas ju väldigt mycket om att de kommer från Balkan och att de kommer med bussar och så vidare, men vi vet ju faktiskt inte. Vi gör väldigt få beslag, och tullen gör nästan inga beslag alls.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

De flesta intervjupersoner är dock överens om att de illegala vapnen i Malmö i många fall har sitt ursprung i forna Jugoslavien med omnejd. Det är också det tidigare kriget där som förklarar tillgången till åtskilliga vapen. När kommunismen föll i länder som Albanien, och militär och polis övergav sina kaserner, blev det "fritt spelrum" att hämta vapen, handgranater och sprängmedel. När inbördeskrigen i forna Jugoslavien var över fanns inte längre något behov av mycket vapen. Samtidigt efterfrågade personer i Sverige vapen.

Trots det dåliga kunskapsläget är en bedömning av vapensmugglingen som framträder i intervjuerna att många olika aktörer bidrar till att det kommer in vapen i Malmö. Man anser att det både finns en omfattande "myrtrafik" där personer tar in enstaka vapen åt gången och en mer organiserad smuggling där ett fåtal personer i

flera olika nätverk, med kontakter i forna Jugoslavien och Mellanöstern, har kapacitet att ta in större partier vapen. Vapensmugglingen och vapenhandeln är med andra ord snarare utspridd på ett stort antal enskilda individer än kontrollerad av någon specifik gruppering.

Att sälja vapen innebär bara att man gör andra starkare så det är inte organisationerna intresserade av. Det är inte så stora pengar man tjänar på det heller. Då sysslar man hellre med narkotika, utpressning eller bedrägeri. (Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

En relevant fråga är hur stor efterfrågan på insmugglade vapen egentligen är i Malmö. Vapen är inte en konsumtionsvara på samma sätt som till exempel narkotika, och om det finns ett omfattande inflöde av vapen finns en risk för att marknaden mätts. Samtidigt menar flera intervjupersoner att Malmö är inkörsporten för vapen som sedan distribueras till övriga Sverige.

Om man jämför narkotikasmuggling med vapensmuggling så har narkotikan en konsumtion. Den tar slut. Om man har smugglat tvåhundra vapen så finns de kvar ett bra tag. Det tror jag är ett av problemen att man inte kommer åt vapensmugglingen. De smugglar inte så ofta för det behövs inte. Och om de inte skjuter, så kan man sälja dem vidare. (Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Vapentyper

Enligt intervjupersonerna ser vapensituationen i Malmö helt annorlunda ut jämfört med den tid då jaktvapen fortfarande var intressanta objekt. Jaktgevär figurerar numera nästan aldrig bland kriminella. Det finns också få svenska armévapen på marknaden, till skillnad mot på 1990-talet då det förekom en rad stölder från mobiliseringsförråd.

Som nyss nämnts är en stor del av de illegala vapen som cirkulerar i den kriminella miljön i Malmö armévapen från forna Jugoslavien, en vanlig tillverkare är tjeckiska CZ, av både pistoler och automatvapen. Det förekommer också en del grövre vapen (9 mm och grövre). I den kriminella miljön är det emellertid hög status att ha något ovanligt vapen som Glock eller Smith & Wesson. Det innebär att det blivit en efterfrågan på vapen från Västeuropa och USA.

Det har varit en tid där man haft mycket östvapen, men man börjar se ett inslag av större efterfrågan på andra vapen. Man nöjer sig inte längre med gamla rostiga Kalashnikovs som inte fungerar för att de legat nergrävda i jorden i femton år. Om man verkligen tänkt använda vapnet, och inte bara hota med det, så får det ju inte klicka.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Det förekommer även inhemsk produktion av vapen. Det kan ske genom att licensfria delar importeras och vapnet byggs ihop på plats eller genom att kolsyrevapen och kasserade vapen byggs om till skarpa vapen.

Vapenhantering

Eftersom tillgången på vapen är så stor i Malmö är de också vanligt förekommande i hela den kriminella miljön. Många vapen lagras, kanske göms nedgrävda, och är borta många år från marknaden. Vapen är inget som behövs till vardags, utan tas fram vid behov. Samtidigt är det status i den kriminella världen att inneha vapen, inte minst för yngre personer. Det förekommer att polisen beslagtar skjutvapen från sexton–sjuttonåringar.

Kända kriminella personer kontrolleras ofta av polisen och löper därför stor risk att bli ertappade och gripna om de går beväpnade. Samtidigt finns det ett behov i många grupperingar att vid behov snabbt få tillgång till vapen. En typisk uppgift för personer som inte kommit så långt i den kriminella karriären är därför att agera vapenbärare. De kontrolleras inte lika ofta som mer kända kriminella. Ibland används bilar som vapendepåer. På det sättet riskerar inte den etablerade kriminella personen att beslösas med innehav samtidigt som vapnet finns nära till hands. Det förekommer också att vapen förvaras hos ovetande personer utanför den kriminella miljön, till exempel i flickvänners lägenheter eller källarförråd. Vapnen är därför svåra att upptäcka vid kontroll.

Dessa strategier kan vara en av förklaringarna till att polisen gör förhållandevis få beslag. Om det råder ett spänt läge mellan kriminellt belastade individer eller nätverk räcker det dock inte med att ha vapnet två meter bort. Av den anledningen lyckas polisen emellanåt göra vapenbeslag hos ledande personer i den kriminella miljön. Som nyss nämnts är det också en ”statusgrej” att bära vapen, en symbol.

Vapen kan vandra i flera led, till och med mellan olika nätverk. Ibland har det ställt till det för polis och åklagare som försöker binda ett vapen till en bestämd sida i en konflikt. Vapnet kan nämligen ha överlåtits till motparten. En förklaring kan vara att särskilt yngre personer inte anser sig ha råd att slänga iväg ett använt vapen som är värt runt tiotusen kronor. Detta speglar sig även i att det är relativt vanligt att vapen återanvänds, inte minst av resurssvaga kriminellt belastade individer.

Man har ju alltid trott att om man gör ett så grovt brott så dumpar man vapnet, men vår uppfattning är nog den att man försöker återanvända vapen. Man är dock medveten om att det här vapnet kanske har använts i ett annat sammanhang, vilket gör att priserna blir lite annorlunda. Ett vapen är ett vapen, det kan alltid återanvändas, men man är medveten om problembilden.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Samtidigt som intervjupersoner anser att vapentillgången är god har polisen inte en lika tydlig uppfattning om tillgången på ammunition.

Ammunition påträffas emellanåt, både med och utan vapen, men det är sällan man beslagtar några större lager vid ett och samma tillfälle.

När man hittar ett vapen hittar man inte några askar ammunition också, utan det kan vara 10–15 patroner. Det är inga mängder.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Enligt en intervjuperson är en stor del av den ammunition som tas i beslag inte av sådan beskaffenhet att den säljs legalt i Sverige.

Otillåten påverkan

Otillåten påverkan mot myndighetspersoner

Polisens kriminalunderrättelsetjänst bedömer att det har blivit vanligare med otillåten påverkan mot myndighetspersoner. Några intervjupersoner nämner också otillåten påverkan mot personal inom kommunala förvaltningar. Det är emellertid oklart hur omfattande dessa problem är. Kunskapsläget är dåligt, och det blir många spekulationer och gissningar. Den bild som förmedlas av intervjupersonerna baseras på enstaka fall som kommit till polisens kännedom.

Intervjupersonernas uppfattning är att det är vanligare med trakasserier och subtila antydningar än konkreta hot, vilket är i linje med tidigare forskning (jfr Brå 2005:8, Brå 2009:7, Brå 2009:13). Det förekommer också kartläggning av myndighetspersoner, ofta genom sociala medier. Det är emellertid ovanligt att hoten verkställs. Ett annat problem är självzensur, det vill säga att personer blir påverkade i sin yrkesutövning utan att ha blivit direkt hotade, till exempel som en följd av en grupperings etablerade skrämselfkapital.

Den synligaste formen av otillåten påverkan är den som uppstår i stridens hetta, exempelvis vid upplöppliknande oroligheter eller vid polisgripanden. Inte minst de kriminella nätverken med unga människor som har svårt för auktoriteter, är lättprovocerade och har en överlägsen attityd. Det finns därför ett förhöjt hotklimat mot polispersonal i yttre tjänst, och vissa poliser och poliskontor blir galjonsfigurer för specifik polisverksamhet. Till exempel är poliser i vissa stadsdelar hårt drabbade.

Otillåten påverkan mot målsägande och vittnen

Den form av otillåten påverkan som betonas starkast är dock otillåten påverkan mot målsägande och vittnen. Otillåten påverkan kan utövas av samtliga typer av nätverk och grupperingar, och flera intervjupersoner bedömer att det är ett större problem än otillåten påverkan mot myndighetspersoner. Det gäller särskilt när vittnen och målsägande själva är en del av den kriminella miljön. Mörkertalet anses vara stort. Intervjupersonerna menar emellertid att det är ovanligt att hoten övergår till konkret handling. Även om någon otillåten påverkan inte förekommit kan föreställningen om vad som skulle kunna ske leda till självzensur.

”Infiltration” av näringslivet

Enligt flera intervjupersoner finns det tecken på att organiserad brottslighet lyckats ta över näringsverksamheter i vissa branscher i Malmö. Som exempel nämns företag inom yrkestrafiken, restaurangbranschen, handels- och servicesektorn. Framför allt är den organiserade brottsligheten intresserad av kontantbranscher. I vissa fall tas hela näringsverksamheten över och i andra fall endast specifika delar.

Det är emellertid inte helt lätt att avgöra vilka verksamheter som förvärvats på legal väg och vilka som förvärvats genom ett olagligt övertagande. Inom restaurangbranschen är det möjligt att konstatera en viss förekomst av bulvanförhållanden, det vill säga att de som står på papperet inte är de egentliga ägarna. En del kriminella personer deltar också frekvent i Malmös nöjesliv och har ett stort kontaktnät, inte minst med ägare och ordningsvakter, som de drar nytta av för att bygga nya kontaktnät. I bakgrunden finns ibland en hotsituation.

Malmös informella ekonomi

Malmö bedöms ha en omfattande ekonomisk brottslighet i legala branscher där framför allt skattefusk är mest framträdande. Det är en kriminalitet som ligger vid sidan av den organiserade brottslighetens huvudfåra, som mer är inriktad på traditionella brott som narkotika, stölder, vapen, bedrägerier och utpressning. Däremot finns en rad kopplingar mellan den ekonomiska brottsligheten, som ”vanliga” företagare står för och kriminella involverade i organiserad brottslighet. Det finns mycket smuggelcigaretter att köpa i Malmös butiker, och det är den organiserade brottsligheten som förser detaljister och restauranger med dessa varor. Förutom tobak hamnar också smuggelalkohol i restauranger. Stöldgods hittar också den vägen och säljs vidare eller används i verksamheten. Svarttaxi är en utbredd verksamhet.

Om en verksamhet dumpar priserna på grund av att de inte betalar skatt eller kör med svarta pengar måste ju de verksamheter som försöker vara legitima hänga med för att kunna konkurrera. Då kanske de hamnar i det här med varannan med kvitto och varannan utan kvitto. Och att säga hur det är kopplat till organiserad brottslighet är svårt, men det är ju en följd av den organiserade brottsligheten. Hela det här paketet hänger ihop.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Svart arbetskraft är ett sätt att hålla nere kostnaderna i den legala rörelsen. För vissa personer finns knappast några andra möjligheter än att arbeta svart. Papperslösa invandrare har en svag ställning på arbetsmarknaden och tvingas acceptera låga löner. Människor med låga inkomster ska också ha någonstans att bo. Med nödvändighet är dessa personer beroende av en svart ekonomi. Konsekvensen blir att det uppstår en parallellekonomi.

Det finns två olika världar i Malmö. Det är lite Matrix över det. Det finns en svart parallell värld med svartarbete, människor som är papperslösa, en rörelse av människor som inte blandar sig med den vanliga världen, om man kallar den så. Dom finns där i den svarta världen. [...] I den världen finns egna lagar och regler om till exempel hur man gör upp när någon gör fel med bötessystem och medlare och hela den biten. Delvis finns nog svaren till mordet i den världen. (Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

”Malmö ska vara billigt”

Flera intervjupersoner berättar att Malmöborna har vant sig vid låga priser. ”Det går inte att hitta lika billig mat som i Malmö någon annanstans i Skåne”, suckar en polis uppgivet. Intervjupersonerna menar att det finns en relativ tolerant inställning i Malmö till i vart fall delar av den svarta ekonomin.

Det är en kultur i Malmö. Folk gillar att handla billigt. En kebab ska inte kosta mer än 25–30 spänn.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Många människor ser inget problem med att utnyttja svarta pengar. Flera intervjuade poliser anser att det finns en naiv och oreflekterad bild av den svarta ekonomin. Några intervjupersoner menar att den informella ekonomin i vissa kretsar i Malmö tenderar att betraktas som något ”hippt”, inte minst när det gäller vissa mediers rapportering om den omfattande svartklubbsverksamheten vid Grängesbergsgatan.

Det finns inga skatter, inga skyldigheter och rättigheter. Det blir romantiskt för att det bedrivs på Grängesbergsgatan.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Myndigheterna i Malmö har nu på allvar börjat fått upp ögonen för problemet med den utbredda informella ekonomin. Även om det har gjorts insatser tidigare har det uppenbarligen inte varit tillräckligt. Några intervjupersoner menar att myndigheterna vaknade upp ungefär tio år för sent. ”Vi har nog varit naiva. Vi har vaknat för sent, vi har inte förstått det här riktigt”, menar en polis. Myndigheterna bedöms inte ha stämt i bäcken tidigt nog vilket lett att problemen runnit iväg och blivit en å.

Om man inte från myndigheternas sida lyckas stävja den omfattning som den här parallella ekonomin har i Malmö så kommer man snart att slå ut hela branscher av legitim verksamhet, till exempel taxi, restauranger och frisörer.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Narkotikamarknaden i Malmö

Narkotikasmuggling

Enligt kriminalunderrättelsetjänsten är Skåne en viktig transitregion för narkotika, men har även en stor egen marknad. Avskaffade gränskontroller mot en rad östeuropeiska länder samt ökade transporter och godsflöden underlättar narkotikasmuggling.

I Malmö finns entreprenörer som tar in stora partier. De investerar i säkerhet, uppträder diskret och är svåra för myndigheterna att angripa. Dessa nätverk kontrollerar sällan hela försäljningskedjan utan vanligtvis säljer de narkotikan vidare till en rad olika distributörer. Vissa av dessa köpare kan vara knutna till olika nätverk och broderskapsgrupperingar. Det förekommer också att olika nätverk och grupperingar samarbetar och köper av varandra. Några intervjupersoner beskriver narkotikamarknaden som mycket rörlig där alla inblandade hela tiden strävar efter att göra så bra affärer som möjligt. Avgörande faktorer är vem som har bra kontakter och var dessa kontakter finns. Vem som är leverantör vid det givna tillfället skiftar därför hela tiden.

Cannabis framstår som särskilt vanligt, och en ung generation beskrivs av intervjupersonerna ha en liberal hållning till det preparatet. Närheten till Köpenhamn underlättar distributionen av narkotika, och det finns därför en även småskalig smuggling vid sidan av den organiserade brottslighetens större partier. Danmark kan också utnyttjas som mellanlager för stora partier som tas in i Sverige i mindre kvantiteter. Det är därför inte ovanligt att inköp sker i Danmark.

Försäljning av narkotika

Kriminalunderrättelsetjänsten bedömer att handel med narkotika är en dominerande huvudnäring för yrkeskriminella i Skåne. Alla etablerade kriminella grupperingar i Malmö har kopplingar till narkotikamarknaden, men de skiljer sig åt i fråga om vilka preparat de är inriktade på. Som tidigare beskrevs förekommer en öppen gatuförsäljning i vissa stadsdelar i Malmö.

En vanlig uppfattning hos intervjupersonerna är att många av de personer som är engagerade i narkotikabrottsligheten inte tjänar särskilt mycket pengar. Det är endast ett fåtal personer som gör riktigt stora pengar på narkotika. ”Vi hade haft knarkbaroner om narkotikahandel hade varit mycket inkomstbringande”, menar en polis och hävdar att den typen av kriminella knappast finns i Sverige. ”De kan räknas på händernas fingrar”. Det gäller också att kunna föra in pengarna i den vita ekonomin för att kunna köpa fastigheter och investera i företag.

Smuggling och handel med dopningspreparat i Malmö

Enligt intervjupersonerna är polisens kunskap begränsad om smuggling och handel med dopningspreparat i Malmö.

Vi jobbar inte så mycket med dopningsärenden. Det vi ser är nästan bara det som vi snubblar över när vi håller på med narkotikabrott.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

En uppfattning är emellertid att en stor del av dopningspreparaten kommer från Östeuropa. Försäljningen sker på gym och på internet. Bruket av dopningspreparat bland personer i den kriminella miljön bedöms vara mycket omfattande. Flera intervjupersoner menar att det är vanligt att de kriminellt belastade ungdomar de jobbar med ”trycker i sig” anabola steroider och går och tränar. För ungdomarna är det viktigt att framstå som stora, starka och häftiga.

Smuggling och illegal försäljning av alkohol i Malmö

Det förekommer en omfattande införsel av illegal alkohol till Malmö över Öresundsbron och genom färjeläget i Helsingborg. Polisen bedömer att smugglingen är ganska konstant, den varken ökar eller minskar. Historiskt sett har alkohol varit en klassisk smugglingsvara för organiserad brottslighet, men till följd av att EU-reglerna medger att var och en numera kan ta in stora kvantiteter är denna marknad inte längre så attraktiv för organiserad brottslighet. I stället bärs den illegala alkoholmarknaden i Malmö upp av en mängd olika aktörer som för in och säljer alkohol.

Vem som helst som har en stor bil och kan köra till Tyskland kan syssla med alkoholsmuggling i det lilla.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Beställningar görs på internet, och sedan åker smugglarna ned till ”Bordershop” i Tyskland och för hem varorna i överfulla bilar. Väl i Sverige distribueras alkoholen företrädesvis till lokala langare, krogägare, svartklubbar och privatpersoner. Langarna är inte sällan missbrukare som drygar ut sina inkomster med att sälja tio till tjugo flak starköl till ungdomar. Arbetsplatser kan också vara en leveransplats för grossisterna, och vanligtvis har personer där gjort en gemensam beställning. Det finns också exempel på att alkohol levereras till småbutiker.

Det förekommer emellertid viss storskalig smuggling av alkohol till Malmö även om polisens bedömning är att Malmö många gånger endast är en inkörsport till Sverige och att lasterna förs vidare ut i landet. Det händer också att smugglarna i Malmö kompenserar myndigheternas inriktning på kontroll av tunga laster genom att ha mellanlager i Danmark. Det är tomma industrilokaler, garage och lageruthyrare där större partier tillfälligt lagras. Genom att köra ofta med mindre fordon kan gärningspersonerna undgå kontroll.

Det förefaller som om åtskilliga av dem som ägnar sig åt alkoholsmuggling och storskalig distribution är tämligen specialiserade och verksamma inom sina fack. Däremot har de kontakt med stora delar av den kriminella miljön. Smugglarna är allt från tidigare straffade

personer utan reguljär inkomst till personer i broderskapsgrupperingar. Polisen träffar på personer utan registrerade inkomster, men som i Tyskland köpt alkohol för tiotusentals kronor. ”Kurirer” eller ”ombud” används med lånade fordon.

Smuggling och illegal försäljning av tobak i Malmö

Enligt polisen är cigarettsmuggling en lukrativ verksamhet för organiserad brottslighet. Det finns mängder av insmugglad tobak som säljs i jourbutiker och liknande. Cigaretterna är både piratkopierade cigaretter av kända märken och cigarettmärken som inte existerar på den legala marknaden.

Det förekommer även punktskattebrott med cigaretter där företag med punktskattelager utnyttjas. Det innebär att cigaretter lagligt kan köpas skattefritt utomlands och importeras till Sverige. Kontakter finns med cigarettfabriker och upplag utomlands. Väl på svenskt territorium ”försvinner” cigaretterna och det enda som återstår är en målvakt för ett företag som är skyldig stora belopp i utebliven punktskatt.

Enligt flera intervjupersoner är individer från broderskapsgrupperingar tillsammans med kriminellt belastade personer från forna Jugoslavien och Mellanöstern i framkant när det gäller smuggling och försäljning av stora kvantiteter cigaretter samt tillgång till underleverantörer.

Organiserade stölder i Malmö

Container- och trailerstölder samt kapellskärningar

Organiserade stölder där hela laster stjäls från långtradare och containrar är ett stort problem i Skåne, men inte specifikt i Malmö. Enligt polisen är det ett fåtal nätverk, ofta av ad hoc-karaktär, som är systematiskt inriktade på denna typ av stölder. De har tillgång till den logistik som krävs för att genomföra stölderna i form av lagerlokaler och draghjälp. Brottsligheten bedöms vara lönsam, och polisen betraktar därför dessa stölder som ett växande problem.

Häleriverksamhet

Hur häleriverksamheten ser ut varierar. Enligt intervjupersonerna lämnar en del av godset landet, men konsumtionsvaror avyttras i Malmö. Den tidigare nämnda utbredda informella ekonomin i Malmö gör att avsättningsytan för stulna varor är stor. Åtskilliga loppmarknader säljer nya varor. Mobiltelefoner är vanliga stöldobjekt som hamnar i hälarledet i form av mindre butiker som säljer telefoner. Stulna smycken överläts till mindre nogräknade guldbutiker. Stulna livsmedel och andra varor säljs vidare till minilivs. Det är allt från kaffe till schampo.

Kringresande stöld- och rånligor

När gränskontrollen till Baltikum och en rad östeuropeiska länder togs bort år 2007 blev också stöldligor från Polen och andra östeuropeiska länder mer svårbekämpade. Redan tidigare fanns emellertid ett inslag av organiserade stölder som utfördes av personer från Östeuropa. Nätverken tar hjälp av ”ankarpersoner” som finns i Malmö och som bistår med bostad, fordon och rekognosering. Polisen menar att problemet med kringresande i brott kommer att kvarstå så länge som det finns stora ekonomiska skillnader mellan Sverige och närliggande länder.

Spel och klubbar

Illegala klubbar är av tradition ett landmärke för Malmö och har funnits ända sedan sextiotalet. Enligt intervjupersonerna finns det knappast några andra städer i Sverige med den typen av klubbar som kännetecknar Malmö.

Frågan är hur många svartklubbar som finns i Malmö. ”Det är jättemånga”, menar alla vi talat med och många bedömer att det handlar om upp emot fyrtio mer eller mindre utpräglade svartklubbar av olika slag.

Jag tror att man varit lite för slapp från myndigheternas sida.

Många av de här klubbarna som är föreningar på papperet har varit svartklubbar ganska länge men man har inte velat ta i det. Man lät det sippra iväg.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Vissa klubbar beskrivs som tämligen harmlösa och passar mer in på föreningslokaler.

Eftersom Malmö är en liten stad ligger de flesta svartklubbar på promenadavstånd från city. Det innebär att det är enkelt att besöka en svartklubb. Det är ofta en form av industrilokal som är ”taffligt inredd”. Ofta syns det att det är en klubb genom att det står vakter utanför. Många gånger är det kriminella som driver klubbarna.

Antalet svartklubbar går i vågor, mycket beroende på myndigheternas insatser. Med jämna mellanrum gör myndigheterna razzior och stänger klubbar. Då minskar de i antal för att sedan återuppstå.

Man hamnade i en diskussion om vad det är för brott. Det var brott mot alkohollagstiftningen och det var brott mot lotterilagstiftningen. Det var inga prioriterade brott. Men egentligen är det ju en jättelik svart marknad som omsätter hur mycket pengar som helst.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Sammantaget är klubbarna en marknadsplats, en kontaktpplats och en nöjesplats. Två av den senaste tidens mord i Malmö skedde på svartklubbar. ”Allt förekommer där”, berättar en intervjuperson. Det är illegala spel, smuggelalkohol, smuggelcigaretter, stöldgods och beväpnade personer. Brott kan planeras på klubbarna. Även om mycket talar för att personer på klubbarna enbart kan förmedla

prostitution, som sedan bedrivs på annat håll, finns det mer och mer uppgifter som tyder på att det i vissa klubbar även ingår bordellverksamhet. Polisen har uppgifter om att prostituerade kvinnor körs till svartklubbar.

Som nyss nämnts har dock problemet med svartklubbar kommit upp till ytan, och det går att skönja en viss attitydförändring. En polis berättar att det tidigare var vanligt att "vanliga människor" som normalt sett aldrig skulle förknippas med kriminella sammanhang gick på svartklubb som om det var vilken nattklubb som helst. I vissa fall var de inte ens medvetna om att deras favoritklubb var en svartklubb. Det ges också exempel på poliser som har tagit upp anmälningar på brott som inträffat på svartklubbar och skrivit in namnet på svartklubben i anmälan på samma sätt som man gör med vilken klubb som helst, utan att det framgått att det rör sig om en svartklubb.

Koppleri och människohandel för sexuell exploatering

Enligt intervjupersoner är gatuprostitutionen i Malmö inte särskilt omfattande. Det finns inte heller något som talar för att det förekommer någon utbredd människohandel bakom gatuprostitutionen, utan den består till stor del av missbrukare som behöver pengar till missbruk. Förklaringen till den begränsade gatuprostitutionen i Malmö uppges vara att det på andra sidan sundet finns en marknad som både är större och legal.

Den prostitution som emellertid förekommer i Malmö är mer osynlig. Internet spelar enligt kriminalunderrättelsetjänsten en viktig roll för att sälja sexuella tjänster. På nätet finns en omfattande annonsering. En polis refererar till uppgifter från socialtjänsten som gör gällande att omkring trehundra kvinnor annonserar på nätet om att sälja sex i Skåne. Svårigheten för polisen är att avgöra om det ligger organiserad brottslighet bakom.

Polisen i Malmö har utrett flera människohandelsärenden. Det är en "specialinriktning" som ligger vid sidan av den vanliga organiserade brottsligheten. Uppfattningen är att det inte är samma gärningspersoner som smugglar vapen eller narkotika som handlar med människor. Åtskilliga inom den organiserade brottsligheten vill inte heller hålla på med människohandel. Det uppfattas som en omständlig och samtidigt smutsig hantering.

Det finns med andra ord en väsentlig skillnad mellan människohandel och andra former av organiserad brottslighet. Det är nätverk av ständigt återkommande personer med bakgrund i länder som Litauen, Ungern, Slovakien, Slovenien, Rumänien och Polen och på senare tid även Västafrika. Dessa personer har kontakter i sina forna hemländer med personer som rekryterar kvinnor och kan hjälpa till med organiseringen. De personer som ingår i människohandelnätverken är, enligt intervjupersoner, inte lika kriminellt belastade som andra personer inom den organiserade brottsligheten i Malmö. Nätverken anses inte heller vara särskilt konfliktbenägna eller våldsamma.

Människosmuggling och människohandel för arbetskraftsexploatering

Malmö är en inkörspport för människosmuggling, och intervjupersoner bedömer att den är förhållandevis omfattande. I dess enklaste form köps ett pass för att underlätta för en släkting att ta sig till Sverige. I avancerade former är nätverk involverade som ägnar sig åt dokumentförfalskning och åt att arrangera smuggelresor.

Följaktligen finns allt från enstaka smugglare till nätverk. Det går därför inte att dra alla människosmugglare över en kam. Vissa är specialister och har ägnat sig åt människosmuggling för vinnings skull i flera år. Men ”alla känner alla”, och de vet vad de andra gör, förklarar en polis. Kontakterna sker i ett socialt sammanhang genom familjer och landsmän.

Specialisterna är sällan organisatörer av en hel människosmugglingsoperation utan har ofta en bestämd uppgift. I logistikkedjan finnsföljaktligen olika funktioner. Eskortörer hämtar personer, som redan befinner sig i Europa. En knutpunkt för flyktingar och migranter är Paris. Där rör sig eskortörer i de miljöer där flyktingar och migranter vistas och erbjuder sina tjänster. Fram till Paris har det funnits andra eskortörer, som mot betalning hjälpt personer att ta sig fram. Längs vägen behöver inte hela resan vara planlagd i detalj i förväg utan det kan ske under resans gång.

Ett pass kostar runt femtusen kronor. Passen används i ”look alike”-syfte. Ett foto skickas, och uppgiften blir att hitta någon som liknar den personen. Därefter gäller det att köpa passet. Det anmäls sedan som ”borttappat” eller ”stulet”. I Malmö finns också personer som förfalskar pass. Förfalskningarna är mer eller mindre lyckade. Det främsta syftet med handlingarna är att kunna visa upp dem i samband med utresa från hemlandet. Helst ska passet också medge en smidig inresa till Sverige. Om det ändå blir problem i den svenska passkontrollen är det enligt polisen ett tydligt mönster att personen ansöker om asyl.

Det handlar om större summor när nätverk svarar för att en person ska komma till Malmö. Då rör det sig om 75 000 till 150 000 kronor. Människorna kan ha satsat allt de äger för att komma till Malmö. Släktingar i Malmö kan också ha hjälpt till med finansiering.

Enligt intervjupersoner är det åtskilliga personer som begår människosmuggling med det enda syftet att hjälpa in en släkting i Sverige. Förutom det brottet har de inget med kriminalitet att göra.

Irak, Libanon, Afghanistan och Somalia är länder som är aktuella för människosmuggling med Malmö som destination. Från Afghanistan kan det landvägen ta flera månader att ta sig till Sverige. Den vanligaste situationen är att människor vill förenas med familj och släktingar som redan finns i Malmö. Det är det starkaste motivet. Ibland har familjer eller släkter successivt utvidgats med att människor illegalt tagit sig till Malmö.

Människosmuggling för tankarna till att de smugglade personerna exploateras, men om detta finns inte någon enhetlig bild. Varje

människa har sin egen historia. Vissa måste lämna sina länder och är beredda att göra vad som helst för att komma därifrån. Beroende på hur mycket de får betala drar smugglare större eller mindre nytta av deras situation. Andra väljer att betala för en tjänst för att få en bättre utkomst eller förenas med familj och släktingar. Väl i Sverige finns inte heller någon enhetlig bild av exploatering av dem som arbetar. En intervjuperson har kommit i kontakt med flera fall där insmugglade personer arbetat i sina landsmäns verksamheter, och i många fall uppfattas det som att de blivit hjälpta till försörjning. Ett rimligt antagande är emellertid att det också förekommer arbetskraftsexploatering.

En polis karaktäriserar människosmuggling som ”våldigt dubbelt”:

Våldigt många av dem som blir insmugglade blir det av en anledning: De vill fly eller vill till ett bättre liv på något sätt eller till sin släkt eller vad deras anledning nu är. Det stora och cyniska i det hela är de människor som hjälper de insmugglade. De tjänar extremt mycket pengar på det här, och det är att utnyttja människor i utsatta situationer.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Det finns få exempel på människohandel för arbetskraftsexploatering i Malmö, men poliser bedömer att det är ett växande problem som dock inte fått tillräcklig uppmärksamhet av myndigheterna. Polisen arbetar mot människohandel i projekt, och det innebär att man alltid måste börja om från början. Det är inte som med narkotika mot vilket myndigheterna arbetar kontinuerligt.

Flera poliser tror att arbetsmarknaden för personer som exploateras är stor. ”Större än man tror, större än man ser”, säger en polis och markerar att polisen ägnat begränsad uppmärksamhet åt arbetskraftsexploatering. Regeringen har satsat särskilda medel mot människohandel för sexuell exploatering och det verkar ha medfört att arbetskraftsexploatering kommit i andra hand.

Organiserat svartarbete

Det finns olika former av organiserat svartarbete i Malmö. Å ena sidan förekommer storskaliga skattebrott, med uthyrning av svart arbetskraft bland annat inom bygg- och städbranschen. Enligt intervjuade poliser ägnar sig både personer från broderskapsgrupperingar och familje- och släktbaserade nätverk åt organiserat svartarbete. Brottsligheten sker i samarbete med personer som driver legala företag.

Att broderskapsgrupperingar är involverade i organiserat svartarbete är också i linje med Brå:s egen forskning (Brå 2011:7). Det gäller i synnerhet medlemmar som har ett förflutet som företagare inom den aktuella branschen samt i penningmaskeringsfasen och kontanthanteringen, där deras övriga kriminella erfarenhet ger dem en konkurrensfördel mot kriminella som specialiserat sig på ekobrott. Däremot visar Brå:s forskning att det dessutom finns viktiga organisatörer inom organiserat svartarbete som är helt specialiserade.

serade på ekobrott och som undviker kontakter med broderskapsgrupperingar (Brå 2011:7). Skälet är att de upplever att polisen har en god bild av broderskapsgrupperingarnas aktiviteter samt att medlemmarna inte uppfattas ha rätt kompetens för deras brottsupplägg.

Å andra sidan finns svartarbete i form av personer från andra länder som försöker få ihop en försörjning. Åtskilliga har inte rätt att arbeta i Sverige, och dessa personer har därför en mycket svag ställning på arbetsmarknaden. ”Den andra sidan av samhället”, menar en polis. Det är ett utnyttjande av människor. De får en dålig arbetsmiljö och de sämsta lönerna. Det är gaser och rök, rasrisker, fallrisker och risk för klämskador. Bilar tvättas för 50 kronor. Svart arbetskraft hamnar också som restaurangarbetare, butiksanställda och städare. Byggbranschen tar också in svart arbetskraft.

Är det ett tungt arbete som ska utföras är ett sätt att hyra in svart arbetskraft. Det sker genom kontakter. Brottsligheten begås av människor som på ett eller annat sätt förekommer i den aktuella branschen. Framför allt är det mindre företag som tillhandahåller svart arbetskraft. Rekrytering kan också ske av arbetskraft från andra länder.

En polis som kontrollerar arbetsplatser menar att han möter ”tragiska människoöden”. Det är driftiga och framåt människor som vill försörja sig och skaffa sig en bättre tillvaro, men som av olika anledning inte kommer in i den vita ekonomin. De kan inte söka arbets- eller uppehållstillstånd.

Bedrägerier

Bedrägerier är enligt uppgift en mycket vanlig brottstyp i den kriminella miljön i Malmö. En intervjuperson benämner Malmö som ”ett kunskapscentrum för bedrägerier”. Malmö har över tid haft ett antal individer och konstellationer som varit mycket kunniga på bedrägerier och utvecklat verksamheten ytterligare genom ”learning by doing”. Personer inom samtliga grupperingar och nätverk ägnar sig åt olika former av bedrägerier.

Bedrägerier är den vardagliga försörjningen för de flesta kriminella i Malmö.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

När det gäller de mest avancerade bedrägerierna menar flera intervjupersoner att det skett en tydlig utveckling av den organiserade brottsligheten i Malmö. De reella pengarna finns inom den ekonomiska och företagsanknutna brottsligheten. Det är en avgörande faktor. Genom att ekonomisk brottslighet och våld kombineras kommer gärningspersonerna över helt andra ”reella pengar” än tidigare. Med det menas att mycket av de pengar som man tjänat tidigare inom den organiserade brottsligheten egentligen bara var ”pengar i luften”. Pengar från narkotika är ett tydligt exempel. ”De trillar inte ner och blir riktiga pengar”, säger en polis. Narkotikapengar investeras i nya partier, som kanske tas i beslag eller försvinner. Det är också mycket utlägg inom narkotikahandlingen.

Den organiserade brottsligheten i Malmö utmärks därför numera även av att företag utnyttjas, och brotten hamnar under olika brottsrubriceringar som skattebrott, bedrägeri, trolöshet mot huvudman och utpressning. Om dessa brott ska vara någorlunda avancerade förutsätts ekobrottskompetens.

En av säkert flera förklaringar till den ekonomiska inriktningen på organiserad brottslighet i Malmö har att göra med att gärningspersonerna är kalkylerande. Det är ”hög förtjänst och lite straff”, som en polis uttrycker det. Bedrägerier ger stora inkomster samtidigt som det bedöms som mindre riskabelt än exempelvis narkotikabrott, som dessutom ger mycket höga straff. Det är ”minsta motståndets princip”.

Bolagsplundringar och ”long-firm fraud”

Det förekommer att kriminellt belastade personer i Malmö skaffar bolag i syfte att köpa på sig så många varor som möjligt. Varorna anskaffas på kredit och avyttras så snabbt som möjligt utan att fakturorna betalas. Det är en bedrägeriform som brukar kallas ”long-firm fraud”, och underlättas om ett befintligt företag med en historik som tyder på kontinuitet och skötsamhet kan övertas. Det är inte några specifika branscher som är särskilt drabbade utan det kan vara ”allt från jordbruksmaskiner till kaffemuggar”.

För vissa varor förutsätts en hel del kompetens att både köpa in och sälja varorna. På något sätt lyckas bedragarna ta reda på den information som behövs för att framstå som trovärdiga. De är skickliga och smidiga, menar en polis.

Vid sidan av att göra beställningar på varor kan det övertagna företaget dessutom ha en kassa och annan egendom. Ett led i bedrägeriet är att bolaget plundras på allt som är av värde. Sedan får målvakter – som formellt är registrerade som bolagets företrädare – ta det formella ansvaret när myndigheter och fordringsägare börjar höra av sig. Till och med släktingar och flickvänner kan anlitas som målvakter. En del kan tycka att det är ”fantastiskt att sitta i en bolagsstyrelse”, och kan sedan upptäcka att det är svårt att komma ur kraven.

Bluffakturor

Bluffakturor är också en inkomstkälla. Bedragarna har ett bolag som skickar ut en stor mängd fakturor, företrädesvis till lite större företag. Fakturan tar sikte på en levererad tjänst. Genom ett särskilt program skrivs individuella fakturor ut. Eftersom fakturabeloppen är rimliga är det påfallande många företag som betalar. Fakturorna slinker helt enkelt igenom fakturakontrollen.

Internetbedrägerier

Olika typer av internetbedrägerier har utvecklats till en betydelsefull inkomstkälla. Det var en person med särskild kompetens som kom ”utifrån” den kriminella miljön som utvecklade konceptet, berättar en polis. Upplägget inleds med att ett aktiebolag förvärvas. Det ska

se oförvittligt ut och ha en historik utan anmärkningar. Företaget döps om, och ofta förekommer ordet ”media” i bolagsnamnet. Unga män och kvinnor anställs sedan som telefonförsäljare. Dessa säljare är inte kriminella, men rekryteras genom att de finns i huvudmännens kontaktnät. Det har inträffat att säljare hoppat av när de insett att de medverkar i brottslig verksamhet.

Företaget köper in ett register med samtliga småföretag i landet med inga eller få anställda. Kostnaden för sådana register är ganska höga. Siffror om fyrtiotusen kronor nämns. En manual tas fram till försäljaren och sedan är det bara att börja ringa.

Telefonförsäljarnas uppgift är att med hjälp av registret kontakta företagare och påstå att de använt en gratistjänst. Den skulle ha sagts upp före en viss tid. Om det inte har skett, vilket aldrig har hänt, förlängs avtalet automatiskt och tjänsten börjar kosta pengar. Företagaren, som är oförstående, erbjuds att säga upp avtalet. Men det kostar mellan 7 000 och 24 000 kronor att betala för den tjänst som gäller under avtalsperioden. Förvånansvärt många går på bedragarnas krav.

I konceptet erbjuder sig försäljaren att kunna gå ned i pris, om chefen godkänner det. Försäljaren håller ned luren en tid och meddelar sedan att chefen godtagit en viss rabatt. Vissa företagare faller till föga och tycker att de ändå haft viss tur i oturen.

Samtalet spelas in och kan sedan klippas så att det passar bedragarna. Ett viktigt moment är att när företagaren säger upp avtalet konfirmerar de till synes att det funnits ett avtal. Om företagaren inte vill betala hotas med domstol och kronofogde. Det har förekommit att Domstolsverkets logotype kopierats i handlingar som skickats till företagare för att ytterligare understryka beslutsamheten att till varje pris driva in kraven. Åtskilliga företag väljer då att betala för att slippa krångel och riskera att registreras med en betalningsanmärkning.

Brottsligheten ställer höga krav på kompetens, och en person har tagit fram ett särskilt dataprogram. Upplägget har sedan sålts vidare till andra bedragare och polisen bedömer att det finns upp emot femton företag i Malmöområdet som använder konceptet. Varje företag har mellan fem och tio telefonförsäljare. Lönen är låg och drivkraften är att försäljarna inte vill ut i – eller tillbaka till – arbetslöshet. Det förekommer till och med att särskilt driftiga telefonförsäljare headhuntas till andra företag i samma bluffbransch.

Det företag i Malmö som började med denna typ av bedrägerier hade det första året inkomster på 16 miljoner kronor. Det är väsentligt mer pengar än vad som hade varit möjligt att tjäna på exempelvis narkotikabrottslighet.

En annan variant av internetbedrägerier är när telefonförsäljare ringer till företag och påstår att de kan ”komma överst på Googlesökträffar”. Förutsättningen är att de betalar tio tusen kronor.

Driva företag

Kriminella i Malmö kan också löpande driva ett företag – ofta i kontantbranscherna – och fiffla med skatter och anställa svart arbetskraft. Det handlar då mer om ekonomisk brottslighet än organi-

serad brottslighet. Skillnaden mot ”vanlig” ekobrottslighet är att det är fråga om personer som ägnar sig åt all möjlig brottslighet och dessutom ger sig in i legalt företagande i syfte att bryta mot reglerna och tjäna mer pengar än sina konkurrenter. Det kan handla om restauranger, kaféer och taxi.

Som tidigare nämnts kan legala företag också användas för att få avsättning på varor som ingår i den kriminella verksamheten. Det gäller inte minst smuggelcigaretter och -alkohol.

Bilimport från Tyskland ingår också i den kriminella företagssektorn. Affärsidén går ut på att med några enkla handgrepp göra bilarna bättre än vad de är.

Man fifflar med pappren, med dokumentationen, och när det går, fifflar man med mätarställningen.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Bilarna säljs sedan till bilfirmor. Dessa kan vara involverade i bedrägerierna. Det förekommer till och med att bilfirmor ägs av kriminella.

Skimming

Intervjupersonerna pekar ut skimming av kontokort som ett mycket vanlig kriminellt förfarande. Flera intervjupersoner är av uppfattningen att Malmö var först i Sverige med denna typ av brottslighet och att det sedan har spridit sig ut i landet.

Av någon anledning verkar Malmö vara skimmings-huvudstaden i Sverige. Det är enormt mycket sånt.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Skimmingsteknik används med hjälp av äldre eller manipulerade terminaler. Det finns olika sätt att kopiera kortnumret, exempelvis kan bankomater manipuleras eller så kan kundens kort skimmas när det används för köp. Enligt kriminalunderrättelsetjänsten spelar internet en viktig roll när en annan persons identitet utnyttjas för att köpa tjänster eller varor. Identitetsstölderna inleds med att kontokortsuppgifter i stor skala säljs över nätet.

Bidragsbrott

Många tror att brott lönar sig, särskilt organiserad brottslighet. Sanningen är att åtskilliga av de personer som är knutna till den organiserade brottsligheten knappast lever ett glamouröst liv utan snarare ur hand i mun. Malmö är inget undantag, även om några personer gör stora vinster. De flesta gör dock snabbt av med pengarna och saknar vilja och förmåga att ägna sig åt långsiktiga projekt. Mycket sker för stunden. För åtskilliga spelar därför bidrag en viktig roll som en säker och stabil inkomstkälla. Bidragsbrott ingår därför som ett led i basförsörjningen för vissa aktörer.

För dem som driver företag finns möjligheter att få bidrag för att kunna anställa arbetskraft. Den typen av bidragsbrott kan komma

upp i större belopp än åtskilliga traditionella brott som brukar förknippas med organiserad brottslighet.

Utpressning och beskyddarverksamhet

Utpressning har utvecklats till en viktig inkomstkälla för den organiserade brottsligheten. Även om utpressning började uppmärksammas strax efter millennieskiftet ”exploderade” det, enligt en intervjuperson, omkring år 2010. Den kriminella miljön hade nått en ny utvecklingsfas och etablerat ett nytt och enkelt sätt att tjäna pengar.

Utpressning förutsätter ett våldskapital. Det går inte varje gång att använda hot och våld i utpressningssituationer eftersom verksamheten då knappast blir långvarig. Affärsidén bygger på att enbart våldskapitalet är argument nog för att få människor att betala. Det är givetvis enklare att vara känd i ett mindre område. Utanför det området kanske gängsymboler och andra attribut inte fungerar. En gruppering har lättare att bygga upp skrämsekapital än en ensam person. Strävan är sedan att få rykte om sig för att utvidga det kriminella operationsområdet.

Utpressningsverksamheten är inte koncentrerad till enstaka konstellationer utan det är en tämligen utbredd företeelse som både broderskapsgrupperingarna och de stadsdelsbundna nätverken ägnar sig åt (jfr Brå 2012:6). Det förefaller dock vara förhållandevis vanligt med lånta fjädrar i utpressningsbranschen. Polisen har avslöjat utpressare som gjort gällande att de tillhört specifika broderskapsgrupperingar utan att egentligen ha något med dem att göra (jfr Brå 2012:6).

Enligt kriminalunderrättelsetjänsten har fler nätverk gett sig in i utpressnings-, indrivnings- och beskyddarverksamheten under de senaste åren.

Det är den nya tidens säkraste sätt att tjäna pengar inom den organiserade brottsligheten. Det har definitivt kommit för och stanna, och det är extremt låga straff på det samtidigt som möjligheten för vinst är väldigt stor. Det utnyttjas av alla konstellationer vill jag påstå, men särskilt av de som inte har någon annan organiserad verksamhet.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Som tidigare nämnts bygger utpressning på att det finns ett våldskapital som kapitaliseras genom att offren ”frivilligt” betalar. Åtskilliga utpressare har dock inte ett övertygande våldskapital utan måste därför bygga upp det. Det är i princip endast de internationella broderskapsgrupperingarna som har ett grundmurat dåligt rykte. De behöver därför inte hela tiden bevisa sin kapacitet. En del grupperingar har en mycket medveten mediastrategi och tar gärna initiativ för att omnämnas i medier emellanåt och på så sätt stärka sitt varumärke. Ibland spelar därmed medierna, och även polisen, en olycklig roll som förmedlare av olika grupperingars och nätverks våldskapital. Mediebevakningen blir ett verktyg för att bedriva en effektiv utpressning.

Det enda jag skulle vilja säga till politiker, till alla, är att aldrig salföra deras namn, aldrig prata om namnen [på kriminella broderskapsgrupperingar eftersom det stärker deras skrämsekaptal].
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Det som kännetecknar åtskilliga utpressningsfall är att offer och gärningsperson på något sätt är bekanta med varandra. För gärningspersonen är det en fördel att ha kunskap om offret. Det handlar om att få någon hållhake på offret, ha en insikt om offrets benägenhet att påverkas av hot och risken för att det blir polissak. Om offret är en företagare kan hållhaken bestå i att denne tidigare gjort vissa affärer med kriminella som inte tål dagens ljus, som att köpa stöldgods eller smuggelvaror. Enligt kriminalunderrättelsetjänsten finns det också gärningspersoner som främst är inriktade på att utöva utpressning mot egna landsmän.

Utpressningsbrottets nyss nämnda egenskaper, särskilt att även offret kan ha något att dölja, gör att polisens arbete försvåras. Det gör att mörkertalet tros vara ”enormt”. Medierna har på senare tid skrivit mycket om fällande domar om utpressning, och det kan leda till att fler drabbade ser en framgång med att vända sig till Polisen. Samtidigt menar poliser att myndigheten måste bli mycket bättre på att hantera utpressning. Man måste åka ut till de drabbade och berätta vad samhället kan hjälpa till med. Det räcker inte med punktinsatser och sedan lämna brottsoffren i sticket. Det krävs ett efterarbete.

Enligt intervjupersonerna är det vanligt att det i bakgrunden till en utpressningsaffär kan finnas en skuld. Det kan exempelvis röra sig om spel eller narkotika. Det finns också en grå lånemarknad, där skulderna kan växa snabbt till följd av den höga räntan. Kraven tar sig sedan utpressningsliknande former.

Det är heller inte ovanligt med påhittade skulder, som sedan drivs in. ”Bisarra” påståenden förekommer om grunden för skulden. Enligt kriminalunderrättelsetjänsten kan det ibland röra sig om ”bötning”, där den drabbade påstås ha gjort något fel som förevändning för skuldindrivningen. Det finns exempel på skulder som växer la-
vinartat och som den drabbade aldrig kan bli kvitt. Inte sällan förekommer utpressning inom kriminella kretsar eller där offret befinner sig i utkanten av sådana miljöer.

Småföretagare är tydliga brottsoffer för den organiserade brottsligheten. Ofta är verksamheterna mycket små, med några få anställda.

Typfallet är en företagare som har blivit pressad på pengar ett antal gånger innan han känner, okej, det hjälpte inte att jag betalade första gången, inte andra gången heller, inte tredje gången heller, utan nu är de här för femte gången och vill ha pengar igen.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Skåne)

Enligt kriminalunderrättelsetjänsten är det främst restauranger, gatukök och småbutiker som är drabbade av utpressning. En intervju-
person lyfter emellertid även fram bilhandlare.

Utpressning tar ibland formen av beskyddarverksamhet; i dessa fall är det oftast restauranger och småbutiker som är utsatta. För att verksamheten eller personer inom denna inte ska drabbas av angrepp tvingas de betala en slags försäkringspremie. I Malmö har skadegörelse och andra brott skett mot vissa näringsverksamheter. En del av dessa händelser sätter polisen i samband med beskyddarverksamhet.

Utpressningskraven som är riktade mot företagare eller personer i den kriminella miljön kan variera från tusentals till hundra tusentals kronor. Det är mycket pengar för de drabbade, och det är också mycket pengar för utpressarna.

Indrivningsverksamhet

I stället för utpressning kan skulder drivas in eller skulder köpas upp för senare indrivning. En variant är att företagare hotas att inte fakturera för utförda arbeten. I vissa fall har utpressningen gått så långt att kriminella övertagit verksamheten.

Det kan vara vem som helst som driver in en skuld, men den mer systematiska indrivningen sker många gånger av personer från broderskapsgrupperingar med attribut. De har köpt en fordran som de sedan driver in genom att spela på sitt våldskapital.

Grå lånemarknad

En grå lånemarknad, det vill säga att personer lånar ut pengar till ockerräntor, bedöms förekomma enligt intervjuade poliser, även om de inte har någon större överblick över verksamheten. De som har kapacitet att låna ut pengar är personer inom kapitalstarka konstellationer, till exempel vissa familje- och släktbundna nätverk.

Flera intervjupersoner bedömer att den grå lånemarknaden i Malmö är ganska utbredd, inte minst med tanke på den omfattande grå och svarta marknaden. Om en person ska starta en rörelse som ligger i gråzonen är det inte orimligt att den finansieras med denna typ av lån. Andra potentiella låntagare är människor som inte har förutsättningar för att få banklån.

Rån

Intervjupersonerna säger att det under en tid varit relativt lugnt med större rån mot banker och värdetransporter i Malmö. En intervjuad polis menar att kriminellt belastade personer tenderar att välja utpressning som brottsinriktning i stället för rån.

Slutsatser

Malmöns läge och Öresundsbron har inte enbart skapat det legala samhällets Örestad utan även underlättat den kriminella rörligheten över sundet. Åtskilliga impulser går från den danska sidan till den svenska. Som tidigare nämnts finns det exempel på två broderskapsgrupperingar som har etablerat sig i Skåne via Danmark. Sedan dess har broderskapsgrupperingar vuxit upp på många håll i Sverige och

lett till en synligare och för samhället mer utmanande form av organiserad brottslighet. Personer med koppling till olika kriminella grupperingar har vänner och släktingar på båda sidor om sundet. Gränsen mellan länderna är bara en prickad linje på kartan.

Från kontinenten ligger också Danmark på väg till Sverige. Förbudna och ”skattefria” varor som narkotika, alkohol, cigaretter och möjligen även vapen mellanlagras i Danmark för att sedan i mindre partier obemärkt transporteras förbi svenska tullare.

Med eller utan närheten till Köpenhamn förefaller Malmö vara tidigt ute med kriminella upplägg och trender. Vad som sker i Malmö kommer förmodligen att sprida sig vidare. Eller snarare driva på en utveckling som är synlig i både Stockholm och Göteborg. Varifrån influenser och trender kommer är dock inte enkelt att fastställa. Kanske Malmö ändå kan fungera som en slags kompass om vilka riktningar den organiserade brottsligheten tar i Sverige.

Företag och bedrägerier

I Malmö pekar kompassnålen tydligt på att organiserad brottslighet tagit fasta på att pengarna finns i företag och företagande. Det nya som kompassen ger utslag för är att företag utnyttjas på ett mer utstuderat sätt än vid stölder och rån. Utvecklingen går i riktning mot bedrägerier i vid mening.

Företag förvärfvas, företrädesvis sådana med en oförvitlig bakgrund utan betalningsanmärkningar hos Kronofogden. Sedan beställs varor till dess att fordringsägarna säger stopp. Då är både pengar, varor och faktiska bolagsföreträdare långt borta.

Skimning av kontonummer är numera en etablerad bedrägeriform. Brotten tar sig ännu mer förslagna former när telemarketingföretag etableras. Eftersom företagen har anställd personal går det dessutom att lura till sig lönebidrag.

Företag och våld

Vad kompassnålen pekar mot är också utpressning och andra former av otillåten påverkan mot företagare. Organiserad brottslighet utnyttjar sitt skrämselkapital mot företag på ett helt annat sätt än genom rån för ett mer långsiktigt ”samarbete”. I Malmö finns till och med tecken på beskyddarverksamhet. Kriminella tvingar också till sig delar av företagets verksamhet. Exempel lär finnas där hela företag på detta sätt byter ägare.

När organiserad brottslighet på de nyss beskrivna sätten startar företag, medverkar i rörelser och övertar verksamheter i brottsliga syften förutsätts kameral kompetens av olika slag. Det är då som muskler och bokföring också bokstavligt går samman och ekobrottslingar som knappast är kända för våldsutövning samverkar med personer som begått narkotikabrott, rån och utpressning. På det sättet breddas det kriminella registret.

Parasitär organiserad brottslighet

Vad som hittills beskrivits är parasitära former av organiserad brottslighet. I stället för att tillgodose en marknad med vad den efterfrågar av förbjudna och skattefria varor och tjänster suger gärningspersonerna ut pengar från verksamheter och enskilda personer. Det är offren för utsugningen som får göra jobbet, inte gärningspersonerna.

Marknadsorienterad organiserad brottslighet är ändå grunden för kriminaliteten, och det sker också genom företag. Brottsligheten är involverad genom att driva legala rörelser, vare sig gärningspersonerna kommit över företaget med lagliga medel eller inte. Organiserat svartarbete är knappast någon nyhet i vissa branscher. Svarta och vita affärer kombineras. Dessutom gör den organiserade brottsligheten affärer med reguljära företag. Stöldgods hittar vägen till butikshyllor. Skattefri tobak finns att köpa över allt, inte enbart i Malmö. Likaledes söker sig skattefri alkohol in bakom restaurangers bardiskar.

Vit, svart och kriminell ekonomi

Malmö skiljer sig från Stockholm och Göteborg genom att sakna förorter. I stället avlöser stadsdelarna varandra. I denna koncentrerade stad blandas vit, svart och kriminell ekonomi, en företeelse som i Stockholm och Göteborg är förpassad till förorterna. Även om den svarta eller kriminella ekonomin förmodligen varken är större eller mindre än i sina båda jämförelsestäder, är blandningen i Malmö påtaglig för var och en. På det sättet framstår lågpriskonomin som etablerad och särskilt viktig för dem med låga och ojämna inkomster. Inte minst för dem som får sin försörjning i den svarta eller kriminella ekonomin. Den följer sedan sin egen logik och en parallell ekonomi uppstår, men som är beroende av den vita i form av köpare av varor och tjänster, offer för brott, bidragsutbetalare och förlorare av skatteinkomster. För de få som har svarta och kriminella pengar över är den vita ekonomin också trygg och säker för sparande och investeringar.

På gångavstånd från Malmös centrala delar finns den för staden särpräglade företeelsen med svartklubbar. Det är dock svårt att tro att dessa kommer att följa kompassnålen norrut och sprida sig över landet. Klubbarna erbjuder inte enbart en marknadsplats för konsumtion och handel med förbjudna och skattefria varor och tjänster. De är också en mötesplats där återigen svart, kriminell och vit ekonomi möts, inte minst genom de människor från olika samhällsskikt som är klubbarnas gäster. Klubbarna får därmed en närmast symbolisk innebörd av att i Malmö går det mesta för sig.

Våldet

Den kriminella miljön är konfliktfylld. Ofta är konflikterna personliga, men förstoras genom att många numera tillhör en gruppering. För den enskilde blir det därför ännu viktigare att visa sig stark inför de egna och motståndarna. Det legala samhällets regler och skydd är sällan tillämpliga för att hantera spänningar och tvister.

En konsekvens av att vit, svart och kriminell ekonomi lever sida vid sida och blandar sig med varandra i den täta staden är att personer från olika grupperingar ständigt stöter på varandra. Därmed ökar friktionsytorna. Eftersom våldet ofta sker spontant innebär denna närhet att incidenter och konfrontationer uppstår.

Även om de flesta konflikter är personliga finns sannolikt en grund i ekonomin, i betydelsen av möjligheterna att försörja sig i den svarta och kriminella ekonomin. Brottsligheten går också mer mot det parasitära hållet, och då är skrämsekaptital viktigt. För att kunna överleva i en parasitär ekonomi går det inte att backa. En hypotes är därför att en del av våldsdåden i den kriminella miljön i Malmö har mer att göra med den svarta och kriminella ekonomin än med enskilda personers aggressivitet, även om det givetvis finns fler komponenter i vågskålen.

Lägesbild Stockholm – Polisernas bild av den organiserade brottsligheten

I majoriteten av alla skjutningar ligger det något personligt som grund. Sen kan de ju handla om en affär, men jag skulle vilja påstå att det är relativt ovanligt att man bråkar om marknadsandelar. Det finns ju fall, men det är ganska ovanligt.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Historik

Nätverksbaserad brottslighet

Organiserad brottslighet i betydelsen namngivna gäng har funnits i Stockholm sedan mitten av 1990-talet. Långt innan dess har det emellertid funnits en nätverksbaserad kriminalitet som marknadsfört illegala varor och tjänster.

När ransonering och motbok infördes under första världskriget låg Stockholms krogmiljö strategiskt nära baltiska hamnar för sjötransport av smuggelsprit. Alkohol är än idag en aktuell vara, men sedan dess har den organiserade brottsligheten breddat sortimentet betydligt.

Som i många andra stora städer fick personer från forna Jugoslavien stort inflytande på Stockholms brottsscen för 30-40 år sedan. Då handlade det om narkotikabrottslighet, spelklubbar, stölder och grova rån. Sedan dess har ännu fler aktörer tillkommit i den kriminella miljön och inflytandet från forna Jugoslavien har tunnats ut med åren. Stockholm har blivit något av Skandinavien's huvudstad i fråga om rån. Det är vanligt att personer från Stockholm är involverade i rån i grannländerna.

Gäng började bildas

År 1997 etablerades Stockholms första internationella kriminella mc-gäng. Med tiden har fler avdelningar och mc-gäng tillkommit och det har även bildats andra grupperingar som är inspirerade av gängen i mc-världen. Utvecklingen går mot att det blir mer och mer attraktivt att tillhöra en gruppering. Med tiden har det "blivit udda att vara ensam" säger en polis som följt grupperingarna sedan mitten av 1990-talet. Vissa av gängen har haft en kontinuitet medan andra varit "dagsländor" som bildats och försökt sälja in sitt namn, inte minst med hjälp av media, men som sedan har upplösts.

Trots den extensiva utvecklingen av namngivna gäng i Stockholm bedrivs fortfarande en stor del av den vinstdrivande kriminaliteten i Stockholm i nätverksform. Det sker genom att individer inom och utom gäng går tillsammans i olika projektkonstellationer och genomför kriminell verksamhet.

Den röda tråden är egentligen inte att man tillhör ett gäng utan att man begår brott tillsammans med dem man har kontakt med. Ena dagen kan man vara kompis och andra dagen fiende. Det bottnar i business.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Uppkomsten av de kriminella gängen ritade emellertid om kartan i den kriminella miljön och organiserad brottslighet blev därmed också mycket synligare för allmänheten.

Förklaringarna till varför ambitionen att bilda grupperingar blev så stark i slutet av 1990-talet varierar hos intervjupersonerna. "Det är som med klämodet. Plötsligt tar alla efter", menar en polis. En förklaring som lyfts fram är förebilderna i mc-miljön. En annan

bidragande orsak bedöms vara filmer och böcker som skildrar olika amerikanska gäng.

Flera av de intervjuade är av uppfattningen att det finns en lockelse hos många kriminellt belastade individer att gå samman i gäng med namn, symboler och medlemskap. Det handlar bland annat om att, genom gruppstillhörigheten, få en ökad säkerhet. Ingen vill bli den sista att stå utanför i det som karaktäriseras som ett ”hårdnande klimat”. Att tillhöra en gruppering skänker trygghet mot andra.

Skillnaden idag är väl att det har kommit in namngivna gäng. Det finns en vinst i att ha en gängtillhörighet, för då får man en mer betydelsefull ställning.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Som citatet antyder är medlemskapet också ett sätt att stärka sitt varumärke. Genom att tillhöra en gruppering kan det bli lättare att hitta samverkanspartners för brottslig verksamhet. Ett uppbyggt skrämselkapital innebär dessutom att utpressning kan utföras utan hotelser. Varumärket är en tillräcklig signal.

En annan orsak till att personer går med i grupperingar är att få bekräftelse. Tillhörigheten till grupperingar romantiseras gärna av unga människor med få andra förebilder i vuxenvärlden. Lockelsen är en livsstil med dyra bilar och andra attribut som signalerar framgång. Vissa personer i den kriminella miljön får kändisstatus, intervjuas i etablerade medier och bygger på det sättet ett varumärke. Dessutom ger det status, menar en intervjuad polis, vilket till exempel kan manifesteras för omgivningen genom att kunna gå före i krogkön.

Det förekommer till och med att unga personer bildar egna grupperingar med storstilade namn och symboler. Vissa ”medlemmar” har knappt kommit in i yngre tonåren. Dessa grupperingar behöver inte ha någon substans, men polisens erfarenhet är att om personerna i konstellationen börjar begå brott ”kan det gå ganska fort”. Redan i 15-årsåldern kan sådana personer vara relativt etablerade i kriminalitet.

Fler kriminella grupperingar gav fler konflikter

Samtidigt som broderskapsgrupperingarna förändrade den kriminella miljön i 1990-talets Stockholm började det bli problem i förorterna. Kompisgäng, buskörningar och grova brott som rån och narkotikabrott påverkade snart de boendes situation. Samtidigt var förtroendet för polisen lågt. ”Fittja boys” blev ett begrepp och följdes senare av liknande grupperingar med andra namn.

Under senare delen av 1990-talet inleddes, enligt kriminalunderrättelsetjänsten, en serie med uppmärksammade uppgörelser mellan kriminella. Ett mord ägde rum på Solvalla år 1998 och i spåren följde en rad skjutningar. Sedan dess har uppgörelser fortsatt med både mord, skadeskjutningar och varningsskott. Kriminalunderrättelsetjänsten tror att denna utveckling kommer att fortsätta i cykler, där mindre konfliktfyllda perioder med ett begränsat antal skjutningar varvas med skeden där det ena skottdramat avlöser det andra.

Omkring millennieskiftet noterade polisen en kraftig ökning av kriminella grupperingar. I grupperingarnas spår följer en upptrappning av personliga konflikter. I nuläget finns mellan 30-40 kända kriminella konstellationer i Stockholm, och då räknas hela länet in. Enligt kriminalunderrättelsetjänsten är det dock omöjligt att uppskatta hur många människor som är involverade i denna brottslighet.

Mot en mer sofistikerad brottslighet

Flera intervjupersoner beskriver att den organiserade brottsligheten i Stockholm blivit mer differentierad på senare tid. Vissa grupperingar, inte minst nya och oetablerade gäng, ägnar sig åt en brutal form av brottslighet i syfte att bygga upp ett vålds- och skrämsekapital. En del av de mer etablerade grupperingarna har emellertid börjat ta steget över till olika former av ekonomisk brottslighet i en större utsträckning än tidigare.

Specialiserade nätverk

Vid sidan av broderskapsgrupperingarna och andra kriminella grupperingar finns betydligt diskretare konstellationer som är inriktade på smuggling, människohandel och organiserat svartarbete.

En annan tydlig utveckling är, enligt intervjuade poliser, att stöldbrottsligheten blivit mer organiserad i form av både inhemska och tillresta stöldgrupperingar. Tidigare var det få inom polisen som förknippade stölder och hälerier med organiserad brottslighet. Stöldernas antal och lokala karaktär gör att de ofta internationella kopplingarna inte är tydligt framträdande.

En annan utvecklingstrend kring stölder är att grupperingar som tidigare var inriktade på grova rån har gått över till grova stölder, till exempel stölder ur lager- eller långtradartransporter.

Den kriminella miljön i Stockholm

Den organiserade brottsligheten i Stockholm består av ett stort antal personer som grovt kan delas in på följande sätt:

- enskilda personer som bor på olika håll i staden och är sammanbundna av nätverk, vissa av dem har band till andra länder eller geografiska regioner
- personer som har en förankring i bestämda förorter eller stadsdelar
- personer som tillhör bestämda familjer, som i sin tur är knutna till bestämda förorter eller stadsdelar
- personer som ingår i broderskapsgrupperingar.

En vanlig missuppfattning är att medlemmarna i de kriminella nätverken och grupperingarna utför de vinstdrivande brotten tillsammans, som en homogen grupp. I själva verket samverkar kriminella individer med olika bakgrund och tillhörighet – med eller utan västar och gängtatueringar – genom att göra *kriminella affärer* med

varandra eller genom att genomföra *kriminella projekt* tillsammans. Det är individer som agerar, inte grupper eller deras medlemmar tillsammans.

När ett kriminellt projekt ska genomföras går de individer som är tillgängliga eller lämpliga samman i en *ad hoc-gruppering*. Den kan liknas vid en tillfällig konstellation för kriminell samverkan i "brottsceller". Ofta krävs en gruppering för att kunna genomföra det kriminella projektet, och personerna har ofta olika funktioner. Enskilda aktörer anlitas för specifika uppgifter beroende på kompetens. En del är duktiga på narkotikasmuggling, någon kan hantera svartarbete i byggbranschen, andra är inriktade på utpressning, transportstölder och så vidare. En *ad hoc-gruppering* kan också genomföra flera projekt och därför ha en längre tidshorisont. Typiska *ad hoc-grupperingar* är, enligt kriminalunderrättelsetjänsten, de konstellationer som ägnar sig åt rån eller narkotikasmuggling i Stockholm.

När man pratar om den organiserade brottsligheten har man nog bilden av en gudfader i toppen och undersåtar längre ned. Så har jag aldrig sett det, utan det är löst sammansatta nätverk med olika kriminella individer som har olika typer av brottspecialiteter och som hjälper varandra.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Stockholms län)

Vad som hittills sagts innebär kortfattat att personer som listades vid punkterna ovan samarbetar med varandra på olika sätt.

Det är vanligt att det finns en någorlunda fast kärna av personer i *ad hoc-grupperingarna*. För att låna termer från det legala näringslivet kan man beskriva dessa personer som en form av projektledare, projektägare eller styrgrupp (Korsell, Skinnari och Vesterhav 2010; Brå 2005:11). Sammansättningen i gruppen grundar sig ofta på vänskap eller annan tillhörighet. Sedan växlar medarbetare för att genomföra projekten. Det finns många skäl till att *ad hoc-grupperingarna* hela tiden byter ansikte. Någon kan avtjäna ett fängelsestraff, en annan är utomlands och en tredje kan vara upptagen av brott på annat håll. Vissa projekt kräver också fler medarbetare än andra.

Ibland kan dessa fasta kärnor domineras av personer med en viss bakgrund eller tillhörighet. Det är därför som poliser många gånger använder sig av generaliserande beteckningar som "Balkanrelaterad brottslighet", "Juggemaffian", "Albanligan" och liknande. Ofta fungerar sådana namn som ett praktiskt sätt för polisen att hålla reda på olika konstellationer och miljöer. Medierna har också ett stort behov att göra den organiserade brottsligheten begriplig. Populärkulturen är inte heller återhållsam med stilbildande förebilder. Därför blir det gärna mycket "maffia" och "ligor". Av dessa skäl framstår vissa *ad hoc-grupperingar* som hierarkiska pyramidliknande maffiaorganisationer med tydligt medlemskap när det i själva verket handlar om nätverk som är föränderliga och flexibla.

De flesta intervjupersoner tycker att medierna generellt sett ger en förenklad bild av organiserad brottslighet i Stockholm. Några av de intervjuade menar att många av de händelser som medierna rappor-

terar om när de inträffar i Göteborg och Malmö inte blir nyheter i Stockholm. Staden är stor och många händelser drunknar därför i nyhetsflödet.

Enskilda kriminella sammanbundna i nätverk

Intervjupersonerna förmedlar en bild av att det finns tre huvudtyper av enskilda individer som är sammanbundna i kriminella nätverk. Dessa personer behöver inte tillhöra några namngivna gäng men kan ingå i ad hoc-grupperingar tillsammans med personer från broderskapsgrupperingar.

Den första typen är personer som ägnar sig åt olika former av ekonomisk brottslighet och bedrägerier. Dessa personer har inte sällan egna företag och rör sig mellan den vita, grå och svarta ekonomin.

Den andra huvudtypen är kriminellt belastade personer med våldskapital. Det kan till exempel handla om rånare och utpressare.

Den tredje huvudtypen är "affärsmän i brott". I denna kategori återfinns till exempel narkotikaentreprenörer som importerar narkotika som vilken vara som helst.

Förortsbundna kriminella nätverk

Även om Stockholm i likhet med Göteborg och Malmö har en förorts- eller stadsdelsproblematik, är det slående hur våra intervjupersoner värjer sig från att placera ut brottsligheten på Stockholmskartan. Huvudstaden är betydligt större än de båda andra städerna och personer knutna till organiserad brottslighet är spridda över ett betydande geografiskt område. "De finns överallt", säger den ena polisen efter den andra.

Åtskilliga grupperingar och nätverk i förorterna karaktäriseras som "kompisgäng". Det är personer som vuxit upp i samma förort. De känner varandra sedan länge och har samma intressen. Grupperingarna har en fast kärna, men är i övrigt löst sammansatta. Särskilt i grupperingarnas utkanter kan personerna ha lojaliteter till flera grupperingar. Det är vanligt att personer går in och ur dessa konstellationer.

Det är ganska fasta strukturer där vi ser att det är samma personer som begår inbrott och rån, men det finns inget gängnamn. Det finns någon slags hierarki, men ingen uttalad.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Människor har olika behov av att tillhöra grupperingar. En del söker tillhörighet, särskilt yngre personer. När en person byter bostadsområde eller skola kan också ett skifte av gruppering ske. För de som tänker begå ett specifikt brott är grupperingen mer kortsiktig och handlar om att samla lämplig kompetens för ett specifikt tillfälle. Enligt flera intervjupersoner är brottsligheten i de förortsbundna kriminella nätverken ofta inriktad på narkotikahandel, stölder och personrån i närområdet. De kan dock bli specialister på andra brott med tiden. En intervjuad polis berättar till exempel att

de mest avancerade rånarna i Sverige har sitt ursprung i förortsbundna kriminella nätverk:

Vi har väldigt många löst sammansatta gäng. Från början handlar det nog om kompisgrupper och sedan debuterar de i grova brott tillsammans. Sedan har de kvar den kärnan lite grann, men man utvecklar sitt nätverk med andra personer utefter brottstyper, till exempel rån och annat. Det är nog den vanligaste typen av konstellation som begår grova brott över tid och i en mer organiserad form. Den skulle jag vilja kalla den absolut farligaste.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Stockholms län)

Enligt både kriminalunderrättelsetjänsten och intervjupersoner är de löst sammansatta grupperingarna i hög grad beroende av en stark ledare för att kunna verka.

Ofta har man en entreprenör i varje gäng och om de försvinner så brukar det oftast falla sönder lite.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Broderskapsgrupperingarna

Mediabilden av organiserad brottslighet är kraftiga män med märken på ryggen som intar det oskyddade samhället på en rad mullrande motorcyklar. Åtskilliga av de intervjuade tonar ned denna mediala bild av kapacitet och målmedvetenhet. I verkligheten är ett liv i kriminalitet knappast i överensstämmelse med den idealiserade förebilden. Personerna i broderskapsgrupperingarna bedöms av kriminalunderrättelsetjänsten leva "långt ifrån ett lyxliv". De flesta saknar en vilja och förmåga att förvalta sina kriminella inkomster. I stället rinner pengarna mellan fingrarna. Våldsbrott sker ofta i affekt och i stundens ingivelse. Grunden är inte sällan att något bagatellartat inträffat.

Ändå söker sig många unga personer till broderskapsgrupperingar, vare sig dessa finns i mc-miljön eller inte.

Visserligen ökar broderskapsgrupperingarna i antal, men åtskilliga av dem är kortlivade och några går upp i andra grupperingar. Enligt kriminalunderrättelsetjänsten finns det ingenting som tyder på att attraktionen av att tillhöra ett gäng skulle minska. Snarare är det tvärtom.

Stockholm har en rad broderskapsgrupperingar, inte minst i mc-miljön. Flera mc-gäng är fullvärdiga medlemmar i de internationella organisationerna. Under dessa finns flera supporterorganisationer. Vid sidan av mc-sfären har funnits flera grupperingar med ett ursprung i fängelser. Dessa är inte längre särskilt starka.

På samma sätt som Sveriges första internationella kriminella mc-gäng kom till Sverige från Danmark har en ny broderskapsgruppering spridit sig till Stockholm under de senaste åren. Enligt kriminalunderrättelsetjänsten ägnar de sig i huvudsak åt utpressning och narkotikabrottslighet. Övergrepp i rättssak förekommer också. Enligt polisen har de dock svårt att etablera en fungerande och varaktig struktur och är beroende av drivande personer. Däremot är medlemmarna var för sig mycket brottsaktiva.

Geografiska problemområden

I Stockholm med förorter går det inte att på ett enkelt sätt placera ut olika konstellationer på kartan.

Väldskapitalbrottslighet hör ju hemma i de socio-segregerade områdena där det blir tydligare. Men sedan finns det andra områden som ser bra ut på ytan, men därunder finns ekonomisk brottslighet och narkotikabrottslighet. De har passerat väldskapitaldelen och är mer strateger. Så det finns en uppdelning, men det finns också brott överallt.

(Intervjuperson, Polismyndigheten Stockholms län)

Som framgår av citatet förekommer organiserad brottslighet över hela Stockholm. I vissa områden är den emellertid mer synlig genom geografiskt förankrade kriminella nätverk, släkt- och familjebundna konstellationer eller broderskapsgrupperingar. Framför allt är det områden från miljonprogrammets dagar som har problem med förortsbundna kriminella nätverk. Stadsdelsområden som nämns vid intervjuerna är bland annat Skarpnäck, Rinkeby-Kista, Farsta, Enskede-Årsta-Vantör, Hässelby-Vällingby och Spånga-Tensta. Även områden i Sollentuna, Järfälla, Huddinge, Botkyrka och Upplands-Bro kommun pekas ut. Det varierar hur stort problemområdet är. I en del förorter rör det sig om flera områden, men ibland kan problemområdet vara begränsat till några gator.

Många utav dessa områden har en omfattande problematik med etnisk och ekonomisk segregation, hög arbetslöshet, låg utbildningsnivå och höga ohälsotal. Förtroendet för polisen är ofta lågt och det medför särskilda svårigheter att arbeta i områdena och få information.

Flera intervjupersoner karakteriserar en del av dessa områden som ”krutdurkar”, och menar att problemen kommer att öka med våldsbrott, grova stölder och narkotikabrott. I grunden bedöms det vara ett socialt problem.

De vill naturligtvis försörja sig och åka sin bil och bo bra som alla andra men saknar utbildning och arbete.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Det är inte bara ont om legala arbeten. Även på den kriminella arbetsmarknaden är det svårt med arbetstillfällen. En polis beskriver situationen i en förort på följande vis:

Det är som i en gammal maffiafilm. Det är två ledande personer som kan åka ut en morgon i en bil. Sedan åker de till en gatukorsning. Där kan det stå fyra, fem yngre förmågor. Och så plockar man upp två. Då får de vara med på ett uppdrag under dagen. De övriga, de är som hamnsjåare, får inte något jobb.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

I vissa bostadsområden försöker förortsbundna kriminella nätverk och familj- och släkterelaterade konstellationer kontrollera vissa geo-

grafiska territorier. Det kan handla om ett helt område eller en gata. Ofta är det yngre kriminellt belastade individer som håller till i sitt kvarter.

Under den senaste tioårsperioden har flera förorter drabbats av upploppsliknande oroligheter. Boende i området samt poliser, brandmän och andra myndighetsrepresentanter har utsatts för hot, trakasserier och våld i form av stenkastning. Grön laser har använts. Bilar har satts i brand eller utsatts för annan skadegörelse. Till och med "polisfällor" eller "police fishing" förekommer. En polispatrull luras att förfölja en bil in i ett område. Där överges den förföljda bilen och på lur står ungdomar och kastar sten på polisbilen. Många gånger utlöses handlingarna som en följd av att polisen gjort ett ingripande, till exempel kontrollerat någon eller gjort ett frihetsberövande.

Unga människor i grupperingar uppträder "våldigt aggressivt" och de vill skapa ett avstånd till det etablerade samhället, kommenterar en polis sina erfarenheter från vissa förorter. De anser sig "äga området". Närområdet med dess människor kan fungera som en buffert mellan de kriminella och de yttre hoten mot dem, både från brottsbekämpande myndigheter och rivaliserande kriminellt belastade individer. Denna buffert uppstår emellertid endast om de närboende förstår och följer de kriminellas värde- och normsystem. Vissa av de förortsbundna nätverken strävar därför efter att påverka strukturerna i närsamhället och underminera legitimiteten för andra system, till exempel genom olika former av provokativa markeringar mot samhällsfunktioner. På detta sätt manifesterar nätverket makt för de boende i området. När människor upplever att myndigheterna inte längre har kontroll leder det till att många inte vågar anmäla brott eller på annat sätt samarbeta med polis och åklagare. Själv censuren breder ut sig.

Södertälje

Delar av Stockholm påverkas av den kriminella situationen i Södertälje, en stad där polis och samverkande myndigheter i dagsläget genomför den största och längsta brottsbekämpande aktionen i Sveriges historia. Brottsligheten i Södertälje är dock ett eget kraftfält och därför behandlas inte staden närmare i denna rapport.

Rekrytering till de kriminella nätverken och grupperingarna

Som nyss nämnts menar flera intervjupersoner att det finns en utveckling mot att allt fler kriminellt belastade ungdomar vill tillhöra någon form av gruppering. De mindre grupperingar och nätverk som finns i vissa förorter anses utgöra en rekryteringsbas. Från sådana gäng kan karriären sedan fortsätta in i andra konstellationer. När ungdomar på detta sätt går in i andra grupperingar rekryteras de följaktligen inte in i kriminalitet eftersom de redan är tämligen etablerade i brottslighet.

Det finns många olika skäl till varför människor går in i eller hamnar i organiserad brottslighet. Förutom den nyss nämnda lockel-

sen att få bekräftelse och säkerhet pekar kriminalunderrättelsetjänsten ut tre riskfaktorer för att ungdomar ska gå in i organiserad brottslighet. Det är relationer till yrkeskriminella, relationer till kriminella släktingar och geografiska områden.

Den bild som förmedlas av de intervjuade är att de personer som ingår i de förortsbundna kriminella nätverken snarare glidit in i nätverken som en följd av att de bor och vistas i området snarare än en aktiv rekryteringskampanj. Många av dessa ungdomar har tidigt debuterat med både brott och narkotikamissbruk.

Jag tror att rekryteringen främst går till så att någon person som är ung har börjat begå lite brott, man röker lite hasch, man ser andra kriminella i sitt bostadsområde som är mer framgångsrika och det blir en förebild man vill leva upp till. Man närmar sig de kriminella förebilderna utan att bli rekryterad, det sker naturligt. Dels för att man köper narkotika av dem, dels för att man skaffar andra kontakter. Men försöker bli kompis med dem för att det är ett bra skydd mot fiender man har.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Både intervjuade poliser och kriminalunderrättelsetjänsten lyfter fram att det också finns personer som föds in i den organiserade brottsligheten. Ungdomar tar intryck av kriminellt belastade förebilder i familj och släkt. Särskilt fäder och äldre bröder kan påverka ungdomar att själva börja med brott. Det kan även handla om släkter som begår brott och har gjort så i generationer. För dessa ungdomar kan det vara svårt att bryta sig loss från mönstret och risken är stor att de växer in i det och att det blir en naturlig del av familjelivet att begå brott.

Inträdet i broderskapsgrupperingar är mer formaliserat

För vissa av broderskapsgrupperingarna är inträdet och rekryteringen mer formaliserad. De personer som går med är tvungna att försöka avancera i organisationen genom att börja som provmedlemmar och medlemmar i olika support- och undergrupperingar. När det gäller de mest etablerade broderskapsgrupperingarna är det, enligt flera intervjupersoner, sällan tal om någon aktiv rekrytering, det är snarare individerna som söker sig till grupperingen än tvärtom. Aktiv rekrytering förekommer i princip endast när nya gäng försöker etablera sig.

Hot och våld inom grupperingarna och nätverken

Beskrivningen hittills av organiserad brottslighet i Stockholm kan ge intrycket att det handlar om exklusiva grupperingar och nätverk som sluter sig samman och utmanar samhället. Under ytan är emellertid inte de förortsbundna kriminella nätverken och broderskapsgrupperingarna så homogena och lojalitetsbundna som de ofta vill framställa sig.

Lojalitet är något man mer visar utåt än inåt.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Enligt de intervjuade förekommer både hot och våld inom kriminella grupperingar och nätverk. Flera av grupperingarna styrs med våld och är mycket våldsbenägna. Våld är maktspråket. Det är en av förutsättningarna för grupperingarnas kriminalitet i form av utpressning. Straff utdelas mot de egna i form av skjutningar, våld, rån och bötningar. Den bristande lojaliteten inom grupperingarna och nätverken för med sig att personer ibland övergår till andra grupperingar, till och med av rivaliserande slag.

Konflikter mellan kriminella i Stockholm

Under år 2011 skedde, enligt Polisens egen sammanställning, totalt 190 skjutningar i Stockholm. Av uppgifterna går det inte att utläsa hur många av dessa skjutningar som bedöms vara gängrelaterade.

Tio av skjutningarna rubricerades som mord och 37 av dem som mord- eller dråpförsök med skjutvapen.

Enligt intervjupersoner har det, över tid, både förekommit planerade mord där gärningspersonen spanat på offret och valt ut en plats och mer spontana skjutningar. Det har även varit en våg av skjutningar i mjukdelar där syftet bedöms ha varit att skrämja offret samt markera mot andra personer i den kriminella miljön. I de fallen handlade det om så kallade påliggande skott, en fackterm som betyder att pistolen hålls tätt mot det som ska beskutas, i det här fallet benet.

Enligt flera av de intervjuade poliserna är emellertid den vanligaste formen av skjutningar i Stockholm med koppling till organiserad brottslighet att personer som ligger i konflikt med varandra söker upp eller stöter på varandra och att den ena sidan öppnar eld. Träffbilden är ofta dålig och det är sällan någon som dör eller blir allvarligt skadad.

Min uppfattning är nog den att det snarare är illa genomförda eldöverfall. Man skjuter gärna på någon som inte förväntar sig det av en. Man skjuter och springer därifrån eller så överraskar man. [...] Det vi ser är ju riktigt dåliga eldöverfall. Om man vill skada eller träffa, det vet jag inte. Jag vet inte ens om de vet det själva. Det är nog mycket en markering.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Små saker kan ge stora konflikter

De flesta intervjupersoners uppfattning är att det inte pågår något gängkrig om marknadsandelar i Stockholm. De skjutningar som skett i den kriminella miljön bedöms till stor del ha sitt ursprung i personliga konflikter.

En intervjuperson förklarar att den kriminella miljön i Stockholm består av ett stort antal ”ganska trubbiga och lågtoleranta individer” och att osämja uppstår titt som tätt. Det som utlöser konflikten från början är ofta av bagatellartad karaktär. En person kan till exempel ha blivit utmanad av en annan, allt från smädelser till fysiska angrepp. Någon kan också ha blivit lurad. Eftersom dessa personer befinner sig i en kriminell miljö förstärker personer i omgivningen

konflikten och den förorättade kan bli retad. Oförrätten blir svår att bära. För att behålla sin heder inför de andra kan steget att ta till skjutvapen vara kort. En upplevd kränkning kan därför leda till en våldshandling som i sin tur resulterar i en vedergällning. Sedan är karusellen av personliga vendettor igång och fler och fler personer riskerar att dras in i konflikten.

Några av de intervjuade talar om ett generationsskifte, inte minst genom de förortsbundna kriminella nätverken, har tillkommit en ung generation av kriminellt belastade individer som inte drar sig för att ta till våldshandlingar.

Från ingenting kan de begå grova våldsbrott på gatan och skjuta varandra, eller skjuta ihjäl varandra eller skada varandra. Man har ingen kriminell mognad.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Ett karaktäristiskt drag för många i den nya generationen av kriminellt belastade personer är, enligt intervjupersoner, att reaktionstiden mellan upplevd kränkning och våldshandling är tämligen kort. En intervjuad polis menar att särskilt personer i grupperingar med unga människor kännetecknas av en tidshorizont som inte ligger längre fram än "24 timmar". Det finns därför ett stort inslag av spontanitet, både med att reagera på upplevda oförrätter och att begå brott. Åtskilliga skjutningar bedöms inte vara planerade.

Personernas impulsivitet kan leda till att de kastar sig in i en konflikt utan att fundera över konsekvenserna och när man väl har utmanat sin rival är det inte möjligt att backa utan att tappa i trovärdighet.

Den ökade användningen av skjutvapen leder till att fler kriminella beväpnar sig, vilket i sin tur riskerar att leda till att fler skott avlossas eftersom många skjutningar sker spontant. Polisen är orolig för allmänhetens säkerhet eftersom skjutningarna nästan undantagslöst sker på allmän plats. Dessutom förekommer det att man tar fel på person. Till detta kommer den oro som framför allt närboende känner när skjutningar sker på öppen gata.

Även mc-gängen kan ta till våld i konflikter men generellt sett är de strukturerade på ett sådant sätt att det krävs en massa diskussioner innan de beslutar sig för att gå över till våldshandling i en konflikt. De måste överväga vilka konsekvenser ett sådant beslut kan ha för klubben i stort, inte bara nationellt utan även internationellt. Det förekommer emellertid att personer i support- och undergrupperingar begår våldshandlingar som inte är sanktionerade av organisationen i stort.

Det finns krav för att bli fullvärdig medlem i ett mc-gäng. Om man inte sköter sig så faller man ur. Men det är mycket enklare att bli medlem i en undergruppering. Där kan man nästan vara med och verka oavsett hur man är funtad. Därigenom blir de individerna svårare att kontrollera.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Vapentillgången i Stockholm

I princip samtliga intervjupersoner är av uppfattningen att det är mycket vanligare med vapen i den kriminella miljön i Stockholm idag jämfört med tidigare. Ett tecken på att det finns många illegala vapen i omlopp är att Statens kriminaltekniska laboratorium sällan kan koppla samman provskjutna vapens kulor och hylsor med vapen som använts vid brott. Det finns dock poliser som anser att tillgången på vapen är överdriven.

Kriminalunderrättelsetjänsten menar att det finns tillräckligt med vapen på marknaden för att inte utgöra en begränsning i den kriminella verksamheten. En intervjuad polis nyanserar emellertid bilden och menar att vapentillgången är relativt god i vissa miljöer och relativt dålig i andra. Som exempel nämner han en gruppering som försöker etablera sig i Stockholm och som fått nöja sig med uppborrade startpistoler och replikor. De kriminellt belastade individer som har svårt att få tillgång till skjutvapen beväpnar sig i stället med tillhyggen, exempelvis yxor.

För en stor del tror jag ändå att ett vapen finns bara några telefonsamtal bort. Så på så sätt är det lätt.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Vapenhantering

Enligt intervjupersoner förekommer både kollektivt och individuellt ägande av vapen i den kriminella världen. Framför allt är det yngre personer som bär vapen, från övre tonåren till som högst 30-årsåldern. Skälet till att det finns mycket vapen uppges vara att klimatet i den kriminella miljön har hårdnat. Kriminella känner att de måste beväpna sig för att kunna försvara sig mot likasinnade.

De är rädda de här människorna, de är rädda och de har all anledning att vara det. Det är ett så pass hårt klimat.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Däremot bär de inte vapen hela tiden och de personer som kommit upp sig i den kriminella miljön blir dessutom ofta stoppade och kontrollerade av polisen eller utsatta för husrannsakan. Därför kan andra personer förvara vapen för deras räkning och ibland också bära vapen. Det är även vanligt att vapen förvaras i anslutning till bostaden.

Enligt en av de intervjuade fungerar även vapen som ett ”attribut och en del i machoidealet”. Följaktligen handlar det inte enbart om självförsvar och att kunna använda vapen vid brott. Dessutom går det att handla med vapen.

Vapen cirkulerar i kriminella kretsar och återanvänds. Intervjuade poliser är ibland förvånade över vilka underliga vägar använda vapen tagit och att det händer att de dyker upp på ”fel” sida i en konflikt.

Vapentyper

För 15-20 år sedan cirkulerade en hel del vapen i den kriminella miljön som var stulna ur svenska mobiliseringsförråd. Dessa vapen är inte synliga i den kriminella världen längre utan nu är det i stället främst armévapen från forna Jugoslavien och egentillverkade vapen, så kallade "rattlare" som sätts ihop av hemgjorda eller importerade delar.

De vanligaste vapentyperna är pistoler tillverkade av CZ och automatkarbiner av typen AK47 eller Scorpio. Det förekommer emellertid även pistoler i Stockholm som man inte förknippar med kriget i forna Jugoslavien, till exempel Glock och Taurus.

Det är ovanligt att polisen hittar stora vapengömmor. När polisen gör beslag rör det sig ofta på sin höjd om två-tre vapen.

Vapnens väg till Stockholm

Även om det förekommer mycket vapen från forna Jugoslavien i Stockholm bedömer en intervjuperson att utbudet av vapen i den kriminella världen är mer diversifierat i Stockholm än i Malmö. En förklaring till detta skulle kunna vara att det finns fler alternativa införselkanaler till Stockholm än för Malmö. Några av de intervjuade menar också att en del av vapnen i Stockholm är köpta i andra svenska städer. Över lag har Stockholmspolisen en bristfällig bild av hur vapensmugglingen och vapenhandeln går till och hur den är organiserad.

Otillåten påverkan

Otillåten påverkan följer i spåren av att myndigheterna ökar aktiviteten mot kriminellt belastade individer. Den synligaste formen av otillåten påverkan mot myndighetspersoner är de nyss nämnda upploppsliknande situationer som emellanåt blossar upp i vissa förorter.

Andra former av otillåten påverkan mot myndighetspersoner som inte uppstår i "stridens hetta" bedöms av flera intervjupersoner vara förhållandevis ovanligt. "De förstår spelets regler", förklarar en polis och menar att problem med otillåten påverkan främst uppstår när kriminellt belastade personer upplever sig ha blivit kränkta:

Vi har haft några fall där syftet varit att få igenom ett beslut, men jag tror att majoriteten av hoten som framförs är i ett kränkande syfte; att man själv känner sig kränkt och påhoppad och kränker tillbaka. Det är nog mycket för stunden också.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

När grupperingar utför otillåten påverkan är det enligt de intervjuade vanligt att de spelar på sitt dåliga rykte, vilket innebär att de i princip inte behöver använda sig av några uttalade hot. Hoten framförs i stället genom subtila antydningar och markeringar, till exempel genom att vistas på samma plats som myndighetspersoner. Oftast sker det på ett sådant sätt att det är svårt att leda i bevis. Det förekommer också kartläggningar av myndighetspersoner, ofta genom sociala medier.

Några intervjuade poliser bedömer också att det finns ett problem med självcensur, det vill säga att vissa personer blir påverkade i sin yrkesutövning utan att ha blivit direkt hotade.

Den form av otillåten påverkan som lyfts fram tydligast av både intervjupersoner och kriminalunderrättelsetjänsten är övergrepp i rättssak. Det är en form av otillåten påverkan som kan förekomma från samtliga typer av nätverk och grupperingar. Flera av de intervjuade menar att det främst är målsäganden och vittnen som själva är en del av den kriminella miljön som löper risk för att utsättas för påtryckningar. Även om någon otillåten påverkan inte har förekommit kan föreställningen om vad som skulle kunna ske leda till självcensur.

”Infiltration” av näringslivet

Få av de personer som ingår i den mindre krets som Stockholmspolisen pekat ut som strategiska personer inom den organiserade brottsligheten har kopplingar till företag. Polisen menar dock att det kan finnas fler spår som leder in till företagsvärlden.

Enligt kriminalunderrättelsetjänsten investeras vissa inkomster från kriminell verksamhet i privatbostäder och rörelser. Frisörer, restauranger, pubar och kaféer är intressanta för kriminella entreprenörer. Ibland startar de företag och i andra fall förvärvar de rörelser. Ofta står bulvaner för det formella ägandet. Personer inom den organiserade brottsligheten får också hjälp av olika experter, som bolagsförmedlare och revisorer. Det handlar i grund och botten om ”vanlig” ekobrottslighet där en vit och svart del blandas. Sedan kan annat följa med, som narkotika, vapen och spel. Den här utvecklingen är dock inte ny, men har blivit mer känd.

Enligt några intervjupersoner finns det tecken på att organiserad brottslighet lyckats ta över delar av näringsverksamheter i vissa branscher i Stockholm. Som exempel nämns restauranger, nattklubbar och gym.

Som nämnts är personer som är knutna till organiserad brottslighet spridda över hela Stockholm. Det är emellertid i city många av dessa personer möts för att visa upp sig. Kring Stureplan och Kungsträdgården finns krogarna med ”nattklubbsrenommé”. Det är där som det är attraktivt att synas och som personer med koppling till organiserad brottslighet blandar sig med det övriga nöjeslivet. Krogmiljön är också en marknadsplats för narkotikaförsäljning i detaljistledet.

Andra kopplingar mellan organiserad brottslighet och näringslivet är hälerier, både med varor från stölder och bedrägerier, detta kommer att utvecklas mer nedan. Vid mer omfattande brott förutsätts att varorna går tillbaka in i den legala ekonomin. Ett tydligt exempel är guldföretag som köper upp stulna smycken. Det är sådana hälare som utgör bryggan mellan kriminell och vit ekonomi. Även smuggelvaror hamnar i reguljära företag, inte minst obeskatade cigaretter.

Företagare som inte har rent mjöl i påsen anlitar också kriminella för att till exempel få hjälp att driva in fordringar. Ofta handlar dessa fordringar om svarta pengar. Därför är det inte möjligt att

vända sig till etablerade inkassoföretag och Kronofogden. Samarbeten med kriminella innebär dock risker för företagen. Insyn i skumma affärer kan vändas mot företagaren själv, och leda till utpressning och kriminella övertaganden av hela eller delar av rörelsen.

Narkotikaentreprenörer med förankring i andra länder skickar, enligt intervjupersoner, hem pengar och investerar i hemlandet. Där emot är det ovanligt att narkotikaentreprenörer, oavsett etnisk bakgrund, har företag i Sverige. De driver oftast narkotikaverksamheten helt och hållet utanför näringslivet.

Enligt kriminalunderrättelsetjänsten förekommer det också att kriminellt belastade personer anlitar insiders i den reguljära ekonomin för att få hjälp med att hantera pengar, bevilja tillstånd eller utfärda intyg.

Stockholms informella ekonomi

Intervjuerna ger en bild av att den informella ekonomin i Stockholm är mest synlig i vissa förortsområden. Det handlar om billiga varor och tjänster till följd av skattebrott och annan kriminalitet, till exempel försäljning av förfalskade eller insmugglade cigaretter i journalbutiker.

Kontantbranscher som restauranger är ”ett nav i brottsligheten”. Vid sidan av svartarbete hanteras smuggelsprit och -cigaretter samt droger. Illegalt spel förekommer också. Personer med koppling till organiserad brottslighet kan också via bulvaner äga restauranger. Misstankar finns också att pengar tvättas i restauranger.

Narkotikamarknaden i Stockholm

Narkotikasmuggling

Narkotikasmugglingen till Stockholm består, enligt intervjupersoner, både av myrtrafik och mer storskalig smuggling. Framför allt är det etniska nätverk som är inriktade på storskalig narkotikahandling. Kokain tas in av grupperingar med personer som har anknytning till Sydamerika och forna Jugoslavien. Grupperingar med koppling till Västafrika svarar för import av heroin via Nederländerna och Italien. Särskilt Nederländerna fungerar som ett nav för narkotikadistribution till Sverige och övriga Europa. Cannabis och hasch tas bland annat in av nätverk med personer med ursprung i Nordafrika. En stor del av förklaringen till det etniska inslaget är att personerna har kontakter i sina forna hemländer, vilket underlättar affärsverksamheten.

Kännetecknande för de storskaliga narkotikadistributörerna är att de agerar diskret och sällan tar till våld. Ofta är de endast inriktade på narkotikaverksamhet och specialiserade på ett specifikt preparat. Det finns emellertid narkotikasmugglare i Stockholm som är betydligt mer mångsidiga än den gängse bilden av storleverantörer. De tar in flera preparat och även vapen och cigaretter.

Odling av cannabis

På senare tid har det blivit allt vanligare med stora inhemska cannabisodlingar. Från hobbyodlingar i krukor används numera även industrilokaler eller bostäder inredda för cannabisodling. Odlarna använder utrustning för bevattning, värme och ljus. Polisen utreder nu flera fall med ostraffade personer som odlat cannabis. De började odla i liten skala och har sedan byggt upp en större verksamhet. Drivkraften för dessa personer har inte enbart varit pengar utan också att få uppskattning och känna sig betydelsefulla.

Försäljning av narkotika

Enligt intervjupersonerna har i princip alla kriminella grupperingar och nätverk koppling till narkotikamarknaden på ett eller annat sätt.

Det finns inget nätverk som inte håller på med narkotika. Vi träffar på narkotika i alla former och i alla led. Om vi pratar om både högt och lågt, så genomsyrar det verkligen hela den organiserade kriminella världen. Varje dag, varje ärende bär med sig narkotika.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Tillgången på narkotika i Stockholm bedöms av intervjupersonerna vara stor. ”Det finns allt du kan önska dig”, säger en polis om narkotikasituationen i Stockholm.

Förr var man tvungen åka in till Sergels torg för att köpa. Så är det inte idag.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Den beskrivning som ges av de intervjuade är att det har blivit enklare att komma över droger eftersom de inte längre säljs av ”sprutnarkomaner” utan av ”killar i kostym”. Narkotika tillhandahålls i närmiljön. Ungdomar säljer till andra ungdomar, i bostadsområdet eller skolan. Rökheroïn och Kat är tillgängligt för olika minoriteter. Andra preparat vänder sig till en bredare målgrupp. Internet har blivit en allt viktigare marknadsplats för narkotika.

Det är det riktigt nya. Det är som att gå på ICA fastän det är knark.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Genom internet har en krets av nya köpare tillkommit. Dessutom hittar nya preparat snabbt köpare via hemsidor. En illustration av utvecklingen är en hemsida som efter mönster av Blocket erbjuder säljare och köpare att annonsera om droger. När polisen slog till pågick 900 säljtrådar under en och samma dag.

Enligt kriminalunderrättelsetjänsten är cannabis det vanligaste preparatet bland unga. Kokain ökar, inte minst bland kvinnor. Det är en drog som ”successivt normaliserats till att i dag anses vara en vardagsdrog snarare än en partydrog”. En intervjuad polis menar att efter cannabis har kokain ersatt amfetamin på narkotikakonsumt-

ionens andraplats. Kokain anses också ingå i en kriminell livsstil och efterfrågas därför av personer som är knutna till organiserad brottslighet eller på väg in. Även heroin bedöms också öka och langarna är aktiva med att hitta köpare.

Trots dessa förändringar menar intervjupersonerna att narkotikamarknaden är tämligen stabil. Det är en traditionell form av organiserad brottslighet.

Smuggling och handel med dopningspreparat i Stockholm

Samtidigt som polisens kunskap om handel med dopningspreparat är begränsad bedömer intervjupersonerna att det är vanligt förekommande i Stockholm. Låg upptäcktsrisk och god förtjänst innebär att dopningspreparat rimligtvis bör vara särskilt intressant för kriminellt belastade personer. En stor del av försäljningen bedöms ske på internet och genom kompisnätverk. En utveckling är att dopningspreparat inte enbart finns i gymmiljön utan också används i russyfte. Åtskilliga som använder dopningsmedel ägnar sig, enligt de intervjuade, åt blandmissbruk med narkotika.

Dopningsmedel missbrukas också av kriminellt belastade personer för att stärka deras självbild. Åtskilliga grovt kriminella personer som begår våldsbrott har en dopningshistorik.

Trenden är väl att det inte längre bara är kroppsbyggarna på gymmet som tar det, utan det är relativt många som använder doping för att skaffa sig det där skönhetsidealet. De som blir kriminella vill ju ofta skaffa sig en fin bil, en fin klocka, men även en snygg kropp. Man har ju tagit genvägar i andra sammanhang så då tar man en genväg där med.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Smuggling och illegal försäljning av alkohol i Stockholm

Historiskt sett har alkohol varit en klassisk smugglingsvara för organiserad brottslighet, men till följd av att EU-reglerna medger att var och en numera kan ta in stora kvantiteter är denna marknad inte längre så attraktiv för organiserad brottslighet. Marknaden för införsel och illegal försäljning av alkohol hålls snarare upp av enskilda individer och mindre nätverk.

Min uppfattning är att det företrädesvis är köpt i Tyskland. Det är privatpersoner, fast i organiserad form, som åker regelbundet till Tyskland och köper stora partier alkohol som de för in. Sedan har de ett stort försäljningsnätverk.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Undantaget är när organiserad brottslighet tar in stora mängder alkohol på legal väg och utnyttjar företag med punktskattelager.

Smugglad alkohol hamnar överallt. Den lägsta nivån är bilar som säljer till ungdomar. Den högsta nivån är etablerade restauranger. Enligt intervjupersoner kan alkohol beställas genom ett sms.

Smuggling och illegal försäljning av tobak i Stockholm

Flera intervjupersoner beskriver smuggling och försäljning av in-smugglade och förfalskade cigaretter som en omfattande brottslighet i Stockholm. En intervjuperson beklagar att myndigheterna inte har tagit denna ytterst lönsamma brottslighet på tillräckligt stort allvar.

Kombinationen liten upptäcktsrisk, låga straff och höga vinster har gjort att många personer med koppling till organiserad brottslighet gått över till cigaretter. Brottsligheten är avancerad och bolag används som har tillstånd att importera cigaretter utan att betala punktskatt förrän tobaken säljs vidare. Skatterna betalas dock inte, utan tobaken säljs svart till grossister eller småbutiker.

Organiserade stölder i Stockholm

Tidigare var det mest gråtjuvar, missbrukare och ungdomar som förknippades med stölder. Enligt intervjupersoner var utländska grupperingar ovanliga. Stölderna ägde rum i gärningspersonernas närmiljö. Mestadels utgjordes stöldgodset av tv- och videoapparater, tv-spel och kontanter. Idag är situationen annorlunda och olika grupperingar svarar för en stor del av stölderna. Det förekommer också tillresta grupperingar, detta kommer att utvecklas mer nedan.

Till följd av det höga guldpriset är smycken särskilt intressant för dagens bostadsinbrottstjuvar. Även pass och mindre elektronikprodukter som Ipad och Iphone är attraktivt stöldgods.

Trots detta har stölder hamnat i skymundan när organiserad brottslighet kommer på tal. ”Det är så lätt att vi vill hamna för högt upp i tanket: bland maffiakungar och liknande”, menar en intervjuperson och lyfter fram betydelsen av att agera mot multikriminella personer som i stor skala ägnar sig åt stölder. Det är visserligen inte någon särskilt spektakulär brottslighet, men många vardagsbrott är även en del av den organiserade brottsligheten. Flera intervjupersoner betonar häleriverksamheten och liknar den vid en ”industri” för att kunna ta emot allt tjuvgods. Ett exempel är stulna lyxbilar som hamnar utomlands, från Baltikum till afrikanska stater. Även delar från dyrare bilmärken stjäls och exporteras.

Vissa grupperingar är mer eller mindre specialiserade på bostadsinbrott. Det är lätt att knyta till sig medarbetare. Dessutom är det möjligt att göra ett stort antal inbrott per dag. Upptäcktsrisken ses som liten och vinsterna är förhållandevis stora.

Även om bostadsinbrotten sker systematiskt av grupperingar finns många gånger ett spontant och mindre genomtänkt drag i brottsligheten som vittnar om ett kortsiktigt tänkande.

Man kan plocka med sig ett par killar från torget och så åker man ut på en turné. Det är ganska oplanerat. Man är helt oförsiktig.

Man bryr sig nästan inte om någon är hemma. Man ringer på dörren. Kommer ingen på en minut så bryter man sig in. Folk som sitter på toa möter gärningsmännen i hallen. Man bryr sig inte om att det är larmat heller. Man är så snabb in och ut. Man är fyra, fem personer. Blir de påkomna springer de. Så det är inte särskilt planerat, men i stället hinner de med många brott på en dag.
(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Skälet till att många gärningspersoner är delaktiga i ett inbrott är möjligheten att snabbt söka igenom huset. Dessutom är det en säkerhetsfråga. Blir de upptäckta innebär deras numerär att de kan skrämman sig ut från brottsplatsen.

Medarbetare hämtas inte enbart från Stockholm. Hälerikanalerna är upparbetade. Ofta är gärningspersonerna unga och vissa av dem ägnar sig även åt utpressning, narkotikabrott och rån. Mångsidigheten i brott innebär också att åtskilliga av gärningspersonerna har nära till våld. Möjligen är det en ny generation tjuvar på brottsscenen som till skillnad från sina föregångare inte ryggar för att gå till angrepp.

Vid sidan av de unga finns också några äldre personer. Dessa ingår i större nätverk och har internationella kontakter. De äldre lär upp de yngre och polisen befarar att problematiken med värdetransport- och butiksrån kommer att gälla även för stölderna. Följaktligen skulle de etablerade svara för ledning och styrning medan de yngre gör grovjobbet.

En annan inriktning är transport-, butiks- och lagerstölder. Cigaretter, rakhyvlar och andra skyddsvärda varor är attraktiva stöldobjekt. Sportkläder är också intressanta. Ibland är stölderna inriktade på särskilda produkter och varumärken.

Av någon märklig anledning är det fler sådana inbrott på hösten när vinterkollektionen kommit ut. Man vill ha den senaste vinterjackan. De är dyra, fem-sex tusen styck.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Inbrott sker även i företag. Under hösten 2010 och början av 2011 begick ett nätverk unga personer en rad ”smash and grab”-stölder i Stockholm. Med stulna bilar körde de rakt in i tobaks-, parfym- och klädbutiker och tog varor. Stöldgodset avyttrades sedan snabbt.

Det finns uppgifter om att förekomsten av stölder ibland kan öka när en större narkotikaleverans är på gång. En förklaring till detta skulle kunna vara att stölder inte enbart är till för att ge ”mat för dagen” utan också ett sätt att få ihop pengar till andra brott. I det här fallet för att finansiera ett narkotikaparti. Tidigare hade, enligt en intervjuperson, vissa rån samma funktion. Det är också kraftiga variationer i stöldbrottsligheten, vilket delvis kan förklaras av att stölderna är en finansieringskälla.

Det finns även specialiserade grupperingar med inriktning på elektronikprodukter. De gör inbrott i lager och omlastningsstationer. Basen är i Stockholm men stölderna sker över hela Norden. Vid dessa stölder hyrs eller stjäls ett täckt personbilsläp. Minibussar används också.

Enligt kriminalunderrättelsetjänsten är det vanligt med stölder från arbetsplatser i Stockholm. Framför allt handlar det om byggnadsställningar, verktyg och koppar.

Vissa rånare har, enligt kriminalunderrättelsetjänsten, gått över från rån till avancerade stölder. Enligt polisens bedömning beror det på att upptäcktsrisken är lägre och att gärningspersonerna får stor avkastning på stöldgodset.

Stölderna kan vara säsongsbetonade, som med båtmotorer. Stulna båtmotorer, fyrhjulingar och liknande produkter bedöms köras utomlands med lastbil.

Det måste ju finnas någon organisering för man måste ju ha någon avsättning för stöldgodset. Mycket av det som stjäls är ju fyrhjulingar och avancerade fordon.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Häleriverksamhet

För att stölderna ska bli lönsamma förutsätts goda hälar kontakter som kan få ut stöldgodset på legala marknader. Polisens kunskapsläge om häleribrottsligheten i Stockholm är dock begränsad. Enligt några av de intervjuade hanterar hälarna olika typer av stöldgods beroende på var stölderna ägt rum. Vissa hälare utgörs av mindre nogräknade butiker. Enligt kriminalunderrättelsetjänsten säljs stulet guld vidare till vissa legala guldföretagare med butik eller postorderverksamhet.

Kringresande stöld- och rånligor

Tillresta grupperingar opererar också i Stockholm. Enligt kriminalunderrättelsetjänsten är det ett relativt nytt fenomen som förklaras av den ekonomiska situationen i framför allt Östeuropa och öppna gränser. De är organiserade och ofta specialiserade på särskilda objekt. Under en kort tidsperiod kan till exempel ett stort antal airbags eller rattar av ett specifikt märke stjälas.

De flesta grupperingar bedöms komma från Östeuropa och Ryssland men även sydamerikanska grupperingar uppträder på stöldscenen, särskilt Chile nämns. Det typiska scenariot är att de tillresta tjuvarna har kontakter i Stockholm – ”ankarpersoner” – som hjälper till med bostad och logistik. Dessa personer kan också ha rekognoserat lämpliga områden för stölder. De tillresta grupperna kan utifrån Stockholm operera över hela landet. Mycket stöldgods bedöms sedan lämna Stockholmsområdet med färja, framför allt till Baltikum.

Enligt intervjupersoner följer vissa grupperingar samma färdväg, som kan vara flera hundra mil. Sedan kan det vara glest mellan inbrotten. De åker till platser som tjuvarna är relativt bekanta med. Det bedöms finnas en viss kunskapsöverföring mellan dem som tidigare varit på stöldturnéer och nya medarbetare.

Rån

I Stockholms finns, enligt kriminalunderrättelsetjänsten, konstellationer med kapacitet att begå spektakulära rån och sedan förvalta rånbytet. Det är löst sammansatta nätverk där olika kompetenser kompletterar varandra. Stockholm bedöms ha något av en kultur för grova rån. Målen är banker, värdetransporter och växlingskontor. Rånen utförs inte enbart i Stockholm utan över hela landet.

Många rånare ägnar sig också åt annan brottslighet mellan rånen. Större rån förutsätter lång förberedelse och planering. Ett delvis nytt modus är att en rångruppering utför flera rån under kort tid. Ett exempel är tre rånförsök som ägde rum på några få dagar i april 2011 mot olika växlingskontor i Stockholm.

Enligt intervjupersoner finns det ofta olika funktioner inom en rångruppering. Tidigare aktiva rånare kan ägna sig åt planering och rekrytering. Vissa ordnar fordon medan andra med ett våldskapital har rollen som utförare. Det krävs också personer som kan ta hand om värdeväskor och tvätta pengarna.

Rånen minskar i omfattning. Post- och bankrån hör i princip till historien och värdetransportrånen har blivit svårare att utföra till följd av ökad säkerhet.

Spel och klubbar

Spel- och svartklubbar har alltid förknippats med kriminella individer. Spelmiljön är en sluten värld och Stockholmspolisen har inte mycket insyn i den verksamheten. Flera intervjupersoner är emellertid av uppfattningen att spelklubsverksamheten är relativt utbredd i Stockholm. Spel ingår i en kriminell livsstil och fyller också en social funktion. Vissa spelare kan tjäna mycket pengar, men för förlorarna väntar den grå lånemarknaden med ockerräntor. Illegala spelautomater finns också uppställda på restauranger, i tobaksaffärer och liknande ställen.

Verksamheten med mer kommersiella svartklubbar verkar dock vara begränsad i Stockholm. Mest handlar det om föreningar ute i förorter som säljer alkoholhaltiga drycker i sina lokaler.

Det förekommer ju men jag tror inte att det är ett särskilt utbrett fenomen att gemene man vill gå på svartklubb. På väg mot utelivet kring Stureplan så frågar man inte taxichauffören om han känner till någon bra svartklubb i Rinkeby. Det går inte till så.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Koppleri och människohandel för sexuell exploatering

Polisen i Stockholm har utrett flera människohandelsärenden. Tidigare kom kvinnorna framför allt från Estland och Ryssland samt i någon mån från Polen. Idag är det i stället Rumänien och Nigeria som är vanliga ursprungsländer.

Nätverken bedöms ha blivit något större på senare år jämfört med tidigare. Enligt intervjupersoner är det vanligaste att kvinnorna är

medvetna om att de ska prostituera sig i Sverige när de rekryteras. Enligt polisen följer sedan inte traffickerarna överenskommelsen med kvinnorna. De får mindre betalt än vad som var sagt.

På plats i Sverige svarar "platschefer" för allt det praktiska kring kvinnorna. Platscheferna ordnar lägenheter, annonsering, matinköp och lokala resor. Maximalt fyra, fem kvinnor säljer sex åt gången. Då är det också fler platschefer. Sedan styrs nätverket från personer i ursprungslandet, som då och då besöker Stockholm för att kontrollera att verksamheten sköts på rätt sätt.

Det kan vara många personer inblandade i verksamheten och intervjupersoner menar att det beror på att länder som Rumänien och Litauen är fattiga. Därför är ovanligt många personer involverade för att ta del av de förtjänster som verksamheten driver in. Det normala är annars att gärningspersonerna försöker krympa verksamheten och ha så få inblandade personer som möjligt.

Internet har utvecklats till den viktigaste annonsmarknaden för sexhandeln. "Det finns hur många sidor som helst", berättar en intervjuad polis. Prostitutionen äger rum både i lägenheter och på hotell. Lågprishotell används också för prostitution. Vad som efterfrågas är hotell där receptionen ligger i en annan byggnad eller är obemannad långa tider. Kvinnorna svarar även på "outcall", det vill säga åker till kundernas bostäder eller hotell. Gatuprostitution är mindre vanligt när det är fråga om mer organiserade grupperingar. Gatuprostitutionen har också minskat i Stockholm.

Lägenheterna är ofta små och hyrs på kort tid genom lägenhetsförmedlingar, kanske bara någon vecka. Ofta är det enbart ett rum och kök. Både gärningspersonerna och kvinnorna bor där för att hålla ned kostnaderna. Skälet till att de ofta byter bostad är att undgå upptäckt. Erfarenhetsmässigt är det ofta andra boende i trappuppgången som anar oråd och slår larm.

Tidigare var det en större andel multikriminella personer inblandade i människohandel, men utvecklingen går mot "renodlade ärenden". Förr fanns det förfalskade handlingar och pass. Gärningspersonerna ägnade sig också åt stölder och bedrägerier vid sidan av traffickingverksamheten.

Enligt intervjupersoner är det dock vanligt att dagens traffickerare inte ser sig själva som kriminella och de saknar också en traditionell kriminell livsstil. Kvinnorna är också offer i sin situation och därför behövs, enligt en intervjuperson, inte någon "råbarkad kriminell för att få tjejerna dit man vill".

Människohandel och människosmuggling för arbetskraftsexploatering

Även om det juridiskt sett finns stora skillnader mellan människohandel och människosmuggling visar redovisningen nedan att gränserna i praktiken är flytande. Vad som beskrivs är någon sorts blandning av båda brotten.

Svart arbetsmarknad för papperslösa

Det finns en relativt utbredd svart arbetsmarknad i Stockholm där papperslösa personer och personer med avvisnings- eller utvisningsbeslut arbetar för en låg penning. Enligt intervjupersoner finns det emellertid inga tecken som visar på att det föreligger någon organisation eller något tvång bakom svartarbetet. Till största delen verkar det handla om att personerna själva söker jobb på arbetsplatser de fått tips om genom sitt sociala nätverk. Många gånger rör det sig om små företag.

Det sprids ett rykte om att den och den anställer och så söker de jobb där. Oftast har de ett tillfälligt arbetstillstånd. Det görs inga noggranna kontroller från arbetsgivarens sida och de kontaktar inte heller Migrationsverket.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

”Ju mer vi gräver, desto mer ser vi”, säger en polis och menar att det finns stora intressen bakom att anlita billig arbetskraft. Etablerade företag använder papperslösa arbetare, men via underentreprenörer. De papperslösa finns framför allt inom okvalificerade arbeten i bygg-, städ- och restaurangbranschen.

De bor hopkörda i en lägenhet med madrasser på golvet. Alla möjliga nationaliteter, som utnyttjas i verksamheterna. De har inga arbetsförhållanden. Inget fack, ingen som vakar över dem. Dåligt betalt. Utnyttjade.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Exploatering av papperslösa är dock ingen enkel fråga. Åtskilliga arbetare har bättre villkor här än de skulle ha i sina hemländer. För dessa personer är offerrollen inte lika självklar på samma sätt som den är från ett juridiskt och fackligt perspektiv. Vissa har tagits hit för att utnyttjas, andra har kommit hit för att de har en dröm om att komma till Sverige, tjäna pengar och få med sig besparingarna hem.

Det går inte att dra likhetstecken mellan dåliga arbetsförhållanden och människohandel. Vi har haft en del ärenden som vi fått lägga ner. Människohandel, för andra ändamål än sexuella, har varit framför allt tiggeri och stölder. Det är det vi har erfarenhet av. Sedan har vi haft en del ärenden där vi haft misstanke om arbetskraftsexploatering, men det har inte gått att bevisa.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Människosmuggling

I slutet av 1980-talet var det framför allt personer från Iran och Somalia som smugglades in i Sverige. Många av de asylsökande personerna berättade att de hade betalat människosmugglare vilket tyder på att det var organiserade resor.

Människosmuggling följer i spåren av oroshärdar, revolutioner och förföljelse. Efter Iran och Somalia kom Mellanöstern, Palestina, forna Jugoslavien, Libanon, Irak, Afghanistan och forna Sovjetun-

ionen. Enligt kriminalunderrättelsetjänsten är det främst människor från Mellanöstern som smugglas in i Sverige i dag.

Enligt en intervjuperson har människosmugglarna organisatörer och kontaktpersoner utplacerade på strategiska ställen. Resan som sys ihop tar sällan den närmaste vägen utan människosmugglarna har kartlagt blottorna i olika länders gränskontroller. Förfälskade dokument är vanligt förekommande.

Organiserat svartarbete

Enligt polisens kriminalunderrättelsetjänst ägnar sig fler personer med koppling till organiserad brottslighet även åt ekonomisk brottslighet. Vad som åsyftas är först och främst organiserat svartarbete.

Framför allt är broderskapsgrupperingar och vissa etniska grupperingar inblandade i svartarbete. I vissa fall har personer kopplade till organiserad brottslighet haft en styrande funktion och drivit företag. I andra fall har deras roll varit reducerad till att ta ut kontanter som ska användas till svarta löneutbetalningar eller att skriva ut osanna fakturor.

Att broderskapsgrupperingar är involverade i organiserat svartarbete ligger också i linje med Brå:s egen forskning (Brå 2011:7). Det gäller i synnerhet medlemmar som har ett förflutet som företagare inom den aktuella branschen samt i penningmaskeringsfasen och kontanthantering, där deras övriga kriminella erfarenhet ger dem en konkurrensfördel mot kriminella som specialiserat sig på ekobrott. Däremot visar Brå:s forskning att det dessutom finns viktiga organisatörer inom organiserat svartarbete som är helt specialiserade på ekobrott och som undviker kontakter med broderskapsgrupperingar (Brå 2011:7). Skälet är att de upplever att polisen har en god bild av broderskapsgrupperingarnas aktiviteter samt att medlemmarna inte uppfattas ha rätt kompetens för deras brottsupplägg.

Organiserat svartarbete är mycket beroende av kontanter, stora mängder likvida medel. ”Det är helt avgörande för de kriminella”, som en skattetjänsteman uttrycker det. Ett problem i dagens läge är dock att bankerna mer och mer går över till det kontantlösa samhället. Dessutom ska misstänkta penningtransaktioner rapporteras till Finanspolisen och ofta handlar det om hantering av stora kontantmängder. För att möta dessa problem går utvecklingen mot att den organiserade brottsligheten i ökande omfattning strävar efter att ”kontrollera hela kedjan”. Därför etableras egna factoringbolag och växlingskontor. Det är dock inte så mycket valutaväxling utan ”svenska pengar mot svenska”.

En polis som arbetat mycket med att utreda ekobrott menar att svartarbetet har blivit så utbrett att det påverkat konkurrensen. Företag ”tvingas mer eller mindre in i det för att få anbud”. Särskilt utsatta branscher är, enligt kriminalunderrättelsetjänsten, bygg och städ samt säsongsarbete i form av asfaltering, snöskottning och trädgårdsskötsel. Även papperslösa förekommer i dessa branscher.

Många gärningspersoner är tämligen praktiskt inriktade och sedan får de hjälp av utomstående med kompetens som redovisning och bolagsbildning. I vissa fall är rådgivarna i klorna på gärningspersonerna och kan till och med ta på sig ansvaret för de brott som begås.

Bedrägerier

Bedrägerier ökar kraftigt. Enligt kriminalunderrättelsetjänsten har de anmälda brotten i Stockholm fördubblats under de senaste fem åren. Enligt flera intervjuade poliser finns det en tydlig utveckling i att fler kriminellt belastade personer börjar ägna sig åt olika former av bedrägerier.

En förklaring till varför bedrägerier blivit mer intressanta är, enligt flera intervjupersoner, att penninghanteringen har minskat i samhället vilket resulterat i att brottslingarna måste satsa på något annat. Kriminalitet följer ofta minsta motståndets lag. När det snabba och enkla inte längre är möjligt tvingas gärningspersonerna att anpassa sig och lägga in en högre växel.

I samband med att organiserad brottslighet även börjat intressera sig för bedrägerier har det, enligt flera av de intervjuade, i någon mån börjat uppstå en glidande skala mellan bedrägeri och utpressning. På den nya spelplanen är våld inte längre nödvändigt, ”men däremot är det en fördel med ett skrämsekapital”, menar en utredare. Om ett bedrägeriförsök inte lyckas finns möjligheten att ta till utpressning.

De flesta personer som ingår i grupperingar som begår bedrägerier är dock ekobrottslingar av traditionellt slag som befinner sig långt från våldsutövning. ”Vi delar personer med Ekobrottsmyndigheten”, säger en bedrägeriutredare inom polisen.

Skimming och identitetsstöld

Bedrägerier med stulen identitet har ökat drastiskt, det vill säga att gärningspersonen utger sig för att vara någon annan och köper varor och tjänster eller tar lån och tecknar abonnemang. Skimming är också vanligt då gärningspersonen tar över kontokortsnummer och sedan gör så många inköp som möjligt innan kontokortet hinner spärras.

En form av identitetsstöld är när bedragarna förfalskar identitetshandlingar och tömmer konton genom att föra över medlen utomlands. Dessa brott med internationella inslag är mycket svårbekämpade.

Bedrägerier på nätet och bluffakturor

Bedrägerier via köp- och säljsajter går ut på falska annonser där varor utannonseras trots att de inte existerar. Det kan också vara riktiga försäljningar, men av föremål som åtkommit genom stöld eller bedrägeri. En variant är falska bostadsuthyrningar där hugade bostadssökare i den svåra boendesituationens Stockholm betalar en handpenning för lägenheter som inte finns.

En annan typ av bedrägeri är när ett falskt e-postmeddelande uppmanar mottagaren till att följa en länk till en hemsida, som utger sig för att vara arbetsgivarens. På hemsidan ska sedan frågor om kontonummer besvaras.

Kombinationen bedrägerier och internet är vanlig. Det är lätt att komma i kontakt med ett stort antal potentiella offer. Eftersom brotten inte sker i den fysiska miljön är det svårt för det tilltänkta offret att värdera de erbjudanden och uppgifter som utgör det vilseledande inslaget i brottet. Den virtuella miljön gör också att tröskeln för att begå bedrägerier är låg. En utredare menar att det finns bedragare som inte riktigt anser att de håller på med brott.

Enligt kriminalunderrättelsetjänsten har också bluffakturorna ökat markant. Polisen hänvisar till branschorganisationen Företagarna, som menar att bluffakturor är det vanligaste brottet som drabbar näringslivet.

Rot-, rut- och bidragsbedrägerier

En del av den organiserade brottslighetens gärningspersoner är försigkomna och entreprenörer ut i fingerspetsarna. Bland annat utnyttjar bedragare Rot-/Rutsystemet för att få ut medel från Skatteverket. Enligt intervjupersoner är många av dessa gärningspersoner kända av polisen för andra brott än bedrägerier.

Försäkringskassan luras på stora belopp med bedrägerier mot assistansersättning. På senare tid har bedrägerier mot Arbetsförmedlingens lönebidrag uppmärksammats. Även länsstyrelsernas lönegarantier ingår i brottsuppläggen.

”Long-firm fraud”

Det förekommer att kriminellt belastade personer skaffar bolag i syfte att köpa på sig så många varor som möjligt. Varorna anskaffas på kredit och avyttras så snabbt som möjligt utan att fakturorna betalas. Det är en bedrägeriform som brukar kallas ”long-firm fraud”, och som underlättas om ett befintligt företag kan övertas med en historik som tyder på kontinuitet och skötsamhet. Företaget bedrivs under en begränsad tid och överges sedan. När myndigheter och fordringsägare börjar höra av sig får målvakter som är registrerade som bolagets företrädare ta det formella ansvaret.

Utpressning och beskyddarverksamhet

Utpressning har, enligt kriminalunderrättelsetjänsten, utvecklats till ett av de vanligare brotten. Antalet anmälningar ökar, men mörkertalet bedöms vara högt. Vissa broderskapsgrupperingar bedriver en systematisk utpressning mot företag, främst inom restaurangbranschen. Det är brott som sällan eller aldrig kommer till polisens kännedom genom anmälningar.

Utpressningsverksamheten tar avstamp i att gärningspersonerna kan signalera att de är en del av en konstellation med stort skrämselkapital.

De får en person att bli medveten om vilken organisation de kommer ifrån och klargör villkoren för att kliva in i en affär eller överenskommelse, vilket gör att motparten får svårt att säga nej. Inom utpressningsbrott så pratar man om konkreta och subtila

hot. Om personen som hotar har ett våldskapital bakom sig behövs bara subtila hot.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

Det som kännetecknar åtskilliga utpressningsfall är att offer och gärningsperson på något sätt är bekanta med varandra. För gärningspersonen är det en fördel att ha kunskap om offret. Det handlar om att få någon hållhake på offret, ha en insikt om offrets benägenhet att påverkas av hot och risken för att det blir polissak. Om offret är en företagare kan hållhaken bestå i att denne tidigare ingett sig på vissa affärer med kriminella som inte tål dagens ljus, som att köpa stöldgods eller smuggelvaror.

En trend är, enligt kriminalunderrättelsetjänsten, ”indrivning” av påhittade skulder. Det förekommer också en hel del utpressning inom den kriminella miljön, där kriminellt belastade personer bötfäller varandra för upplevda oförrätter.

Det är böter på allt. De är mycket duktiga på att sätta böter på saker och ting.

(Intervjuperson, Polismyndigheten i Stockholms län)

En annan vanlig form av utpressning är att tvinga personer att skaffa mobilabonnemang som sedan används av gärningspersonerna.

På samma sätt som i Malmö finns vissa uppgifter om att beskyddarverksamhet förekommer, det vill säga att vissa näringsidkare tvingas betala ett slags ”försäkringspremie” till kriminella grupperingar för att skyddas mot skadegörelse och andra brott.

Indrivningsverksamhet

Istället för utpressning kan skulder drivas in eller köpas upp för senare indrivning. Den mer systematiserade indrivningen sker många gånger av personer från broderskapsgrupperingar med attribut. De har köpt en fordran som de sedan driver in genom att spela på sitt våldskapital.

Grå lånemarknad

En grå lånemarknad, det vill säga att personer lånar ut pengar till ockerräntor, bedöms förekomma i Stockholm enligt intervjuade poliser, även om de inte har någon större överblick över verksamheten. Några av de intervjuade menar emellertid att det endast är ett fåtal personer i den kriminella världen som har kapacitet att låna ut stora summor pengar.

Slutsatser

Det är svårare att ge en lägesbild av den organiserade brottsligheten i Stockholm jämfört med i Göteborg och Malmö. Stockholm är betydligt större. Om exempelvis förorts- och stadsdelsproblematiken i Göteborg respektive Malmö ändå kan reduceras till ett begränsat

antal platser, har Stockholm en hel lista på orter i olika väderstreck. För Stockholmspolisen innebär det särskilda svårigheter att få en överblick över situationen och kunna diskutera lämpliga prioriteringar. Eftersom Polisen har bekymmer med överblicken har det också varit svårt för oss att få en helhetssyn på det aktuella läget i staden.

Eftersom brotten äger rum på ett stort område får de inte heller samma uppmärksamhet som i Göteborg och Malmö, där allvarliga händelser tydligare blir en fråga för hela staden. Den organiserade brottsligheten tunnas ut och knappast någon skulle få för sig att kalla Stockholm för en ”gangsterstad”. Inte heller blir blandningen av vit, svart och kriminell ekonomi lika påtaglig som i framför allt Malmö eftersom den är mer utspridd och därmed mindre uppenbar. Malmö har också sina svartklubbar som utgör en del av stadens nöjesliv och där vit, svart och kriminell ekonomi möts. I Stockholm är svartklubbsverksamheten i princip begränsad till klubbar för illegalt spel. Eftersom dessa är inriktade på spel är de mindre intressanta för en allmänhet som söker bredare nöjen.

Sammantaget kan dessa omständigheter ge intrycket av att problemen med organiserad brottslighet är mindre i Stockholm än i Malmö och Göteborg. Förmodligen är det en felaktig bild, som handlar mer om synlighet än faktiska förhållanden.

Många problemområden i kombination med den generella utvecklingen av att fler gärningspersoner sluter sig samman innebär att Stockholm har många grupperingar. Åtskilliga nya grupperingar etableras och vissa sugs sedan upp av andra. Däremot synes externa grupperingar haft problem med att få fotfäste i Stockholm. Det kan ha att göra med att behovet av grupperingar finns på så många platser i Stockholm. Till detta kommer att det måste finnas ett förtroende mellan de personer som sluter sig samman. Förtroendet grundas ofta på att personerna vuxit upp i samma område. Därför utvecklas åtskilliga grupperingar ur lokala kompisgäng. En extern konstellation med ambition att ta in personer från olika håll i staden saknar därför den nödvändiga lokala förankringen. I stället bildas egna konstellationer.

En annan företeelse för grupperingarna i Stockholm är intresset av att ta sig ett namn. I Göteborg och Malmö är det ofta Polisen och medier som kallar grupperingarna vid namn, medan de som ingår i dessa sällan har samma behov. I den större staden Stockholm med betydligt fler grupperingar kanske frågan om namn är viktigare för att kunna profilera sig. Att synas har också en rationell förklaring eftersom brottsligheten i stora delar bygger på att det finns ett skrämsekapital.

På samma sätt som i Göteborg och Malmö finns också hos vissa grupperingar ett territoriellt anspråk på mindre geografiska områden. Det tar sig uttryck i otillåten påverkan mot poliser och andra myndighetspersoner samt mot brottsoffer och vittnen. Upplopp med stenkastning och upplopp drabbar vissa förorter. Möjligen finns i Stockholm ett något större inslag av ungdomsoroigheter än att kriminella grupperingar ligger bakom för att slå vakt om sina marknader.

Det är möjligt att stadens storlek gör att det finns färre illegala vapen i omlopp än i Göteborg och Malmö. Även om vapen långt ifrån är en bristvara, beskriver flera intervjupersoner hur en gruppering haft svårigheter att skaffa skjutvapen. Ett bevis är också att replikor, uppborrade startpistoler och yxor används vid brott med koppling till organiserad brottslighet. I Göteborg och Malmö framstår de etablerade kanalerna till forna Jugoslavien som särskilt väl utarbetade. Även om forna Jugoslavien också är en kanal för vapen till Stockholm kommer vapen också från annat håll.

Närheten till Östeuropa och Baltikum med flera färjelinjer innebär att Stockholm har ett strategiskt läge för vissa brott. Tillresta stöldgrupperingar kommer till Stockholm för att genomföra inbrottsturnéer. Dessa sträcker sig över en stor del av landet medan Stockholm utgör basen för brottsligheten. Stöldgods transporteras sedan till Östeuropa för försäljning. Stulna bilar kan över dagen befinna sig utanför landets gränser. Östeuropeiska nätverk har också nära till Stockholm för människohandel för sexuell exploatering.

Däremot har det östeuropeiska inflytande inte blivit lika starkt som i Finland, där rysk och estnisk organiserad brottslighet är en realitet. När Sovjetunionen föll trodde vissa att "rysk maffia" skulle söka sig till Sverige, och Stockholm låg närmast till hands. Av den befarade flodvågen blev dock bara rännilar. Förklaringen ligger förmodligen i att det saknades en tillräcklig lokal förankring för utländsk organiserad brottslighet att etablera sig i Stockholm. Ett tecken på det är att de östeuropeiska nätverk som bedriver människohandel för sexuell exploatering inte utgör en integrerad del av den organiserade brottsligheten utan ligger utanför de gängse nätverken.

Stockholm liknar i mångt och mycket Göteborg och Malmö. De kriminella marknaderna är tämligen stabila och förklaringen ligger i att det är samma varor och tjänster som efterfrågas och tillgodoses. Det är ekonomin som ligger i botten. Utpressning har dock blivit en växande affärsidé. Samma utveckling sker där brotten i högre grad går in i den ekonomiska sfären. Organiserat svartarbete har funnits länge. Det nya är bedrägerier och angränsande kriminalitet.

Referenser

- Björ, J. (1985). "Den illegala rusdryckshanteringen." I: Bruun, K. och Frånberg, P. *Den svenska supen. En historia om brännvin, Bratt och byråkrati*. Stockholm: Prisma.
- Brottsförebyggande rådet, Brå 2005:10. *När olyckan inte är framme. Bedrägerier mot allmän och privat försäkring*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå 2005:18. *Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner. Från trakasserier, hot och våld till amorös infiltration*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå 2006:6. *Häleri: Den organiserade brottslighetens möte med den legala marknaden*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå 2007:4. *Vart tog alla pengarna vägen? En studie om narkotikabrottslighetens ekonomihantering*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå 2007:27. *Organiserat svartarbete i byggbranschen*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå 2008:8. *Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen. Om ungdomsbrott, relationsvåld och organiserad brottslighet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå 2008:23. *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå 2009:1. *Misshandel mellan obekanta. Kan fler brott klaras upp? Del 2*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå 2009:7. *Polisens möte med organiserad brottslighet. En undersökning om otillåten påverkan*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå 2009:13. *Otillåten påverkan mot åklagare och domare*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2010). *Lokal organiserad brottslighet. En handbok*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011). *Brottsstatistik i LUA-områden 2008-2010. Slutredovisning från projektet över anmälda brott i stadsdelar med lokala utvecklingsavtal*. Redovisning 2011-04-04. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå 2011:7. *Storskaligt svartarbete. En kartläggning av skattebrottslingens kostnader*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012). *Brottsstatistik och resultat från NTU i URBAN15-områden. Anmälda brott 2011 och resultat från den Nationella trygghetsundersökningen 2007–2011 i län, kommuner och stadsdelar som omfattas av det urbana utvecklingsarbetet*. Redovisning 2012-03-30. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå 2012:6. *Utpressning i Sverige. Tvistelösning, bestraffning och affärsidé*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Hall, S.; Winlow, S. och Ancrum, C. (2008). *Criminal identities and consumer culture*. Willan Publishing: Cornwall.
- ISF (2011:12). *Bidragsbrott och skattebrott. Välfärdens dubbla kriminalitet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet och Inspektionen för socialförsäkringen.
- ISF (2011:12). *Bidragsbrott och skattebrott. Välfärdens dubbla kriminalitet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet och Inspektionen för socialförsäkringen.
- Johansen P. O. (1994). *Markedet som ikke ville dø. Forbudstiden og de illegale alkoholmarkedene i Norge og USA*. Rusmiddeldirektoratet. Oslo.
- Johansen, P. O. (1996). *Nettverk i gråsonen. Et perspektiv på organiseret kriminalitet*. Ad Notam, Gyldendal. Oslo.

- Johansen, P. O. (2004). *Den illegale spriten. Fra forbudstid til polstreik*. Oslo: Unipub forlag.
- Johansen, P. O. (2005). "Organised crime, Norwegian style." I: van Duyn m. fl. *The Organised crime economy. Managing crime markets in Europe*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Korsell, L., Skinnari, J. och Vesterhav, D. (2009). *Organiserad brottslighet i Sverige*. Malmö: Liber.
- Korsell, L. (2012). "Formell kontroll av informell ekonomi". I: Pettersson, L. och Pettersson, T. (red.) *Kontrollens variationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Levi, M. (2008). *The Phantom Capitalists. The Organization and Control of Long-Firm Fraud*. Aldershot: Ashgate.
- von Lampe, K. (2009). *Definitions of organized crime*. www.organized-crime.de
- Larsson, P. (2008). *Organisert Kriminalitet*. Oslo: Pax.
- Reuter, P. (1983). *Disorganized Crime*. Cambridge, Mass. MIT Press.
- Reuter, P. (1985). *The organization of illegal markets. An economic analysis*. Nytryck från år 2004. Honolulu, Hawaii: University press of the Pacific.
- Rädda barnen (2012). *Barns ekonomiska utsatthet i Sverige årsrapport 2012*. Författare: T. Salonen. Sundbyberg: Rädda barnen.
- Skoglund, R (2004). *Ungdomsbrottslighetens demografi*. Socialtjänstförvaltningen, Stockholms stad.
- Socialstyrelsen (2012). *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2010). *Social rapport 2010*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Vander Beken, T., m. fl. (2006). *European Organised Crime Scenarios for 2015*. Institute for International Research on Criminal Policy. Ghent University. Antwerpen: Maklu.
- Wierup, L. och Larsson, M. (2007). *Svensk maffia. En kartläggning av de kriminella gängen*. Stockholm: Norstedts.

Bilagor

Bilaga 1. Socioekonomiska och demografiska förhållanden

Socioekonomiska och demografiska förhållanden i storstäderna

Tabell 1.1. Socioekonomiska och demografiska förhållanden i kommunerna Malmö, Stockholm och Göteborg.

	Malmö	Stockholm	Göteborg	Hela landet
Unga 15–25 år	14,6	13,2	15,4	14,5
Utländsk bakgrund	40,2	29,3	29,9	19,1
Förvärvsarbetande	62,0	76,4	71,0	75,9
Varken förvärvsarbete eller studier, 20–64 år	30,7	18,0	20,6	18,7
Varken förvärvsarbete eller studier, 20–25 år	28,6	16,4	17,5	19,5
Långtidsarbetslösa	2,6	1,8	2,2	1,7
Disponibel inkomst (antal prisbasbelopp)	4,4	5,5	4,8	5,1
Behöriga gymnasium	79,0	88,8	88,0	88,4
Behöriga högskola	82,6	87,6	87,6	86,8
Ohälsotalet	26,3	22,3	28,1	29,6
Barnfattigdom	33,5	15,3	18,8	13,0
Hemlösa (antal per 10 000 invånare)	80,0	48,0	64,0	36

Unga 15–25 år: Andel i åldern 15–25 år, procent, år 2010, källa: SCB.

Utländsk bakgrund: Andel med utländsk bakgrund, procent, år 2010, källa: SCB. Personer med utländsk bakgrund definieras som personer som är utrikes födda, eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar.

Förvärvsarbetande: Andel förvärvsarbetande, procent, år 2010, källa: SCB.

Varken förvärvsarbete eller studier, 20–64 år: Andel personer 20–64 år som varken förvärvsarbetar eller studerar, procent, år 2010, källa: SCB.

Varken förvärvsarbete eller studier, 20–25 år: Andel personer 20–25 år som varken förvärvsarbetar eller studerar, procent, år 2010, källa: SCB.

Långtidsarbetslösa: Andel långtidsarbetslösa, procent, år 2010, källa: SCB.

Disponibel inkomst: Medianvärdet av disponibel inkomst i befolkningen 20–64 år, antal prisbasbelopp, år 2010, källa: SCB.

Behöriga gymnasium: Andel behöriga till gymnasium, procent, år 2010, källa: SCB.

Behöriga högskola: Andel behöriga till högskola, procent, år 2010, källa: SCB.

Ohälsotalet: Ohälsotalet, antal dagar, år 2010, källa: SCB. Ohälsotalet är antalet summerade nettodagar med sjukpenning, arbetsskadesjukpenning, sjukersättning, aktivitetsersättning och rehabiliteringsersättning under året delat med befolkningen i åldern 20–64 år.

Barnfattigdom: Andel barn 0–17 år i familjer med ekonomisk utsatthet, definierat som familjer som antingen har en låg inkomststandard enligt SCB:s definition eller är beroende av försörjningsstöd, procent, år 2009, källa: Rädda Barnen.

Hemlösa: Antal hemlösa per 10 000 av befolkningen, år 2011, källa: Socialstyrelsen.

Tabell 1.2. Ekonomiskt bistånd. Andel invånare med ekonomiskt bistånd totalt, andel barn i familjer med ekonomiskt bistånd, andel unga vuxna 18–24 år med ekonomiskt bistånd, andel vuxna biståndsmottagare med långvarigt ekonomiskt bistånd och andel vuxna biståndsmottagare med mycket långvarigt ekonomiskt bistånd. Procent, år 2010, källa: Socialstyrelsen.

	Malmö	Stockholm	Göteborg	Hela landet
Biståndsmottagare totalt	8,7	3,9	7,3	4,5
Barn bistånd	15,9	6,6	11,9	7,1
Unga vuxna bistånd	12,7	5,8	10,7	8,8
Långvarigt bistånd	44,1	40,8	37,6	31,7
Mycket långvarigt bistånd	29,3	26,4	23,5	18,6

Tabell 1.3. Valdeltagande i val till riksdag, kommun och landsting, procent, år 2010, källa: SCB.

	Malmö	Stockholm	Göteborg	Hela landet
Riksdag	79,6	85,0	82,7	84,6
Kommun	74,3	81,6	79,0	81,6
Landsting	73,5	81,5	77,7	81,0

Tabell 1.4. Antal döda på grund av diagnos enligt alkoholindex per 10 000 invånare, andel med riskabla alkoholvanor, antal vårdade på grund av diagnos enligt narkotikaindex per 10 000 invånare, andel som använt cannabis senaste året. Källa: Socialstyrelsen (Döda alkoholindex och Vårdade narkotikaindex) och Folkhälsoinstitutets *Nationella folkhälsoenkät* (Riskabel alkoholkonsumtion och Årsprevalens narkotika).

	Malmö	Stockholm	Göteborg
Döda alkoholindex			
Män	5,5	4,9	5,4
Kvinnor	1,3	1,5	1,4
Riskabel alkoholkonsumtion			
Män	17,0	21,0	20,0
Kvinnor	11,0	16,0	12,0
Vårdade narkotikaindex			
Män	21,5	20,1	23,2
Kvinnor	11,5	11,2	12,0
Årsprevalens narkotika			
Män	2,0	5,0	4,0
Kvinnor	2,0	3,0	2,0

Socioekonomiska och demografiska förhållanden i LUA-/URBAN15-områdena i storstäderna

Förvärvsarbetande: Andel förvärvsarbetande, procent, år 2010, källa: SCB.

Varken förvärvsarbete eller studier, 20–64 år: Andel personer 20–64 år som varken förvärvsarbetar eller studerar, procent, år 2010, källa: SCB.

Varken förvärvsarbete eller studier, 20–25 år: Andel personer 20–25 år som varken förvärvsarbetar eller studerar, procent, år 2010, källa: SCB.

Långtidsarbetslösa: Andel långtidsarbetslösa, procent, år 2010, källa: SCB.

Disponibel inkomst: Medianvärdet av disponibel inkomst i befolkningen, antal prisbasbelopp, år 2010, källa: SCB.

Behöriga gymnasium: Andel behöriga till gymnasium, procent, år 2010, källa: SCB.

Behöriga högskola: Andel behöriga till högskola, procent, år 2010, källa: SCB.

Ohälsotalet: Ohälsotalet, antal dagar, år 2010, källa: SCB. Ohälsotalet är antalet summerade nettodagar med sjukpenning, arbetsskadesjukpenning, sjukersättning, aktivitetsersättning och rehabiliteringsersättning under året delat med befolkningen i åldern 20–64 år.

Utländsk bakgrund: Andel med utländsk bakgrund, procent, år 2010, källa: SCB. Personer med utländsk bakgrund definieras som personer som är utrikes födda, eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar.

Unga 15–25 år: Andel i åldern 15–25 år, procent, år 2010, källa: SCB.

Hemlösa: Antal hemlösa per 10 000 av befolkningen, år 2011, källa: Socialstyrelsen.

Valdeltagande riksdag: Valdeltagande i val till riksdag, procent, år 2010, källa: SCB.

Tabell 1.5. Socioekonomiska och demografiska förhållanden, LUA-/URBAN15-områden i Malmö.

	Fosie	Hyllie	Rosengård/ Herrgården	Södra innerstan/ Södra Sofielund	Malmö
Förvärvsarbetande	45,4	48,4	18,2*	45,1*	62,0
Varken förvärvsarbete eller studier, 20–64 år	46,2	43,2	56,3	34,0	30,7
Varken förvärvsarbete eller studier, 20–25 år	41,9	39,0	43,3	24,5	28,6
Långtidsarbetslösa	4,8	4,0	6,1*	4,0*	2,6
Disponibel inkomst	3,3	3,5	2,6*	3,1*	4,4
Behöriga gymnasium	67,8	77,8	54,0	61,8	79,0
Behöriga högskola	75,0	79,2	62,6	79,5	82,6
Ohälsotalet	38,9	38,4	32,9*	28,4*	26,3
Utländsk bakgrund	68,2	60,7	89,7	47,8	40,2
Valdeltagande riksdag	63,3	70,7	51,6	69,2	79,6

*Siffrorna gäller Herrgården och Södra Sofielund, som är delområden i Rosengård och Södra innerstan.

Tabell 1.6. Socioekonomiska och demografiska förhållanden, LUA-/URBAN15-områden i Stockholm.

	Husby	Rinkeby	Rågsved	Skärholmen	Tensta	Stockholm
Förvärvsarbetande	52,4	44,9	61,6	57,7	49,8	76,4
Varken förvärvsarbete eller studier, 20–64 år	38,9	48,6	31,7	35,0	43,1	18,0
Varken förvärvsarbete eller studier, 20–25 år	29,6	41,3	25,1	26,7	36,4	16,4
Långtidsarbetslösa	3,6	4,7	3,6	3,5	4,7	1,8
Disponibel inkomst	3,6	3,2	3,9	3,9	3,4	5,5
Behöriga gymnasium	72,0	59,2	69,7	76,6	66,2	88,8
Behöriga högskola	75,3	71,3	61,8	79,4	76,5	87,6
Ohälsotalet	38,4	47,4	24,3	45,5	41,0	22,3
Utländsk bakgrund	84,2	89,7	65,4	75,5	86,5	29,3
Valdeltagande riksdag	60,2	53,4	66,9	67,7	62,5	85,0

Tabell 1.7. Socioekonomiska och demografiska förhållanden, LUA-/URBAN15-områden i Göteborg.

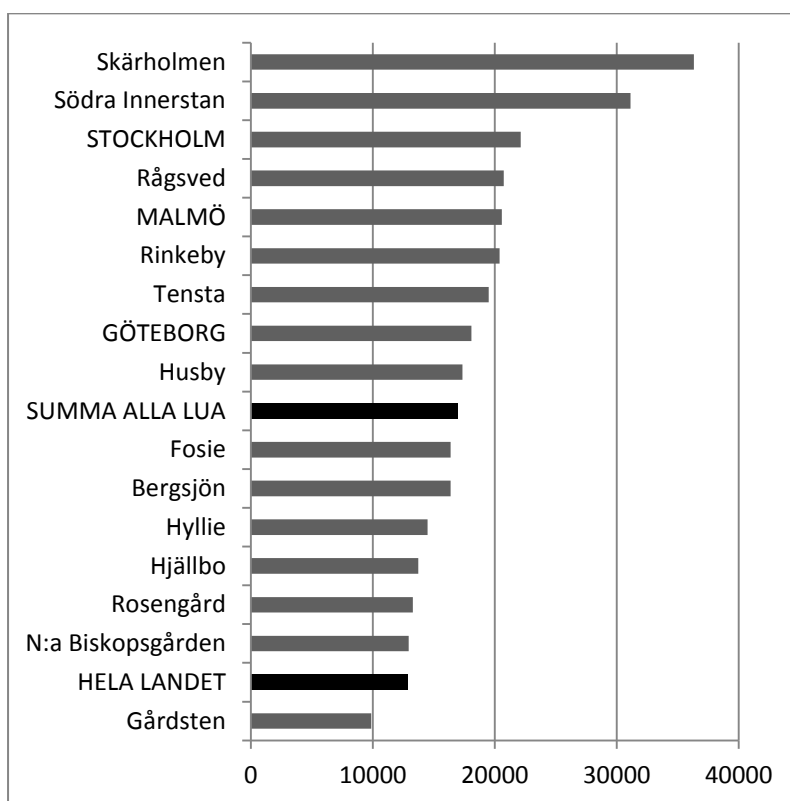
	Bergsjön	Gårdsten	Hjällbo	N:a Biskopsgården	Göteborg
Förvärvsarbetande	41,5	47,2	45,7	43,9	71,0
Varken förvärvsarbete eller studier, 20–64 år	45,2	43,9	44,1	45,4	20,6
Varken förvärvsarbete eller studier, 20–25 år	35,0	42,3	37,7	36,6	17,5
Långtidsarbetslösa	4,7	4,0	4,3	4,8	2,2
Disponibel inkomst	3,0	3,3	3,2	3,0	4,8
Behöriga gymnasium	66,7	60,8	62,5	70,2	88,0
Behöriga högskola	80,7	89,4	69,8	65,5	87,6
Ohälsotalet	44,5	39,1	41,9	36,3	28,1
Utländsk bakgrund	76,4	82,9	90,0	80,5	29,9
Valdeltagande riksdag	61,7	58,8	60,3	58,7	82,7

Bilaga 2. Anmälda brott i storstädernas LUA-områden 2009-2011

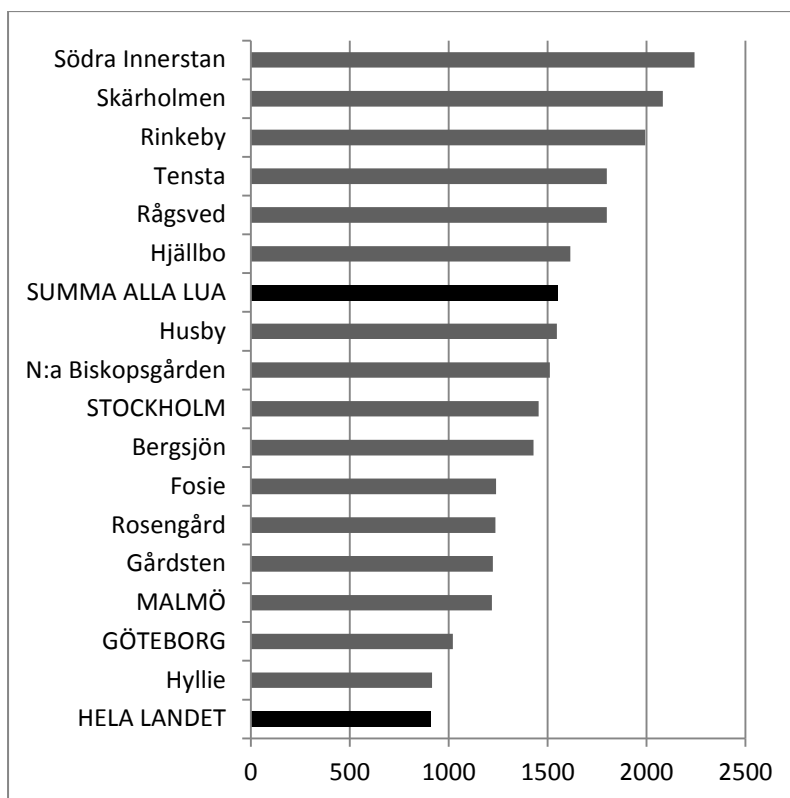
Brottsstatistiken för LUA-områdena bygger på de anmälda brott där uppgift om SAMS-område (koordinater) finns tillgängligt. För att jämförelsen ska bli relevant innehåller även uppgifterna för städerna och för hela landet i figurerna nedan endast de fall där sådan information finns. Siffrorna kan därför skilja sig åt från motsvarande siffra i andra delar av rapporten.

Siffrorna för ”Summa alla LUA” gäller hela landets 38 LUA-områden.

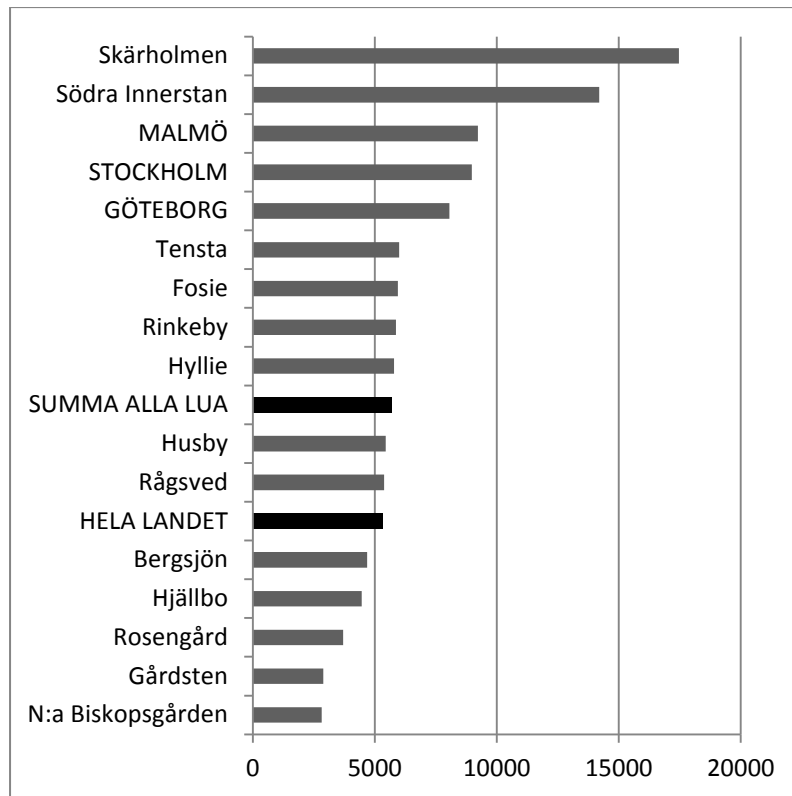
Figur 2.1. Anmälda brott per 100 000 invånare efter LUA, medelvärde år 2009–2011. Samtliga brott.

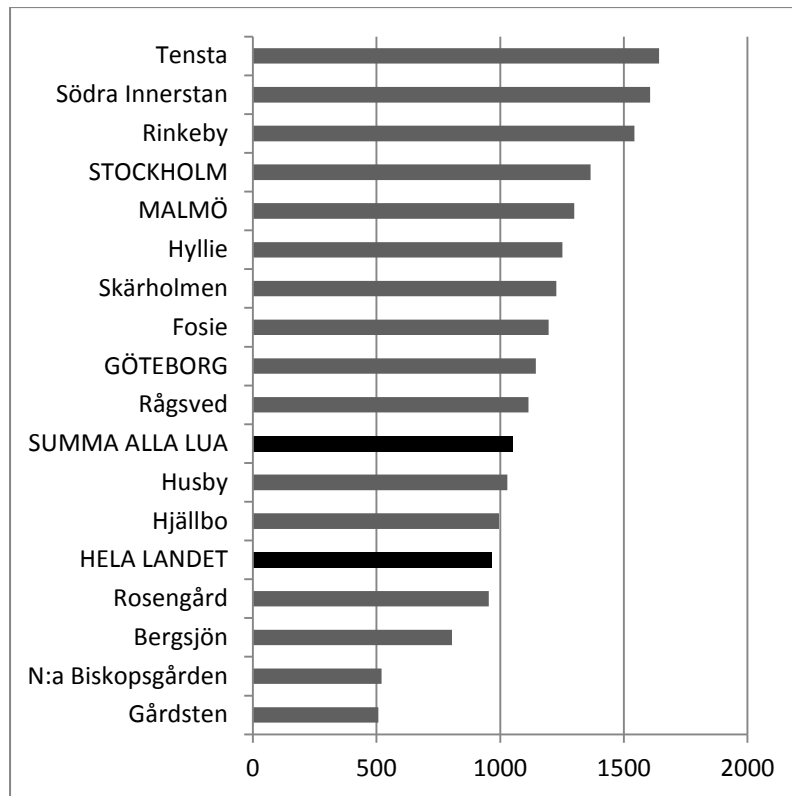
Figur 2.2. Anmälda brott per 100 000 invånare efter LUA, medelvärde år 2009–2011. Misshandel.

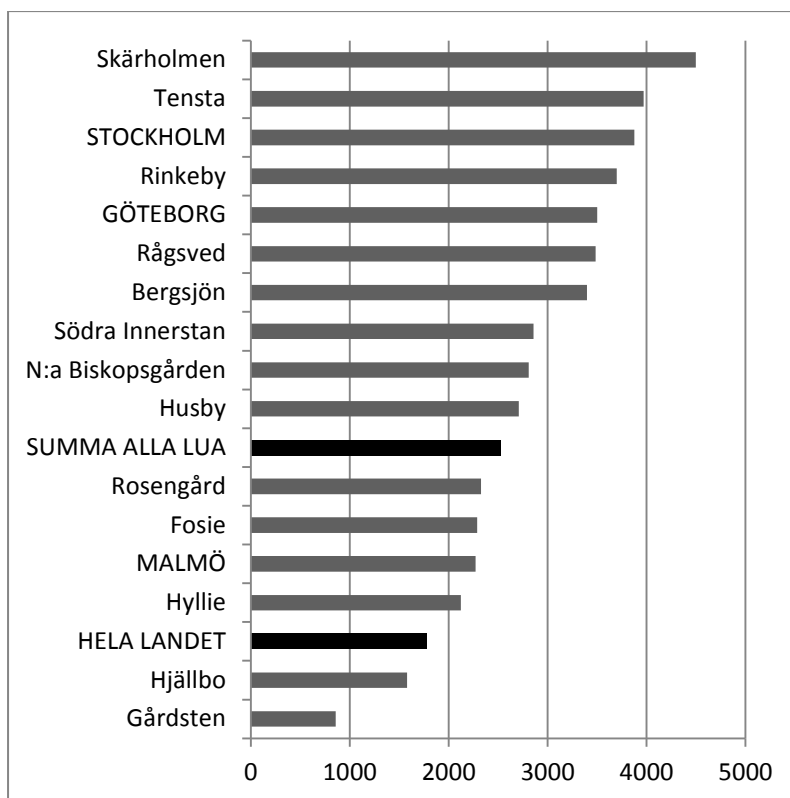
Figur 2.3. Anmälda brott per 100 000 invånare efter LUA, medelvärde år 2009–2011. Stöld- och rånbrott.

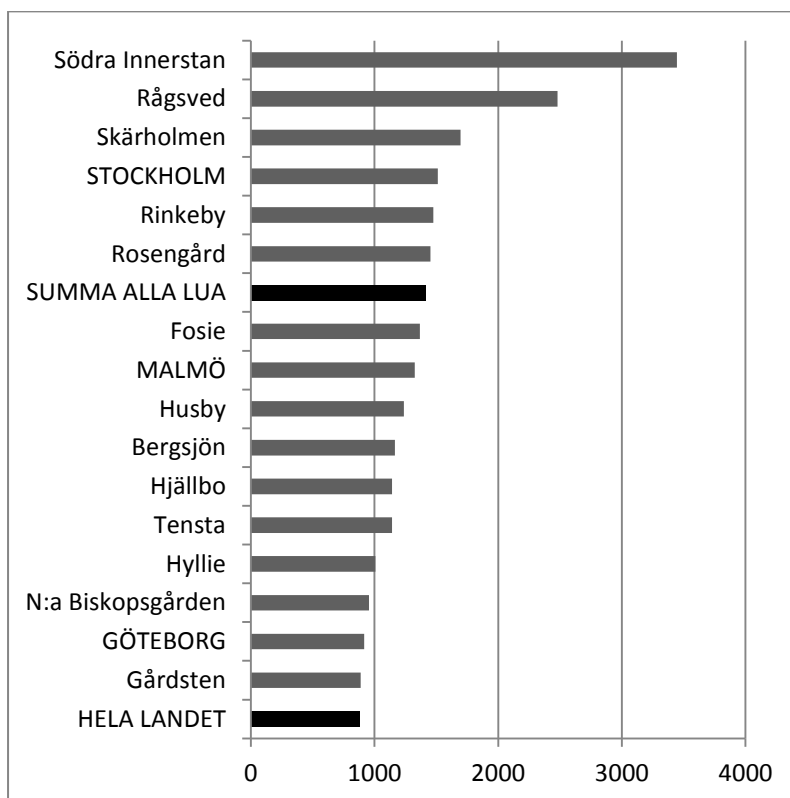
Figur 2.4. Anmälda brott per 100 000 invånare efter LUA, medelvärde år 2009–2011. Inbrottsstöld.

Figur 2.5. Anmälda brott per 100 000 invånare efter LUA, medelvärde år 2009–2011. Skadegörelsebrott.

Figur 2.6. Anmälda brott per 100 000 invånare efter LUA, medelvärde år 2009–2011. Narkotikabrott.

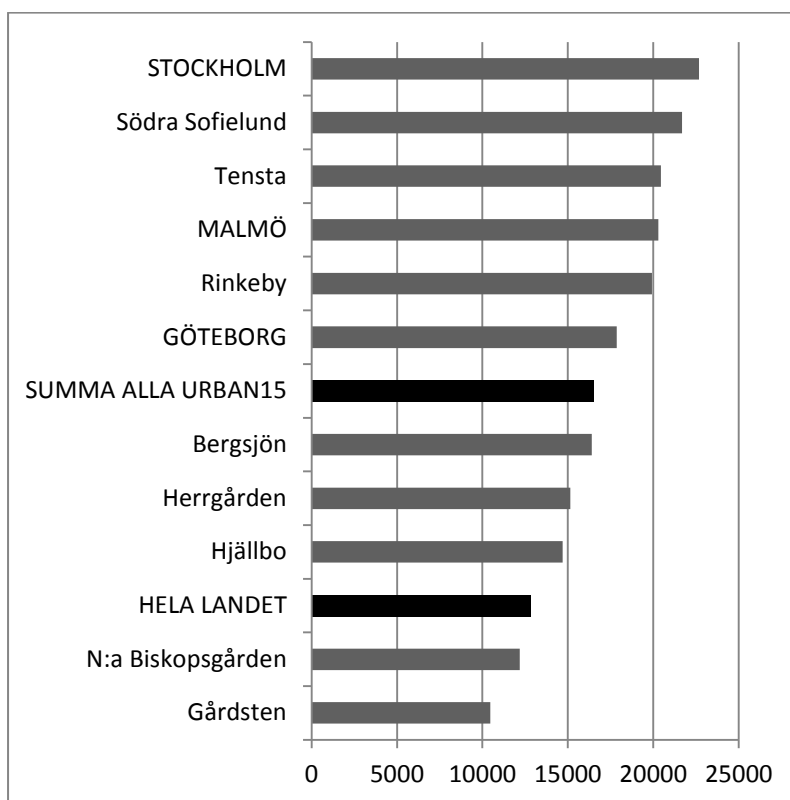

Bilaga 3. Anmälda brott i storstädernas URBAN15-områden 2011

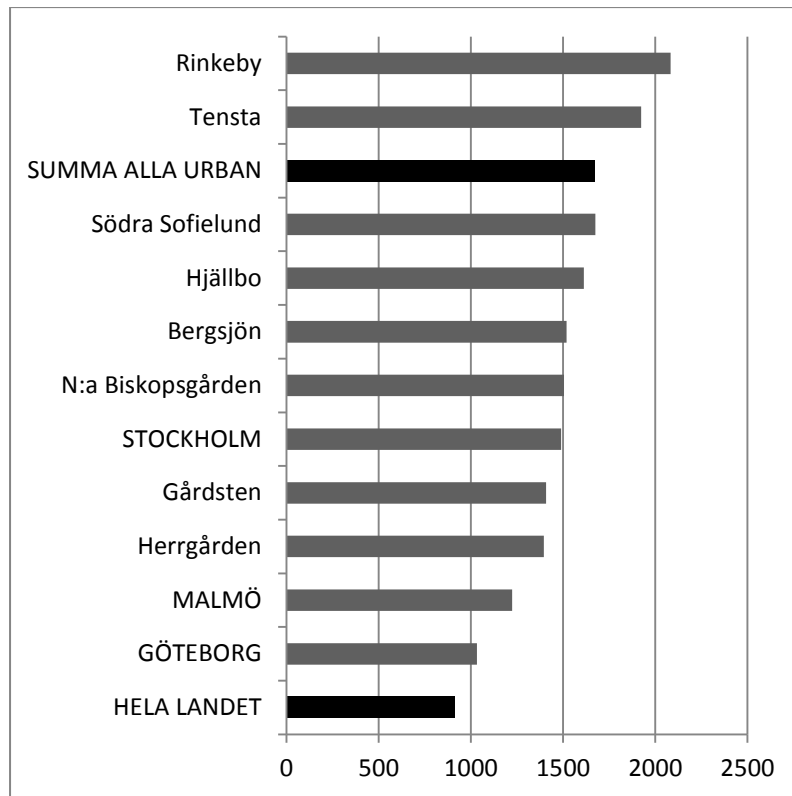
Brottsstatistiken för URBAN15-områdena bygger på de anmälda brott där uppgift om SAMS-område (koordinater) finns tillgängligt. För att jämförelsen ska bli relevant innehåller även uppgifterna för städerna och för hela landet i figurerna nedan endast de fall där sådan information finns. Siffrorna kan därför skilja sig åt från motsvarande siffra i andra delar av rapporten.

Siffrorna för ”Summa alla URBAN15” gäller hela landets 15 URBAN15-områden.

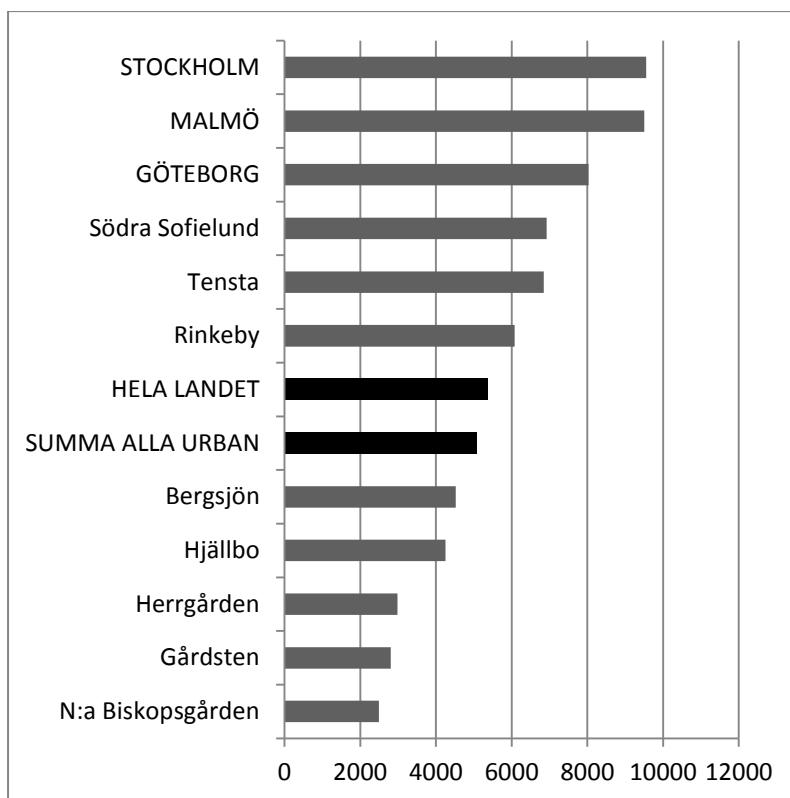
Figur 3.1. Anmälda brott per 100 000 invånare efter URBAN15, år 2011. Samtliga brott.

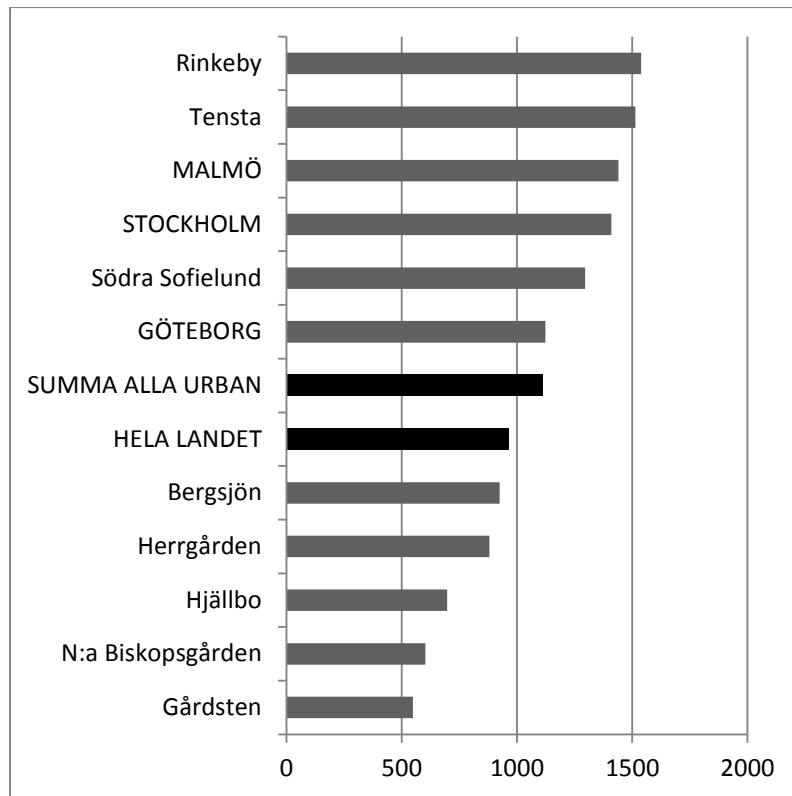
Figur 3.2. Anmälda brott per 100 000 invånare efter URBAN15, år 2011. Misshandel.

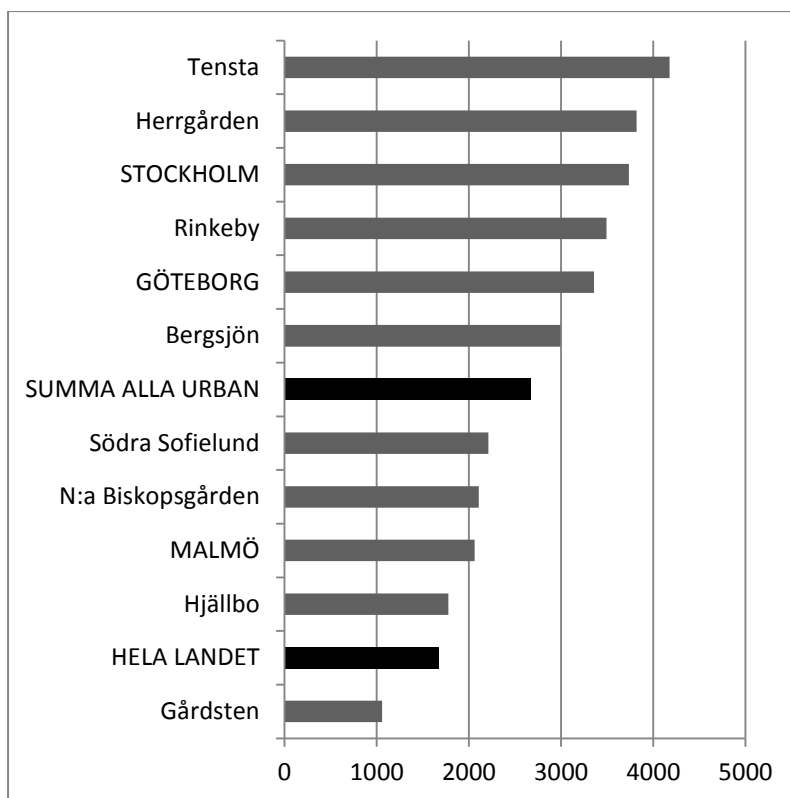
Figur 3.3. Anmälda brott per 100 000 invånare efter URBAN15, år 2011. Stöld- och rånbrott.

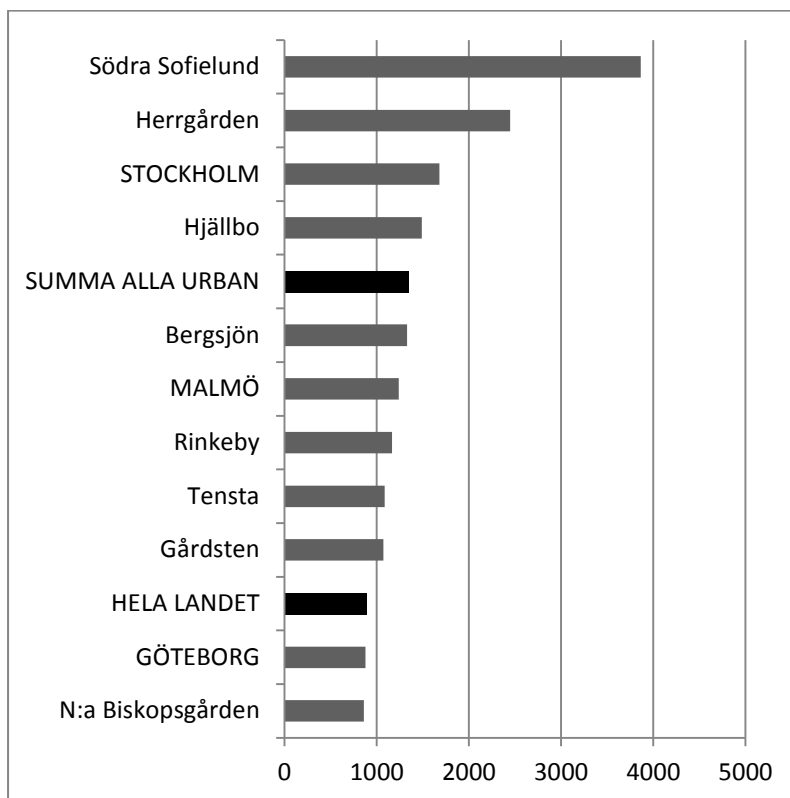
Figur 3.4. Anmälda brott per 100 000 invånare efter URBAN15, år 2011. Inbrottsstöld.

Figur 3.5. Anmälda brott per 100 000 invånare efter URBAN15, år 2011. Skadegörelsebrott.

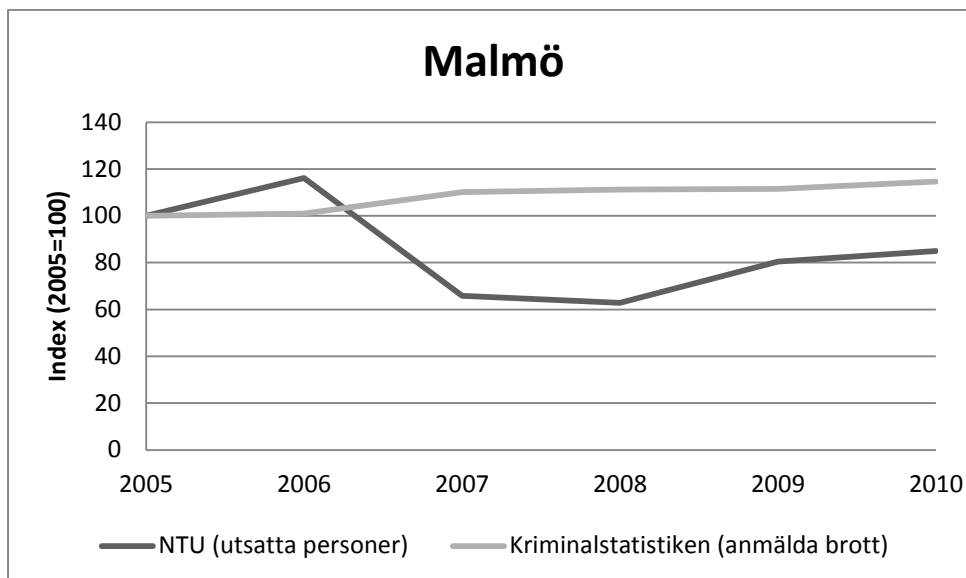

Figur 3.6. Anmälda brott per 100 000 invånare efter URBAN15, år 2011. Narkotikabrott.

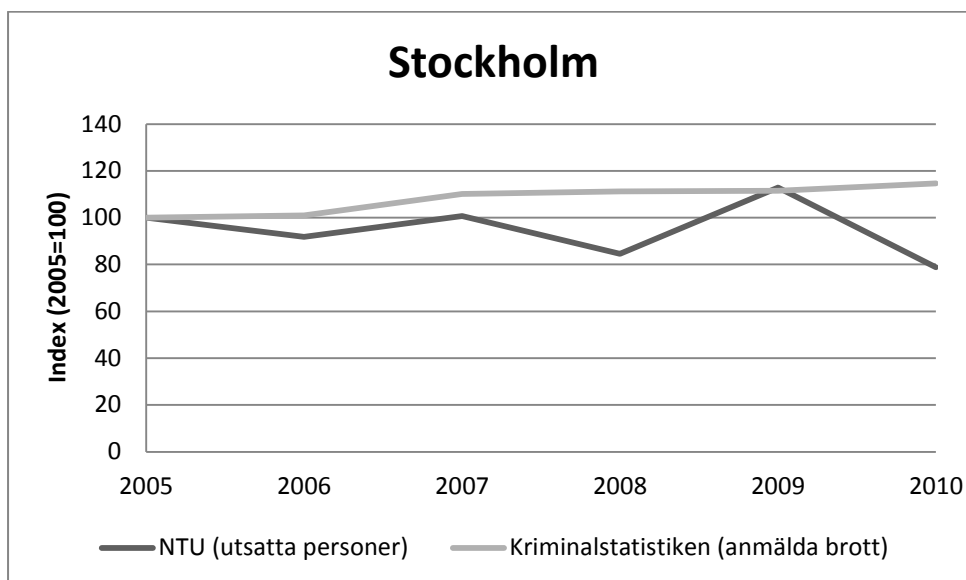

Bilaga 4. Index över anmälda vålds- och egendomsbrott och utsatthet för sådana brott enligt NTU

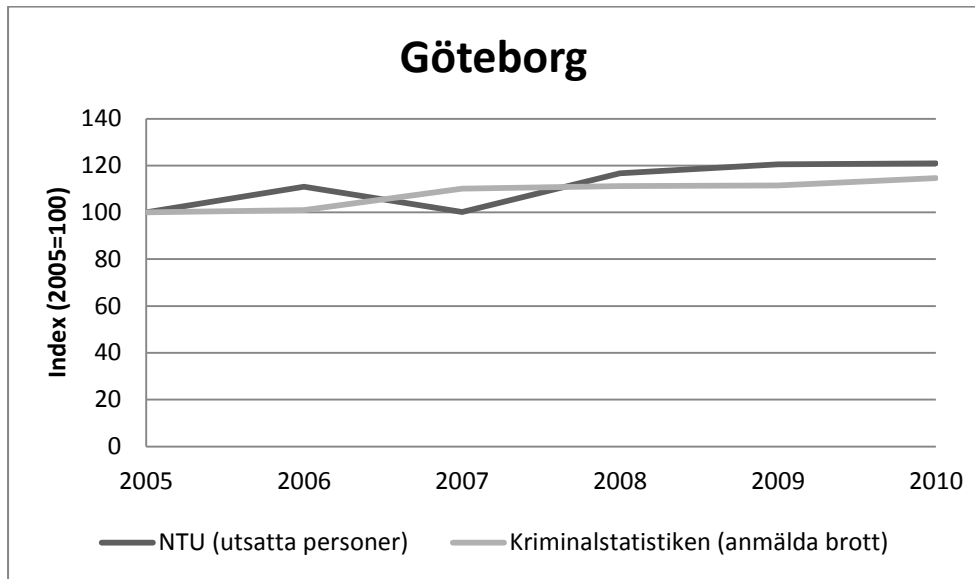
Våldsbrott

Figur 4.1. Index över anmälda våldsbrott (misshandel, olaga hot och personrån) och utsatthet för våldsbrott (misshandel, hot och rån) enligt NTU i Malmö, 2005–2010.

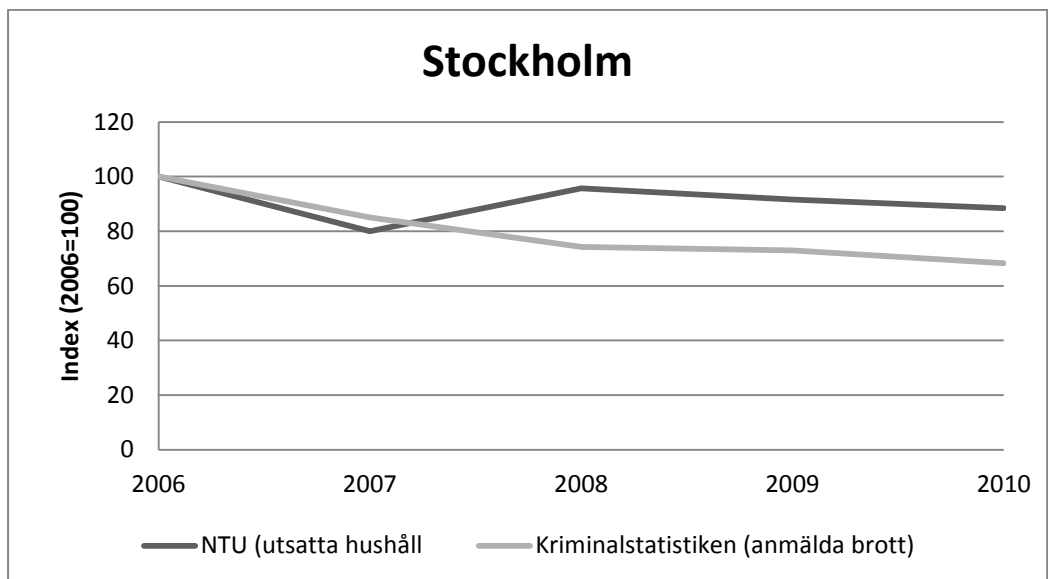

Figur 4.2. Index över anmälda våldsbrott (misshandel, olaga hot och personrån) och utsatthet för våldsbrott (misshandel, hot och rån) enligt NTU i Stockholm, 2005–2010.

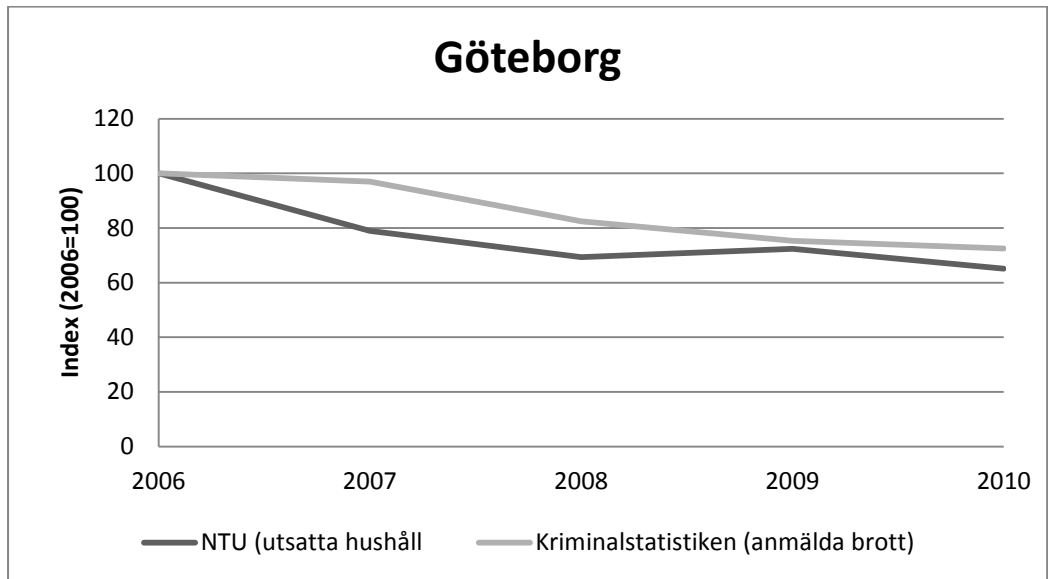

Figur 4.3. Index över anmälda våldsbrott (misshandel, olaga hot och personrån) och utsatthet för våldsbrott (misshandel, hot och rån) enligt NTU i Göteborg, 2005–2010.

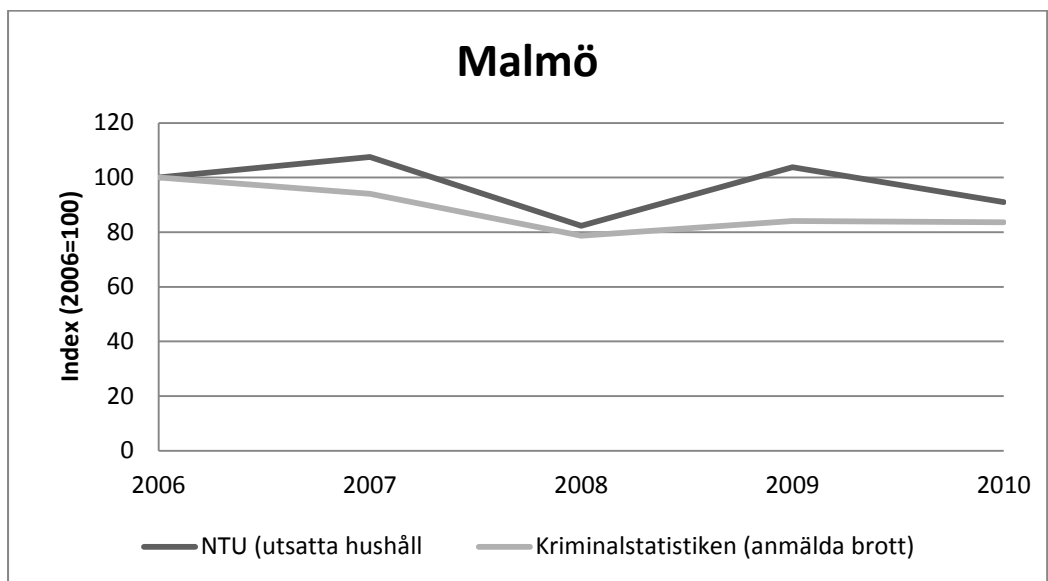
Egendomsbrott mot hushåll

Figur 4.4. Index över anmälda egendomsbrott mot hushåll (biltillgrepp, stöld ur/från motordrivet fordon, cykelstöld, inbrott i bostad och inbrott i fritidshus) och utsatthet för egendomsbrott mot hushåll (biltöld, stöld ur/från fordon, cykelstöld och bostadsinbrott) enligt NTU i Stockholm, 2006–2010.

Figur 4.5. Index över anmälda egendomsbrott mot hushåll (billtillgrepp, stöld ur/från motordrivet fordon, cykelstöld, inbrott i bostad och inbrott i fritidshus) och utsatthet för egendomsbrott mot hushåll (bostadsinbrott, bilstöld, stöld ur/från fordon, cykelstöld och bostadsinbrott) enligt NTU i Göteborg, 2006–2010.

Figur 4.6. Index över anmälda egendomsbrott mot hushåll (billtillgrepp, stöld ur/från motordrivet fordon, cykelstöld, inbrott i bostad och inbrott i fritidshus) och utsatthet för egendomsbrott mot hushåll (bilstöld, stöld ur/från fordon, cykelstöld och bostadsinbrott) enligt NTU i Malmö, 2006–2010.

Bilaga 5. Mörkertal

Misshandel: Med misshandel avses brott mot BrB kap, 5-6 §§. Misshandelsbrott utgör majoriten av de våldsbrott som polisanmäls i Sverige. Mörkertalet är stort och man räknar med att ungefär en fjärdedel av alla misshandelsbrott anmäls till polisen. Grova brott anmäls oftare än lindriga, brott mellan obekanta oftare än mellan bekanta och brott som sker på allmän plats oftare än de som sker på privat plats.

Sexualbrott: Med sexualbrott avses brott mot BrB 6 kap samt barnpornografibrott, sexköpsbrott och människohandel för sexuella ändamål (trafficking). Sexualbrott är generellt sett brott med ett stort mörkertal. Brott som begås i det privata och där offret och förövaren är bekanta anmäls i mindre utsträckning. Mörkertalet är också större om offret är barn eller en ung person och speciellt om brotten begås inom familjen.

Olaga hot: Olaga hot delades upp med avseende på kön och ålder i december 2008. Med olaga hot och ofredande avses brott mot BrB 4 kap, 5 och 7 §§. En och samma person drabbas ofta av upprepade hotelser. I statistiken räknas i sådana fall varje tillfälle som ett brott. Mörkertalet är dock stort och svårt att få en exakt uppfattning om. Särskilt stort är det för mindre grova brott och brott som inte har några synliga konsekvenser.

Inbrottsstöld i bostad (lägenhet & villa): Med bostadsinbrott avses inbrott i någons bostad. Brottet inryms under rubriken grov stöld enligt BrB 8 kap 4 §. Mörkertalet bedöms vara relativt lågt och oföränderligt över tid, bland annat på grund av att brottet måste polisanmälas för att den boende ska få ut försäkringspengar för det som stulits.

Rån inkl. grovt: Med rån och grovt rån avses brott enligt BrB 8 kap, 5-6 §§. Mörkertalet varierar för olika typer av rån. Till exempel för bank- och postrån samt rån mot värdetransporter torde mörkertalet vara i stort sett obefintligt. Däremot kan man utgå från att mörkertalet är betydande för personrån, som i hög utsträckning drabbar ungdomar och personer som lever i sociala kretsar. I båda fallen är anmälningsbenägenheten låg.

Skadegörelse (inkl. mordbrand): I denna kategori ingår skadegörelse (inkl grov, BrB 12 kap 1-3 §§), åverkan och mordbrand (inkl grov, BrB 13 kap 1-2 §§). Skadegörelsebrott begås ofta i samband med andra brott (exempelvis tillgreppsbrott och våldsbrott) och mörkertalet påverkas då av dessa andra brotts mörkertal.

Vapenbrott: Med vapenbrott avses brott mot vapenlagen (1996:67, 1-3 §§) samt brott mot knivlagen (1988:254 4 §). Brottsstatistiken kan inte användas som mätare av den faktiska brottsligheten. En av anledningarna är att mörkertalet är stort. Brotten upptäcks och registreras vanligtvis då någon ertappas i samband med polisens ingripande vid andra typer av brott som exempelvis misshandel och rån.